
3 1761 07459326 0

J. S. WELHAVEN's

SAMLEDE SKRIFTER.

SJETTE BIND.

SAMLEDE SKRIFTER

AF

J. S. WELHAVEN.

SJETTE BIND.

KJØBENHAVN.
FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDEL (F. HEGEL).
TRYKT HOS J. H. SCHULTZ.
1868.

Indhold.

Taler og Foredrag.

Antydninger

til

et forbedret Psalmeverk

for den norske Kirke.

(1840.)

Blandt de norske Menigheder har man tre forskjellige Psalme-Samlinger til kirkeligt Brug: Kingos autoriserede Psalmebog, den Harbo-Guldbergske, og den saakaldte evangelisk-kristelige. Over enhver af disse Samlinger høres der hyppige Klager baade fra Præster og Menigheder. De paalideligste Stemmer ville uden Tvivl afgive den Dom, at alle tre i deres nærværende Tilstand ere uhensigtsmæssige. Og saaledes kan man antage, at der nu udfordres en Reform af det hele gangbare Psalme-Forraad.

Kingos Samling, der istandbragtes for omtrent halvandet-hundrede Aar siden, danner Grundlaget til vor hele Psalme-Literatur, og denne har i dette lange Mellemrum, trods Sprogets og Poesiens og den religiøse Bevidstheds mangehaande Overgange og gjennemgribende Udvikling, ikke gjort et eneste alvorligt Skridt til det Bedre. Ved mangen kirkelig Sammenkomst er Menigheden nu under Sangen værre faren, end om den havde en katolsk Kultus med latinske Kirkesange, — thi ved dem kan dog Andagten uhindret følge Melodierne og give de fremmede Ord en

Betydning efter den indre, af Tonerne styrkede Stemning; men her, hvor snart en haard, straffende Tone, snart forældede, halvforstaaelige Sprogvendinger, snart mystisk-symboliske Antydninger og Udskeielser, snart grove, sandselige Betegninger af det Aandige og Hellige — og ofte Sammenstødet af alle disse Misligheder — optager, vildleder og forarger den Syngendes Betragtning, der kan vel den kirkelige Opbyggelse kun hos meget faa Gemytter vedligeholdes og befæstes.

Skal man nu ved et strengere Valg mellem de brugelige Kirkesange søge at undgaa disse Anstød, da har man kun et lidet Antal tilbage, dersom man ikke vil gribe til de trøstesløse Rim-Texter, som den sidste Psalme-Revision har tilveiebragt. Men man ved, at Menighederne ofte med den største Bestemthed erklære sig imod disse Sange. For det varme Sind ere de nedslaaende, dæmpende Midler, og for den rolige Eftertanke afgive de i Almindelighed tomme prosaiske Vendinger, hvori en nødtørftig Moraliseren stræber at omgaa de strengere kristelige Troes-Dogmer. Det er ikke let at sige, for hvilket Slags aandelig Tilstand og Opfatning disse Psalmer ere skrevne. Man kunde bruge dem til Læse-Øvelser for Børn. Men det er allerede en Urimelighed at give dem den syngende Stemmes Kraft og bevægede Liv.

Gaar man tilbage til Kingos Tid, da vil man finde et betydeligt Forraad af Psalmer, som Reforma-

tionen hurtigt havde fremkaldt. Ved Enden af det sextende Aarhundrede kjendte man allerede i den dansk-norske Kirke to og tyve navngivne Psalme-Digtere, og blandt dem havde flere forfattet større Samlinger. Kingo, der fik det Hverv heraf at gjøre Udvalg og danne en ordentlig Psalmebog, var vistnok for sin Tid en meget god kirkelig Poet, men han har ikke havt megen Skjønsomhed i at ordne og benytte de fremmede Sange, han forefandt. Disse vare for en stor Del Oversættelser eller Efterligninger af latinske Psalmer, hvis oprindelige katolske Substants efterlod kjendelige Spor i de protestantiske Bearbeidelser. Af denne uklare Produktion har man endnu Prøver blandt de gjeldende Kirkesange, og paa denne Maade skulle vore Menigheder fremdeles opbygges ved Udbrud af en Andagt, der minder om Marias og Helgnernes Tilbedelse.

Fra det lutherske Tydskland hentede i Øvrigt vort Norden ethvert Slags Liv og Virksomhed for den nye Kirke. Den tydske religiøse Digtekunst hævede sig med Et til en mærkelig Grad af Kraft og Rigelighed, — thi ogsaa for Kirkesangen var Luther en dygtig og utrættelig Reformator. Her fandt de nordiske Psalme-Digtere en stor Skat af Motiver og Mønstre. Men i Tydskland var denne Literatur fri, udsprungen af et mere udviklet og dybere besjelet Folks Indre, — det tydske Sprog havde naaet en langt større Bøielighed og Sikkerhed end det danske, —

og endelig dannede Tydsklands lutherske Menigheder i lang Tid en stridende Kirke, der overførte Gjenklangen af sine Kontroverser og Anfegtelser i Udbrudet af Folkets religiose Haab og Bekymring.

Alle disse Omstændigheder afprægede sig i vor første ordentlige Psalme-Samling, og indvirke gjennem den endnu paa Gudstjenesten. Vi finde ofte en slavisk og ofte en skjev, karikerende Efterligning af de tydske Originaler, og i disse Mangler røber sig snart den halvt-slumrende Aandsevnes Afmagt, snart det stive, ubearbeidede Sprogs Kamp med at gjengive Udtrykket af de friere fremmede Former. Man støder saaledes i vore Kirkesange paa de forunderligste Dunkelheder og Forviklinger, som man, uden at kjende Originalerne i den tidlige tydske Psalme-Literatur, vanskeligt vil kunne forklare sig.

Ikke mindre forstyrrende er den polemiske Tone i flere af vore Psalmer. Thi hvor Menighedens Lemmer forsamles i Fred og gjensidig Andagt, der er Billedet af den Mildheds og Enigheds Aand, som Evangeliet forkynder, og for denne Stemning er Sangen det klareste Udtryk. I den bør først og fremst Alt hvad der er vredagtigt og hadefuldt undgaaes og betragtes som Mislyd. Om og dette er indbragt under stærkt bevægede Tider, tør dog den rolige Menighed betragte saadanne Psalmer som kirkelige Leiligheds-Digte.

Det er bekjendt, at den unge Protestantismes Kampe, Lidelser og Gjæringer medførte megen Haardhed og Drøihed i enhver Art af Religionens Forkyndelse. Luthers eget voldsomme Sprog gav denne Ytringsmaade en kirkelig Autoritet. Men alle hine, mere eller mindre tydeligt mod Papismen og alskens sekteriske Bevægelser rettede Ordvaaben kunne, i en for saa urolige Tilstande fremmed og fjern Epoke, ikke uden Skade bruges mellem de omfattende og opløftende Udsagn, der ere Evangeliets egne og bestandige Vækkemidler. Det var en Trang for hine barske Tiders Religiøsitet at opsøge bibelske Analogier til enhver Dagens Begivenhed af nogenlunde Vegt eller Interesse. Men hertil frembød naturligvis det gamle Testamente et langt rigere Stof end Evangeliet. Den unge Kirke, der idelig truedes og overalt maatte være rede til Forsvar, fandt sine Skjebner afbildede i det Jehovas Folk, som var omringet af mægtige Hedninger og stedse troede, at Herren vilde overantvorde disse Fiender i de Udvalgtes Haand. Enhver bibelsk Personlighed, der led Forfølgelse og Nød, og dog, i en med orientalsk Hevnlyst blandet Tillid til Jehova, ventede at se sine Modstandere beskjæmmede og nedkastede i Støvet, blev en Betegning for den stridende og haabende Kirke. Davids bitreste Klager over sine Avindsmænd, og hans Raab til Herren om at knuse dem, — Profeternes haardeste og dunkleste Udsagn

om Straffedomme, Rædsler og Undere, optoges med Forkjerlighed i den kristelige Sang, og gav Menigheden, hvad Omstændighederne ofte syntes at fordre, en fanatisk, mørkladen Andagt.

Men man kan uden Tvivl nu med god Grund ønske disse Dele af de kristelige Opbyggelsesmidler bortfjernede, — thi de bevirke en mangeartet Skade. Erfaring viser, hvor hyppigt udannede Kristne, der ikke kunne gaa tilbage til den historiske Grund eller indse, hvorledes det religiøse Livs Former vexle med Tiderne, tænke sig denne ensidige Stridbarhed og Lidenskabelighed som en af Religionens egne Ytringer, og saaledes midt under deres Andagt bortdrages fra den sande kristelige Erkjendelse.

Man maa studse, naar man betragter den Masse gedigen Jødedom, vore Kirkesange indeholde, og det er strax iøinefaldende, at de første protestantiske Psalme-Digtere til Udsmykning og Betegning af kristelige Begreber have brugt det hele Apparat af jødiske Billeder og Allegorier, selv om disse i denne Forbindelse blive dunkle eller endog intetsigende. — Man kan i dette Forhold neppe engang ønske den uindskrænkede Optagelse af det jødiske Billedsprog, der blev anvendt af Kristus og Apostlerne, — thi dette var ofte kun beregnet paa en nøiagtig Indtrængen i Jødernes særegne Forestillinger; men nu maa den kristelige Helligdom agte sine egne Palmer og Liljer høiere end Arons' spirende Mandelkjep.

Evangeliets Historie og Jesu Lære har rige poetiske Aarer og en eiendommelig Billedflor, der endnu er lidet udarbeidet, og det maaske just fordi man har sat den rette evangeliske Troskab i at følge det nye Testamentes Henvisninger til det gamle. Det ægte kristelige Liv gaar dog videre; det lader sig ikke fængsle paa Vendepunktet, — det tager Evangeliet selv som Grundstof, og sætter sin høieste Troskab i at levendegjøre det til alle Sider. Saaledes kan vor kirkelige Opbyggelses-Literatur kun vinde ved at betragte hine bibelske Talefigurer fra det rent kristelige Stade. Det nye Testamentes Udtryk „at omskjære Hjerter og Ører“ havde t. Ex. en betegnende Kraft for det jødiske Folk, — men optaget i en kristelig Psalme, der skal synges af Kristne, danner det en absurd og død Vending.

Dersom Psalme-Digterne bedre havde forstaaet at opfatte de Elementer af det gamle Testamente, hvori den mosaiske Tilstands Udspiren i Kristendommen viser sig, da vilde vistnok deres poetiske Behandling af rent kristelige Materier derved have vundet; thi der ligger netop i de jødiske Forfatteres Anelse om det kommende Forbunds Herlighed og Renhed en Opløftelse, hvis Udtryk ofte er ligesaa betegnende for den kristne Kirkes høiere religiøse Liv som det i sig selv er ildfuldt og skjønt. Saaledes kunne særdeles mange Partier af Esaias med Lethed omdigtes til kristelige Psalmer, og det 52de Kapitel af

denne Profet er fra dette Synspunkt især mærkeligt. Man har her et ypperligt Stof til en kirkelig Lovsang, der endog meget nøie kunde slutte sig til Textens Forestillinger og Tankegang. Men vore ældre religiøse Digtere vare kun lidet fortrolige med Aanden i Forjettelserne; derfor have de mere grebet det Faktiske og det enkeltvis Betegnende, og derved overvældet den kristelige Sang med en fremmed Fraseologi, hvoraf mange Dele ere uanvendelige og forvirrende.

Den overdrevne Brug af allehaande Stoffer fra det gamle Testamente viser sig dog i vore Kirkesange maaske mest vildledende der, hvor Tanken skal henvendes til det høieste Væsen; thi her er det kristelige Begreb vidt forskjelligt fra det jødiske, og de taale derfor ikke, hvilket dog hyppigt sker, at gjøres identiske. Det er ikke blot de massive Antropomorfismer, der fra det mosaiske Tempel klinge skurrende over i den kristelige Kirke, — thi der er desuden i selve Jehova-Billedet en Forestilling, der neddrager Menigheden fra Kristus-Lærens høiere Betragtning til Jødedommens snevre Idekreds, der kun omsluttede en national Gud og nationale Forjettelser.

Der var en Tid, da det gamle Testamente, gjennem den theologiske Symbolik, ligesom helt og holdent blev optaget i Evangeliet. Da kunde man finde Kristendommen anteciperet i enhver Krog

af den jødiske Historie; man havde en religiøs Poesi, der endog gjør Dalila og Judith symbolisk identiske med Jesu Moder Maria. Denne Stræben, der dannede et orientalsk-erotisk Sværmeri som Høisangen til en Hymne om Kristus og hans Kirke, er meget kjendelig i Psalmer, som endnu synges af Menighederne; men her dvæler Følelsen ved en grov Mystik og ved en meget sandselig Udmalen af enkelte i sig selv dunkle metaforiske Betegninger. Der kan let findes Prøver paa denne Smag selv blandt vore nyere Psalmer, og man kan t. Ex. i Guldbergs Psalmebog efterse Høimesse-Sangen paa sex-og-tyvende Søndag efter Trinitatis, hvor fornemmelig Slutnings-Verset er af det allermassiveste Slags.

Det kunde synes underligt, at Protestantismen, der med en tør og haard Iver forfulgte alle Ytringer af den yppige og pompøse katolske Gudstjeneste, dog forfaldt til en Andægtighed, der var indvortes kras og sandselig. Men det religiøse Sværmeri lod sig ikke dengang afbryde. Medens det forstyrrede de ydre Udskeielser, som Processioner og Helgenbilleder, virkede det desto stærkere indad, og understøttede en sentimental Theologi, der legede med Smertens og Dødens Attributer, og hvis Andagt kildredes af Tornekronen og af Korsets Nagler. Om det ogsaa indrømmes, at denne Ytringsform for den kristne Gudelighed grunder sig paa en religiøs Kontemplation, der engang til sand Vækkelse for

Menighederne var mere levende end nu, og hvori stedse den dybeste Kilde til kirkelig Poesi maa soges, vil man dog ikke kunne negte, at denne Stemnings Afveie ere meget ondartede og vanskelige at hæve.

Man ved, at hin asketiske Indskuen og Fortabelse i de mest materielle Enkeltheder af Kristi Marter næsten er bleven en kanonisk Ytring for flere kristelige Samfunds Gudsdyrkelse, — og dog synes det klart, at den er et Tilbageskridt i den religiose Udvikling, og maa forkastes af en renere kristelig Erkjendelse. Vil man saaledes fordybe sig i ethvert af Passionens Stadier, da sætter man, som Katolikerne, det blotte Billedlige over Begrebet, og taber dets rolige Hoihed af Sigte. Denne virkelig oprorende Ransagelse og Indtrængen i ethvert Punkt af Kristi Lidelse er stik imod Evangeliets Fremstilling og Aand, der i en simpel og dog saa gribende Historie samler de mange Dele til en eneste stor og hoitidelig Virkning. Alle hine Symboler, som man paa skolastisk Maade har givet halv-dogmatiske Betydninger, danne dog kun en Række Tautologier for det ene Udsagn, der er Kirkens Løsen og Mærke, — og alene derfor er den Bredde, hvormed de behandles, en forstyrrende Udvext.

I vore Psalme-Samlinger er der nok af denne Marter-Poesi. Det heder her: „at skjule sig i Kristi aabne Side,“ — „at indstikke Troens Haand i Kristi Saar,“ — „at aftvætte sin Urenhed i Kristi

Blod og Angst-Sved". — „at trøstes ved Kristi Strimer, Hug og Plage og blodige Sved", o. s. v. Men det er ikke tænkeligt, at nogen sand Opbyggelse kan vindes ved saadanne grove og væmmelige Fraser.

Naar man paa en udtømmende Maade skulde fremstille alle de Egenheder og Mangler, der gjøre vore Psalmebøger uhensigtsmæssige for Nutiden, da vilde dertil fordres en meget udførlig Afhandling. Jeg viser kun her de Sider, der forekomme mig mest paafaldende, og disse kan man samle under den simple Betragtning, at de ere forældede Udtryk for et religiøst Liv, der havde Former, som selv den varmeste Kristen nu maa finde fremmede.

Enhver menneskelig Livs-Ytring er underkastet de almindelige historiske Vilkaar, — og naar man paastaar, at Religionens Sandheder ere evige og uforanderlige, kan man dog ikke forblande dette med deres Opfatning og Udvikling gjennem de vexlende Slægter.

Men hertil kommer endnu, naar Talen er om den kirkelige Sang, alle de Hensyn, som Forandringer i Sproget og i den poetiske Tænkning og Kunst medføre. De ældre af vore endnu brugelige Psalmer have Kæmpevisernes Sprog-Karakter og poetiske Diktion. De ere fra en Tid, da Sproget baade i lexikalsk og syntaktisk Henseende var urent og ubekvemt. Der findes alle de Feil, som den rene Stil nu skyr i Ordenes Valg, og der er Sprogvendinger, hvis falske Bygning ofte gjør Meningen

paafaldende dunkel. Blandt de samtidige prosaiske Skrifter finder man vel Tegn til at Sproget havde antaget en jevnere og mere bestemt Holdning i de almindelige Sammenføininger, — men det havde endnu ikke vundet den Smidighed og Dannelighed, som det friere, mere billedrige Tankeliv udfordrer. Den poetiske Diktion kæmpede med Tungemaalets prosaiske Ubøielighed, og kjendte ofte ingen anden Udvei end den, at gjøre Vold paa Sprogets Karakter og aftvinge det, hvad det efter sin Natur ikke kunde tillade. De gamle Psalmers Form er derfor snart overlæsset med Flikkeord og anden Fyldekalk, snart igjen indkneben i stramme Vendinger, der mangle de nødvendige Led og Overgange.

Det er indlysende, hvor meget den poetiske Tænke- og Anskue-Evne selv maatte kues og hindres af disse Materialets Ufuldkommenheder. Imidlertid kan man dog herfra adskille som et eget Tidsmærke denne Enfold i Stoffernes Opfatning, der med alle sine poetiske Fortrin dog ofte ledede til den værste Plathed i Billeder og Sætninger, og til besynderlige Afveie i den hele Fremstilling.

Men hvor den indre Konstruktion og de ydre Midler ere saa mangelfulde, kan man heller ikke vente noget klart Begreb om Harmoni og Ligevegt i den egentlige Vers-Bygning. Alle Rytmer og Betoninger i vore ældre Psalmer ere derfor i høi Grad skjødesløse og vilkaarlige. Rim-Stillingen, der efter

Mestersangernes Mønstre ofte er vanskeligt nok anlagt, findes dog meget sjelden overholdt eller gjennemført, — og det synes mangen Gang umuligt at give Psalme-Texten de Cadencer, der forudsættes af den musikalske Udførelse i en ordentlig Melodi.

Hos Kingo og hans Samtidige ere vistnok alle disse Mangler mindre hyppige og paafaldende, og den poetiske Sprogkunst begyndte ogsaa ved hans Tid at antage et friere Sving. Men selv Kingos bedre Psalmer have dog til en vis Grad Mærker af det samme Slags Skjevhed og Ufuldkommenhed. Derfor betænkte man sig dengang lidet paa at bibeholde ældre Sange, som nu, endog for den Tid, kunde synes os ubrugelige. I denne ukritiske Epoke vare ogsaa idelige Tilbagefald naturlige, da man ikke rigtigt fattede Betingelserne for eller Betydningen af et virkeligt Fremskridt. Den hele Cyklus af religiøse Ideer stod desuden fra Reformationens første Dage i en uantastet Autoritet, og Psalme-Poesiens Hovedformer og Fraseologi betragtedes en Gang for alle som givne og fortvirkende i en kirkelig Tradition.

Det er bekjendt, hvor inderlig upoetisk Verskunsten artede sig i de følgende Aarrækker, der indtil henimod Enden af det 18de Aarhundrede kunde kaldes vor Literaturs Tusmørke. Men vi have ikke faa Psalmer fra denne Periode, hvori en misforstaaet Klassicitet fordreiede og overvældede enhver naturligt fremspirende Følelse. Overalt var der Splittelse

mellem Livet og Kunsten. Det mere udarbeidede Tungemaal tillod nu en egen Sprog-Metode for det boglige Foredrag og en stateligt udsiret Søndags-Habit til den poetiske Tanke. Der opstod efter Kingo og den noget sildigere Brorson ingen Psalme-Digter med disse Mænds Evne og Øre for de kirkelige Toner, og derfor have Psalmerne fra denne Tid i Almindelighed den samme brede Svadsighed og udmaiede Torhed, der viser sig i de verdslige Poesier.

I dette Tidsrum dannede sig ogsaa den intolerante og bigotte Religiøsitet, der udbredte saa megen Skumring i Kirken og over Folket. De mystiske og krasse Sider, som jeg ovenfor har paapeget ved de gamle Opbyggelsesmidler, overholdtes strengt under denne Forfatning, da enhver Reform var en Gudsbespottelse; men den fromme Enfold, den hele Følelsens Umiddelbarhed, som dog overalt kunde kjendes i hine forældede Andagts-Ytringer, var bortvegen for Nærheden af de myndige Zeloter, der betragtede det blotte hellige Skin som en Dyd og en Anbefaling. Alle Psalmer, der bære denne Aands Præg, maa nu forekomme os frastødende; thi Intet er mere modbydeligt end en Sønderknuselse, der famler efter Ordflitter og manerlige Talemaader.

Under denne Andægtigheds langsomme Opløsning og Forvandlinger fik de poetiske Aspekter i vor Literatur en mægtig Paavirkning gjennem Klopstock og hans Efterlignere. Man søgte fremfor Alt at give

Digtersproget hint pompøse og sublime Udtryk, hvormed man troede at Poesiens Høider vare naaede. Psalmerne skulde nu helst være Hymner; man vilde sprænge Kirketaget og synge i det Blaa. Under denne, for den hellige Digtekunst saa meget ugunstige Periode istandbragtes den Harbo-Guldbergske Psalme-Samling. Man kjender her de nye Sange paa deres skruede Opløftelse og paa den tomme, rungende Sprog-Tone, der ligesaa meget strider mod den kristelige Andagts rette Art og Væsen som mod vore Koralmelodiers fordringsløse Jevnhed. Den bekjendte Psalme „Naturen sov ved tændte Nattefakler“ er en Prøve paa denne Tids poetiske Smag og paa dens ufrugtbare kirkelige Svulst.

Endelig, i det religiose Livs Ebbe, da neologiske og filantropiske Experimenter vare i høieste Mode, og da Digtekunsten fornemmelig snoede sig i en Leg med elegante Bagateller, dannedes den saa kaldte evangelisk-kristelige Psalmebog. De Mænd, der ledede dette Arbeide, misforstode Karakteren af den evangelisk-lutherske Kirkesang; man vilde, at den skulde være fattelig for Alle og usmykket som det protestantiske Tempels glatte, kalkede Vægge, — og i Anvendelsen af denne Sats dannede man Psalmer af rimede, farveløse Almensteder. Men vil man sørge for det menige Folks Opbyggelse, da sker det slettest paa denne Maade. Folkepoesien selv er altid varm og billedrig, og i den umiddelbare Følelses naturlige

Udtryk maa dog den rhetoriske Kunst tilsidst søge Hjemmel for sit Opsving og sine Figurer. Gjennem Religionens Urskrifter have desuden Menighederne faaet en uudslettelig Modtagelighed for den figurlige Fremstilling af kristelige Materier, og det er blot paa dette Grundlag at en kirkelig Poesi naturligt kan hæve sig. Men i den evangelisk-kristelige Psalmebog ere Poesien og Kristendommen lige kummerligt behandlede, — og saaledes vil dens populære Øiemed ingensinde og i intet Forhold blive naaet.

Efter dette Henblik paa Psalme-Literaturen vil man lettere kunne danne sig nogle Antydninger af hvad der i vor Tid bør gjøres for denne Del af den kirkelige Forfatning. Der behøves neppe Mere end en saadan historisk Fremstilling, for at understøtte den almindelige Mening, at vort Psalme-Forraad i dets nuværende Skikkelse ikke længere kan ansees brugbart. Men det er endnu et Spørgsmaal, hvorledes man rettest skulde raade Bod paa den saaledes umiskjendeligt indtraadte kirkelige Trang.

Man har i vort Sprogs nyere Literatur ingen egentlig Mangel paa Psalme-Digtninger, og blandt disse kan der vistnok udsøges et Antal bekvemme eller endog fortrinlige Sange. Men det vilde møde megen Vanskelighed at organisere et alment Psalmeverk paa en saa ny Grundvold.

Alt hvad der angaar Religionen og dens Udøvelse har altid for Menigheden havt en vis Grad af stabil

Hellighed, der tildels er overført fra Lærens inderste, uantastelige Princip. Hvor meget man end maa søge at modvirke de grove og aandløse Ytringer af denne Forestilling, vil man dog i dens Rod finde et sundt Element, der under enhver Reform fortjener Opmærksomhed. Det er den samme Følelse, der i andre Forholde hindrer os fra at fordærve eller bortkaste Gjenstande, til hvilke en dyrebar og dybtliggende Erindring knytter sig; man pleier sige, at saadanne Ting ere hellige. Men alle de Aands-Udgydelser, hvori en sand og varm religiøs Trang tiltaler os fra svundne Slægter, ere af det Slags Relikvier, som intet kirkeligt Samfund kan lægge tilside eller overse. Her maa ogsaa Sympathien stærkere vækkes ved Tanken om, at det just er disse Stemmer, der have hvisket over fra Slægt til Slægt og signet de vandrende Menneskebørns Indgang og Udgang, deres Sorg og Glæde.

Kirkesangen har heller ikke ganske de samme Betingelser og Vilkaar som anden Poesi. Dens Liv udgaar af et uforanderligt Stof; der fordres, at ingen Kristen skal være uvis om, hvad der bør udgjøre dens Begreb og Indhold. Digterens Individualitet og egne Tilstande kunne kun lidet gjøre sig gjeldende under de stedse tilbagevendende Udtryk for en Trang og en Opløftelse, der er almen-menneskelig og i alle sine Afskygninger lige indgribende i de forskjelligste jordiske Forholde. Derfor er ogsaa Psalme-Literaturen

hævet over mange af de Tidsbevægelser, der give den verdslige Digtekunst væsentlige Forvandlinger. Men derved har den igjen faaet et eget Fysionomi, hvis rette Udtryk og Skjønhed det øvede Øie opdager under al den Tilsats og alt det Flitter, hvormed det ofte er bedækket. Der er en eiendommelig Psalme-Tone, hvormed Menighederne, dem selv ubevidst, ligesom ere indsungne, og det er denne Grund-Karakter, som de fleste nyere Psalme-Digtere have forfeilet. Folket er derved blevet utilbøieligt til at modtage Sange, som i Øvrigt kunne være ret smukke og bevægelige.

For at blive fortrolig med den kirkelige Poesies rette Stemning, bør man følge den historiske Traad og gaa tilbage til Sangens Kilder. Her maa Revisionen af vort Psalmeverk begynde, og derfra skride fremad gjennem Tiderne. Denne Maade har man ogsaa forhen bestandig brugt, — men hvis man indrømmer Rigtigheden af de Særkjender, jeg ovenfor har givet af de forskjellige Epoker, hvori saadanne Arbeider foretoges, da vil man ogsaa let indse, at der af disse Redaktioner intet ordentligt Resultat kunde udkomme.

I Tydskland klager man nu over den fordærvelige Indflydelse, en Klopstocks og en Zollikofers Bearbeidelser af gamle Psalmer have frembragt. Disse Mænd miskjendte just de frugtbare Spirer i de ær-

værdige Texter; de bortskar dem efter deres Tids Medfør, og satte tørre moderne Pedanterier i Stedet.

Men hos os er det gaaet ligedan. Man finder i de nyere Psalmebøger ikke Tegn til nogen grundig Opfatning af de tidligere Kirkesanges Aand, og derfor ere Forbedringerne her ofte Forværrelser og i Almindelighed uvæsentlige Ordforandringer eller ny Daarskab. Dette kunde ikke være anderledes; thi det var Ytringen af en herskende Smag. Den verdslige Poesies Historie giver mange Beviser paa, hvor lidet man i den Tid, hvortil her sigtes, forstod Digtekunstens Genius og dens Verker fra et naivere Old; saaledes kunne vi nu igjen glædes ved Hermann Weigeres Rævebog fra 1555, medens dens alamodiske Forbedring fra 1747 er os en frastødende Uting.

Hvis man med Opmærksomhed betragter vort Forraad af ældre Psalmer, da vil man deri finde Meget at benytte, naar en Samling skal dannes efter vore Dages Tarv. I disse Udbrud af en varm Religiøsitet er Psalme-Poesiens Grundtone anslaaet. Trods alle de Lyder, der gjøre dem ubrugelige og usmagelige i deres hele Oprindelighed, er der dog i dem en levende, uforfalsket Aand tilstede. De bevare det umiddelbare Præg af det mægtige Reformationsverks Indvirkning paa de fromme og dybe Gemytter. Kjernen af disse Psalmer vidner om en Tid, da Gudsdyrkelsen opfattedes af Folket med gjennemgribende Lyst og Alvor; de ere derfor naive Digte,

der Intet ville udenfor deres Øiemed: at udtrykke den Følelse, der fremkaldte dem. Heri ligger ogsaa Grunden til at den religiose Poesi staar meget over den samtidige verdslige. Under Psalme-Digtningen fordybede man sig af Andagt og Ærefrygt virkelig i sin Gjenstand, og Aanden kom derved til en ufravendt Skuen, hvorved baade dens egne Kræfter og Stoffets Væsen fremtraadte klarere og renere. Kingos eget Exempel bestyrker meget denne Iagttagelse; thi hans verdslige Poesier ere aandløse og i enhver Henseende maadelige. Men i de gode gamle Kirkesange er der ofte et udødelig-friskt Udtryk. Undertiden synes vel Tanken lidet poetisk fattet, men viser sig dog kjernefuld og gedigen i sin simple Fremtræden, — og atter igjen kan den slaa ud i en saa liflig og saftig Vegetation, at ethvert Tidsmærke forsvinder og man kun føler Poesiens egen ungdommelige Kraft. Der findes Ord og Billeder i disse gamle Digte, der ere at ligne ved purt Guld og klare Juveler.

Man har oftere seet den Mening forfegtet, at de gamle Kirkesange burde bibeholdes og bruges i deres hele forældede Skikkelse. Men en saadan Paastand taaler ikke den ringeste Belysning. Det er en misforstaaet Pietet, hvis Talsmænd man kan møde med en gammel Psalmes Ytring: „De holde mere af deres Vane og gamle Forfædres Digt, end af Guds Ord det sande.“ De fleste Stemmer om denne Materie synes dog at være enige deri, at Forandringer maa

foretages; men de tillægge med Bestemthed, at dette Arbeide kun bør angaa Formen. Hermed er dog saa godt som Intet sagt, da Materie og Form i Poesien gjensidigt betinge hinanden og voxe samtidigt og til Et med hinanden. Man kan i vore Psalmebøger betragte de saakaldte Form-Forbedringer af gamle Kirkesange og undersøge, hvad disse derved have vundet. Ved enkelte nye Tillempninger og Vendinger, ved Bortfjernelsen af et og andet forældet Udtryk har man dog kun tilveiebragt et Slags Halvvæsener, der vakle over i forskjellige Tider og daane mellem Liv og Død.

Hvo kan tvivle om, at den hele Tankefylde hos hine gamle Psalme-Digtere jo vilde have vist sig mægtigere og klarere, dersom de, ved Siden af deres Inderlighed, havde havt vor Tids friere Stade og smidigere Midler? Her er Indholdet blevet ufuldstændigt tilligemed Formen, — derfor skal nu det gode Øie følge den stræbende Ide og erkjende det Maal, den havde i Sigte, men ikke kunde naa. Dette er Restauration.

Saaledes ligger den gamle Psalme-Poesies Aand ligesom bunden under en Trolddom, der ikke kan hæves ved Løsningen af Baand og Knuder, men viger kun for en indtrængende Aands levende Varme. De færreste forældede Psalmer kunne frigjøres ved en let ydre Berørelse. I de fleste Tilfælde er det nødvendigt at gjøre den gamle poetiske Malm flydende

paa Ny og omstøbe den saa, at Forbilledet kan gjenkjendes, lutret og forædlet.

Denne Synsmaade er nylig bragt paa Bane i Tydskland, og hertil sigte følgende Ytringer af den meget religiøse Theolog, Diakonus Knapp: „Smagløshed og plumpe Former“, siger han, „høre ikke til Opbyggelse eller til Befordring af kristelig Enfold. Vi ønske derimod vor kirkelige Sang hint Engle-Ansigt, hvormed den hellige Stefans Sjel fremstraalede for hans Dommere. Ofte slumrer de gamle Sanges blide eller ophøiede Aand under en mislykket Fremstilling som i en Puppes Hylster; naar dette naturkraftigt løses, vil Sommerfuglen opsvinge sig deraf med skinnende Vinger. Under den forfeilede Betegning af en levende Tanke eller Følelse ligger ofte det genuine Udtryk færdigt for det kjerlige, ufordærvede Øie, og Sangens ædle, men bundne Sjel beder ligesom om at indklædes i et bedre Legeme“ *).

Imidlertid er denne Opgave ingenlunde let at løse. Den udfordrer et poetisk Sind, der er i Stand til ganske at gaa ind i de gamle Sanges Aand og Stemning, og dertil en Resignation, der holder Subjektiviteten i Tømme og underordner den individuelle Dannelyst under Originalernes Digt-Karakter og

*) „Evangelischer Liederschatz für Kirche u. Haus v. Albert Knapp. Stuttgart u. Tübingen 1837.“ Fortalen, S. XV.

Tankegang. Men med alt dette fordrer den et klart og selvstændigt Blik, der ikke lader sig beherske af Tilfældigheder og Udenverk.

Grundtvig har i sit „Sangverk til den danske Kirke“ leveret nogle Omarbeidelser af Psalmer, der findes i vore gangbare Samlinger; men kun ved enkelte af dem har han, efter mine Tanker, overholdt den Moderation i Omformningen og den Finhed i at bevare den oprindelige Tone, eller med eet Ord den Selvfornegtelse, som en saadan Restauration tilsiger. Hans egen høist eiendommelige poetiske Personlighed er oftere blandet ind i de gamle Digtes Væsen, og hvad de kunne have vundet ved at laane Noget af hans mangen Gang saa ubeskriveligt liflige Digtersprog, det opveies ikke sjelden ved vanheldende Ytringer af den underligt maniererte Skrivemaade, hvori snart hans Fromhed og snart hans Djervhed pleier at udtale sig. Undertiden tror man i denne Digters religiøse Poesi at spore en eftergjort Enfold i Forestillinger og Sprogvendinger; men man vil dog snart se, at der i dette selsomme Digt-Kostume rører sig en kraftig og selvraadig Aand.

Anderledes er det med nogle nye Psalme-Digtere, der synes at have Grundtvig for Øie. Hos dem støder man, i deres Forhold til de gamle Mønstre, paa en Feil, der kommer af Svaghed; de tvinges kjendeligt tilbage til en simplere Tid, og beherskes af den, — de hænge fast ved enkelte stereotype

Synderligheder i den religiose og poetiske Fraseologi hos de gamle Psalme-Texter, og give derved kirkelige Sidestykker til de nov-antike Kæmpeviser, som engang vare i Mode. Man ser dem bevæge sig i den forældede, barnagtigt familiære Omgjængelse med Gud og Kristus, i den sødlige Lallen om det lille kjere Jesusbarn, og i anden saadan Legen, hvortil der hverken i Skriften eller i den sunde Følelse findes nogen Hjemmel. Men af denne Maneer kan der ikke ventes nogen virkelig Frigjørelse og Gjenfødelse af den gamle Psalme-Poesies Aand og Liv.

I Øvrigt synes just det nærværende Tidspunkt meget gunstigt for et saadant Verk; thi Digtekunsten er i vore Dage kommen til en Selvbevidsthed, der skærper Sandsen for de ægte poetiske Elementer fra enhver Tid og enhver Digt-Art. Vore egne Forestillinger om Poesiens Kilder og rette Væsen bringe os nærmere til hine Sangere, hvis naive Tone vi desto bedre kunne fatte, fordi det Old, hvorfra den nærmest udgik, ogsaa har givet den nye Digter-Stræben friske Forbilleder.

Naar man for Alvor foretager sig at danne en forbedret Psalme-Samling til alment Brug, bør man uden Tvivl tage nøie Hensyn til det gedigne Forraad af gamle Kirkesange, som det protestantiske Tydskland eier. Jeg har ovenfor omtalt, hvor inderligt vor egen Psalme-Literatur er knyttet til den tydske, og her vil jeg kun tilføie, at et stort Antal af

Psalmer fra Kingos Samling, som man pleier anse for Originaler, kun ere Efterligninger af hine Mønstre. I dette som i saa mange andre Stykker afgiver det nordiske kristelige Samfund et Annex til den tydske Hovedkirke.

Blandt Tydsklands Psalme-Digtere, der fulgte og dannede sig efter Luther, er der poetiske Notabiliteter, som ingen Tid kan fordunkle. Opitz, Dach, Hermann, Rist, Olearius m. Fl., og fremfor Alle den ypperlige Paul Gerhard, have med forenede Evner hævet den tydske Kirkesang til en selvstændig, perennerende Produktion. Hos dem er der Studier for alle kommende kirkelige Poeter. Om Gerhard er det bekjendt, at han, blot ved sine Psalmer, dannede Proselyter for den lutherske Kirke, og endnu ere de, med alle deres underlige Tidsmærker, dog frugtbare og virksomme ved denne kvægende Inderlighed, der har gjort hans bekjendte Aften-Psalme „Nun ruhen alle Wälder“ til en Folkesang.

Jeg har mellem de følgende Psalme-Prøver leveret nogle Omarbeidelser af Kirkesange fra „Gesangbuch zum heiligen Gebrauche, Hamburg 1766,“ og denne Samling skatter jeg meget høiere end den slesvig-holstenske privilegerede Psalmebog, der dog hos os er mere bekjendt. Det var mig magtpaaliggende at henlede Opmærksomheden paa den rige, af vore nyere religiøse Digtere kun lidet paaagtede tydske Psalme-Literatur, og derfor har jeg ogsaa her

omarbeidet et Par tydske Texter, der allerede findes oversatte blandt vore Kirkesange. Grundtvig har i „Sangverket“ benyttet Kingos Hellig-tre-Kongers-Dags-Psalme, der er grundet paa det tresindstyvende Kapitel af Esaias; men af det samme Emne har Opitz dannet en meget smukkere Sang. Jeg har foretrukket at omarbeide denne, der er den første af de følgende Psalmer. Her har jeg tilladt mig at ombytte nogle for Menigheden dunklere Vendinger af den profetiske Text med en til Materien passende og for Alle fattelig Hentydning af den evangeliske Historie. Grændsen for saadanne og lignende Friheder i Omarbeidelsen af de gamle Originaler kan man neppe med bestemte Regler fastsætte; derfor har jeg troet det rettest, i Gjerningen at vise, hvorledes jeg tænker mig et saadant Arbeide udført, — og saaledes ere disse Prøver blevne til. Hvis Forsøget vinder nogen Opmærksomhed, vil jeg maaske senere faa Anledning til at udvikle mine Anskuelser i denne Materie. Endelig har jeg tilføiet et Par ganske nye Numere af min egen Digtning: en Passions-Sang og en Bearbeidelse af Davids første Psalme. De høre til Kategorier, som efter min Mening findes, for vor Tids Tarv, slettest behandlede i vore Psalmebøger.

Med disse korte Bemærkninger og Antydninger og med det følgende Udvalg af Omarbeidelser har det været min Hensigt at virke til en gjennemgribende Reform af vort Psalmevæsen. Selv det

menige Folk kan nu med høi Røst fordre en saadan Foranstaltning. Det kjender allerede, i de Viser, der falbydes paa alle Gadehjørner, en Poesi, der maa forekomme det fatteligere og smukkere end den, der i Kirken skal tjene til Opbyggelse, til Forbedring og til Trøst.

Man har ofte nok klaget over den slette Læsning, som gjennem Gade-Trafiken med trykte Sager meddeles simple Folk; men det er imidlertid blevet overseet, at denne Literatur efterhaanden har tilegnet sig Meget af den nyere Tids lettere Tankebevægelse og renere Former. Det er for en stor Del just saadanne Fortrin, der skaffe Viserne stærk Afsætning; thi den menige Mand har heri en langt rigtigere Takt, end man sædvanlig tiltror ham. Denne Betragtning turde være af nogen Vegt ved Siden af de almindelige Forestillinger om Almuens Uvilje mod alle Reformer, som Tidens Udvikling kræver. Og det er fornemmelig denne Anstødssten, man frygter, naar Talen er om Indførelsen af en forbedret Psalmebog. Man maa, i det Hele taget, have bemærket, at den menige Mands Læselyst i vor Tid er i meget stærk Tilvext; den aandelige Udviklings Kanaler strømme ham ogsaa nu meget friere imøde, og selv i deres grumsede Løb er der mangen rensende og styrkende Bestanddel. I den spredte Vise-Literatur og i Psalmebogen ligger fast Alt hvad Almuesfolk kjende af poetisk Skrift, og hos dem finder man

omarbeidet et Par tydske Texter, der allerede findes oversatte blandt vore Kirkesange. Grundtvig har i „Sangverket“ benyttet Kingos Hellig-tre-Kongers-Dags-Psalme, der er grundet paa det tresindstyvende Kapitel af Esaias; men af det samme Emne har Opitz dannet en meget smukkere Sang. Jeg har foretrukket at omarbeide denne, der er den første af de følgende Psalmer. Her har jeg tilladt mig at ombytte nogle for Menigheden dunklere Vendinger af den profetiske Text med en til Materien passende og for Alle fattelig Hentydning af den evangeliske Historie. Grændsen for saadanne og lignende Friheder i Omarbeidelsen af de gamle Originaler kan man neppe med bestemte Regler fastsætte; derfor har jeg troet det rettest, i Gjerningen at vise, hvorledes jeg tænker mig et saadant Arbeide udført, — og saaledes ere disse Prøver blevne til. Hvis Forsøget vinder nogen Opmærksomhed, vil jeg maaske senere faa Anledning til at udvikle mine Anskuelser i denne Materie. Endelig har jeg tilføiet et Par ganske nye Numere af min egen Digtning: en Passions-Sang og en Bearbeidelse af Davids første Psalme. De høre til Kategorier, som efter min Mening findes, for vor Tids Tarv, slettest behandlede i vore Psalmebøger.

Med disse korte Bemærkninger og Antydninger og med det følgende Udvalg af Omarbeidelser har det været min Hensigt at virke til en gjennemgribende Reform af vort Psalmevæsen. Selv det

menige Folk kan nu med høi Røst fordre en saadan Foranstaltning. Det kjender allerede, i de Viser, der falbydes paa alle Gadehjørner, en Poesi, der maa forekomme det fatteligere og smukkere end den, der i Kirken skal tjene til Opbyggelse, til Forbedring og til Trøst.

Man har ofte nok klaget over den slette Læsning, som gjennem Gade-Trafiken med trykte Sager meddeles simple Folk; men det er imidlertid blevet overseet, at denne Literatur efterhaanden har tilegnet sig Meget af den nyere Tids lettere Tankebevægelse og renere Former. Det er for en stor Del just saadanne Fortrin, der skaffe Viserne stærk Afsætning; thi den menige Mand har heri en langt rigtigere Takt, end man sædvanlig tiltror ham. Denne Betragtning turde være af nogen Vegt ved Siden af de almindelige Forestillinger om Almuens Uvilje mod alle Reformer, som Tidens Udvikling kræver. Og det er fornemmelig denne Anstødssten, man frygter, naar Talen er om Indførelsen af en forbedret Psalmebog. Man maa, i det Hele taget, have bemærket, at den menige Mands Læselyst i vor Tid er i meget stærk Tilvext; den aandelige Udviklings Kanaler strømme ham ogsaa nu meget friere imøde, og selv i deres grumsede Løb er der mangen rensende og styrkende Bestanddel. I den spredte Vise-Literatur og i Psalmebogen ligger fast Alt hvad Almuesfolk kjende af poetisk Skrift, og hos dem finder man

endnu den gamle, engang meget fornemme Skik, at lempe verdslige Sange til bekjendte Psalme-Melodier.

Det er derfor neppe nogen barok Paastand, naar man antager, at det friere Sving og det klarere Udtryk i hine poetiske Flyveblade, der ofte have et moralsk eller endog gudeligt Anstrøg, maa indvirke paa Menigmands Bedømmelse af de dunkle og forældede Kirkesange, medens hans Sands i det Hele ved alskens nyttige Foranstaltninger vækkes til Eftertanke og til fordomsfrie Betragtninger. Hvis han oftere erfarer, at et uanseligt verdsligt Skrift tilfredsstiller eller endog opbygger ham mere end hans gamle Psalmer, da vil han, under de nuværende Forholde, ikke lettelig overse dette. Man har engang i Danmark forsøgt at fortrænge den populære Flyveskrift-Literatur, hvori man fandt altfor mange urene Dele, derved, at man forfattede et Slags moralske og belærende Gadeviser og lagde dem i Kurvene mellem det gangbare Forraad af Almue-Læsning; men de nye Sager vare tørre og kjedsommelige, og den hele Foranstaltning blev derfor uden kjendelige Følger. Imidlertid var dog heri en Grundtanke, der maaske med Nytte kan bruges, naar man vil forberede et forandret Psalmeverk og skaffe det Indgang hos Almuen. Man kunde, alt efter som Psalme-Revisionen skrider frem, ogsaa paa denne Maade give Menighederne Prøver af det Nye og derved lede dem til frivillige Sammenligninger.

Dersom man i det Hele grunder det forbedrede Psalmeverk paa en klog Restauration af de gamle Kirkesange, og det bliver kjendeligt, at denne Hensigt virkelig gjennemtrænger Revisionen, da maa man tro, at Almuen med større Lethed og Villighed tilegner sig Forbedringen. Om der ogsaa gives et stort Antal, der ville have det Gamle absolut uforandret og betragte enhver Forandring som et Brud paa Religionen, tør man dog haabe, at den Modstand, man af dem kan vente, paa andre Veie vil blive svækket. Den mere tænksomme Del af Folkets Masse, som man dog her fornemmelig maa have for Øie, vil uden Tvivl med Tilfredshed bemærke, at de gamle Psalmer, som den engang har faaet kjere, pludselig ere blevne klarere og ligesom mere beskuelige. Det er en Forestilling, som ved uhensigtsmæssige og forældede Religions-Skrifter er bleven Menigmand paatvungen, naar han nu tror, at det religiøse Udtryks Dunkelhed og Synderlighed er en Del af dets Hellighed. Men derfor synes det naturligt, at han lidt efter lidt vil vende tilbage fra denne Fordom, naar den sunde Mening gaar op for ham i en klarere Fremstilling, der tillige danner det gamle og mørke Udtryks Fortolkning.

Man dvæler i Almindelighed, hvor det gjelder at gjennemføre Foranstaltninger som den, der nu er bragt paa Bane, altfor meget ved de Betænkeligheder, der udledes af Almuens Ubøielighed; denne vilde

og ender disse Slægters Nod,
da skal de vaagne glade,
bag Orknens Palmeblade,
og ile til dit aabne Skjod.

Bryd frem! O, hvor de stunde
fra natlig-dunkle Lunde
ud mod dit blide Morgenskjær!
Med Tak, med fromme Bønner
nedknæle Orknens Sønner
og Morianers vilde Hær.

Til Krybben, hvor Du hvilte,
de rige Konger ilte,
og bragte dyre Gaver med;
saa skal engang din Stjerne
fremlede fra det Fjerne
de frelste Skarer i dit Fjed.

Ja, dit er Jorderige!
Engang skal Jubler stige
fra alle Munde til din Pris.
Hver Pillegrim hernede
kan Du et Hjem berede
hist i dit fagre Paradis.

II.

(Kingo og Guldberg: „Vreden din afvend, Herre Gud").

Bortvend din Vrede, Gud, ved vore Sukke!
O, lad vor Anger Naadens Dør oplukke,
rul ei din Torden, lad ei Lynet gløde
over vor Brøde!

Skulde vor Synd for Retfærds Dommer stedes,
da maatte Jordens Frugt som Avner spredes,
da skulde Slægten, rammet og bedøvet,
knuges i Støvet.

Se, for dit Aasyn bede vi og knæle,
Gud! til din Mildhed ty de bange Sjele.
O, lad de stærke, truselfulde Arme
favne og varme!

Menneskets Styrke er som Støv at nævne;
tit for et Vindpust bøier sig vor Evne,
talløse Smerter spire alle Steder
blandt vore Glæder.

Derfor vort Hjerte fristet er og hildet,
derfor er mangt et Jordens Barn forvildet;
derfor Du gav os, over alle Goder,
Kristus til Broder.

O, for hans Gjerning vil Du os tilgive!
Brøden skal bortdø, Angeren skal blive;
da skal vi engang stedes for dit Øie
hist i det Høie.

III.

(Kingo: „Med Sorgen og Klagen hold Maade").

Lad Sorgen og Smerten lindres nu!
o, kom dog den salige Trøst i Hu,
som denne aabnede Grav forkynder,
at Livet ved Dødens Port begynder.

Vi svøbe Liget i hvideste Lin,
og gjemme det vel i det lukkede Skrin;
med Svøbet og Skrinet vi sige ville:
„Han er ikke død, men sover stille."

Om Hjertet er koldt og Livet slukt,
og Liget i Graven er indelukt,
det skal dog ei glemmes og borte blive;
det kaldes en Morgen igjen til Live.

Guds Haand skal sanke de møre Ben,
og føie dem sammen foruden Men;
han fører dem ud af det snevre Kammer,
og varmer dem atter med Aandens Flammer.

Hvad før var falmet som høstligt Løv,
og smuldred i Jorden til Muld og Støv,
det tør sig da over Jorden hæve,
og kan med Vinger mod Himlen svæve.

O, tænk paa Frøet, i Jorden gjemt,
det synes borte og dødt og glemt;
det spirer dog atter, naar Tiden kommer,
det blomstrer paa Ny i den klare Sommer.

I Gravens Dyb falder Hvilen sød;
o Jord, tag Legemet i dit Skjød!
Det ædleste Frø Du nu modtager,
og derfor kaldes Du Herrens Ager.

Den Sjel, der boed i denne Rest,
er kommen fra Gud, som en himmelsk Gjest;
i dette Støv, som vi nu vil gjemme,
maatte den Herrens Gjerning fremme.

Men Gud vil lutre den ringe Dragt,
og lade den skinne i himmelsk Pragt;
hans Billed, som her var sløret og blegnet,
skal findes i Himlen med Straaler tegnet.

O, kan vi da grue for Gravens Blund,
som bringer den deiligste Morgenstund?
Der er dog en Trøst, som dens Dyb forkynder:
at Livet ved Dødens Port begynder.

IV.

(Kingo: „Herre Gud, lær mig mit Endeligt").

Gud Fader, lad mig Støvets Kaar
med Alvors-Hu betragte!
Hvor snart er svundne Livets Aar
med Glæderne, de bragte!
Mit Liv med Døden er i Pagt;
den kommer med sin strenge Magt,
og vil mit Suk ei agte.

Mit Levnet er et Spand af Tid;
i Sorgens Dal jeg bygger,
og ingen Kraft og ingen Flid
mit Fjed for Fald betrygger.
Hvert Haab er her forfængeligt,
hvert Jordens Verk forgjængeligt
som Drømmesyn og Skygger.

For Smerters Hær, for Nød og Trang
maa al vor Kraft sig neie;
vor Vandring er som Bølgens Gang
og Fuglens Flyveveie.
Vi stræbe tungt, ved Dag og Nat,
og naa dog ingen Jordens Skat,
der bliver i vort Eie.

Hvor mangt et Hjerte ruger dog
paa dybe Rigdoms-Planer,
og færdes under Guldets Aag
paa tornefulde Baner.
O, lad mig heller, mild og from,
begjære Lysets Eiendom,
som Sjelens Længsel aner.

O Gud! Du er mit Haab, min Trøst,
en Herre blid at lyde;
i Dig har Livet dog en Høst,
hvis Frugt jeg hist kan nyde.
Du giver mig i Graven med
Forvisning om din Kjerlighed,
der skal dens Fængsel bryde.

V.

(Kingo: „Hjertelig mig nu længes").

Saa inderligt nu jeg længes
efter min Hvilestund,
fordi mit Hjerte trænges
og banker af Smerte kun.
Min Sjel vil trøstig og rolig
betræde den sorte Vei
til Himmerigets Bolig;
kom, Jesu, dvæl dog ei!

Du har af din Naade lovet
at lede den Trætte did,
naar han har hvilet og sovet
i Graven en stakket Tid.
Hvi skulde jeg da grue
for Dødens Bitterhed?
Jeg skal dit Aasyn skue
i evig Fryd og Fred.

Jeg er af din Kraft omhegnet
i denne sidste Dyst;
Du har mig med Korset tegnet
paa Pande og paa Bryst.
Er Livet sødt at eie,
og grufuldt Gravens Skjød,
jeg gaar dog dine Veie
og tænker paa din Død.

Jeg ved en større Glæde,
naar endt er denne Gang,
og derfor vil jeg kvæde
en frydfuld Svanesang.
Liget af Jorden dækkes,
og Græsset spirer der;
men jeg skal atter vækkes
af Engles lyse Hær.

O, da vil Kristi Hænder
mig lutre pur og klar,
saa klar som Stjernen brænder
og straaler underbar.
Hvor saligt, saa at tindre,
hvor intet Mulm er lagt,
hvor ingen Skyer hindre
den altid nye Pragt.

Om Verden end vil friste,
og stille for min Sands
de Skatte, jeg skal miste:
Ære, Guld og Glands,
jeg agter dog meget ringe
det skuffelige Spil;
en Skat vil Himlen bringe,
der er for evigt til.

Og om mig Døden skiller
fra Frender og kjere Smaa,
og om min Taare triller,
naar de ved Leiet staa,
jeg vil paa Herren bygge,
og bede i Jesu Navn,
at i sin Vinges Skygge
han lindrer deres Savn.

I maa ei klage og græde,
I dyrebare Smaa!
Selv Spurvens Unger spæde
tænker hans Mildhed paa;
for sørgende Enkers Hytter,
for Faderløses Fjed,
er han en tro Beskytter,
gaar han i Faders Sted.

Gud signe Eder Alle,
der var min Vandrings Lyst!
Lad Sorgen dog ei falde
for tungt paa eders Bryst!
Lad Troen Eder styrke;
det er en stakket Frist,
da svinder dette Mørke,
da skal vi mødes hist.

Nu vil jeg ganske hvile
mig op mod Kristi Barm;
der sløves Dødens Pile,
der lindres Kval og Harm.
Han vil mig ei forsage
paa denne Nattevagt,
han vil mit Suk modtage:
min Gud, det er fuldbragt!

VI.

(Paul Gerhard: „Nun danket All' und bringet Ehr'").

Lad Jubler fra den lave Jord
til Herrens Trone gaa!
Hans Engle vil, til Støvets Ord,
de gyldne Harper slaa.

O, vaagner op til Pris og Kvad
for Gud, vor bedste Skat!
Hans Navn staar paa et dugget Blad
og i en stjernet Nat.

Fra Svøbet af beskjermed han
vort Fjed mod Vold og List;
hvor ingen Anden hjelpe kan,
der hjelper han tilsidst.

Han skuer paa vor Brøde ned,
dog med en Faders Blik,
og holder Disk og Dug bered
med Frugt og Læskedrik.

Han gjør vort Hjerte stærkt og trygt,
han giver freidigt Mod;
han har for al vor Sorg og Frygt
en stille Glemselsflod.

Han give os sin Mildheds-Aand
i Kirkens Ly og Læ,
hvor Gaver fra hans runde Haand
er lagt paa Mark og Træ!

Han være al vor Tilflugt her
i Livets Strid og Larm,
og alt vort Haab, naar Mulden er
nedrullet paa vor Barm!

Han lukke selv vort Øie til,
saa faderlig og øm
som naar han atter vække vil
os af vor sidste Drøm!

VII.

(Kingo: „Jeg vil mig Herren love").

Nu vil jeg Herren prise,
der alle mine Synder bar;
der fandtes ei Fred eller Lise,
naar Trøsten fra ham ei var.
Jeg vil i mit Hjerte skrive
hans Navn, og gjemme det der;
da kan jeg ved Haabet blive,
naar Fare og Angst er nær.

Gud give mig det at lære,
som ingen Forstand kan naa:
for Glandsen af Herrens Ære
maa bøie sig Store og Smaa!
Han skjenke mig i mit Indre
et ydmygt og stille Sind!
da ser jeg hans Klarhed tindre,
hvor Verdens Forstand er blind.

Han lignes ved Solen klare,
der skinner over Jorden blid;
hans Naade er aabenbare
i Glædes og Kummers Tid.
Han kan mine Sorger slukke,
det følte jeg mangen Gang,
og derfor skal mine Sukke
kun blandes med Takkesang.

De himmelske Engles Skare,
de tjene Dig ganske nær,
de høre dit Bud, og fare
med brusende Vingefjær.
Gud satte Dig af sin Naade
alt ved sin høire Haand,
og lod Dig for Verden raade
med Kjerligheds Ledebaand.

Saa ofte jeg Pagten bryder
og hildes i Verdens Garn,
da vil Du, naar jeg fortryder,
tilgive dit svage Barn.
Jeg beder Dig ved din Smerte
og ved din hellige Død,
Du vil for et angrende Hjerte
aabne dit milde Skjød.

Jeg flygter fra Verdens Vildhed,
og giver mig i din Haand;
da vugges i salig Stilhed
min kvægede, frelste Aand.
Der er ingen bedre Glæde
end Glæden ved denne Pagt,
og det er mit bedste Sæde,
hvor jeg til dit Bryst er lagt.

Saa længe jeg her skal være,
og færdes paa Verdens Ø,
jeg vil af din Kraft begjære,
min Synd maatte daglig dø.
Du kan ved din hellige Kirke,
ved Ordets lutrende Bad,
det lægende Under virke,
og gjøre mig evigt glad.

O Jesu, Du Dagens Stjerne,
Du reneste Livets Skat!
jeg tjener Dig, Herre, gjerne
med Troskab til Dødens Nat.
Om Graven er dyb og dunkel,
Du hæver dog snart fra Muld
min Sjel som en klar Karfunkel,
mit Legem som lutret Guld.

VIII.

(Hos Kingo og Guldberg med samme Begyndelse som her).

I Døden Jesus blunded,
i Graven lagdes ned,
har nu dog overvundet
al Dødsens Bitterhed.
Nu rinder op saa klar
den Sol med Lys og Glæde,
som i sit Jordeklæde
saa slet formørket var.

Han gik med Palmegrenen
af Dødens Mørke ud,
og Engle vælted Stenen
fra Graven paa hans Bud.

Nu laa i Støvet strakt
den vilde Krigerskare,
og kunde aabenbare
hans seierrige Magt.

Paa Jord er ingen Tunge
og ingen Røst saa stærk,
at de kan værdigt sjunge
om dette Guddomsverk;
men Hjertets rige Fryd
vil dog, med barnlig Tone,
opsende til hans Trone
hans Kirkes Jubellyd.

Hver Kamp, Du maatte stride,
var for al Verdens Fred,
hver Kval, Du maatte lide,
var for vor Salighed;
ved Dig er Seiren vor
mod alle Mørkets Vaaben,
ved Dig er Himlen aaben,
naar denne Jord forgaar.

Du stærke Jesu Kriste,
hvem Alt er underlagt,
o, styrk os paa det Sidste
og skjerm os med din Magt!

Lad Sjelen, uden Gru,
naar Livets Stjerne daler,
bekæmpe Dødens Kvaler
saa seierrig som Du!

IX.

(Elmenhorst: „Komm, Gnaden-Thau, befeuchte mich".)

Kom, Naadens Dugg, til Kummers Dal!
O, bringer Lindring til min Kval,
I himmelrene Vande!
I Hjertet er der Angst og Nag,
og Sorg for Livets travle Dag
bor i den hede Pande.
Milde Kilde!
Du kan lindre,
Du kan hindre
Tvivlens Tanker;
bring mig Frugt paa Haabets Ranker!

Jeg længes til den dybe Brønd;
o, lad mig ei, som Orknens Søn,
vansmægte paa min Vandring!
Min Gud kan af den hede Sand
fremtrylle Livets Kildevand
og trøstefuld Forandring.

Ære være
ham, hvis Øie
fra det Høie
ned vil skue
til vor Sorg paa Jordens Tue!

Til Himlen vender jeg mit Blik,
og venter paa den Læskedrik,
der fra din Naade strømmer.
Jeg ved, at ei al Jordens Nød,
med al vor Tørst i Liv og Død,
den rige Kilde tømmer.
Milde Kilde!
i dit rene
Dyb alene
er Guds Billed
speilet af og forestillet.

Saa tit mit Hjerte ængster sig,
er jeg den tørre Plante lig,
der sænker sine Blade;
den længes efter Aftnens Fred,
naar Duggens Draabe triller ned
og vil dens Krone bade.
Læget, kvæget,
skal min Længsel
fra sit Fængsel
mod dit Rige
som en Duft fra Blomsten stige.

Som Plantens Liv, af Duggen vakt,
fremskinner i sin Sommerpragt
og voxer, Dig til Ære,
saa skal min Sjel, i Fromhed svøbt,
og i den klare Kilde døbt,
din Mildheds Vidne være.
Vugget, dugget
af din Naade,
skal jeg baade
Kræfter vinde
og en barnlig Tro gjenfinde.

Du Kilde, der fra Templet gaar
og smykker med en fager Vaar
vort Jordlivs visne Enge!
Fra Dig jeg søger al min Kraft,
og kun ved Dig kan Livsens Saft
til Hjertebladet trænge.
Milde Kilde!
Du vil frede,
Du vil lede
Støvets Veie;
Du er hist vor Arv og Eie.

Bort da med Verdens Nød og Trang!
Lad aldrig Dagen falde lang
ved nogen Jordens Klage!

O, søg den rene Kilde først,
før Du paa Veien, i din Tørst,
en jordisk Frugt vil smage!
Dvæl der, knæl der,
hvor de klare,
underbare
Livsens Vande
strømme ned fra Fredens Lande!

X.

(Hos Guldberg: „Søde Jesu, vi er her").

Jesu Kriste, ved dit Bryst
hvile vi med aabent Øre;
lad din Læbes klare Røst
Hjertets dybe Slummer røre!
Da skal al vor Længsel stige
til dit søde Himmerige.

Ak, vor Kundskab og Forstand
var dog idel Dunst og Taage,
hvis Du ei mod Lysets Land
aabned vore Øienlaage.
Troens Lys for Hus og Kirke
maa Du selv i Hjertet virke.

O Du rene Morgenpragt,
Glands, hvor Lysets Kilder strømme!
Lad os, ved din Straale vakt,
glemme Jordens dunkle Drømme!
For vor Sang og vore Sukke
vil Du ei dit Øre lukke.

XI.

(Kingo og Guldberg: „Luk Øine op, o Kristenhed").

O Kristenhed, lyt efter nu!
thi Jesus Dig vil sige,
hvorledes Støvets Sind og Hu
skal stunde mod hans Rige.
Udfold, som Træ, der staar i Blomst,
din Tro mod Herrens Atterkomst!
Lad Tvivlens Skyer vige!

I Herrens Ord er Trøst og Haab
og Styrke, hvor vi lide;
det er, blandt Suk og Klageraab,
vort Løsen, mens vi stride.
Den onde Tid er ganske kort,
og som en Fugl, der flyver bort,
saa let skal Sorgen glide.

Du Trostens Kilde, Kraftens Gud!
o, giv os, at vi kunde
i Frelsens Budskab holde ud
med Hjerter og med Munde!
Da skal vi Krist i Skyen se,
naar, paa hans Bud, al Verdens Ve
for evigt gaar tilgrunde.

XII.

(Simon Dach: „Was soll ein Krist sich fressen“).

Hvi skal en Kristen grue
og kun sin Sorg beskue,
og ei mod Himlen se,
hvor Herren bor og veier
hvert Gode, Livet eier,
og deler ud hver Fryd og Ve?

Naar Herren vil bevare,
kan ei den storste Fare
berove Dig et Haar;
han har en Hyrdes Øie,
der vogter mildt og nøie
ethvert af sine spredte Faar.

Hans Børn vi alle ere,
og alle lige nære
hans faderlige Barm;
naar han har hørt vor Klage,
kan ei vort Sind forsage,
og aldrig skjelve for hans Arm.

Han kan sig tit forstille
og lade som han vilde
kun bringe Kval og Gru.
Men selv med strenge Hænder,
selv naar han Døden sender,
har han den samme Fader-Hu.

Han skues tit fra Jorden
forklædt i Mulm og Torden
som i en Lovehud.
Vort Blik kan dog med Glæde
se gjennem dette Klæde
den samme Kjerlighedens Gud.

Langt over Støvets Baner
gaa Herrens vise Planer,
hans Raad er underbart.
Der, hvor vort Blik kun finder
Forvirring, Nød og Hinder,
har han dog virket rent og klart.

Ja, prover han de Fromme
med sine strenge Domme,
har han dog evigt Ret;
han styrker deres Hjerter
med Savn og bitre Smerter,
og gjor dem Livets Afsked let.

Derfor, I bange Sjele,
lad eders Tanker dvæle
ved Herrens egen Trøst!
Den samme Haand, der saarer,
kan standse eders Taarer
og læge eders syge Bryst.

Hans elskte Barn forklares
og voxer og bevares
ved denne Sorg og Nød.
Vor Kval maa Glæde blive,
og Regn som Sol oplive,
og Livet vindes i vor Død.

XIII.

(Hos Kingo og Guldberg med samme Begyndelse som her).

Hvo sig fortrøster
paa Herrens stærke Magt,
hans Sjel forlyster
sig ved hans Skygges Vagt.
Han siger under Nød og Sorg:
Min Gud! i denne Fare
er Du min faste Borg.

Til ham jeg beder;
jeg er hans kjere Barn.
Hans Haand udleder
mig af de skjulte Garn.
Naar Angst og Sygdom og Besvær
vil falde paa mit Hjerte,
er han med Lindring nær.

Din Frygt Du tvinge!
thi om din Fred og Ro
er lagt hans Vinge,
derunder skal Du bo.
O, giv Dig kun i Herrens Vold,
og tænk, hans Arm skal være
dit Værge og dit Skjold!

Du skal ei grue
for nogen søvnløs Nat;
thi ved din Stue
har han sin Engel sat.
Naar Dagen atter, klar og skjøn,
henskinner paa dit Leie,
gjør da din Takkebøn!

Om allevegne
Du skuer Mandefald,
Du skal ei segne
for efter Herrens Kald.
Og hvis Du segner, fat kun Mod!
han vil Dig atter reise,
hvis Du er from og god.

Ja, Herren læger,
hos ham er Styrkens Bad
og Livsens Bæger
og Fredens Olieblad.
Hvad Herren sender, det er godt,
det vil sin Kraft ei miste
for Kummer eller Spot.

Gud vil befale,
at Engle paa din Sti
skal blidt neddale
og staa din Svaghed bi.

Med dem er Veien tryg og ren,
Du kan blandt dem ei støde
din Fod mod nogen Sten.

Du kunde træde
paa Snog og giftigt Kryb,
og tage Sæde
i Løvehulens Dyb;
men Gud kan dog i Slangens Ham
forspilde Giftens Aare,
og gjøre Løven tam.

Lad Lovsang lyde
til Gud i Fred og Kamp!
Du kan ei byde
ham anden Offerdamp.
Han vil engang fra Sorg og Nød
din trætte Sjel modtage
og gjøre Hvilen sød.

XIV.

(Simon Dach: „Des Lebens kurze Zeit").

Vort Jordlivs Pilgrimsgang
er fuld af Nød og Trang;

de allerbedste Dage
er aldrig uden Klage,
ved hvert et Glimt af Glæde
er lønlig Angst tilstede.

Hver Stand, hver Alder ved
af Livets Bitterhed;
vi faa med Barnesvøbet
vor Lod for Levnetsløbet:
at vente og at bære
hvad Modgang det skal være.

Men for hver Sorg og Nød,
vi gjemme i vort Skjød,
er Lægedom os givet
ved Kristi Vei til Livet.
Ved ham slaar Frelsens Time,
naar Dødens Klokker kime.

For alle Smerters Hær,
der true fjern og nær,
vil Døden Veien spærre
som Helt og Seierherre.
O, salig er den Fromme,
der glædes til dens Komme!

Han lever Dag for Dag
saa fri for Angst og Nag.

Med Hjertets Fred han nyder
hver Glæde, Livet byder;
hvor Storm og Veir bevæges,
hans Sjel kan stille kvæges.

O Jesu! ved din Magt
har Døden Seir os bragt.
Giv mig mod Livets Mørke
din inderlige Styrke,
og tag, naar Dagen ender,
min Sjel i dine Hænder!

XV.

(Kingo og Guldberg: „Nu bede vi den Hellig-Aand").

Den Hellig-Aand vi bede nu,
at han vil vende al vor Hu
mod Lysets Lære,
og at i Nøden
hans Kraft vil være
vort Skjold til Døden.
Hjelp os, vor Gud!

Du rene Lys, giv os dit Skin,
før Kristus i vort Hjerte ind!

Gjor det hernede
om ham forvisset,
der vil os lede
til Hjemmet hisset!
Hjelp os, vor Gud!

Du Kjerlighedens Aand! forlen
os med din Ømhed stærk og ren,
at allevegne,
vi med hverandre
til Hjemmets Egne
som Brodre vandre!
Hjelp os, vor Gud!

Du bedste Trost i al vor Nod,
hjelp os at trodse Spot og Dod!
Lad Sjelen glædes,
naar Timen kommer,
at vi skal stedes
fpr Livets Dommer!
Hjelp os, vor Gud!

XVI.

(Hos Kingo og Guldberg med samme Begyndelse som her).

Vor Gud er idel Kjerlighed.
til ham jeg op vil skue;
hans Barm er tryg at hvile ved,
naar Verdens Storme true.
Ved Ordets Trøst skal Dommens Røst
dog ei min Sjel forskrække.
Hans Dom er mild; jeg ved, han vil
min Skyld med Naade dække.

Naar denne Tro har fulgt mit Skridt
og svævet for min Tanke,
da maa mit Hjerte varmt og blidt
for mine Brødre banke.
I Himlen tændt, fra Herren sendt
er Kjerlighedens Flamme;
ved Brødres Bryst, først der med Lyst
Guds Børn kan „Fader“ stamme.

Vil Nogen elske Herren fromt,
og dog sin Broder glemme,
det er et Verk saa dødt og tomt,
det er en Løgnens Stemme.
Mit Jordlivs Løn er Takkens Bøn
fra mine Brødres Hjerte;
den gaar til Gud som Sendebud,
naar jeg har Sorg og Smerte.

Min Gud, lad Hjertets milde Glød
dog aldrig vorde slukket!
thi uden den er Jorden død
og Himlens Bolig lukket.
I Kjerlighed er hvert et Fjed
saa trygt og let at træde;
vort Haab tilsidst er Mødet hist
og salig Gjensyns-Glæde.

XVII.

(Val. Thilo: „Mit Ernst, o Menschen-Kinder!").

Bered med Flid dit Indre
til Festens glade Tid;
lad dine Lamper tindre,
thi Herren kommer hid.
Den stærke Helt er sendt
fra Gud med Trøst til Støvet;
ved ham er Smerten døvet,
ved ham er Lyset tændt.

Hans Varsler ere nære;
op, Broder, glem det ei!
Bered til Herrens Ære
den rette Kongevei,

gjør Banen jevn og ren,
lad Tjørn og Tidsel vige,
og dan det Krumme lige
og strø din Palmegren!

En ydmyg Tro i Sindet
hos Gud er høiest sat;
men Hovmod er forblindet,
og staar tilsidst forladt.
Ved Herrens Æres-Tog
er Fromhed Festens Krone,
og der er Jublens Tone
et barnligt Hjertesprog.

Saa lød Johannis Stemme
paa Jordans øde Kyst,
og Kirken vil ei glemme
Heroldens dybe Røst.
Det Budskab, han har bragt,
er atter klart at høre,
og gjennem Troens Øre
vor Sjelefryd er vakt.

XVIII.

(Hos Kingo og Guldberg med samme Begyndelse som her).

I Jesu Navn
maa al vor Gjerning ske,
hvis den skal blive til vort rette Gavn,
og ei endes med Spot og Ve.
Hver i sit Verk
ved dette Navn er stærk,
og Held og Fremgang faar,
indtil han Maalet naar;
Guds Ære sker derved,
og Hjertets Fryd og Fred
paa den Grundvold trygt bestaar.

I Jesu Navn
vi prise ville Gud;
hvert Fjed er uden Men og uden Savn,
naar vi tro har fulgt hans Bud.
Den ganske Jord
oplives ved hans Ord,
hans Arm er vidt udrakt
med kjerlig Herskermagt;
derfor af Hjertets Grund
i denne Andagtsstund
fornye vi med ham vor Pagt.

I Jesu Navn
vi tage Liv og Død;
naar vi kun længes til hans milde Favn,
da er Livets Afsked sød.
Ved Jesu Haand,
i Lysets Klædebon,
vi skal af Graven gaa,
og Herrens Rige naa.
Der findes evig Fryd
og Glands og Psalmelyd,
hvorved Cherubers Hjerter slaa.

XIX.

(Hinkelmann: „Meine Seel ist still zu Gott").

Stille er min Sjel i Gud,
i min Gud, som hjelpe kan.
Verden holder sjelden ud
med sin Styrke, bygt paa Sand.
Il, min Sjel, til Herrens Favn!
Der er Rolighedens Havn.

Tordner det i Mulmets Skjød,
er dog Himlen ren og skjær;
ingen Larm og ingen Glød
kommer Herrens Trone nær.

Salighedens milde Fred
varer der i Evighed.

Er din Gjerning ren og from,
hviler Herren i dit Sind,
tænk da kun, at Verdens Dom
vender sig som Veir og Vind;
Verdens Had og Verdens Gunst
er tilsammen idel Dunst.

Vil Du stedse angstfuld gaa,
staar din Tillid aldrig fast,
skal Du snart i Sorgens Vraa
segne om for Stormens Kast;
og Du kunde dog saa blidt
her fuldende dine Skridt.

Sendte Gud en bitter Stund,
for i den at knuse Dig,
o, da var Du vist med Grund
sorrigfuld og smerterig;
men Du ved jo, at hans Haand
har en Faders Ledebaand.

O, saa hvil Dig trygt og mildt
ved hans naaderige Bryst;
ingen Magt kan blindt og vildt
lege med din Sorg og Lyst.
Vær kun stærk mod Storm og Veir!
Din er dog den sidste Seir.

XX.

(Hos Kingo og Guldberg med samme Begyndelse som her).

Nu kommer Vaar,
og Livet spirer snart;
vor Jesus atter Himmelsæden saar
ved sit Ord saa purt og klart.
Tit Sæden gror
i Hjertets Agerjord;
men mangt et Frø af den
gaar tabt og visner hen.
En Jordbund, svag og slet,
kan vel annamme det,
men ak, det kvæles snart igjen.

Paa Syndens Vei
har Frøet ingen Ro;
det trædes under Fod og skaanes ei
af dens Vildheds Neb og Klo.
Paa Letsinds Sten,
bag Mammons Tornegren,
det giver svage Skud,
og falmer og gaar ud.
Det rene Hjerte kun
vil i sin dybe Grund
bevare det med Haab til Gud.

O Herre, lad
mit Hjerte dannes saa,
at jeg din Sæd kan gjemme trofast, glad,
og om Høsten Frugter faa!
O, send din Fred
til Ordets Spire ned!
Med Livsens Kraft fra Dig
skal Vexten vorde rig.
Al Verdens Nød og Lyst
forspilder ei dens Høst,
naar den om Korset slynger sig.

XXI.

Passions-Psalme.

Kristus gik ved Aftentide
ydmyg over Kedrons Bæk;
Tvivl og Kummer ved hans Side
maltes i Disciplens Træk.
Taarer fra hans Kjerlighed
faldt i Kildens Bølger ned;
Verdens Synd han skulde bære,
Dødens Kvaler vare nære.

Kedrons Bæk! ved dine Vande
var den strenge Grændse sat.
Opad, med en blodig Pande,
gik han nu til Dødens Nat.
Foran: Kors og Tornekrands,
bag ham: Jordens Frugt og Glands;
dog han saa ei did tilbage,
og hans Bøn var uden Klage.

Derfor har Gud-Fader styrket
Sønnen med sin Englehær;
for hans Bøn de danned Mørket
til et lifligt Morgenskjær.
O, hvor klar blev Himlen da
aabnet over Golgata,
hvor hans Kors som Himmelstige
førte til hans Kongerige!

Ogsaa jeg skal Afsked tage,
for at møde Dødens Skræk;
engang skal mit Jordlivs Dage
bringe mig til Kedrons Bæk,
der, hvor Verdens Fryd og Pragt
visner, er tilendebragt,
der, hvor Smertens vaagne Øie
stirrer angstfuldt mod det Høie.

Kriste, vær da selv tilstede
i min Kummers Skyggedal!
Lad et Glimt af Himlens Glæde
skinne for min sidste Kval!
Da skal Bøn og Takkesang
lyde fra min tunge Gang,
da skal Verdens mørke Frister
vige, mens mit Øie brister.

XXII.

Davids 1ste Psalme.

O, Held den Mand, der følger Herrens Bud!
Han bliver langt fra Lastens frække Sønner;
i Dagens Glands han priser Lysets Gud,
og Nattens Stjerner lytte til hans Bønner.

Han ligner Træet ved en Kildes Bugt,
hvor friske Vande under Løvet vælde:
dets grønne Krone hænger fuld af Frugt,
og ingen Vinter mægter det at fælde.

Den Onde vandrer med et vildsomt Fjed;
hans Frugt er Avner kun, som Vinden spreder.
Han har ei Ro paa noget Hvilested,
som Fromheds Haand velsigner og bereder.

Gud selv vil følge paa den Frommes Sti,
og give Vandreren sin Fred at eie.
Men han, der ile vil sin Gud forbi,
maa hurtigt segne paa de øde Veie.

Psalmesagen og Herr Pastor Wexels.

(Svar paa Bemærkninger af Wexels i „Den Constitutionelle“ Nr. 93 og 94 for 1840 angaaende „Antydninger til et forbedret Psalmeverk“.)

Theologernes store Kongres har, ligesaa vel som det franske Kammer, sit Centrum og sit Høire og Venstre, med alle dertil hørende Underafdelinger. Theologernes Stridbarhed er bleven til et Ordsprog, og deres Charte skulde være et paragrafvis mortificeret Dokument, hvis man i de lærde, hverandre ophævende Fortolkninger søgte Støtter for dets Gyldighed og Værdi.

Der gives en varm Anskuen af det Hellige, som optager den hele skolastiske Bogstav-Strenghed i sin Andagt, og som, idet den gyder sit eget Liv i en død Formel, betragter denne som en af Helligdommens Emanationer. Der er vel en himmelvid Forskjel mellem denne selv i Formlernes Tvang opstigende Kontemplation og hin ordkløvende religiøse

Pedantisme, der kun søger de hellige Stoffer, for paa dem at øve en tør, paa det blotte Form-Artede henvendt Grublen; men det er for en stor Del denne Higen, der omkring de store Læresætninger har sammenpønset dette smaalige dogmatiske Snørkelverk, der skal betragtes som Et med Læren, fordi det endnu findes udmeislet over de gamle forvitrede Kirkedøre.

Jeg har i mine „Antydninger" ikke krænket en eneste af de Grundsætninger, hvorpaa Konfessionen hviler, og mine Psalme-Prøver respektere overalt den kristelige Troes indre Substants og dens umiskjendelige Grundtone. Ikke desto mindre følte jeg meget godt under Udarbeidelsen, at det her var umuligt at undgaa de Lyn, som den hellige Iver, ved den blotte Berørelse af saadanne Materier, pleier udskyde af alle sine Finger-Ender. Ogsaa blandt Protestanterne kan man finde en fanatisk Religiøsitet, der, sig selv ubevidst, giver enkelte Fænomener i Kirkehistorien en katolsk Sanktion, — og saaledes faar Lutherdommen sine Helgener ligesaa vel som Pavedommen.

Medens det kirkelige Liv stedse vil fornyes og formes af den samme guddommelige Aand, der klarere og klarere aabenbares igjennem den hele Verdens-Orden, danne hine fanatiske Kristne sig Forskandsninger af de gamle Ligkister, og ivre mod Bevægelsen, og forkynde et Liv fra Gravene, hvori deres Stridbarhed stemmer med Legendens Udsagn om, at Helgenens Skjæg og Negle voxe under Kistelaaget.

Denne Gudeligheds Protest høres overalt, hvor Kirkens Trang i sunde Overgange vil samvirke med Guds forfriskende Aand i Verdens-Livet og nedkalde dens nye Velsignelser paa det hellige Alter. Selv de tomme Kirker, selv den sluknede Higen, som forgjæves har kæmpet mod det stive og døde Krat, der lukker de friske Vandkilder, ere for en saadan Tilstand kun spildte og i al deres Tydelighed misforstaaede Varsler.

Opmærksomheden er nu henvendt paa de gjeldende Kirkesange, og over dem klages der fra alle Kanter. Men den naturligste Vei til deres Forbedring vil man spærre med de tvende skrinlagte Mænd, Kingo og Brorson, som man til dette Brug har kanoniseret og udrustet med apostoliske Glorier. I denne Færd ytrer sig en religiøs Fanatisme, der omsider, om den fik raade, skulde gjøre Kirken til et isoleret Institut og til en rugende Skumring, i Stedet for at den helst skulde være det Bevægende i alt Liv og et Væld af Lys.

Det er tungt for Menigheden, naar en af dens frommeste Ledere saaledes spærrer sig inde med Gjengangere, og ikke vil erkjende, at de gamle Kirkelys ere nedbrændte, medens dog Tidens ustandselige Magt har medført det som en Kjendsgjerning og gjort Mulmet haandgribeligt. Men Herr Pastor Wexels er, efter mine Tanker, en saadan religiøs Fanatiker.

Idet jeg nu skal imødegaa hans Indvendinger mod mit Psalme-Skrift og, som jeg haaber, paa en fyldestgjørende Maade bortfjerne dem, vil jeg først af et oprigtigt Hjerte bevidne ham min Ærbødighed og sige ham, at selv den aabenbare Uret, han nu og da er kommen til at gjøre mig, ikke et Øieblik har kunnet svække min Overbevisning om hans fuldkomne Redelighed og dybtgrundede Fromhed. Der er imellem mine og hans Forestillinger om disse Ting en dyb Kløft, som jeg ikke venter at kunne udfylde. Men jeg vil hævde min Mening lige over for den fremmede; thi denne Gang har Sagen en rent almindelig Vigtighed.

Herr Pastor Wexels har feilet, idet han ved mangehaande Ytringer sigter mig for at have haandteret mit Arbeide med et Slags Overmod og Anmasselse; men jeg tror, at han ved nærmere Overveielse vil i sit Hjerte angre og tilbagekalde dette.

I de korte Henvisninger til Psalme-Literaturen har jeg taget de forskjellige Partier som rent literærhistoriske Opgaver, og jeg har fremsat mine Domme saaledes som de efter mit bedste Skjøn maatte gives. Man kan her hverken tale om „Beskedenhed" eller Ubeskedenhed; thi en tvivlende Frem- og Tilbagegliden imellem de Spørgsmaale, der skulle behandles, er hverken det ene eller det andet, men kun Udtrykket for en virkelig eller fremhyklet Svaghed. Jeg har en Gang for alle frasagt mig hine unødige

Præludier, hvoraf der tilsidst dog kun udkommer det vandige Væsen, som man i Tydskland kalder „ein breites Salbadern", og som her vilde være dobbelt slet, fordi jeg efter Omstændighederne maatte lægge Vind paa at fatte mig saa kort som muligt.

De Mænd, der oprindeligt have virket til Offentliggjørelsen af dette mit Skrift, vide, hvor langt ethvert Slags personligt Hensyn var fjernet fra Arbeidet, og at Udførelsen først fulgte paa en lang Forventning om, at nogen af Kirkens Tjenere vilde fremme dette dens Tarv. Som et Lem af Menigheden har jeg endelig taget Ordet i et Anliggende, om hvilket enhver dannet Kristen bør kunne have en Stemme. Men min egen Stilling er mig her kun af liden Vegt, naar blot det Hele maa vinde en god og kraftig Fremgang. Herr Wexels tror, at jeg af Gud er benaadet med en af Livets ypperste Gaver. Han har da Grund til at tænke det Bedste om mig. Han skal ikke tvivle om, at jeg, selv i Kirkens Forgaard, vender mit Øie mod det Allerhelligste med et taknemmeligt Sind og med ydmyge Tanker.

Herr Wexels indrømmer i Begyndelsen af sin Artikel foreløbigt, at man maa have Ret til at dadle de gamle Psalmer. Men jeg skal efterhaanden vise, at han ved alle Slags Indskrænkninger og Reservationer saaledes forringer denne Ret, at den tilsidst bliver af liden eller ingen Anvendelse. Mine Ankeposter mod de forældede Kirkesange ere ingenlunde

nye. De ere tvertimod i Kingos og Brorsons Fædreland anerkjendte af Kirken, idet de findes udtalte af en rolig, klarsindet og tillige grundig Kristendoms Organer. Jeg har kun fremstillet de mange Anstød i deres historiske Forhold, for at vise, hvorledes de ere Et med religiøse Tilstande, der forlængst ere udlevede og tilendebragte.

Da nu dog hine Stemninger havde en varigere Grund i et inderlig andægtigt Liv, og da selv deres Udskeielser indeholdt noget stærkt Gribende for den spændte Følelse, saa er det naturligt og ligefrem, at de kunde udbringe poetiske Verker med det Slags Dyder og Skjønheder, som jeg har tillagt de gode gamle Psalmer. Da endelig denne Ros hos mig udtrykkelig er betinget af den foregaaende Dadel og desuden dvæler ved andre Tider end denne, saa er det indlysende, at den Modsigelse i disse Dele, som Herr Wexels vil have bemærket, ingensteds er at finde.

Men Herr Wexels har kun villet, at man skal indskrænke sig til Psalmernes formelle Mangler, til Paavisning af, hvor langt disse Versbygninger staa tilbage i Forhold til hvad den nyere Kunst kræver, samt hvorledes „flere blandt de gamle Psalmer ogsaa med Hensyn til Indhold, Retning og Karakter kunne trænge til Renselse fra urene Elementer.“ Dette Sidste har jeg ved almindelige Karakteristiker søgt at

antyde, da en detailleret Kritik denne Gang maatte ligge udenfor min Plan.

Herr Wexels kalder min Fremstilling „et Raisonnement, hvor Skjevt og Sandt er blandet om hinanden til et Virvar,“ o. s. v. Men i denne ubefoiede og uanstændige Skrivemaade ser jeg kun et Udtryk for den fanatiske Karakter i Herr Wexels's religiøse Forestillinger.

Det fremgaar med Tydelighed af hans hele Artikel, at Meget af det, der i de gamle Psalmer er aabenbart ubibelsk, ensidigt og ukristeligt, just for ham danner de reneste kristelige Elementer, — han skulde ellers ikke være kommen til den magelose Formening, at Passions-Poesien horer til det Bedste og Opbyggeligste i vore Psalmebøger. Selv den ivrige Beundrer og Befordrer af de forældede Kirkesange, Lic. theol. Holm, vil heri neppe være enig med Herr Wexels. I Fortalen til sin Udgave af Brorsons Psalmer, S. VI, tilstaar han nemlig, at han har følt, hvor meget der „især i Passions-Psalmerne af den alvorlige Kristen enten maatte ønskes ganske borte eller idetmindste anderledes fremstillet“. Og til Styrke for denne Mening skal jeg længere nede føre et meget betegnende Bevis.

Men Herr Wexels, der har indrømmet, at de gamle Psalmister ikke kunne kaldes feilfrie, vilde nok i det Hele hellere være fritagen for at gjøre denne Tilstaaelse. Ved at omtale Kingo og Brorson fører

han et Sprog, der, trods hans gjentagne Reservation om den utilstrækkelige Vegt af berømte Navne, ganske tilhører den blinde Autoritets-Tro og den overspændte Forherligelse af et fast Parti-Løsen. Saaledes skal det være mærkeligt, og det udstyres med Forbauselsens Raabtegn, at jeg har kaldt Kingo „en meget god kirkelig Poet for sin Tid“, — thi denne Ros skal paa langt nær ikke være stor nok. Og dog er det indlysende for Enhver, der vil anstille Sammenligninger, at flere tydske Psalme-Digtere, der vare Kingos Samtidige, have overgaaet ham meget, ikke blot i Sprogets og Diktionens Renhed, men ogsaa i selve Tankelivets Klarhed og Fyldighed. Eller om man blot vil betragte ham i Forholdet til vor egen Literatur og Sprogkreds, maa dog den senere Tids idelige Omarbeidelser af hans Sange vidne om, at hans oprindelige Poesi ikke var for alle Tider.

Men hos Herr Wexels skal det nu hæve Kingo, ikke over min Dadel, men over min Ros, at „Danmarks navnkundigste Skalde have kappets om at prise hans davidiske Digter-Aand, og at hans Psalmer, udgivne i senere Aar i uforandret Skikkelse, ere grebne og benyttede af Hundreder.“ Heri ligger Apotheosens Fuldendelse: en Skald, om hvis Forherligelse de navnkundigste Skalde kappes, kan ikke længere kaldes meget god for sin Tid; hans Navn

er herefter et Basunstød, — det er udhvirvlet over Berømmelsens sædvanlige Grader og Vilkaar.

Om Brorson tales der end mere kraftigt. Hans Psalmer, heder det, „afgaa i tusindevis, udgivne i deres oprindelige Skikkelse, og benyttes, om muligt, med endnu større Begjærlighed end Kingos“.

Herr Wexels synes ikke at erindre, at just disse uforandrede Udgaver af hine Psalme-Samlinger have i Danmark foranlediget de mest afgjørende Modforestillinger, og det af en Kristelighed, hvis Ægthed og Varme ikke kan gjøres mistænkt, og i Undersøgelser, der overalt vedligeholde Karakteren af en grundig og aaben Bevisforelse. *)

Det er neppe nogen sund religiøs Trang eller nogen virkelig ukunstlet Følelse, der med Begjærlighed griber efter og fordyber sig i disse uforandrede Samlinger; thi det er overalt kjendeligt, hvor ofte hine Psalme-Digteres oprindelige Enfold er bleven bortført af en svimlende Pietisme og indledet i det brogede Net, som en ældre Tids subtile Dogmatisme mangen Gang udspandt af et enkelt bibelsk Billede og af evangeliske Momenter, der bleve løsrevne fra

*) Maanedskrift for Literatur, 1ste Aargang, 1ste Hefte (Anmeldelse af Pastor Fengers Udgave af Kingos Psalmer), og samme Maanedskrift for 1831 (Anmeldelse af Pastor Holms Udgave af Brorsons Psalmer).

deres naturlige Forbindelse og til det Yderste udtværede i deres Anvendelse.

Jeg vil blandt hundrede Exempler her blot nævne et, og minde om den daarlige Udforlighed, hvormed flere af Brorsons og Kingos Sange behandle Helved-Straffene og Scenerne i Satans Grube. Man maa tro, at Forfatteren til dette Brug har samlet Studier ved en Kul-Mine eller ved et Smelteverk, og just ved denne opdyngede og grove Græsselighed ere de for den sunde Sjel uden al religiøs Indflydelse, da de egentlig kun gjøre et latterligt Indtryk. Men saadanne Exempler skal man ikke give Navn af Undtagelser og adspredte Pletter; de ere meget mere Betegnere for en hel Genre, der i sin uforandrede Habitus endnu blot kan tilfredsstille en sygeligt irriteret Andægtighed.

Anmelderen af Lic. Holms Samling siger derfor: „At der, efter saa vegtige Paamindelser, hvis Rigtighed maatte være indlysende, hvad enten de bleve ansete for at være ytrede af Ven eller Modstander, ikke desmindre atter fuldføres et lignende Foretagende, det vidner snarere om Forblindelse og Haardnakkenhed, end om sand og oplyst Iver for at tjene og befordre sine Medkristnes Opbyggelse. Og saa længe de samme Vildfarelser gjentage sig, saa længe tør man ikke anse det for overflødigt at gjentage de samme Advarsler."

Men naar man nu betænker, inden hvilke snevre Grændser Herr Wexels vil lade en Restauration af disse forældede Digte gjelde, og med hvilke mangehaande Ængsteligheder han atter modificerer hvad han dog i Almindelighed finder tilladeligt, da vil man se, at denne Mand snarere forkynder en forstærket Tilbagevenden til det Gamle end en vækkende Udgaaen derfra.

Dersom man kunde tænke sig en blot formel, kun paa Sproget og Versifikationen henvendt Udbedring, uden at denne kom til at indvirke paa selve Psalmens Substants saaledes, at ogsaa her den saa meget anpriste gammeldags, enfoldige Kristendom stededes i Fare, da vilde dog lidet være vundet ved denne døde Gjerning. Men jeg har allerede andensteds skrevet nok, for at bringe den bekjendte Ting i Erindring, at en saadan Bestræbelse er tom og naturstridig. Den ufornuftige Hensynken i det Forældede udgaar her af den falske Betragtning, at Psalmernes egentlige religiøs-poetiske Liv ved en egen Hellighedens Emanation nu er udgydt over alt det Stof-Artede, over alle dets Tilfældigheder og Skrøbeligheder. Saaledes bliver i mangen Kirke det plumpe Tømmermands-Arbeide af Søileverk og Basun-Engle undertiden anstirret som noget Guddommeligt og Beundringsværdigt, fordi det i lange Tider har omgivet Orgel eller Alter.

Den religiøse Kunst har i den nyere Tid, igjennem alle sine Forgreninger, fundet mange saadanne sværmende Betragtere som Herr Wexels. Men Enhver ved, at det dog nu overalt er paa Heldingen med denne overspændte Aandelighed.

Den gammeltydske Malerskole, hvis hellige Kunst ganske kan stilles i Lighed med den kirkelige Poesi, som her omhandles, er ogsaa paa samme Maade bleven kanoniseret. Alle fornuftige Folk have indrømmet den en vis naiv Inderlighed og en Kraft i Udtrykket, der kan ønskes tilbage, og som mangen Gang er i Stand til at bortlede Opmærksomheden fra Kompositionens og Tegningens Svagheder og barokke Anordninger. Men Sværmerne ere ingenlunde tilfredse med denne Dom. De gaa meget videre. For dem er selv det Barnagtige og Barbariske i den begyndende, endnu usikre Kunst Funker af en guddommelig Inspiration. Det nytter lidet, at man paa det Haandgribeligste betyder dem, at disse himmelske Visioner, som de tro at finde i Helgenens opadvendte Øine, ere Tegnefeil, og aldeles intet Andet end Tegnefeil, eller at hine bøiede Halse, hvori de tænke sig Udtrykket af den sødeste Ydmyghed, ganske aabenbart ere knækkede eller strangulerede Halse. Thi i denne Genre betragte de allerede det Forvredne som Kraft, og overhovedet de tydelige Feil som mystiske Dyder. Den stigende Kunst, den klarere Erkjendelse af alle dens Tilgange og

Midler er dem en Daarskab; de stirre tilbage paa Lukas Kranach og Johan Schoreel, og hvis de ere Malere, spilde de Farver og Flid paa absurde Efterligninger.

I Poesien, i Ordets Kunst, bliver dog Misforstaaelsen, skjønt ganske den samme, mere forvirrende og mere farlig; thi her kan man give dens Paastande doktrinær Betydning, og forfærde Menigheden med et Raab som om den sande Kristen-Tro under andre Synsmaader var truet i sine Grundvolde. — Hvis man i Omarbeidelsen af en gammel Psalme formilder et haardt og stivt Udtryk, der skader det Heles Ro og Skjønhed, da vil man, naar den forældede Vending tilfældigvis har udtalt en af de strenge dogmatiske Satser, lettelig høre Bebreidelser for at Lærens rette Mening her er krænket eller omgaaet, — eller hvis man bortfjerner en paa det givne Sted forstyrrende Læresætning, som maaske den blotte Rim-Tvang har indbragt i den falske Forbindelse, da hender det vel, at den forandrede Sang, skjønt i sin Helhed klarere og smukkere, udgives for at være profaneret og ganske fordærvet. Kort, naar denne Literatur-Gren skal stilles udenfor den sunde Kritiks almindelige Virkekreds, kan man heller aldrig finde nogen ledende Traad ved dens Revision, og derfor ere ogsaa Herr Wexels's Vink i denne Materie saa yderst svage og vilkaarlige.

Det religiøse Parti, hvortil Herr Wexels hører, vil, naar det gjelder Psalmer, neppe engang indrømme den nyere Tids Overlegenhed i Fremstillingens plastiske og sikre Behandling. Fra denne Kant høres hyppigt den Formening, at det nu skulde være fast umuligt for Digtekunsten at erstatte de gamle Kirkesanges Salvelse og fyndige Udtryk i de Tilfælde, hvor en Restauration i Øvrigt findes ønskelig. Men man skal forgjæves søge nogen fornuftig Hjemmel for en saadan Synsmaade.

Den nye Kunst, der erkjender og fatter de dybe Kilder i den gamle Poesi, har paa en inderlig Maade tilegnet sig alle de Fremstillingens Elementer, der i denne Produktion virkelig vare levende og kraftige. Den poetiske Sprogtone har atter indvundet et stort Forraad af malmfulde Ord og Udtryk, der for ikke længe siden vilde været anseede som ubrugelige Arkaismer.

Det er en Kjendsgjerning, at vor Tids Digtekunst kan gjengive svundne Tiders Billede med den sande og træffende Farvning, medens den i dette Verk alligevel rører sig paa det Eiendommeligste og Frieste i sit eget Liv. Den har tilbagelagt hin slette Tilstand, hvori den under en saadan Opgave maatte laane det forældede Kostume, som den blot kunde omhænge sig, men hverken udfylde eller give nogen levende Bevægelse. Men da man dog maa indrømme, at der ogsaa i vore Dage kan findes

Digtere med religiøs Sands og Alvor, saa vil hint umiskjendelige Fremskridt være tilstrækkeligt til at vise, at Betingelserne for en gjennemgribende Restauration af de gamle Kirkesange allerede ere faktisk givne.

Hvis man i Øvrigt noget nøiere betragter den Bestanddel af hine kirkelige Poesiers Diktion, som man pleier at kalde Salvelse, da vil man ogsaa erkjende, at den i sig selv stedse har været uklar og ingensinde betrygget for at falde over i sin egen Modsætning, i det Platte og Aandløse. Det er i Almindelighed just ved dens Stigen, at den saaledes udtømmer sig og henflyder. Der er i vore Psalmebøger slaaende Exempler paa saadanne Daarligheder, og deres Tal er Legio. I en Psalme af Brorson heder det:

„Du, fordum hele Verdens Pris,
Guds egen Stad og Paradis,
hans Residents og Glæde!
Din Tempel i Dig yndefuld,
som Demant spiller i sit Guld,
var alle Frommes Glæde.
Jerusalem, hvor ser Du ud!
Er saadan deilig Jomfru-Brud
nu til en Hore bleven?
en syndesølet, skiden So,
de sorte Aanders Myrebo,
til Dødens Dom opskreven.“

Her tiltager Salvelsen, — men hvorledes? Den gaar op i en raaden og udtværet Tale, hvoraf ingen Stavelse er at bruge, naar man vil have Opbyggelse og ikke Forargelse.

Dersom jeg skulde skrive en hel Bog, og ikke en Avis-Artikel, da vilde jeg ved en Masse af instruktive Citater kunne overbevise ethvert fordomsfrit Lem af Menigheden om, hvor nødvendigt det er at gjøre Omstobningen til Regel, hvis man i det Hele vil bruge og fornye det gamle Psalme-Forraad. Men jeg har allerede udviklet denne Sag nøie nok, for at kunne træde i en bestemt Opposition til Herr Wexels, naar han, efter mange løse Ventilationer, endelig synes at opgive Haabet om at se en Forbedring bevirket paa denne Vei.

Dog, Herr Wexels's Standpunkt i dette Anliggende er blevet mig „fuldelig klart“ der, hvor han giver tilkjende, at Passions-Sangene efter hans Mening ogsaa for vor Tids Tarv høre til det Bedste blandt det gamle Psalme-Forraad. Jeg kunde, til nærmere Belysning af denne Materie, levere meget betegnende Prøver af Kingo; men jeg foretrækker at afskrive et Stykke af en brorsonsk Passions-Psalme, fordi Herr Wexels synes at lægge en særdeles Vegt paa denne Forfatter. Man maa for Resten her tro mig paa mit Ord, naar jeg forsikrer, at følgende Strofer ere tagne, uden noget ængsteligt Valg, mellem et stort Antal ganske ligeartede:

„Naar jeg min Jesu Pinsels-Færd
vemodig gjennemvanker,
er Alting vel forundringsværd
og skrækker mine Tanker.
Man spytter ham i Øine op,
man slaar hans arme, ømme Krop,
ja blaa og blodig banker.

Men dog især, at dette Mord
ei kunde af ham pine
det mindste utaalmodigt Ord,
ja ei engang en Mine,
hvor længe han end maatte staa
og lade sig saa voldsomt slaa,
bespytte og begrine.

Pilatus ham hudstryge lod
det heftigste han kunde;
betænk, hvor randt det dyre Blod
af hver en riblet Vunde,
hvor Kjødet hængte sønderslidt,
ret som han reven var og bidt
af vilde Dyr og Hunde!

Paa Korset var hans Legem fast
i grusom Ve og Svie;
mens Sjelen var i Dødens Bast
han blev dog ved at tie,

endskjont han kunde ei engang
i denne Korsets Nagle-Tvang
sit pinte Legem vrie.

Dog at man hans Taalmodighed
desbedre kunde vide (!),
hvor svær den Pine var, han led,
hvor haardt han maatte stride,
da skreg han ud af Dødens Nat
det helvedbitre Ord: Forladt!
i Dødens grumme Kvide.

Just i den allerhaardest Nød,
da Satan skulde bukke,
der Jesus fik det sidste Stød
til Vredens Ild at slukke,
da brød hans Sjel forfærdet ud:
Hvor kan Du saa, min Gud! min Gud!
din Naade for mig lukke?

Der gaar det løs paa Satans Magt
af høieste Formue.
Min Jesu Krop var spændt og strakt
paa Korset som en Bue.
Hans Raab og Skrig i denne Kamp,
det var hans Hjertes Kvalm og Damp
af Herrens Vredes Lue."

Karakteren i dette Slags Poesi betegner dog øiensynligt en Asketik, som ingen besindig Kristen kan ønske tilbage for at danne den almindelige Stemning i Menighedens Andagt. Men naar Herr Wexels finder saadanne Psalme-Former fremfor alle ypperlige, da er det ogsaa naturligt, at han i det Hele anser en forbedrende Omstøbning af de forældede Kirkesange efter vor Tids Krav som meget mislig og saa godt som uiverksættelig.

Men her har jeg ikke blot en Strid om nogle gamle Kirkesanges Værd og Anvendelighed. Jeg er desuden, skjønt jeg paa alle Maader har søgt at undgaa det, kommen ind i theologiske Kontroverser. — Herr Wexels har i mine „Antydninger" fundet kjætterske Sætninger; han ser mig endog „indtræde paa den fladeste Rationalismes Gebet", — og dette Skridt skal være gjort, hvor jeg berører det jødiske Begreb om Jehova som vidt forskjelligt fra de kristelige Forestillinger om det høieste Væsen.

Jeg har i den Anledning atter og atter læst Herr Wexels's tættrykte Spalte, og jeg er hver Gang falden i ny Forundring over, at han har kunnet mistyde hvad mine Ytringer nærmest og ligefrem betegne. Jeg mener ikke, at Jehova, den eneste sande Gud, der i den mosaiske Husholdning forberedede sin endelige klare Aabenbarelse, er forskjellig fra ham, som vi Alle kalde Fader. Men jeg mener, at det Billede, som Jøderne dannede sig af Gud, var

og maatte være vidt forskjelligt fra det, der ved Kristus er gaaet op for al Verden.

Naar Jøderne betragtede Jehova som en national Guddom, og naar deres Profeter sagde dem: „Herren haver havt Vilje til at gjøre Eder til sit Folk", da laa allerede heri Stoffet til Forestillinger, som Kristendommen dels har ophævet, dels modificeret. For alle omboende Stammer var Jehovas Navn et „Væ victis!" og et flammende Ris, og selv for Jøderne var han nærmest en straffende, nidkjer Gud: „Han solgte dem i Siseræ Haand, Krigshøvidsmand i Hazor, og i Filisternes Haand og i Moabiternes Konges Haand." Alt dette betragte vi nu som Led af en evig, den hele Menneskehed omsluttende Plan, der i Tidens Fylde blev klar. Selv den higende Mosait kunde dog ikke se disse Ting fra vort Standpunkt. Men just fordi Jøderne vare og bleve fremmede for den rette Opgang i Østen, saaledes som vi beskue den, derfor maatte Billedet af den sande Gud for dem i mange Dele arte sig anderledes.

Noget Andet end dette indeholdes der ikke i mine Ytringer. Jeg har fundet, at de gamle kirkelige Digtere, idet de benytte Davids Psalmer og andre lignende Stoffer til den Høiestes Lov, altfor ofte glemme at anskue Abrahams Gud i Kristendommens Lys, og deri ser jeg en Del af den Jødedom, jeg anker over ved de gamle Kirkesange. Naar

Herr Wexels længere nede ytrer, at han „ikke finder anden Jødedom i vore ældre Psalmer, end hvad der findes i den kristelige Lære“ o. s. v., da kan det her være tilstrækkeligt at erindre om, at han selv paa et andet Sted i sin Artikel har indrømmet det Sande i mine Bemærkninger om Hoisangens orientalsk-erotiske Sværmeri, som Psalme-Digterne have misforstaaet og misbrugt.

Rigtigheden af mine Anskuelser ved hele denne Side af vor gamle kirkelige Poesi forekommer mig i Øvrigt saa indlysende, at jeg trygt overlader Dommen til Enhver, der med al Rolighed vil efterse Tingen i vore Psalmebøger.

Den værste blandt Herr Wexels's spidsfindige Angivelser af mit Kjætterskab fremsættes dog der, hvor han giver tilkjende, at jeg synes at finde Kristendommen uren hos „Herrens Apostler“, og ved denne Leilighed tilføier han disse Ord: „hvor saadan Tale hører hjemme, vide vi jo sagtens nok.“ — Men Herr Wexels har ikke desto mindre lagt den i det urette Rum.

Man har sin store Nød med at behandle saadanne Materier for en Fiskal af Herr Wexels's theologiske Farve. Han speider efter enhver Vendings mulige Sammenhæng med en skjult Blasfemi; bag den mindste Fold i Tankens Indklædning ser han den diaboliske Hestehov fremtitte. Naar man med et aabent Sind betragter den tilsigtede Ytring i mine

„Antydninger“, da skal man snart finde, at Herr Pastor Wexels blot ved pinagtige Tillempninger og indskudte Led har kunnet udbringe, hvad han falskeligt har antaget for at være min Mening. Jeg har ingensteds sagt, at det ægte kristelige Liv skal gaa videre end det kunde udvikle sig hos Apostlerne. Det hele Sted handler blot om Benyttelsen af det jødiske Billedsprog, og i denne Forbindelse har jeg kun ønsket, at Psalme-Digterne vilde vise Apostlerne den samme Opmærksomhed, som disse have vist det gamle Forbunds Profeter, tage den apostoliske Svada som et Grundstof, fremfor Alt agte og kultivere Jesu Læres egen Billedflor, og kristne hine bibelske Talefigurer eller, som jeg udtrykker mig, „betragte dem fra det rent kristelige Stade.“

Derved at man, som de gamle Psalme-Digtere, fortaber sig i Apostlernes „paa Vendepunktet“ nødvendige Henvisninger til den mosaiske Husholdning, og fortsætter og udmaler disse i det Uendelige, derved kommer man kun til en slavisk og ufrugtbar Efterligning af den ene Side ved det apostoliske Verk og Embede. Stræber man derimod mere og mere at tilegne den kirkelige Sang Udtrykkene fra Apostlernes eget Liv, de gribende Ytringer af den fornyende Aand, der gjennemglødede dem, — da først viser man disse Kirkens Fædre den sande Veneration, og lader dem leve blandt Menigheden i deres rette Herlighed.

Da jeg i Øvrigt netop skriver imod den Hævd, som den lange Misbrug kan give Psalme-Digtningens ubekvemme Billedformer, er det meget af Veien, naar Herr Wexels vil møde mig med den Betragtning, at det Udtryk, jeg exempelvis har anført, har staaet gjennem Menneskealdere i en kristelig Psalme. Her er just Spørgsmaal om dets „betegnende Kraft“ til et saadant Brug, og dette kan grundigere besvares med en meget simpel Analyse.

At „omskjære Hjerter og Øren“ er allerede et uklart Udtryk derved, at den Handling, der oprindeligt ligger i Billedet, ikke kan tænkes overført paa de nye Objekter. Men da nu selv dets figurlige Gehalt: Renselsen, Indvielsen, paa denne Maade er fremmed og fjern for Kristendommens Økonomi og Betragtning, saa synes dog en saadan rent jødisk Metafor ganske uskikket for en kristelig Psalme. Herr Wexels's Henvisning til det paulinske Brev, Kol. 2. 11., er ogsaa saa uheldig som muligt; thi paa det citerede Sted taler Paulus om den ceremonielle Lovs Afskaffelse. Han tager ikke Omskjærelsen som Billede; han nævner just denne Institution, for at tolke Betydningen af de gamle Normers Ophør, og han kommenterer derover, og paaviser Daaben som det nye Symbol, der ved Kristendommen har fortrængt det gamle. Kol. 2. 11 kan saaledes allernærmest tjene til at bestyrke min Anskuelse;

men ikke desto mindre har man villet bruge dette Citat til at rokke den.

Idet jeg vender mig fra Betragtningen af den upassende, overdrevne Anvendelse af en jødisk Fraseologi og Billedstil i kristelige Psalmer, til en Materie, der berører Kristendommens inderste Kjerne, kan jeg ikke undlade at danne Overgangen med en Udtalelse af Luther i Fortalen til hans aandelige Sange. Denne kraftige Poet og Reformator ytrer sig der saaledes: „*Gott hat unser Hertz und Muth fröhlich gemacht durch seinen lieben Sohn, welchen er für uns gab zur Erlösung von Sünde, Tod und Teufel. Wer solches mit Ernst glaubt, er muss auch mit Lust davon singen und sagen, dass es Andere auch hören und herzukommen; wer aber nicht davon singen und sagen will, das ist ein Zeichen, dass er nicht glaubt, und nicht ins fröhliche neue Testament, sondern unter das faule, unlustige alte Testament gehört.*“

Hermed har Luther antydet det freidige Udtryk, som skal hæve den kristelige Sang over de slaviske Former af den jødiske Guds-Tilbedelse, og disse almindelige Ytringer kunne ikke Andet end minde om den indre Sundhed, der overalt bør give sig tilkjende i en Kristens Andagt, hvis reneste Næring ligger i Bevidstheden om, at en Seir er vunden til Menneskehedens Frelse gjennem alle Tider. Men i ingen Del af vort Psalme-Forraad er dette sunde kristelige Liv unerd Andagten mere tilbagetrængt og ned-

som Passions-Poesien fremstiller det, der kan bringe en saadan Lindring. Jeg har den bestemte Formening, at vore gamle Passions-Psalmer, ved fornemmelig at udhæve de materielle og krasse Sider af Lidelseshistorien, vise en falsk Opfatning af Stoffet og oftest maa forfeile Sangens bedste Virkning.

Den hele Lidelse er et stort Symbol paa den faldne Menneskeheds Strafskyld og Jammer. Men ogsaa kun i Helheden ligger dets Storhed. Derfor maa denne Totalitet stedse foresvæve og beherske Betragtningen af de enkelte Dele. Vil man kløve Symbolet i en Mængde selvstændige Marter-Billeder, da kan man, trods alle semiotiske Kunster, ikke undgaa at give det rent Materielle en fordærvelig Overvegt. Men derved drages Frelseren mere og mere ned i de almindelige Individers Kreds, og man har til Slutning kun de udmalede Scener af en grusom, uforskyldt Henrettelse.

For det lidende Gud-Menneske er ikke den legemlige Marter det Høieste eller Væsentligste ved Passionen. I hans dybe Sjelekamp, i de hellige Tanker, han bar under sin Tornekrone, i hans Seir over Smerten og over Døden, d e r i ligger alt det Opløftende, til hvis Fremstilling de sandselige Sider ere Midler, — og heri er ogsaa den sande Trøstekilde for de ængstede Menneskehjerter. Men dette Grundvæsen i Passionen have de gamle Psalme-Digtere i Almindelighed tilsidesat for en slet valgt

og udmalet Detail, og deri, siger jeg, er deres Maneer stik imod Evangeliets Fremstilling og Aand. Herr Wexels mener rigtignok, at „denne Paastand er ubegrundet“, og han „indser ikke“, at det hele Sted „her siger Noget“. Men ved saadanne Leiligheder skal man blot have et Øiebliks Taalmodighed. Herr Wexels bruger at ophæve sine overilede Ytringer med sin egen Skrift, hvor Andre simpelt hen pleie at udstryge eller bortradere, og saaledes er det ogsaa gaaet denne Gang. Strax efter heder det nemlig, at Evangeliets Grundlag skal minde om „en vis Tone, en vis Karakter“, der bør gaa igjennem det Afledede. Men dette er aabenbart ogsaa Indholdet af min egen Sætning, der ikke desto mindre ovenfor er fremstillet som intetsigende.

Jeg maa i Øvrigt ved denne Materie, hvor den slette Detail i de gamle Psalmer er bragt paa Bane, søge Plads for en hermed i Forbindelse staaende Bemærkning, der gjelder den hele forældede kirkelige Poesi. Man finder hyppigt, at Emnets Udvikling i disse Digte mere gaar frem i Exemplifikationer end i Begrebernes egen Udspiren fra et vist Middelpunkt. Deraf kommer for en stor Del mange af disse Psalmers urimelige Længde; thi denne Fremstillingsmaade angiver en Søgen, der ingensteds øiner sin Grændse. Men heri ser man tillige Utilstrækkeligheden af den Fremgangsmaade, — som ogsaa Herr Wexels tilraader, — at forkorte de altfor meget

som Passions-Poesien fremstiller det, der kan bringe en saadan Lindring. Jeg har den bestemte Formening, at vore gamle Passions-Psalmer, ved fornemmelig at udhæve de materielle og krasse Sider af Lidelseshistorien, vise en falsk Opfatning af Stoffet og oftest maa forfeile Sangens bedste Virkning.

Den hele Lidelse er et stort Symbol paa den faldne Menneskeheds Strafskyld og Jammer. Men ogsaa kun i Helheden ligger dets Storhed. Derfor maa denne Totalitet stedse foresvæve og beherske Betragtningen af de enkelte Dele. Vil man kløve Symbolet i en Mængde selvstændige Marter-Billeder, da kan man, trods alle semiotiske Kunster, ikke undgaa at give det rent Materielle en fordærvelig Overvegt. Men derved drages Frelseren mere og mere ned i de almindelige Individers Kreds, og man har til Slutning kun de udmalede Scener af en grusom, uforskyldt Henrettelse.

For det lidende Gud-Menneske er ikke den legemlige Marter det Hoieste eller Væsentligste ved Passionen. I hans dybe Sjelekamp, i de hellige Tanker, han bar under sin Tornekrone, i hans Seir over Smerten og over Døden, deri ligger alt det Opløftende, til hvis Fremstilling de sandselige Sider ere Midler, — og heri er ogsaa den sande Trøstekilde for de ængstede Menneskehjerter. Men dette Grundvæsen i Passionen have de gamle Psalme-Digtere i Almindelighed tilsidesat for en slet valgt

og udmalet Detail, og deri, siger jeg, er deres Maneer stik imod Evangeliets Fremstilling og Aand. Herr Wexels mener rigtignok, at „denne Paastand er ubegrundet", og han „indser ikke", at det hele Sted „her siger Noget". Men ved saadanne Leiligheder skal man blot have et Øiebliks Taalmodighed. Herr Wexels bruger at ophæve sine overilede Ytringer med sin egen Skrift, hvor Andre simpelt hen pleie at udstryge eller bortradere, og saaledes er det ogsaa gaaet denne Gang. Strax efter heder det nemlig, at Evangeliets Grundlag skal minde om „en vis Tone, en vis Karakter", der bør gaa igjennem det Afledede. Men dette er aabenbart ogsaa Indholdet af min egen Sætning, der ikke desto mindre ovenfor er fremstillet som intetsigende.

Jeg maa i Øvrigt ved denne Materie, hvor den slette Detail i de gamle Psalmer er bragt paa Bane, søge Plads for en hermed i Forbindelse staaende Bemærkning, der gjelder den hele forældede kirkelige Poesi. Man finder hyppigt, at Emnets Udvikling i disse Digte mere gaar frem i Exemplifikationer end i Begrebernes egen Udspiren fra et vist Middelpunkt. Deraf kommer for en stor Del mange af disse Psalmers urimelige Længde; thi denne Fremstillingsmaade angiver en Søgen, der ingensteds øiner sin Grændse. Men heri ser man tillige Utilstrækkeligheden af den Fremgangsmaade, — som ogsaa Herr Wexels tilraader, — at forkorte de altfor meget

udspundne Kirkesange. Feilen er nemlig organisk og ikke tilfældig. Et Digt, der er saaledes konstrueret, bliver ikke bedre — det vinder hverken i Klarhed eller Fyndighed — derved, at jeg forkorter det. Man har nemlig ondt for at finde et Sted, hvor Tanken virkelig er kommen til en større Fylde og Beskuelighed end der, hvor den fra først af blev angiven og sattes i Bevægelse, — og saaledes er Enden i ethvert Tilfælde vilkaarlig.

Den Grundfeil, hvortil jeg her sigter, var almindelig i hele den ældre Digtekunst. De poetiske Former kunde ikke tilegne sig den dialektiske Styrke, der siden er naaet, og som nu er uadskillelig fra ethvert godt Digt. Man kan sige, at denne Færdighed er et af Kunstens bedste Fremskridt, idet Tankelivets Billeder derved ere blevne hele og selvstændige og bære deres egen Sjel i sig, hvorimod de forhen mere bleve nærede og betingede af et udenfra hentet Apparat. Jeg anser det for et godt Verk, at gjøre Psalme-Poesien delagtig ogsaa i denne Aabenbarelse af den guddommelige Kraft i Menneske-Aandens aldrig hvilende Evne og Stræben.

Men denne Betragtning leder atter, hvor den skal anvendes paa en Benyttelse af det gamle Psalme-Forraad, til Indrømmelsen af en Omstøbning, der forekommer Herr Wexels altfor farlig. Han har atter ved Passions-Poesien ikke villet anerkjende nogen anden Dadel end den, der kan føres mod En-

keltheder og Udtryksmaader, og selv dette modificerer han, som sædvanligt. Derved er Intet vundet, hvor det gjelder at komme til Enighed om Karakteren af en vis Totalitet, og kun fra dette Standpunkt kan Hovedspørgsmaalet med Nytte opfattes og drøftes.

Herr Wexels har endelig, ved at omtale den Polemik, jeg har fundet stødende i de gamle Kirkesange, overseet den Side derved, som jeg nærmest har havt for Øie. Det er de stridbare Udfald, der henpege til specielle kirkelige Kontroverser, der vare samtidige med eller dog nære ved Psalme-Digtningen, og til hvis rette Opfatning man nu ordentlig maa have nogen historisk Uddannelse. Jeg behøver ikke at spilde mange Ord paa den klare Sag, at saadanne Ytringer bør udgaa af vor almindelige Opbyggelses-Literatur. For Resten udvikler Herr Wexels ved denne Leilighed nogle Anskuelser om Kirkens Forhold til Verdens-Livet, der i denne hvasse og vrede Opskyden ikke ere mine, og som jeg lader staa ved deres Værd.

Det vilde være mig meget kjert, om disse mine fortsatte Bemærkninger om Psalmesagen, hvortil Herr Wexels's Ankeposter have givet Anledning, kunde bidrage til nærmere at belyse de Synsmaader, som jeg tror bør gjelde ved Kirkesangenes endelige Revision. Herr Wexels har neppe været heldig i at udfinde kjætterske Sætninger i mine „theoretiske

Antydninger", og jeg haaber fremdeles, at de i denne Henseende ville kunne udholde enhver Prøvelse. De have i Øvrigt ingen Fordring paa nogen systematisk Dybde eller Stringents, og efter mine Tanker vilde ogsaa dette være paa urette Sted. En Materie som denne bør, saavidt muligt, i dens foreløbige Behandling holdes udenfor alle skolestrenge Debatter, da man derved altfor let glemmer dens almengyldige Karakter.

Under Prøvelsen af de forskjellige Sætningers Anvendelse paa de kirkelige Spørgsmaal og paa den Menighedens Trang, som her er bragt paa Bane, synes Herr Wexels at helde til den Mening, at de forældede Psalmer, hvis Fysionomi kan antydes ved Navnene Kingo og Brorson, have en uopnaaelig Kraft til at opbygge Sjelene og befæste den sande Kristen-Tro, og at denne Virkning er notorisk, da Psalmerne, selv ganske uforandrede, overalt skulle tiltale og være til Velsignelse for de Enfoldige af Hjertet.

Men denne lyse Betragtning har sin store Skyggeside. Just hos de saa kaldte Enfoldige er der ofte en lidenskabelig Hang til en ustandset Grublen over de ufrugtbare og epinøse Materier, hvoraf den forældede Theologi har et saa stort Forraad.

Man kan her lægge Mærke til, hvad Dr. Rosenkrantz i en Afhandling om Hegels Religions-Filosofi ytrer om Kirkelærens Vending i vor Tid: „*Es sind* — siger han — „*von dem früheren System der kirch-*

lichen Confessionen sehr wenig Dogmen in der Wichtigkeit übrig gelassen, die ihnen sonst beigelegt wurde, und es sind keine andere Dogmen an ihre Stelle gesetzt."

Der kan paa mange Maader kommenteres over denne Sætning, og man kan finde den Tilstand, som deri betegnes, beklagelig; men man maa dog indrømme saa meget, at mangt et Dogme, der ingenlunde hører til de væsentligste eller mest indgribende i vor Religion, er af ældre Systematikere blevet behandlet med en Rigorøsitet og en Omhyggelighed, der i gamle Psalmer altfor ofte kommer tilsyne og hævdes. Jeg har en Gang før i denne Artikel berørt denne Egenhed og paavist en af dens Irgange. Men saadanne Dunkelheder ere ofte af den største Fare for den samme kristelige Enfold, der just ved disse Sange skal være opretholdt og næret.

De gamle Opbyggelsesbøger have blandt det menige Folk dannet en stor Mængde forskruede Kasuister, af hvilke nogle blive kjedsommelige Ordgydere, medens andre skabe sig martrende Tilstande af indbildte Skrupler og Anfegtelser og indvirke derved fordærveligt paa deres Omgivelser. Ved den vildledede religiøse Trang dannes der en sekterisk Gudelighed, der stundom blot af de strenge Former laaner en dyb Kristen-Troes Præg og Farve, medens en indre Skarphed og Bitterhed skjules derunder, og der lægges Spirer til selsomme Sjelesygdomme, som

de dygtigste Præster mangen Gang have ondt ved at hæve. Man kan ikke forebygge, at selve Bibellæsningen af og til afstedkommer disse Onder. Men Folket griber til Psalmebogen, for at finde Forklaring over det Dunkle og Lægedom for Sindets Ængstelser. Man skal da sørge for, at den ikke bliver til fornyet Tvivl og Urolighed.

Hos Herr Wexels burde det være en klar og meget nærliggende Betragtning, at mangen Psalme, der for ham kun er til Opbyggelse, fordi han optager den i et Sind, hvori Kundskab og Andagt er sammenføiet til een Fylde, ikke vil kunne nydes saa rent, hvor begge Dele først skulle søges og befæstes. Men paa dette Trin staar Trangen hos den store Masse af Menigheden. Man skal nedlade sig til denne Trang, beskue den fra alle Sider, og paa det Noieste overveie dens Fordringer. Den kan ikke tages isoleret, udenfor det Indbegreb af Indtryk, som Tidens Udvikling afsætter i Gemytterne.

Det er fornuftstridigt at fordre, at Sjelen under Andagtsøvelsen skulde kunne udelukke den frie Erkjendelse, hvormed den ellers prøver sin Næring og sin Virksomhed. Men om Kirken aldrig vilde være indbydende og kaldende, men blot skulde betragtes som „stedse stridende“, maa den dog ogsaa i denne Forstand overholde, at dens Vaaben ikke ere altfor meget forliggede og rustne; thi „Verdens Aand, der

fnyser mod Herren", bruger paa sin Side Patent-Knive og er inde i de nyeste Opfindelser.

Ved Herr Wexels's Ytringer om mine Psalmeprøver finder jeg kun Lidet at bemærke. Hans Dom kunde, efter alt det Foregaaende, ikke blive nogen anden. I Omarbeidelserne har jeg ved gjentagen Prøvelse fundet Adskilligt, som jeg nu vilde forme anderledes. Men jeg har den Overbevisning, at Psalmerne dog under denne Restauration i det Hele have vundet.

Herr Wexels's Bemærkning om, at enkelte af dem ikke ganske slutte sig til de gængse Melodier, er fuldkommen rigtig. Men disse Bidrag skulde for det Første kun være Læseprøver, og derfor var mig et godt Versefald, for denne Gang, et vigtigere Hensyn.

Det er mig ikke let at fatte, hvad Slags „Stof til Anker" en Kritiker kunde finde just „i det første Vers" af Passions-Psalmen. Men om hele dette Digt har jeg selv den Mening, at Psalme-Karakteren ikke deri er rigtigt truffen saaledes som jeg haaber ved fornyede Forsøg i denne Genre at kunne give den.

Herr Wexels antyder, at der gives Partier af Kirkesangenes Cyklus, til hvis Bearbeidelse jeg ikke kan være „Manden". Dette Punkt har fra Begyndelsen af staaet mig klart for Øie, og Herr Wexels har deri fundet det Rette. Han kan være tryg for, at jeg aldrig paatager mig noget Arbeide, hvori min Sjel

skal præges, uden en alvorlig Prøvelse af mine Kræfter og af mit Standpunkt, — og derved skal han tilsidst blive overbevist om, at intet daarligt Overmod kan have ledet mine Skridt.

Jeg takker Herr Wexels for det Ønske, hvormed han slutter sin Artikel, — thi jeg forstaar at tyde det Sprog, som en brændende Iver har lagt paa hans Tunge. I den haarde Skal er der en blød Kjerne, og den hævede Haand, der bruges som til Trusel, er med det Samme udrakt til Velsignelse.*)

---

*) Wexels havde sluttet saaledes:

„Maatte det Ord, hvis Ære det dog vist har været Herr Welhavens Tanke at fremme ved de af ham her leverede aandelige Sange, om han end ikke har forstaaet eller tilborligt tilegnet sig dets Fordringer, slaa ham til Jorden under Erkjendelsen af hans egen Intethed og opreise ham i Herrens Kraft, udrydde hvad der nu staar hans Hjerte i Veien, og forklare Sandheden grundigen i hans Aand, — da vilde han visseligen se meget ganske anderledes end han nu ser det; han vilde med de ham forlenede Gaver, naar dertil kom et af Kristendommen oplyst, renset og gjennemglødet Indre, kunne blive et velsignet Redskab til Gavn og Glæde for Kirken, og med en sandere og elskeligere Ro, end han rimeligvis nu formaar, overhøre Modstandernes Skrig, forsaavidt dette alligevel vilde reise sig imod ham."

Digteren fra Alstahoug

Peder Dass.

(1854).

Det Digterliv, som her skal omtales, havde sin Udvikling i den sidste Halvdel af det syttende Aarhundrede. Denne Periode, der grændser op til Holbergs Tidsalder, danner vistnok i vort Sprog-Samfund ingen bestemt Epoke af Digtekunstens Historie, men udhæver sig dog ved enkelte poetiske Frembringelser, der i flere Henseender fortjene Opmærksomhed. Skulde man i Øvrigt fastholde noget Træk til dens nærmere Betegning, da maatte det vel være en vis lyrisk Tendents, der ligesom blev anslaaet ved Søren Terkelsens „Astreæ Sjungechor“ (1648—1654). Men fornemmelig maa det erindres, at Periodens Digtning overhoved har mest Interesse som Bidrag til Kulturens og det lærde Væsens Historie. Ved Lærdommens Anstalter og Anseelse vare en tidligere Kulturs Former blevne for-

trængte eller forvandlede; derfor kom den i Folket levende Digtning ei til Uddannelse i Kunst-Poesi, men der opstod en Vers-Literatur efter fremmede Traditioner og Monstre. De Lærdes Samfund, hvoraf denne Frembringelse udgik, syntes lidet skikket til at gribe dybere ind i den almindelige Udvikling; thi til dets Væsen hørte endnu Raahed i Sæder, en snever Synskreds, og deri en standsende Laugs-Aand. Kun langsomt fremarbeidede sig af Kredsen de bedre, frugtbare Kræfter; men just i denne Periode se vi flere Tegn paa Frembrud. Sproget, der i Arreboes Vers havde vist sin Bekvemhed til Kunst-Poesi, begyndte, fornemmelig ved Peder Syvs Bestræbelser, at hæve sig af den Forkuelse, hvori Latinens Overvegt havde holdt det; der fremstod efterhaanden Digte, som gik videre end fra det ene Studerekammer til det andet, og en saadan større Udbredelse havde Peder Dass's Arbeider.

Men den Tidsalders Poeter vare uden alt Begreb om Poesiens Væsen. Digtekunst var Rimekunst, og Poeterne selv opfattede den saaledes; deres Forhold til de valgte Opgaver var ganske prosaisk. Naar de udbredte sig over en Materie, hvilkensomhelst, skede det ei ved Stemningens indledende Mellemkomst, og Prøvelsen af Emnets poetiske Brugbarhed var dem ligesaa uvedkommende som Spørgsmaalet om deres egen indre Kaldelse til Digtning. De Boglærdes aandløse Opfatning af klassiske Forbilleder, og deres

Arbeide med Frembringelsen af latinske Vers — hvorunder det især gjaldt at indflette snart sirlige, snart fyndige Vendinger, laante af de romerske poetiske Autores — gav fornemmelig denne Miskjendelse af Digtningens Væsen Fremgang og Varighed. De studerede Udøvere af Rimekunsten i Modersmaalet dreve tillige den tørre Syssel med at eftergjøre latinsk Poesi, og Retningen i dette efter deres Tanke anseligere Arbeide blev fulgt, hvor de, skjønt vistnok med større Frihed og Vidtløftighed, øvede Versemageriet i deres eget Sprog. Det er bekjendt, at den Tids gjeldende Smagslære betragtede det Poetiske som noget Udvortes, som det tilheftede Smykke, der skulde forhøie Indtrykket af gangbare Sætninger eller Skildringer, af hvilke man for Resten, i bunden Stil, kun fordrede en fattelig og nogenlunde klar logisk Fremstilling. Det dengang navnkundige Mønster Opitz, hvis Verk „von der deutschen Poeterey“ ogsaa for vort Sprogs Literatur blev en Lovbog, indskærper saaledes fremfor Alt, at Digteren maa have til sin Raadighed et stort Udvalg af malende og sirende Udtryk, hvortil da især Bekjendtskabet med de Gamles poetiske Arbeider vilde give det bedste Udbytte.

Den Tilstand, som her berøres, er vistnok oftere bleven paapeget under Betegningen af en lang Periodes Verskunst i vort Sprog-Samfund; men jeg mener, at man ei tilstrækkeligt har fremhævet den

deraf følgende indre Beskaffenhed ved det hele dengang gjeldende Poeteri. Naar man betragter dette Forraad i Almindelighed, uden Hensyn til Enkeltheder, vil man finde det livløst, øde, uformeligt, og i den Grad fremmedartet og frastødende, at det egentlig maa siges at ligge udenfor de Forestillinger, vi anvende i æsthetisk Opfatning. Hverken Sprogformens Ufuldkommenhed eller nogen vis tilbagelagt Smagsretning i det Omraade, vi erkjende som Poesiens Verden, kan bevirke en saadan Frastøden. Men vi møde her en Vers-Literatur, hvis almindelige Grundlag var prosaisk Tænkning, tør Forstands-Reflexion, og hvis vedtagne Maneer end mere fjernede den Skrivende fra det Tankespor, der leder til Digtning. Vi finde i denne Periode ikke blot et stort Antal Forfattere, der frembringe Masser af Vers uden at have det ringeste Kald af Poesi, men tillige fødte Digtere, hvis Begavelse kun fremtræder ligesom i Glimt og lyse Mellemrum, medens de for Resten udarbeide mangehaande Rimverker uden at komme i Aande, uden at nogen Streng i deres Indre anslaaes derved. De ligne forsaavidt hine franske Havekunstnere, hvis Naturfølelse under en stiv, arkitektonisk Behandling af Vextrigets Gjenstande holdes tilbage, skjønt den i en og anden Enkelthed kan give sig tilkjende.

Denne Udvorteshed i Verskunsten, hvorved det især kom an paa at udhamre Sprogmidlet til kolde

Sir-Former, fortrængtes kun langsomt og efterhaanden. Paa Overgangen til den Betragtning, at poetisk Virksomhed er en eiendommelig, af fantasirige Stemninger baaren og betinget Tænkning, opkom den falske og vildledende Sætning om poetisk Begeistring som en skabende Kraft, modsat Eftertankens planmæssige Arbeide. Og vi træffe en Mindelse af denne Synsmaades Kamp mod hint overfladiske Væsen i Smagslæren, naar der endnu tales om den poetiske Formnings underordnede Betydning. Ethvert i Digter-Stemning opfattet og befrugtet Stof kræver, for at udvikles til uforstyrret Liv, sin særegne Form-Fuldendelse; thi den sande, frembringende Begeistring er selv et formende Tanke-Arbeide, udholdt og gjennemført i Stemning. Der gives ingen poetisk Gehalt saa dyb, at den ei skulde kunne aabenbare sig i en fuldkommen Form, det være nu med fremtrædende Fylde eller dæmrende Gjennemsigtighed. Men blandt de mange-slags Prøver paa mangelfuld, usikker poetisk Tænkning findes der vistnok Verker af en dybere Beaandelse, hvor den Digtende kun for tidligt har givet tabt i det anstrengende Arbeide, der sigter til Helhed og Beskuelighed.

Jeg omtaler kun denne Gjenstand forsaavidt som den har en Side, der kunde faa et Skin af Lighed med hin Tids poetiske Formvæsen. Men dette var i sig selv tomt og ubesjelet, et blot Stil-Arbeide med rytmisk Bevægelse og Rimklang, og

saaledes grundforskjelligt fra den poetiske Tænknings Gjennemførelse i Sprogkunst. Skjønt det er sandt, at hine Vers-Frembringelser have en betydelig Andel i vort Skriftsprogs Udvikling, gjelder dette kun middelbart det egentlige Digtersprog, der senere, ligesom ved ny Støbning af det udhamrede Metal, har faaet en ganske anden Karakter. Man finder hyppigt hos hine gamle Forfattere Ytringer om, at de gjorde Vers for at ophjelpe Sproget eller, som det i den holbergske Periode og endnu senere lød, Sproget til Nytte og Sir, for at „polere“ Sproget, o. s. v., — og det synes, at en Forestilling om dette Arbeides paatrængende Nødvendighed for den hele Folkedannelse altid har foresvævet dem. Men i saadanne Udsagn ligger tillige en Følelse af det herskende Poeteris Tørhed og Overfladiskhed.

Naar man altsaa ordner de forskjellige Træk, som fra Periodens almindelige Kulturliv gik over i og prægede den bundne Stils Frembringelser, maa det altid fremhæves som en Hovedbetragtning, at Verskunsten selv var et fra Poesiens Grund løsrevet og fjernet Formvæsen. Denne Tilstand aabenbarer sig i Arbeider af alle Digt-Slags. Fra Læreforedraget, med de udtværede Læresætninger, til de heroiske Skildringer, hvor Alt kom an paa et Forraad af opskruede Pragtvendinger, finde vi en broget Skare, til Spøg som til Alvor hensigtende Rimerier, der ere fuldkommen aandløse, og ved Siden deraf kun et lidet Antal Digte, hvor

Tankebevægelsen ligesom tilfældigt kommer i det poetiske Spor.

Man pleier nu nævne som et poetisk Særsyn i Perioden Thomas Kingo ligesom man for hundrede Aar siden især fremhævede Anders Bording. Hos begge er der umiskjendelige Digter-Anlæg. Begge have frembragt tomme og kolde Rimsager, ganske efter Tidens Smag og Leilighed, men desuden Sangdigte af indre Værdi. Det er i sin Orden, at Psalme-Digtningen kan fremvise denne Periodes sandeste Poesi, fordi det religiøse Liv, hvor det rører sig sandt og levende, selv er dybeste Stemning og derfor en Grund, hvor Digter-Begavelsen naturligt kan slaa an og med ufravendt Higen søge sit Udtryk. Alligevel har ingenlunde det hele Forraad af Kingos aandelige Sange og Hjertesuk denne Kraft. Det kan ei oversees, at en Del deraf tilhører den samme stemningsløse og udtværede Rimekunst, hvortil hans verdslige Poeteri maa henføres. Saa meget var denne gudelige Sanger afhængig af sin Tidsalders Smagsretning, at den i ubesjelede Timer har kunnet indgive ham koldt tildannede og sammenlempede Psalmevers, uden at deres Afstand fra hans i Sandhed begeistrede Digtning er bleven ham paafaldende. Ja, selv i de skjønne Psalmer, hvor hans brændende Aand gløder frem i en eiendommelig, træffende og liflig Ordbetegning, finder man Spor af den hos ham i

i det Hele kjendelige Omhu for Opitz's „Zubereitung und Zier der Worte.“

I Samlingen af Anders Bordings „poetiske Skrifter“, hvis største Part optages af hans Avis paa Vers: „Den danske Merkurius“, er egentlig kun det Afsnit, som kaldes „verdslige og Kjerlighedsviser“, mærkeligt, som indeholdende Prøver af virkelig Poesi. Her har uden Tvivl Paavirkningen af de Melodier, hvortil Viserne ere skrevne, løst Forfatterens Digter-Aare og ladet ham finde det poetiske Udtryk, som endnu, trods den hele forældede Hyrde-Stil, hvori det er indfattet, har noget Tiltalende. Tonekunstens Indflydelse paa poetiske Stemninger og Frembringelser, som alle Tider vil være kjendelig, kommer i Øvrigt, selv i denne tørre Periode, tilsyne hos flere Forfattere, — saaledes ogsaa hos Kingo. Men det gjelder maaske især om Bording, — og naar man læser de ømme Vers til hans Sylvia, Galathea, Laura, o. s. v., erindrer man uvilkaarligt den Bemærkning af Gram, at Bording „forstod Musiken vel, var en god Sanger og en skjøn Lutenist.“

Ved Siden af Bording og Kingo bør Peder Dass nævnes som en i vor Sprogkreds fremragende Poet fra dette Tidsrum. I verdslig Poesi, og overhoved i beskrivende og fortællende Digt-Art, har han et stort Fortrin for Kingo, ligesom han, sammenlignet med denne, viser et af Digter-Aaren mere rigt og

jevnt gjennemstrømmet Aandsliv. Skulde man i dette Tidsrum udhæve nogen Forfatter, hvis Begavelse med ualmindelig Frihed, Lethed og Fylde vælder frem imellem Rimekunstens tørre Grunde, da maatte det være Peder Dass. Nyerup har uden Tvivl følt det, da han kaldte ham „Manden med det herlige Nemme og gode naturlige Anlæg.“ Dette Nemme er mere end Opfatningsevne, — det er hans Aands livfulde Bevægelighed, som altid i Versets Form fandt sit nærmeste Udtryk. Han har i sin religiøse Digtning hverken den svulmende Følelse eller den Udtrykkets Kraftfylde og høie Betoning, der udmærker Kingos bedste Psalmer. Derimod er der i flere af hans gudelige Sange og Bibel-Digte et udholdende Præg af naiv Betragtning og varm Fromhed, — og om det end sjelden hæver sig til hint saa kaldte lyrisk-pathetiske Udtryk, som er eget for Kingo, har det dog ofte baade Skjønhed og Kraft. Peder Dass staar imidlertid, efter sit hele Digter-Anlæg, nærmere Bording, hvis frie, letflydende Verskunst Samtiden især beundrede. Der er i den Thottske Haandskrift-Samling paa det store kongelige Bibliotek i Kjøbenhavn et Digt af Dass: „Censur over Bording“, der viser, at han har delt denne Beundring. Han fremhæver især Bordings „Tales Maade“, ɔ: hans flydende poetiske Stil, og siger blandt Andet:

„Om hundred Hjerner var
ind i mit Hovet sat,
jeg ei den Maade naar,
som Bording havde fat.“

Heri ligger der dog en overdreven Indrømmelse. Naar man fraregner Indflydelsen af den haarde nordlandske Mundart, der røbes i Peder Dass's Sprogform, staar han i Verskunstens naturlige Lethed og Velklang neppe tilbage for Bording. Ligesom denne havde han et aabent Øre for den melodiøse Virkning i Strofebygningen. I Øvrigt er hans Digtning langt mere omfattende, beskuelig og bevægelig end Bordings, og idet den forsøgte sig i Behandlingen af de forskjelligste Emner og Tonarter, fik den en for den Tid sjelden Magt over sine Midler, der mangen Gang viser sig som en legende Færdighed.

Med alt dette var Poeten fra Alstahoug med sine Samtidige delagtig i den platte Betragtning og Udøvelse af Rimekunsten. Med prosaisk Bredde og Tørhed kunde han troskyldigt indfatte sin Gjenstand i Sangens ydre Former, — og ligesaa vist som han i høi Grad besidder hin „Rigdom og Overflødighed i Talen“, som Gram priser hos Bording, har han ogsaa den Fyldekalk i Sammensætningen og den hyppige Plumphed i enkelte Udtryk, som da var uadskillelig fra et saadant „overflødigt“ Foredrag.

Tager man nu Hensyn til disse tre Poeters Eftervirkning og Eftermæle, da frembyder sig en

anden ret mærkelig Sammenligning. Kingos bedste Digtning har, ved sit udholdende Liv i Psalme-Literaturen og Kirkesangen, vundet en Navnkundighed, der endnu er fuldkommen frisk, og umiskjendelig er hans Indflydelse paa nyere religiøse Digtere. Men derimod ere hans øvrige vidtløftige Vers-Arbeider allerede tidligt sunkne i Forglemmelse, og kun den udførligere Literatur-Historie nævner dem nu. Bording, „hvis Navn engang var Poesiens eget," er forlængst udelukket fra enhver Læsekreds. Hans Hyrde-Arier bleve henlagte med den Tids-Mode, der fremkaldte dem, og de ere, ligesaa vel som hans Leilighedsvers og rimede Avis, uddøde af Folks Erindring. Peder Dass har aldrig havt noget stort Navn i Literaturen. Mens han levede, har den ikke vidst stort af hans Arbeider, og den har kun lidet beskjeftiget sig med hans Eftermæle. Ikke desto mindre er han blandt de Forfattere i vor Literatur, hvis Arbeider hyppigst findes optrykte og videst omspredte. Omtrent i halv-andet Aarhundrede har hans Digtning vedligeholdt et udbredt, om end for den finere Læsekreds skjult, Liv i Danmark og Norge.

Peder Dass, der havde sit stadige Hjem i det yderste Fjerne fra Literaturens Arne, blev en Sanger for Folket, just da dets Læselyst begyndte at vækkes og dets Øre fik en ny Modtagelighed for mangehaande saavel gudelige som verdslige Forestillingers Indgang i Vers. De forskjellige Omstændigheder, der bringe

Almuen til at holde fast ved det tilegnede Gamle og Nedarvede, har vistnok medvirket til at give hans Indflydelse den store Varighed, ligesom det ogsaa her kommer i Betragtning, at en stor Del af hans Arbeider, ved at behandle religiøse og bibel-historiske Emner, meddeler den Læsning, som Almuen især søger og skatter. Men hermed er dog ei hans Digtnings udholdende Livskraft og Eftervirkning tilfulde forklaret. Det Væsentlige er at den, med alt sit forældede Udstyr, har en indre Sandhed og Naturlighed, der tiltaler. Ingen af dette Tidsrums poetiske Frembringelser kan taale en Bedømmelse, der ei er sat i de oprindeligt givne Literatur-Forholdes Lys. Men saaledes betragtede, ville Peder Dass's Arbeider ogsaa vise Egenskaber af uforanderligt Værd.

Spørger man, hvorfor Kingos Beskrivelser over Kronborg og Samsø, og Bordings politiske Efterretninger om al Verdens Riger og Potentater, ere længst forglemte, medens Peder Dass's „Beskrivelse over Nordlands Amt" fremdeles har Læsere, da maa Svaret henvise til dette Arbeides store Fortrin saavel i Versformen som i Skildringens Liv og Anskuelighed.

Kun faa Forfattere i vor Sprogkreds har havt saa ugunstige Kaar for Aands-Udvikling og literær Syssel som Peder Dass. Hans Olds Smagsretning og Kulturstanden i det Folkesamfund, hvortil han hørte, var i det Hele misvisende og hemmende for

et Digter-Anlægs Uddannelse, og dertil blev han i sine nærmere Forholde og Omgivelser saa uheldigt stillet, at man vel maa undres over hans Aandslivlighed og ufortrødne Skrivelyst. Naar man paa den anden Side kan bemærke, at han just i disse Kaar og i det strenge, afsides-liggende Hjems Eiendommeligheder har fundet frugtbare Paavirkninger, da indeholder dette tillige et Vidnesbyrd om hans begavede Natur, der maa forhøie vor Deltagelse for den gamle nordlandske Sanger.

En Hovedkilde til Kundskab om Peder Dass's Levnet er den Beretning, som hans Sønneson Albert Dass har meddelt i Fortalen til en Udgave af „Nordlands Trompet.“ Et Par af de der indførte Aars-Angivelser ere feilagtige, men kunne berigtiges ved forskjellige endnu opbevarede Kalds-Dokumenter.

Ligesom Kingo var Peder Dass af skotsk Herkomst. Hans Fader Peter Don Dass (eller rettere Dundass) flygtede med sin Søster 1630, under Religions-Kampene, fra Skotland til Bergen, hvor Søsteren, ved Giftermaal med en Kjøbmand Fasmer, blev Stammoder til en vidtløftig, endnu levende Slægt. Efter nogle Aars Ophold i Bergen ægtede Peter Dundass Maren Falk, en Datter af Fogden i Helgeland, og bosatte sig der paa Gaarden Nord-Herrø. Af disse Forældres fem Børn var Peder Dass, født 1647, ældst. Ligesom sine Sødskende bar han Tilnavnet forkortet, og først i den senere

Tid har en Gren af Slægten gjenoptaget det fulde Stammenavn. Da Peder var i sit syvende Aar, mistede han Faderen, og nu begyndte for ham de ublide Kaar. Derom siger Albert Dass: „Moderen, hvis Omstændigheder vare trange, maatte sætte Børnene til Vennerne, og af dem kom vor Skribent til sin Moster, som var gift med en Præst ved Navn Arctander, Sognepræst til Nærøen i Nummedals Fogderi. Hos denne sin Moster blev han holdt meget haardt, omtrent ved 6 Aars Tid. Hendes Haardhed mod ham kan sluttes af denne skjemtsomme Historie: En Dag havde Præsten sat ham en Lectie at lære, men Mosteren jog ham ud at hugge Brænde. Da Manden tiltalte hende derfor, sigende: Er det paa den Maade Drengen skal studere og blive Præst, — svarede hun: Naar der bliver Præst af ham, blir der en Smørtønde af min R....! Hun oplevede dog den Dag, at hun saa ham baade Sognepræst og i god Stand, ja havde god Hjelp og Haandrækning af ham i sin høie Alder". Tretten Aar gammel blev Peder Dass sat i Bergens Latinskole, hvor han, som Albert Dass siger, „sled sin Tid blandt andre fattige Skolebørn til 1665." Ved Universitetet opholdt han sig i to Aar, hvorefter hans Trang nødte ham til at reise hjem. I sit „Levnetsløb, forfattet udi en Sang" o. s. v., omtaler han sin Ungdoms fattige Kaar:

„Altid var tomt i Lommen,
Sorrig var i min Hu,
en Skilling var velkommen,
ja, som en Daler nu.
Jeg skifted selv min Bo,
paa Ryggen hængt en Kappe,
paa Fødder revne Sko.“

Efter sin Hjemkomst var han 5 Aar Huslærer hos Præsten til Vefsen i Helgeland, Jacob Wirtmand, og blev saa personel Capellan hos Henrik Dinklow til Ranen og Næsne, i samme Provsti. Ti Aar tilbragte han i denne Stilling, uden at nyde Løn, og maatte, efter hvad han selv siger, „som en anden Bonde arbeide for sit Brød“. 1681 blev han Dinklows Eftermand i Embedet, og 1689 forflyttet til Alstahoug, hvor han døde 1707. Saaledes havde han den hele Tid været Præst i sin Fødeegn Helgeland. I sit Ægteskab med Jacob Wirtmands Steddatter havde han to Sønner, af hvilke den ene døde som Discipel i Bergens Latinskole, og den anden, Anders Dass, fulgte ham i Kaldet.

Peder Dass har i flere af sine Skrifter indflettet Træk af sit Liv og Levnet, der vække Deltagelse for hans Personlighed og give mangt et Indblik saavel i hans Tidsalders Skik og Væsen som i de Forholde, der laa ham nærmest. Man ser af Alt, at han var en sund og opvakt Natur, der midt i Følelsen af sin Stillings Besværligheder og Savn har kunnet bevare

en lys og tillidsfuld Sindsbeskaffenhed. Derfor blev det ham ogsaa muligt at gjøre virkelig Fremgang i de boglige Sysler, hvortil han tidligt fandt sig hendragen. Han siger skjemtende, at han „bor mod Verdens Ende", — men desuagtet udvidede han stedse sin aandelige Synskreds, og fortsatte med Lyst en Virksomhed, der naaede langt udover hans Afkrog.

Det er dog naturligt, at han, med denne Stræben, har havt mismodige Øieblikke. Saavel i Nordlands-Beskrivelsen som andensteds finder man Ytringer, der vise, at han kjendte Trykket af sin Fødestavns Strenghed og Armod, og vel mangen Gang har ønsket sig et andet Hjem. Stærkest udtaler han dette i et Brev til den i sin Tid navnkundige Digterinde Dorthe Engelbretsdatter i Bergen:

„Jeg ved, at den dydefuld Kvinde forstaar
min Menings forblommede Glose.
Jeg viser min Landsmænders Væsen og Kaar,
af hvilket er lidet at rose.
Ja, hvad vil jeg sige? — Den iskolde Pol
medbringer ei Andet til Gaver.
Naar Andre kan frydes ved straalende Sol,
er vi Elementernes Slaver."

Han tilføier endog, at det kun er „Guds Ord og Samvittighedens Glæde", der kan gjøre Opholdet i Nordland taaleligt. Imidlertid var der for ham ogsaa andre Goder, der kunde bøde paa hans Hjems Mangler. Hans Navn var vidt omkring hoiagtet,

og han havde i sit Sogn flere Søskende og Slægtninger, med hvem han synes at have levet i et kjerligt Forhold. Selv for sine literære Sysler fandt han kyndige og deltagende Venner i Nærheden. Det var hans Svoger og Medarbeider Steen Wirtmand og de tvende Præster til Nabokaldet Brønø, Mag. Peder Bredal og dennes Kapellan, Ole Hansen Nysted. Til den første af disse to har han skrevet flere latinske Æresvers, og med den sidste skjemtede han en Gang saaledes paa Rim i Modersmaalet, at det nær var kommet til et Brud. Hans Besøg i Bergen, hvor han havde Slægt og Venner, har vel ogsaa været ham til Gavn og Opmuntring. I hans Omgangskreds her var Dorthe Engelbretsdatter og Amtmand Lindenow.

Om det Navn, han havde i den Egn, vidner endnu et Almuesagn, som fortæller, at han paa en af de store Festdage holdt Fropræken i Bergens Domkirke, Høimesse i Kjøbenhavn, og derpaa Aftensang i Bergen. Man ser, at dette Sagn grunder sig paa den bekjendte Forestilling i Folketroen, som saa længe hørte sammen med Betragtningen af enhver ualmindelig dygtig og vel studeret Præst, — idet der tillagdes ham magiske Evner. Den ærlige Peder Dass har i høi Grad havt et saadant Ry. Saaledes heder det endnu hist og her blandt Almuen, at han var bleven oplært „i den sorte Skole i Wittenberg,“ og der tilføies Træk af hans Aandebesværgelser, der lige-

frem ere laante fra Kroniken om Doktor Faust. Herhid horer da det bergenske Sagn, der kun er en lokaliseret Gjentagelse af den andensteds gængse Beretning om hans hurtige Sondags-Fart fra Alstahoug til Kjobenhavn, hvor han satte baade Staden og Hoffet i Forbauselse, og nær var kommen i alvorlig Ulempe for den snare Befordring, han havde tiltvunget sig. I dette overtroiske Eftermæle ligger en mærkelig Betegning af den Ærefrygt, som har været knyttet til hans Personlighed og Virkemaade.

Peder Dass var ferm og flink i al sin Gjerning, stærk og gud-hengiven i at taale Modgang. Over sin Eiendom var han en god Husholder, — men han bar ogsaa med rolig Fortrøstning et Velfærdstab. Da hans rigtladede Jægt 1692, med femten andre, forgik paa Stathavet, kunde han sige:

„Hvad skytter jeg, Havet tilfoied mig Vold,
Gud haver tidobbelt igjen i Behold.
Mit Gods er nedsunken, men ikke mit Sind.“

Ligesaa freidig og taalmodig var han under legemlige Lidelser, og kunde spøgende omtale sin Tilstand. I et skjemtsomt Rimbrev fra Slutningen af Aaret 1700 skriver han:

„Jeg for min Svaghed ikke kand
aftrække mine Stromper.“

Siden forværredes Sygdommen. Hurtigt nedbrød den hans kraftige Natur, og lagde ham i Graven, da han omtrent var 60 Aar gammel. Jeg kan her

tilføie den Skildring af Peder Dass, som hans Sønnesøn har meddelt: „Af Person var vor Skribent noget lav, af Vext undersætsig, men haardfør af Lemmer. Af Gemytsbeskaffenhed var han noget hastig i Svar og Udtale, dog ei fremfusende, men var derhos redelig og hjelpsom mod de Fattige. I sin Hjelp mod Trængende var han ei ubetænksom, som mange fromme Gemytter ere, men gav paa det nøieste Agt om den, som begjærte hans Hjelp, var duelig, ædruelig, flittig, og ei ved nogen Ladhed var bleven trængende, de sidste hjalp han meget rart; men vel de første, hos saadanne var og efter hans Død udestaaende over 2000 Rd., hvoraf kun lidt siden kunde komme ind. I hans præstelige Embede var han redelig og flittig, og skjønt i begge Kald, han var Præst, falder haarde Søreiser til Kirkerne, blev neppe i al hans Tid nogen Tjeneste forsømt. Hans Død var af Stensmerte, der nogle Aar før han døde angreb ham og aarlig tog saa til, uden at kunne faa Hjelp, at den omsider endte hans Dage“.

Naar man overveier den almindelige Beskaffenhed af den Tids Rimekunst, og betænker, at de gjeldende Betingelser for det hele Poeteri hindrede den Digtende fra at komme i det inderlige Tankeforhold til sin Gjenstand, hvoraf alene sand Originalitet og en bestemt Livs-Anskuelse kan træde for Dagen, da maa det allerede skattes, at Peder Dass's Poesi viser

stærke Glimt af Personlighed og har mange Partier, der røbe Fortrolighed med Emnet og et Digter-Blik i dets Opfatning. Om det da end vilde være unyttigt at gjennemgaa Dass's Arbeider i en udførlig kritisk Undersøgelse, maa det dog, især for hans Landsmænd, være af Interesse at betragte noget nærmere denne gamle Digtning, hvori der er saa mange friske Bestanddele, og som endnu vidt omkring i vort Land har Tilhold hos Folket.

Den første Del af Peder Dass's Arbeider er, i Overensstemmelse med hans Stilling og Tidens Retning, af religiøst og bibel-historisk Indhold. Naar man kjender den Trældoms-Aand og de Smagløsheder, som i hin Periode vare herskende i vor Andagts-Literatur, maa man finde disse Arbeider mærkelige. De bære den gammel-lutherske Orthodoxies Tegn, men vise ei dens Udartning i mørk Sønderknuselse og rhetorisk Svulst. Til den Tids religiøse Digtning hørte i Almindelighed en snart klynkende, snart skrigende Pønitentse-Tone, og derhos ofte en forskruet Stil. Peder Dass har derimod i sin gudelige Sang meget af de ældre Psalme-Forfatteres Freidighed og oprigtige Foredrag. Vanheldende og forstyrrende synes vistnok nu, fornemmelig i dette Parti af hans Digtning, baade hans Sprogforms Mangler og de hyppige Platheder i Udtrykket; men disse maa dog for en stor Del opfattes i Forhold til den forandrede Sprogbrug,

hvorved mangt et Ord er blevet forringet, der fordum var anseet som ædelt og fyndigt.

Vi have her den Side af Peder Dass's Forfatter-Virksomhed, der vistnok i sin Tid har tildraget sig den største Læsekreds saavel paa Grund af Emnernes Beskaffenhed som fordi hans Fremstillingsmaade, uden at være trættende for Samtidens Oplyste, har en Fattelighed, der kunde tiltale den Enfoldige. De hidhørende Skrifter ere følgende: 1) „Aandelig Tidsfordriv eller bibelske Visebog, det er adskillige Historier, uddragne af den hellige Skriftes Bøger.“ 2) „Dr. Martin Luthers lille Katechismus, forfattet i beqvemme Sange under foielige Melodier.“ 3) „Epistler og Evangelier, sangvis forfatted udi beqvemme Melodier. Epistlerne af Herr Steen Wirtmand, Medtjener til Alstadhoug, Evangelierne af Herr Peder Dass, Sognepræst sammesteds.“ 4) „Trende bibelske Bøger, nemlig: Ruth, Esther og Judiths, udi danske Rim forfatted.“

Det første af disse Skrifter har maaske været det mest udbredte. Det er, som Nyerup siger, mangfoldige Gange trykt; Fortællingerne ere udsatte i behagelige Versformer til den Gang bekjendte dels gudelige, dels verdslige Melodier, — de holde sig jevnt og nøiagtigt til Begivenhedernes Gang, og kun sjelden har Forfatteren indflettet sin egen Betragtning. Den mærkeligste af alle disse bibelske „Viser“ er Sangen „Om Jephtæ Lofte“, og saavel i Danmark som

i Norge har den i de mange Slægtfølger været en af de mest yndede Almuesange. Hos os kan man endnu høre den overalt, i Fjeldegnen som ved Kysten. Sætergjenten synger den paa sin ensomme Tue, og ved mangt et Udskjær lyder den fra Fiskerbaaden. Dette Stof har ogsaa dybere grebet den varmhjertede Peder Dass, og med troskyldig Deltagelse har han villet tilsløre det sørgelige Udfald:

„Da Tiden og Maaneder løbet var om,
da kom den Jomfrue tilbage,
at stande sin Pligt og at lide den Dom,
som Faderen vilde behage.
Han gjorde for Gud
hvad lovet var ud;
maaske hun blev taget af Dage.

Hun aldrig var givet i nogen Mands Vold,
det finder jeg for mig beskrevet;
men blev hun hengivet til Døden i Sold
for det, hun har aldrig bedrevet,
da var det Uret;
langt bedre var det
at Loftet isonder var revet.“

Et stærkere besjelet, poetisk rigere Verk end den bibelske Visebog er Katekismus-Sangene. Forfatteren følger de lutherske Delinger af Troes-Læren, og giver deres Forklaring gjennem en Række, i forskjellige sangbare Versformer udsatte Læredigte. Her er kraftige Skildringer og Udtryk af en frisk

Følelse, der saaledes belive Foredraget, at det i Sandhed hæver sig over Samtidens almindelige didaktiske Poesi. Der er i vor Literatur fra den Tidsalder og det Skrift-Slags intet Digt, som kan lignes ved Peder Dass's Forklaring over den første Troes-Artikel. Opfatningen er her paa een Gang simpel og storladen, og med Guds-Tilbedelsens Udtryk følger en og anden fysisk Betragtning, der i Forhold til den Aand og Kultur, som da raadede mellem Forfatterens Standsfæller, er al Ære værd. Tiltalende er den Naivetet i Fremstillingen, der forbinder Synerne fra den nærmeste Virkelighed paa Sø og Land med Betegninger, der tilhøre den bibelske Billedkreds. Ved den Haandfrihed og Flinkhed, hvormed Skildringen af Guds Gjerning er udført, bliver mangen Plathed og Udskeielse i Foredraget mindre stødende. Det Hele har Lighed med de djerve Træsnit, man kan finde i gamle Billedbibler. Da der for Resten i dette Digt er en strømmende Sammenhæng, hvorved det falder vanskeligt at vælge et passende Stykke til Udsondring, skal jeg, for at give Prøver af Peder Dass's bedste religiøse Digtning, hidsætte nogle Vers fra andre Afsnit i hans Katekismus-Sange.

I Forklaringen til den anden Artikel heder det om Kristi Undfangelse af den Hellig-Aand:

„Andre har Fader og Moder paa Jorden,
men Du paa Jorden er faderløs slet;

moderløs est Du i Himmelen vorden,
underlig regnes Din Afkom og Æt.
En Moe Dig klar til Verden bar,
hundrede tusinde Søskend Du har.

Stenen for Kongens af Babylons Øie
syntes at falde gesvindig her ned
ovenfra Klippernes Topper hin høie,
og ingen Hænder dog rørde derved.
Hvo er den Steen? Jesus aleen,
kommen af Høiden foruden al Meen.

Herren ei Menneskens Hænder, hin stærke,
havde til Stenen dens Nedkomst Behov.
Stundom han virker det Folk ei kan mærke,
stundom han kræver al Verden til Prov.
Ordet er Kjød, Herren er fød,
Guddom og Manddom bor under eet Kjød."

Følgende Strofer er tagne af hans anden Sang over Herrens Bøn, til Ordene „Helliget vorde dit Navn":

„Det er smukt og kosteligt at høre,
at man Gud sin' Læbers Pligt mon gjøre.
De dyb' Afgrunder, de grønne Lunder
skal Herrens Under, hver Tid og Stunder,
udføre.

Thi for Gud skal alle Knæ sig bøie,
de, som bor i Himlene hin høie,

og de paa Jorden, i Sør og Norden,
samt Djævles Orden, som dømt er vorden
til Moie.

Høien Hal og dyben Dal skal vige,
Jord og Himmel falde skal tillige,
men Herrens Minde til tusind sinde
skal stige."

Slutningen af Herrens Bøn er saaledes udført:

„Guds Engler og Udvalde,
samt og de fire Djur,
skal for Din Stol nedfalde
med alle Kreatur;
de skal udraabe frit,
at Hæder, Magt og Styrke
og Riget, det er Dit.

Som alle Vand udflyder
didhen, hvorfra de kom,
fra Havet ud de bryder,
i Havet faa de Rum,
al Ære kom fra Dig,
den Dig igjen skal gives
nu og evindelig.

Hertil man Amen sjunger,
et Amen, det er vist,
Dig priser alle Tunger
ved Sonnen Jesum Christ!

Vort Amen skal staa fast,
de Fromme times Glæde,
de Slemme Skam og Last."

I Forklaringen over Alterets Sakramente ender første Sang saaledes:

„Dit Minde skal, o Jesu!, staa
uglemt i Sind og Tanker,
mens Brød af Agren er at faa
og Druen gror paa Ranker.

Og hvor der brydes helligt Brød,
der skal forkyndes Herrens Død,
blandt unge Folk og Gamle,
indtil Du synlig kommer frem
i Skyen, os at hente hjem
og i Dit Rige samle."

Katekismus - Sangene skattes endnu høit i flere Egne af vort Land, og af den lærelystne Ungdom i Almuestanden bruges de undertiden efter Dass's egen Anvisning foran i Bogen, hvor han taler om Nytten af „syngende at lære" sin Kristendom. Om dette Skrifts store Udbredelse vidner blandt Andet den Efterretning fra Færøerne, at man der synger Versene af Hustavlen, „om Ægtefolks Embede", til Dands ved Brylluper. Saaledes er Forfatterens Hensigt med Arbeidet, „at tjene sit Folk, først de Gamle og siden de Unge", i rigeligt Maal bleven naaet, og endnu kan man underskrive følgende Censur af Biskop Peder Krog fra 1699, afgiven, da Bogen

skulde trykkes: „*Lacticinia hæc catechetica, e melliflua venerandi Dni. Dassii vena liberaliter promanantia, qui vel pro moribus degustaverit labiis, singula inveniet svavia, singula salubria.*“

Af langt ringere Værd ere Evangelie-Sangene. De hellige Texter ere gjengivne i Parafrase med en Tørhed og Mathed, som hos vor Forfatter er ganske usædvanlig. Denne Egenhed er imidlertid ikke vanskelig at forklare. Den maatte følge af den valgte Opgave, og selv i den nyere Tid finder man nok af forfeilede Forsøg paa poetisk Omskrivning af Evangelierne. Naar den hellige Beretnings Simpelhed og Fynd, og dens Udsagns i sig afsluttede og ubetinget gjeldende Ordlydelse, skal udtværes eller tillempes, for at fylde Vers-Linjer og passes ind i pinagtige Rim-Forbindelser, da bliver Arbeidet uden Kraft og Sandhed, — saavel religiøst som poetisk en Uting. Men hvad der saaledes glipper for nyere Digtere med en udviklet Kunst og blendende Sprogmidler, kunde saa meget mindre lykkes for den gamle nordlandske Sanger.

De trende bibelske Bøger: Ruth, Esther og Judiths, have ganske anden Art og Tone. Emnerne medføre, som i den bibelske Visebog, det fortællende Foredrag, men Versformen (Knyttelvers) slutter sig nøiere dertil, og Stilen er uafbrudt episk. Af disse tre Bøger er Judiths uden Tvivl den bedste. Men dette Digt er ogsaa for sin Tid et mærkeligt Ar-

beide. Det har vistnok sine unødige Langheder, men i det Hele er der et Liv og en Fremgang i Fortællingen, der tager Læseren med sig og fører ham igjennem heldigt-valgte Scene-Forandringer til Udfaldet. Peder Dass har her forsmaaet alt det brammende Væsen, hvormed saadanne heroiske Fortællinger dengang pleiede at udstyres. Derimod har hans Fremstilling mangehaande Træk, der minde om den gyldne homeriske Enfold og anskuelige Udførlighed. Digtet er af anselig Størrelse, inddelt i sexten Kapitler, af hvilke de fleste udmærke sig ved en fortrinlig Afslutning, der bringer Klarhed i de episke Overgange. I alt dette ser man et Digter-Anlæg eller, om man vil, en ubevidst Kunst, som i gunstigere Tider og Forholde kunde have naaet den høieste Udvikling.

Men Peder Dass's Hovedverk, — det, hvortil hans Navn endnu fornemmelig bliver knyttet, — er „Nordlands Trompet, eller Beskrivelse over Nordlands Amt, i Vers forfattet“. I vort Sprogs ældre Literatur er der nok af Topografier paa Rim, og flere af dem har vistnok Peder Dass's Arbeide fremkaldt. Men der gives ingen saadan, som paa langt nær kan lignes med den nordlandske „Trompet“, hvad enten man ser hen til Bogens Værd eller til dens udholdende Liv i Folket. Til Forklaring heraf kommer det i væsentlig Betragtning, at dette Digt i Sandhed henvender sig til den Læsekreds, hvori

dets Anseelse saa længe er bevaret. Ligesom Forfatteren blev ledet til dette Arbeide af virkelige, nærliggende, ogsaa for ham vigtige Livs-Interesser, saaledes holder han sig ogsaa under Udarbeidelsen stadigt i deres Omraade, og derved frigjøres hans Skildringer og Udtalelser fra den sondrende Laugsaands Indflydelse, som herskede i de Lærdes Stuepoesi. „Nordlands Trompet“ er en af de faa Vers-Frembringelser fra Tiden før Holberg, der ikke blot ere omfattende ved Længde og Bredde, men tillige ved en formedelst selve Indholdet udvidet Kreds for deltagende Tilegnelse. Peder Dass's Hilsen til sine Læsere paaviser strax dette Forhold:

„Vær hilset, I Nordlands bebyggende Mænd,
fra Værten i Huset til trællende Svend,
vær hilset, I kofte-klæd Bønder!
Ja, samtlig, saavel ud til Fjære og Fjeld,
saavel den, der brnger med Fisken paa Gjeld,
som salter Graa-Torsken i Tønder.
Vær hilset, I Geistligheds hæderlig Ljus,
Prælater og Orden i Helligdoms Hus,
hver i sin Bestilling hin gjæve!
Tillige den velbetrod Øvrigheds Mand,
som bære bør Sværdet, og Retten i Land
fra Vold og Uorden handthæve!“

Saaledes er hos de forskjellige Stænder en Fælles-Interesse for Gjenstanden forudsat, skjønt dens Beskaffenhed og Fremstilling nærmest henvender sig til

Folket i Nordland, og dernæst paa Grund af Ligheden i Kaar, Forestillinger og Leveskik, ogsaa maa tiltale saa mange andre norske Bygdelag. Og virkelig er i Arbeidets Væsen dette Baand mellem de forskjelligt stillede Læsere vedligeholdt; thi Forfatteren betragter Alt fra den Oplysnings Standpunkt, han selv og Samtidens Dannede indtog. Han ved Intet af den tilkunstlede Enfold i Tankegang og Anskuelser, der snart vil belære, snart forlyste Almuen; men idet han med Varme tager sig af Tilstandene, og skildrer dem med sande Lokalfarver, naar han sin Hensigt, at vække Deltagelse i et videre Omfang. Uagtet nu Fremstillingen saa meget svarer til Almuens Synskreds, udelukker den dog ikke de almindelige, fra det lærde Væsen hentede Typer og allegoriske Betegninger, som dengang hørte til al verdslig Digtnings og især til den poetiske Natur-Beskrivelses Udstyr. Saaledes griber Jupiter, Neptunus og Æolus ind i Nordlændingens Bedrift. Forfatteren skildrer deres voldsomme Optræden, — og oftere træffer man Linjer som disse:

„man neppelig kommer i nogen Mands Hus,
her klages jo over Neptuni Fremfus.“

Men det er bekjendt nok, at Almuen i sin Læsning aldrig lader sig forstyrre af det delvis indskudte Fremmedartede, naar blot Helheden paa nogen Maade er tiltalende. Og „Nordlands Trompet“ har havt denne udbredte Virkning, ikke blot ved Ind-

holdet, men tillige ved sin Versform; thi det lange beskrivende Digt er helt-igjennem udsat i sangbare, ensdannede Strofer, hvorved Fremstillingen faar et forhøiet Liv og Tilegnelsen lettes. Derfor kan man ogsaa høre Almuefolk syngende gjengive lange Stykker af Digtet, idet de tillempe Sangen efter en gammel Psalme-Melodi.

Peder Dass gjør i den rimede Fortale til Læseren Rede for, hvorledes han har tilveiebragt det mangfoldige Stof, som behandles i Beskrivelsen. Han siger, at han selv aldrig har været nordenfor Helgeland, men har optegnet efter Andres nøiagtige Beretning det, der laa udenfor hans egen Erfaring. Alt hvad en topografisk Samler kan bruge er taget med, og udsat i Rim. Derom vidne allerede Titlerne for Bogens Afsnit: „Nordlands Beliggende — Nordlands Horisont, Elementer og Veirligt — Allehaande Fugle og flyvende Dyr i Nordlandene — Svemmende Dyr i det Nordlandske Hav — Om Land og Lands Brug — Om Ledings-Bergene — Om Lapperne og Findene — Helgelands Beskrivelse — Saltens Lehns Beskrivelse — Lofotens Beskrivelse — Vesteraalens Beskrivelse — Senjens Beskrivelse — Tromsøs Beskrivelse."

Under disse Afsnit behandler han mangehaande Emner, som efter vore Begreber vanskeligt kunne forenes med poetisk Skildring, end sige med sangbart Foredrag eller lyriske Strofer. Paa sin Maade faar han alligevel Bugt med disse Ting, og forstaar at ind-

lempe dem i let-strømmende Vers-Linjer. Han opregner Alt hvad der hører til den udrustede Fiskers Niste, Redskab, Klædning og Baad-Stel, og med samme Nøiagtighed afhandler han Præstegjeldenes Sognedeling og Betjening, samt deres Indtægt af Landskyld, Tiende, Offer og løbende Forretninger. Man kan af „Nordlands Trompet" ikke blot lære, hvad der udvindes af Sælhundens Spæk og Skind, og hvorledes Fisken fanges og tilberedes, men ogsaa, blandt meget Andet, hvorfor det er bedre at bage Lefser af Rug- end af Byg-Mel. Kort, man føres ind i de yderste Enkeltheder af Befolkningens Væsen og Skik, og med det Samme bliver Landets Beskaffenhed, Øernes og Fjordenes Beliggenhed mod hverandre, nøie betragtet.

Vel maa man sande Albert Dass's Dom i Fortalen til hans Udgave af „Nordlands Trompet", at denne Beskrivelse „i Vers og Rim er mere nøiagtig over Landet og Indbyggernes Levemaade end mangen Beskrivelse over Norge, der siden i ubunden Stil er udkommen", — men dog kunde der være Spørgsmaal, om Nyerup har Ret, naar han mener, at Bogen „mere lader sig læse som Topografi end som Poesi". Thi egentlig er det dog den gjennem Foredraget aandende Digter-Livlighed, der vækker og vedligeholder Opmærksomheden. Man ser, at det Hele er skrevet med Lyst og Glæde, skjønt tillige med en Bevægelighed i Opfatning, der afspeiler de anskuede Til-

standes forskjellige Indtryk paa Stemningen. Men selv hvor det Sørgelige træder frem, hvor man træffer Ve-Klager over Nordlændingens mangehaande Trængsler, er der humoristiske Vendinger og formildende Træk af en sund Fortrøstning. Denne friere Aand røber sig ogsaa i Digtets Gang og Indretning, som ellers med sine ovenfor nævnte Delinger synes ganske prosaisk anlagt. Skildring vexler med Fortælling, og i de længere Afsnit brydes Ensformigheden ved sindrigt indbragte Episoder. Saaledes føres vi, under Afhandlingen om „Svemmende Dyr i det Nordlandske Hav", fra Betragtningen af det forskjellige Slags Fiskeri til en Fjord-Reise, der leder over i det følgende Afsnit. Underveis besøges Asmund paa Bolde, hvor just en Grande-Tvist om Brugen af en Kværn og en Arbeidshest er opstaaet. Reisen ender med Landstigningen hos Kolbjørn paa Kratt. Her holdes et dundrende Bondebryllup, hvis hele Stel og Skik beskueligt fremstiller sig.

Vil man, for at betegne Foredraget i „Nordlands Trompet", udhæve enkelte Stykker, da kommer man i Forlegenhed med Valget; thi her tilbyder sig i Sandhed en Mangfoldighed af gode Prøver. Det lønner derfor Umagen at gjennemlæse det hele Skrift, — og er man da paa det rette Standpunkt for Opfatningen, vil man overalt finde Noget, der ved Skildringens Liv eller ved Udtrykkets og Sprogtonens Eiendommelighed vækker Interesse. Imid-

lertid vil jeg her give et Par Citater af forskjellig Karakter. — I Afsnittet om „Nordlands Horisont, Elementer og Veirligt“ skildres de tvende Slags Vinde, der herske i Fjordene, saaledes:

„Om Vinter, naar Klipperne ligge betakt,
da puster her ud en af Oster med Magt,
som bide kan digt udi Næse;
da kan man med Hast blive graa udi Skjæg,
da vanker her Hagel-Bræst, Smell udi Væg,
Tandgnissel, og Pust udi Næve.
Hvo, som imod Veiret da sidde vil vendt,
han vogte sig, Ansigtet bliver ei skjændt
af Rimen, som da monne svæve!
Hvad hores da Andet paa Fjorder og Sund
end brolende Brusen hver biende Stund?
Hver Bolge fra Grunden sig lofter.
Den seilende Bonde, som farer derpaa,
er glad, han med hastige Hænder paa Raa
sit Kannifads Seiel indsofter.
Den Vind, som saa byder de Seilende Trods,
Land-Sonning og Skottung den kaldes hos os,
han byder: Tag Vare paa Skjodet!
Os-Karret i Næven, og Oiet i Vind!
Sæt Halsen til Riben, vær knap og gesvind!
Saa maa man fortjene sig Brødet. —
Naar Korsmiss er leden, strax fanger her an
en anden Slags Vind blandt den grenfulde Gran,
Hav-Gule paa Norsk til at sige;
saa stærk som Land-Sonningen puster herud,

saa stærk giver Hav-Gule Bør udi Klud,
 alt ind ad Riverer og Vige.
Med Sommer hun kommer, med Sommer forgaar,
florerer, mens Flora beblomstrendes staar,
 forsvinder, naar Flora forsvinder, —
begynder om Morgenen temmelig sagt,
jo længer paa Dagen, jo stærkere Magt,
 dets Sandhed Fjeld-Byggen befinder."

Til „Saltens Lehns Beskrivelse" hører følgende Betragtning over det Livsfarlige i Præsternes Kirke-Reiser tilhavs:

„Thi Nordland saaledes beliggendes er:
Guds Lov maa forkyndes blandt Øer og Skjær,
 uagtet al Fare og Møie;
thi sker det og tit, at en talendes Mund
maa søge sin Grav i den dybeste Grund,
 og lukke blandt Fiske sit Øie.
Dog bør vi vort Embed forrette med Lyst,
betænke, det er vor Samvittigheds Trøst,
 om Gud os paa Vandet vil kalde.
Og dør vi paa Reisen til Kirker og Sogn,
da føres vi heden paa Israels Vogn,
 og for vores Herre maa falde.
Hvad vil en Guds Tjener bekymre sig ved,
at ham er udvalt et Begravelses-Sted,
 som Mennesken ikke kan finde?
Om han ikke bæres af Venner herud,
han kan dog med Mose begraves af Gud,
 og lukkes saa rolig derinde.

Vi bør ei med Jona forandre vor Kaas,
men reise saa længe, til Gud sætter Laas
for al vore Veie og Vandring.
Er Herren da kommen i Veiret og Vind,
vi vil med Elia slaa Kaaben om Kind,
og vente vor sidste Forandring,
og sige med sidste Beslutning til Gud:
Velkommen, o Brudgom!, at hente din Brud
og hende fra Fængsel udføre;
jeg hidtil har været en reisende Mand,
nu vil jeg Dig følge det snarest jeg kan,
og lukke de yderste Døre."

Disse Prøver vække strax en Forestilling om de Fortrin ved „Nordlands Trompet", der have gjort Skriftet yndet og givet det den store og varige Udbredelse. — I Norge, hvor Emnet og Behandlingsmaaden især maatte tiltale, og hvor de første Udgaver bleve trykte, har det engang fundet Læsere i alle Stænder. Men i Danmark var det neppe synderlig kjendt før 1763, da det af Albert Dass, med Noter og Ord-Forklaringer, blev udgivet i Kjøbenhavn. Den omhyggelige Bogkjender, Stifteren af det genealogiske Selskab, Oluf Bang indfører i sin „Samling af adskillige nyttige og opbyggelige Materier", 2 Bind, 1745, Nordlands-Beskrivelsens Afsnit om Lapperne, med Tilføiende, at „Autor er ubekjendt", og selv Albert Dass har ved visse Ytringer i Forerindringen antydet sin Formodning om, at Skriftet ei var meget

kjendt udenfor Norge. Baade han og hans Frende, Nordlændingen Hans Sommer, — som paa Mødreneside nedstammede fra Peder Dass, og har forsynet Udgaven med en Tilskrift til Læseren, — ytrer nogen Frygt ved at indføre for Almenheden den gamle Digter, der, efter Sommers Udtryk, „levede før den slebne Alder, og skrev efter hans Fødesteds Talemaade". Og virkelig var den poetiske Tone og Stil, der omtrent ved Midten af forrige Aarhundrede i Almindelighed hos os gjaldt som slebet Foredrag, saa forskjellig fra Aanden og Arten i „Nordlands Trompet", at der vel kunde være Anledning til denne Frygt.

Det er nu vanskeligt at afgjøre, i hvilken Grad Digtet alligevel har vundet Indgang i Danmark. Men herhen hører i alle Fald det Kuriosum, at en i Alexandriner forfattet „Omstændelig, sandfærdig Beskrivelse af de norske Finlapper", af Hans Friis, der var Amanuensis hos den trondhjemske Biskop Eiler Hagerup, blev ved en senere Udgave, fra Joh. Rud. Thieles Officin, trykt som et Verk af Peder Dass. Thi dette Skrift, der første Gang udkom i 1740, viser sig just som tilhørende den Smag, hvortil Sommer har henpeget, og er i sin udsirede, kunstlede Fremstillingsmaade et sandt Modstykke til „Nordlands Trompet". Men her maatte den gamle Peder Dass tjene som Udhængskilt, for at skaffe et henlagt Skrift fra „den slebne Alder" Afsætning og Læsere i den Kreds, hvor hans Navn

var kjendt og yndet. Det maa vistnok indrømmes, at „Nordlands Trompet“ i enhver Henseende er et uslebet Arbeide. Men netop ved at være fri for det Slags Tilslibning, der i Forfatterens Samtid var begyndt, og som for den beskrivende Verskunst i det Væsentlige holdt sig til henimod Slutningen af forrige Aarhundrede, har dette Digt vundet Fortrin, som nu bedre kunne skattes. Til Behandlingens Friheder hører da ogsaa det Egne i Sproget, som Sommer vil antyde, naar han siger, at Dass skrev efter sit Fødesteds Talemaade. Men her maa det erindres, at fast alle Forfattere, danske som norske, i det Tidsrum, da Skrift-Sproget efterhaanden udformedes, stærkt, og ofte hensynsløst, røbede sin Egns Mundart. Efter Nordlands-Beskrivelsens hele Anlæg og Beskaffenhed, og da det gjaldt at betegne en stor Mængde til Folkets Levevis og Bedrift henhørende Gjenstande, maatte denne „Talemaade“ fremtræde med end større Magt, — ja den har endog saaledes virket ind i det naive Arbeide, at man mangesteds under Læsningen maa akcentuere paa Nordlandsk.

For Resten bør dette Forhold sees i Forbindelse med den Kjendsgjerning, som altfor meget hos os miskjendes, at norske Digtere til alle Tider have brugt Ordbetegninger og i det Hele et Stil-Præg, der viser deres Nationalitet. Peder Dass har i sine Ordformer andre Synderligheder, der mindre kunne være at billige; dertil hører flere

Germanismer, som, endog for den Tid, ere vel vovsomme, samt hist og her Sammensætninger af en næsten makaronisk Beskaffenhed. Men ogsaa heri have uden Tvivl enkelte Paavirkninger af Almue-Sproget gjort sig gjeldende. Trods alt dette vil man snart bemærke, at Peder Dass, saavel i „Nordlands Trompet“, som i sine andre Skrifter, viser en Sprogtakt og en Sprogbehandling, som i Hovedsagen kan udholde enhver Sammenligning fra Samtiden. Thi medens han arbeidede uden Regeltvang og misforstaaet Kunst, fik ogsaa Tungemaalet en egen Frihed og Naturlighed i hans Fremstilling. Her skal ei gives nogen nærmere Undersøgelse af de grammatiske og lexikalske Egenheder, der tilhøre hans Sprogform; men de meddelte Vers-Prøver ville ogsaa i denne Henseende være betegnende, medens de tillige vidne om hans Stils Fortrin.

Peder Dass's „Norsk Dale-Vise“ staar saavel ifølge Emnet som Behandlingsmaaden nærmest ved „Nordlands Trompet“. Den er ellers en Digtning paa anden Haand, af hvis Forbillede et Brudstykke findes i Nyerups og Rasmussens Udvalg af danske Viser under denne Titel: „En ny Vise om Bondestanden og dens Embede, samt andre Sysler og møisomme Arbeider, Sjunges som den franzøske Melodi: Greddelin“ o. s. v., 1655. Denne Vise er nok af svensk Oprindelse, og Dass har dertil villet give et norsk Sidestykke, med Bibeholdelse af den meget van-

skelige, men yndede Versform. Digtet udgjør 29 Strofer, der indeholde følgende Partier: først en kortfattet almindelig Fremstilling af Fjeld- og Fjord-Bondens Husholdning og Bedrift, — dernæst forskjellige Skildringer: 1) Strid mellem to Grander, Aasmund og Gudmund, Rettergang og Tab for dem begge. — 2) Tilstanden hos Halvor i Aasen:

„Sjelve min Halvor i Aasen,
standendes har han paa Baasen
Kvien ung og Oxen
fuldvoxen;
Kalven fed og stor,
som kom til ifjor,
sætter han paa For,
indtil Græsset gror,
slagter desforuden
Gjeld-Studen,
tager en Rigsdaler for Huden.“

Hans Hustru Halfri er driftig, streng, men uordentlig, og har Kiv med Tyendet. — 3) Besøg hos Konen Guru, hvis urenlige Levemaade og Stel er afskrækkende. — 4) Om Gaardmanden Harald paa Fuse og hans tolv Sønner, som ere Natteranglere og farlige for „Gjenterne“. — 5) Hentydninger til tre Bygdekakser, der holde Gjestebud for Præst og Øvrighed, og bruge Snus. — Denne lange Vise er skreven med Lune, og har adskillige flinke Træk; men den vanskelige Versform har voldet Forfatteren

altfor meget Bryderi og fleresteds gjort Fremstillingen dunkel. Visen har i Øvrigt stor Yndest hos Almuen, og er mangfoldige Gange optrykt. Den første Udgave, man kjender, er fra 1696.

De øvrige særskilt trykte Sager af Peder Dass ere følgende: „Klagevise over Bergens 1702 indtrufne Ildebrand", og „tvende Viser om Peder Dass, hvorudi gudeligt betragtes hans kummerlige og møisommelige Levnet fra hans Barndom", om hvilke Nyerup bemærker, at han ei har seet dem. Ogsaa mig ere de ubekjendte; men jeg er nær ved at antage, at de findes sammenfattede i et Skrift, som Nyerup ei anfører, nemlig: „Herr Peder Dass's Levnetsløb, forfattet udi en Sang, tilskrevet hans Tilhørere". Dette Digt, der hører til hans sidste Frembringelser, er smukt og tiltalende, og giver gode Oplysninger om hans Levnet og Karakter. Til disse mindre Arbeider komme endnu adskillige Leiligheds-Vers, indførte dels i Schønaus „Samling af danske lærde Fruentimmer", under Dorthe Engelbretsdatters Biografi, dels i den Høpffnerske og i den Wielandske Samling af Vers. Paa sidste Sted findes blandt Andet Dass's Opmuntringsdigt til Bergens Bebyggelse efter Branden, — et Digt, hvori hans Aands og Sjels hele Livlighed kommer tilsyne:

„Siger de Skibe, som bruger Seiladser
paa de fraliggende Havne og Pladser,

at de til Bergen i Tusind-Tal fører
Pander, Tagstene og hvad dertil hører,
paa det de Grunde, som strød er med Aske,
kan med stafferede Bygninger braske."

Dette er Begyndelsen, og i den Tone gaar det frem gjennem 24 Strofer med Lethed og Lune.

Saaledes er nu den nordlandske Sangers Poesi fremstillet i en Oversigt, der viser dens Grundkarakter og forskjellige Retninger. Man vil deraf kunne forstaa, hvad Albert Dass sigter til med følgende Bedømmelse: „I alle hans Vers findes en meget flydende Stil og ligesom medfødt poetisk Geist. Dersom Tankerne vare altid saa vel udarbeidede som Geisten flydende, kunde de passere for Mesterstykker". Dette er, udtrykt i mange Ord, omtrent enstydigt med Ovids korte Udsagn om den gamle Digter fra Kalabrien: *Ennius ingenio maximus, arte rudis.* Men for alle nordiske Poeter fra det syttende Aarhundrede var Kunstens Raahed et Fællesmærke, der ei bliver mindre frastødende ved den overfladiske Puds, hvormed det i Almindelighed fremtraadte. I en Tidsalder, da Digtekunsten i flere af de nyere Sprog havde naaet en høi Udvikling, befandt den sig endnu hos os i en famlende Umyndigheds-Tilstand, men tillige under Paavirkningen af den tydske Poesi, der selv var hildet i Aandløshed og brammende Halvkultur. Det bliver da mere at anse som et Fortrin end en Mangel ved Peder Dass, at hans Ingenium saa ofte

blot og bart kommer tilsyne. Ogsaa om ham gjelder uden Tvivl, hvad der er sagt om Bording, at han ikke kjendte stort til de nyere Literaturer. Men Bording efterlignede dog den fremmede Hyrde-Poesi, og dannede sig efter tydske Mønstre, som Opitz, Rist, Voigtländer. Hos Peder Dass derimod er, trods hans Germanismer, den tydske Indflydelse lidet kjendelig; i Stedet for det arkadiske Væsen optog hans Poesi Gjenbilleder af den Natur og det Folkeliv, hvormed han var fortrolig, — og jo mere villigt og frit han hengav sig til saadanne Indtryk, desmere fjernedes han fra den vedtagne, kunstmæssige Skrivemaade, og kom til at lægge sin egen „Geist“ for Dagen.

Foruden de trykte Arbeider har Peder Dass forfattet en god Del andre, der i Haandskrift have fundet sine Læsere. Dengang, og endnu længe efter, var det, som bekjendt, i almindelig Brug at udbrede saa kaldte „kuriøse“ Vers paa denne Maade; man anlagde hele Samlinger af saadanne Afskrifter, der endog ofte strakte sig til trykte Sager. Albert Dass siger i Fortalen til sin Udgave af „Nordlands Trompet“, paa en Tid, da de her nævnte Skrifter alle vare udkomne: „Adskillige af vor Skribents Verker ere trykte og for mange Aar siden bekjendte“, — og deraf kunde man endog drage den Slutning, at kun et mindre Antal af Peder Dass's Arbeider har været under Pressen, medens Resten ligger skjult

eller er forkommen i Manuskript. I alle Fald har man nu, mellem de Thottske Haandskrifter i Kjøbenhavn og de nylig i vort Rigsarkiv fundne Papirer efter Biskop Gunnerus, en Del skrevne Blade af vor Forfatter, blandt hvilke dog et Par indeholde Vers, der ogsaa haves paa Tryk. Det synes mig unødent at gjøre nærmere Rede for disse Sager; deres største Interesse er biografisk, og saaledes har jeg benyttet dem i det Foregaaende.

Jeg har ei kunnet udfinde, at Mere af Dass's Skrifter end Dalevisen er udkommet i hans Levetid. Vistnok have hans Katekismus-Sange den her foran meddelte Censur af Biskop Krog fra 1699 samt Forfatterens Tilegnelse til Konfessionarius Peder Jespersen og flere andre af hans Slægtninge, hvortil desuden er føiet Anders Dass's Lykønskning til „sin høitærede kjere Fader, da han sine Katechismi-Sange udgav for Lyset“. Men heraf kan dog ei med Bestemthed sluttes, at Trykningen dengang blev fremmet. Den første Udgave, jeg har seet omtalt, er fra 1714. „Nordlands Trompet“ er, som Albert Dass bemærker, bleven færdig i Slutningen af det syttende Aarhundrede, og er formodentlig da strax oversendt i Haandskrift til Statholder Ditlev Vibe med den Tilegnelse, der siden har fulgt Bogen, og hvori Forfatteren kalder Vibe sin „høigunstige Herre og Patron“.

Af Albert Dass's Fortale synes det klart, at han

ei har kjendt nogen tidligere Udgave af Nordlands-Beskrivelsen end en bergensk fra 1739; men det er da besynderligt, at Jessen i sin Norges Beskrivelse kan omtale et ældre bergensk Oplag, hvis Aarstal han dog ei angiver. Det er overhoved et lidet lønnende Arbeide at søge Rede og Rigtighed i den Dunkelhed og Forvirring, som fra først af omgiver de Dassiske Skrifters Udbredelse ved Trykken, og som strækker sig ind i Nutiden, da flere af dem, og navnlig „Nordlands Trompet“, idelig og ligesom underhaanden optrykkes paa forskjellige Steder i Norge. Albert Dass's Udgave af dette Skrift er fortrinlig; men ellers ere de mig bekjendte Oplag af vor Forfatters Digte uordentlige og feilfulde. De i Rigsarkivet fundne Haandskrifter, der kunne jevnføres med Aftrykkene hos Schønau og Høpffner, vise tydeligt, hvorledes man, dels af Skjødesløshed, dels ved Mistydning af Egenheder i Ordbetegningen, har kunnet forvanske de oprindelige Texter.

Naar man samler de forskjellige Træk af denne gamle Sangers Levnet, Forfatterskab og Eftervirkning, — betragter Tids-Indflydelsen, hans afsondrede Virkekreds, Friskheden og Friheden i hans Digtning, dens ringe Vegt i Forfatter-Annalerne og dens vedvarende Anseelse i Folket, — naar man ser disse Træk i Forening, da har man et i vor Literatur enestaaende Billede. Midt i en pedantisk, af det lærde Laugsvæsen optagen og bestemt Skrift-Periode udtraadte

med Peder Dass af Studerekammerets Poesi et friskere Skud, der greb over i andre Livs-Interesser og allerede antydede, om end naivt, en Retning mod det Omslag, der opkom i den nyere Tids Digtekunst.

Denne hans fremtrædende Eiendommelighed blev i Skrift-Verdenen kun lidet paaskjønnet, medens man meget har hyldet ringere Navne, der saavel i Forfatterskab som i Tidsalder stode ham nær. Saadanne Misvisninger, der indtræffe i enhver Periode, ere til Skade for selve Literatur-Udviklingen; man bør altid paapege dem, skjønt de vistnok ei fjernes ved det Overskjøn, som udtales af enkelte Stemmer i en senere Slægt.

Peder Dass kan ei indføres i nogen ny Læsekreds, og selv blandt Almuen, hvis aandelige Liv nu med Lethed finder andre, rigere Næringskilder, vil hans Tid snart være forleden. Men derfor syntes det og paa Tide at indtegne med bestemtere Mærker hans Navn og Forfatter-Karakter i vor Literatur-Historie. Og har man først faaet Øie paa de Egenskaber, hvorved hans Poesi fremhæver sig i hans Samtid, vil man ogsaa forstaa hans Eftervirkning. Som en skjult Aare gik den igjennem Folkelivet. Men senere norske Digtere have gjenfundet den der, og følt dens belivende Kraft. Saaledes minder J. N. Brun, Zetlitz, Claus Frimann, om den gamle nordlandske Sanger, og fornemmelig har Frimann med en nærbeslægtet Aand grebet hans Tone og i en eiendommelig frisk Digtning fornyet den.

Om Ludvig Holberg.

(Til Holbergs Portræt i det af C. Tønsberg udgivne Billedverk „Berømte Normænd“, Kristiania, 1854.)

Ludvig Holberg er født i Bergen 3die December 1684. Hans Forældre vare Oberstlieutenant Christian Holberg og Karen Lem, en Datter-Datter af den bergenske Biskop Mag. Niels Munthe. Faderen, en kjæk og retskaffen Mand, havde tjent sig op fra simpel Soldat, var i sin Ungdom i venetiansk og maltesisk Tjeneste, og gjorde en Fodvandring gjennem hele Italien. Efter sin Hjemkomst blev han Kapitain og udmærkede sig saavel i Kampen for Trondhjem, 1658, som to Aar efter ved Frederikshalds Beleiring. Nyerup-Krafts Literatur-Lexikon har en Formodning om, at denne Mand var af dansk Familie; men der er al Grund til at antage, at Slægten hører hjemme her i Norge. I Ludvig Holbergs adelige Vaaben er der en Gran i hvidt Felt, til Tegn paa hans norske Herkomst, og i Hjerte-

skjoldet et hult Bjerg; begge disse Mærker findes allerede i Seglet paa et Skjøde, som 1669 er udstedt af Oberstlieutenant Christian Holberg. Det hule Bjerg sigter uden Tvivl til Gaarden Holberg i Skogn, Stør- og Værdalens Fogderi, der saaledes kan betragtes som Familiens Hjemstavn. I Ludvig Holbergs første Brev „ad virum perillustrem“, hvor han taler om sin Slægt, er der desuden Antydning til at han har sine Aner blandt norske Bønder, og det er i denne Henseende endog betegnende, at Faderen i Almindelighed gik under Navnet Christian Nilsen.

Ludvig Holberg var den yngste af tolv Søskende, og laa ved Brystet, da hans Moder blev Enke. Som hans Brødre kunne nævnes Peter, Sognepræst til Herrø i Søndmøre, og Frederik Christian, Magister og Sognepræst til Nykirken i Bergen. Om denne Sidste siger Hatting i sin Præste-Historie, at han var „en jovialsk Mand, havde et ypperligt Geni, forstod godt Latin, og var lykkelig i den latinske Poesi.“

Holbergs Fader efterlod sig noget Jordegods og en ikke ubetydelig Formue, der dog næsten ganske gik tabt ved en Ildebrand. Imidlertid havde Moderen indrettet Alt med saa megen Sparsomhed, at den faste Eiendom fandtes ubeskaaren ved hendes Død.

Ludvig Holberg var da ti Aar gammel, og ytrede allerede saa stor Lyst til Bogen, at hans Bestemmelse for Krigstjenesten, hvori han var indskreven som Korporal, maatte opgives. Han kom i Huset hos sin

Morbroder, „det muntre Hoved“ Peder Lem, og blev dimitteret fra Bergens Latinskole til Universitetet. Snart maatte han dog af Pengetrang vende hjem igjen og søge Erhverv som Huslærer og Hjelpe-Prædikant hos Provst Milzow paa Vos. Her blev han et Aar, og vandt større Bifald hos Almuen for sin Veltalenhed end hos Provste-Familien ved sin Læremaade. Fra sin Fødeby reiste han atter til Kjøbenhavn, hvor han lagde sig efter fremmede Sprog, og tog theologisk Examen. Men ogsaa denne Gang blev hans Ophold ved Universitetet af kort Varighed. Han kom hjem, og maatte paa Ny, skjønt med stor Ulyst, gribe til Huslærer-Bestillingen. Saaledes blev han ansat hos Vice-Biskoppen i Bergen, Mag. Nils Smed. Denne Mand havde i sin Ungdom seet sig meget om i fremmede Lande og holdt en Reise-Dagbog, hvis Læsning indgav Holberg en ubetvingelig Lyst til at drage udenlands. Den nødtvungne Huslærer rev sig nu, trods al Modstand og Formaning, ud af alle sine hjemlige Forholde, sammenskrabede Resten af sin Fædrearv, 60 Daler, og gik med et Skib til Amsterdam. Uenig med Venner og Nærpaarørende forlod Holberg tredie Gang sin Fødeby, som han aldrig mere skulde gjense.

Fra Amsterdam drog han for sin Helbreds Skyld til Aachen, men maatte snart med sine sidste Skillinger og paa sin Fod tage tilbage til Holland. Han betragtede nu sin Udfart som en Daarlighed, og

havde Sky for at tage hjem, hvor han mente at Spot og Bebreidelser ventede ham. Derfor benyttede han en Leilighed til Christianssand, og fandt der en Slægtning, i hvis Hus han blev optagen. Imidlertid ernærede han sig ved Sprog-Undervisning, og udkastede nye Reiseplaner. Han blev et halvt Aar i Christianssand, gik saa fra Arendal med et Skib til London, og tog derfra til Oxford, hvor han fortsatte sine Studier. Blandt Akademikerne i denne Stad stiftede han mange behagelige og frugtbringende Forbindelser. Det lykkedes ham ved Undervisning i Sprog og Musik at vinde saavel Udkomme som en vis Anseelse, og han befæstede og udvidede her, især ved Benyttelse af det store Bodleyanske Bibliotek, sin videnskabelige Dannelse.

Styrket paa Sjel og Legeme kom Holberg, efter to Aars Ophold i England, til Kjøbenhavn. Men han var fremdeles en trængende Studiosus. Hans Forsøg paa at erhverve Noget ved private Forelæsninger mislykkedes, og han maatte derfor paany tage Informator-Tjeneste. I en saadan Stilling var han først hos Etatsraad Paul Winding, med hvis Søn han gjorde en kort Reise i Tydskland, og siden hos Admiral Gedde, hvor Opsynet med Børnene snart blev ham saa besværligt, at han med Glæde ombyttede denne for Resten anselige Tjeneste med en Plads paa Borchs Kollegium. Holberg var da fem-og-tyve Aar.

Med dette Skifte i hans ydre Forholde vise sig ogsaa de første Tegn af hans literære Virksomhed. 1711 udkom hans Introduktion til de europæiske Rigers Historie, der allerede var paabegyndt i Oxford. Aaret efter havde han udarbeidet Christian den Fjerdes og Frederik den Tredies Historie, som han i Haandskrift overrakte Frederik den Fjerde, og opnaaede derved en Udnævnelse til Professor extraordinarius uden Løn. Kort før var der tilfaldt ham et lidet Reise-Stipendium. Dermed begav han sig udenlands paa Ny, gik gjennem Holland til Paris, hvor han forblev halv-andet Aar, altid aandelig beskjeftiget, — snart fordybet i Studeringer, snart iagttagende det offentlige Liv og Folke-Karakterens Ytringer. — Men nu drev Reiselysten ham videre. Med sine smaa Midler vovede han sig til Rom, og paa denne Fart havde han Meget at udstaa; han laa alvorligt syg i Genua, og var siden i lang Tid besværet af Fjerdedags-Feber. Han blev en Vinter i Rom, tog derfra tilfods over Apenniner og Alper, gjennem Savoien og Dauphiné, og kom til Paris med forbedret Helbred og vel tilmode. Efter nogle Dages Rast fortsatte han sin Reise, og drog over Amsterdam og Hamburg tilbage til Kjøbenhavn.

1715 udgav Holberg sin „Moralske Kjerne, eller Introduktion til Natur- og Folkerettens Kundskab“. Dette Skrift, som følger Grotius's og Puffendorfs Grundsætninger, er især mærkeligt derved, at det

tillige bebuder Holbergs Retning som en Forfatter med national Sands, der tænker og skriver for det Folk, han tilhører. I Stedet for, efter den vedtagne lærde Skik, at oplyse de almindelige Bestemmelser med Sætninger af den romerske Ret, anfører han danske og norske Lovsteder, og han vælger til Exempler for Moral-Filosofien ligesaa vel Træk af Nordboernes som af de klassiske Folks Historie. Alligevel fandt dette Skrift liden Afsætning, og derover havde Holberg dobbelt Grund til at beklage sig, da han endnu to Aar efter sin Hjemkomst var uden sikkert Erhverv. Omsider, 1718, blev han Professor med Løn, og man overdrog ham Metafysiken, da man, som han udtrykker sig, ikke kunde faa dette Fag „prakket paa nogen Anden“. Et Aar efter blev han Professor i Latin, og endelig 1730 i Historie og Geografi. Fra 1737 var han desuden Universitetets Kvæstor.

Medens Holberg endnu, til Forargelse og Anstød for den lærde Verden i Kjøbenhavn, indtog den metafysiske Lærerpost, begyndte han — under det fingerede Navn „Hans Mikkelsen, Brygger og Poet i Kallundborg,“ — sin Bane som komisk og satirisk Digter. Han havde hidtil, siden sin Skolegang, ei befattet sig med at skrive Vers, men nu oversatte han til Prøve et Stykke af Juvenal, og fremtraadte saa med Peder Paars, der udkom stykkevis 1719—20. Dette Digt viser allerede enhver af de Retninger, hvori Holbergs

Satire vedblev at søge sine Gjenstande. Under Fremstillingen af smaalige Hverdags-Forholde og Begivenheder betegner han med uafbrudt parodierende Alvor det heroiske Heltedigts Stortalenhed og mythologiske Maskineri, men han træffer med det Samme en stor Række saavel almene som nationale Skrøbeligheder og Vildfarelser, lige fra Almuens grove Overtro til det lærde Pedanteri og den aandløse Filologis Fortolkningskunst. Der reiste sig nu et stort Uveir mod Holberg. To bekjendte Lærde, Høier og Gram, viste sig som hans forbitrede Modstandere. Men især var det Frederik Rostgaard, Oversekretær i Kancelliet og Herre til Anholt, der søgte at ramme ham alvorligt. Denne formaaende Mand, der havde Indflydelse ved Hoffet, fremlagde for Kong Frederik den Fjerde et Klageskrift, hvori det komiske Heltedigt beskyldes for at indeholde ikke blot en Paskvil mod Landet Anholts Indvaanere, men tillige „mod Universitetet, Rektor Magnifikus, Biskoppen og andre Professorer, ja mod Religionen selv", — hvorfor der ansøges om, at Skriftet maa konfiskeres „og til Autors Beskjemmelse af Bødlen opbrændes". Men Kongen fandt selv Behag i Peder Paars, og Forfatteren blev frikjendt ved en Resolution, hvori dog bemærkes, at den „fingerede Skjemt", som Bogen bestaar af, „heller kunde bleven udeladt end skreven".

Holberg havde imidlertid en god Støtte under denne Modstand, og en Opmuntring, medens man fra flere

Kanter lagde an paa at fortrædige ham: han fandt en Almenhed, der paaskjønnede Arbeidet. Derfor kunde han, ved at omtale hine Angreb, ytre sig saaledes: „Jeg klager ikke over Nationen; thi har jeg fundet Fortrydelse hos Faa, saa har jeg derimod fundet Yndest hos de Fleste og Protection af Publico“. Men Udgivelsen af Peder Paars danner ogsaa et Hovedpunkt saavel i Holbergs Levnet som i vor Literatur-Historie. Et saadant Liv og Lune, en saa betydelig Fremfærd og strømmende Fylde havde man aldrig før fundet i den danske Verskunst, og ingensteds havde man seet hjemlige Sæder og Tilstande saa frit og flinkt hentegnede. Der er et Vidnesbyrd om dette Digtets Indtryk i den samtidige C. Deichmanns Ord: „Nationen blev ligesom henrykt; Peder Paars var i Alles Munde ... Man kan fra den Tid regne en ny Epoke i vort Sprog“.

Da Holberg saaledes var kommen i Aande med den komiske Poesi, og i det Hele var tilfreds med den Virkning, han havde frembragt, forfattede han fem nye Skjemtedigte eller, som han ogsaa kalder det, Satirer, blandt hvilke findes en „Critiqve over Peder Paars“. I de medfølgende Fortaler handler han om Satirens rette Væsen, og gjør opmærksom paa den Sømmelighedens Takt og Grændse, han overholder i sin Skrivemaade. Til denne Klasse af hans Verker høre desuden de senere Arbeider „Den jydske Feide“, „Metamorphoses eller Forvandlingerne,“

og „Det daphniske Blodbad“. Det sidste Digt, et Dyr-Epos, er kun lidet bekjendt og omtalt, men det har ikke desmindre, saavel i Anlæget som i Fremstillingens Liv og i Sprogform, et høit Sted blandt Holbergs poetiske Skrifter. For sine Vers nærede Holberg altid en vis Forkjerlighed, — men han bekjender ogsaa, at det faldt ham vanskeligt at frembringe dem. „Næsten hvert Blad“, siger han, „koster mig en dygtig Hovedpine“, — og han tilføier: „jeg vil hellere skrive en stor Foliant, broderet med Citationer, end en Peder Paars igjen.“

Det var Peder Paars og Satirerne, som henledede Tanken paa Holberg, da man fattede den Plan at grunde en dansk Skueplads i Kjøbenhavn. Man antog det som givet, at han nu havde vist sig bekvem til ogsaa at skrive Komedier, og især var det hans Velynder, Grev C. Danneskjold-Samsø, der opmuntrede ham til at forsøge det. Frederik den Fjerde havde nogle Aar før til sit Hof indkaldt et fransk Skuespiller-Selskab, hvis ypperste Medlem var René de Montaigu, og paa dette Hof-Theater havde man desuden givet et Par oversatte Stykker af Molière. Det store Publikum derimod kjendte ingen andre Skuespil end omflakkende Banders almindelige Fjælebodssager, hvortil det van Qvotenske Selskabs Haupt- und Staats-Affairer henhørte. Imidlertid var den franske Trup afskediget fra Hoffet, og Trangen til en dansk Skueplads blev nu ved Holbergs Hjelp tilfreds-

stillet. For den begyndende Scene var det et Held, som Holberg forstod at skatte, at man ei behøvede at udstyre den med lutter nye, uovede Kræfter. „Her fandtes", siger han, „adskillige franske Personer, der vare vante til Comedier og som vare opdragne udi det danske Sprog, da vi og iligemaade havde en gammel anseelig fransk Acteur (Montaigu), der i Grund havde udstuderet Theatret, og som var istand til at danne gode Acteurs". Saaledes fik den nationale sceniske Kunst i Danmark sit fornødne Grundlag og en ledende Tradition, som den siden, ved Theatrets Fornyelse efter en langvarig Standsning, endnu havde godt af.

Holbergs Komedier vare en Nydannelse i omfattende Betydning. Han skrev ikke blot Skuespil med egne Karakterer og Situationer og med en livfuld Dialog, der maatte udformes af et ubearbeidet og ubekvemt Sprog; han dannede sig endog en eiendommelig scenisk Verden af forskjellige, og, som det kunde synes, tildels stridige Elementer. Holberg nævner idelig Plautus og Molière som sine fornemste Mestere og Forbilleder. Men hans „Danske Skueplads" er alligevel en af ham selv gjennemført, og man kan tilføie afsluttet Bygning. Holberg hentede Anlæget fra den italienske Folke-Komedie, der alt længe havde været i Gang i Frankrig og under denne Omplantning bibeholdt, tilligemed Navnet *Théâtre Italien,* sine oprindelige Former og meget af det Flygtige i

Sammensætningen. Allerede Molière hentede Motiver fra denne Scene. Friere, men ogsaa mere i dens oprindelige Aand, blev den benyttet af Holberg. Af det italienske Theater laante han saavel det almindelige dramatiske Maskineri som enkelte Stoffer og Situationer. Hans staaende Typer, som Jeronimus, Leander, Henrik, Oldfux, svare til visse Masker hos Italienerne. Men Hovedkaraktererne ere hans egne, og i Kredsen af de faste Personnager forstod han at anbringe Foranderlighed ved mangehaande Afskygninger og individuelle Træk. Hans hele Personale har nationalt Liv, og Billedet af den Virkelighed, han havde for Øie, fik, ved at overføres paa og betinges af hin Maske-Verdens Grund, en høiere komisk Frihed og Kraft. Holbergs danske Skueplads er en egen Forbindelse af Folke-Komedie og Kunst-Komedie, og den har i Enkeltheder stundom Præg af Hastverk og Improvisation, hvor sindrigt og nøie end Hovedpartierne kunne være udførte. Allerede i Holbergs Tid hørtes den Dadel, som siden mangen Gang blev gjentagen, at hans Skuespil bevæge sig i altfor lave Forholde. Man var utilfreds med, at han havde forbigaaet de høiere Stænder og det saa kaldte bedre Selskab. Men i denne Dadel ligger en Miskjendelse af hans Aand og Forfatter-Kald. For at komme til Fremstillingen af noget Eiendommeligt, og for at slaa an i en frugtbar Virkekreds, maatte han hente sine Emner hos Borgerstanden og Almuen; høiere oppe

fandtes Goldheden. Hof-Omgivelsen og den finere Verden i Kjøbenhavn var indholdsløs, for en stor Del fremmed for Landet, og i det Hele tilskaaren efter udenlandsk Snit. Det Holbergske Theaters Karakter og Tone hører nøiagtigt med blandt det Meget, der viser Forfatterens nationale Betydning.

Holbergs første Komedie, „Den politiske Kandestøber", opførtes 1722 med stort Tilløb og overordentligt Bifald. De øvrige Stykker af det første Repertoire fulgte snart efter, og i kort Tid havde Holberg udarbeidet 15 Komedier, af hvilke han forærede Skuespillerne de fem første. Senere, og med længere Mellemrum, udkom 10 nye Stykker. Dette Arbeide havde imidlertid anstrengt ham saa meget, at han for sin Helbreds Skyld maatte foretage sin femte Udenlandsreise. I Begyndelsen af Juni 1725 forlod han Kjøbenhavn, og tog sin gamle Vei gjennem Holland og Belgien til Paris, hvor, som han udtrykker sig, Luften altid bekom ham vel. Her besøgte han Bibliotekerne, og stiftede Bekjendtskab med Lærde og Skjønaander. Blandt de mærkelige Mænd, han kom i Berørelse med, nævner han Tournemine, Montfaucon, Hardouin og Fontenelle. Holberg nærede den Plan at gjøre sin „Danske Skueplads" bekjendt i Paris. Et Par af sine Komedier havde han oversat paa Fransk, og han begyndte endog Underhandlinger med Direktøren for *Théâtre Italien* om Opførelsen af „Den politiske Kandestøber". Men Emne

blev anseet som farligt; der opstod forskjellige Vanskeligheder og Intriger, og det hele Foretagende maatte opgives.

Efter et Aars Forløb kom Holberg hjem, og fandt den Scene, han havde grundet, i en heldende og afmægtig Tilstand. 1727 maatte Theatret lukkes „af Mangel paa Næring", og i den Anledning skrev Holberg sin Epilog „Den danske Comedies Ligbegjægnelse". Ogsaa dette Stykke er skjemtefuldt, men gjennem Spøgen mærkes den billige Klage over Almenhedens svigtende Deltagelse i en Sag, der var til Landets Ære og Gavn. Allerede Aaret efter aabnedes vistnok Skuepladsen ved Kongens Bistand paa Ny, men den blev næsten i det Samme opgiven paa Grund af Kjøbenhavns store Ildebrand. Frederik den Fjerde døde 1730, og under Christian den Sjettes Regjering var der ei at tænke paa Komedier. Saaledes er 1728 et vigtigt Aar i Holbergs Liv. Hans Evner vare tilstrækkeligt prøvede og hans Berømmelse grundlagt paa en Bane, som han med Et maatte forlade. Han begyndte nu paa andre Arbeider, og gik ind i en ny, vidtudstrakt Forfatter-Virksomhed. Holberg befandt sig ved den Tid i sin fulde Kraft, og var, som Deichmann siger, i et saadant Ry, „at Fremmede vare begjærlige efter at se ham."

Naar man betragter Holbergs mangfoldige Forfatterskab, da maa man erindre, at han levede i den

polyhistoriske Lærdoms Tidsalder. En Videnskabsmands Rang bestemtes især efter hans Kundskabers Masse og Omfang, og „det prægtige Navn Polyhistor“ var, som Holberg siger, Udtryk for et Slags „academisk Kanonisation“. Skjønt han skjemter med denne Titel og viser, hvor tom og misbrugt den ofte kunde være, holdt han dog selve Sagen i Agt, og satte Pris paa sine mangeartede Studier. Han tilstod kun, at han i Medicin og Matematik var ganske ubevandret, og at han af Hebraisk ikke engang kjendte Bogstaverne. Men for Holbergs Landsmænd var det et stort Held, at hans Lærdom havde denne omfattende Beskaffenhed. Det blev hans Kald, som han var sig fuldt bevidst, at udbrede Almendannelse over det hele dansk-talende Folkesamfund. I Lærdommens forskjellige, hidtil blot for de Lærde behandlede Stoffer saa han fornemmelig Materialier til en Literatur for Modersmaalet, hvori han nu foretog sig at udfylde Skrift-Slagsenes Schema. Hvor han fandt et særdeles mærkeligt Savn, var han strax virksom; „thi“, siger han, „mit Forsæt har været at bøde paa visse Ting *in literis*, som os fattes, og hvis Mangel har været os bebreidet af fremmede Nationer“.

Fra 1729 udgav han saaledes en Række historiske, statistisk-økonomiske, topografiske og raisonnerende Skrifter og Afhandlinger, der alle havde noget Godt og Nyttigt at meddele. De vigtigste af disse Arbeider ere: Danmarks og Norges Beskrivelse,

Danmarks Riges Historie, Bergens Byes Beskrivelse, Almindelig Kirkehistorie, Berømmelige Mænds og Heltes sammenlignende Historier, Heltinders sammenlignende Historier, Moralske Tanker, Epistler. Hertil kan føies et stort Antal Smaaskrifter, Fortaler og Indledninger, hvori man overalt finder Bidrag til Kundskab om hans Virken og Omgivelse.

Blandt de her nævnte Arbeider har baade Samtiden og Eftertiden sat Danmarks Historie høiest. Ved den sunde Opfatning af det rette Historiske i Begivenhederne og ved Fremstillingens tiltalende Livlighed er dette Verk blevet en yndet og gavnrig Folkebog. Deri maa der være en Modvegt mod den Dadel, at Holberg viser sig uden dybere historisk Lærdom, og at han navnlig er svag i den oldnordiske Historie. For dette Studium ytrede han i det Hele, ved flere Leiligheder, den største Ringeagt, — men dets Beskaffenhed paa den Tid kunde heller ikke indgyde en Aand som hans nogen Interesse. Man maa blot ikke tro, at han i lige Maade ringeagtede Sagaen. Han skattede Torfæus og hans Kilder, og høiligt berømmede han Snorre, som han i sine senere Aar kunde læse i Grundsproget.

Saavel med de alvorligere Arbeider som med Komedierne og de versificerede Skrifter havde han den dobbelte Hensigt at moralisere, og at uddanne Sproget. I Anledning af Peder Paars siger han, at han skriver, „for Folk ei ene, men og Sproget at

polere". Om Skuespillet i Almindelighed antager han, „at ingen kraftigere Maade er opfunden at moralisere paa", — og i Fortalen til Epistlerne heder det: „Jeg haver ved dette Skrift nogenlunde fuldført mit Forsæt, at moralisere paa alle brugelige Maader".

For saadanne Ytringer er der allerede en Hjemmel i Tidsalderens herskende Betragtningsmaade. Men i Holbergs Virkekreds fik denne Moraliseren naturligt en udstrakt Bemærkelse, just i Retningen af at „polere", forædle, lofte Folket. Og her træder af sig selv det sproglige Øiemed til. Forædlingen skulde nemlig naaes gjennem det rette Middel, ved Selvtænkning og Selvbetragtning. Det kan imidlertid ikke negtes, at Holberg i Opfatningen af sit Forfatter-Kald stillede sig noget uklart imellem sin Genius og Tidsalderens Theori. Det indtraf oftere, at han henfaldt til blot og bar Moral paa urette Sted, og at han bragte sin Gjenstand i et tvunget Forhold til det Belærende. Han søgte undertiden ligesom at berolige sig over sit Lunes Indgivelser og Friheder ved at raisonnere over den skjemtsomme Morals Gyldighed, — og i sine „moralske Fabler" opgav han endog Lunet aldeles og kom ganske paa det Tørre. Alligevel gjennembrød hans Genius i hans bedste og betydeligste Verker paa en afgjørende Maade Theorien, uden dog nogensinde at blive dens rette Grundtanke utro. Og — hvad der er saa let at bemærke — dette ironiske Lune, der ganske var hans eget, kunde hvert

Øieblik uforvarende træde frem og lege under hans belærende Alvor.

Holberg fandt i sin Grundlæggelse af Literaturen ikke blot den Hindring, der laa i de Lærdes Fordom mod den skjemtende Skrivemaade og mod den udstrakte Benyttelse af Modersmaalet; han mødte endog hos en stor Del af sin egentlige Læsekreds Ulyst til at modtage danske Bøger. „Folk læser hellere", siger han i Indledningen til Danmarks og Norges Stat, „det Samme paa fremmede Sprog, og dermed slaae to Fluer med een Smekke, profitere baade i Materie og Sproget.". Men heri bragte han ved sit utrættelige Arbeide en betydelig Forandring, og han dannede derhos en ny Klasse Læsere af den store Mængde, hvis Sag det ei kunde være at forstaa fremmede Sprog. Holbergs Fortjeneste af det danske Skriftsprogs Uddannelse er af en saa dyb og væsentlig Betydning, at man kan tilgive ham saavel hans hyppige Brug af fremmede Udtryk og Orddannelser som Feilene i hans Ordføining. Ved sin Behandling af saa mange, for Modersmaalets Literatur nye Emner gjorde han Sproget bøieligt og bekvemt til Fremstillingen af Begreber og Tanke-Udviklinger, som man før sjelden eller aldrig havde betroet det, og — hvad der er Hovedsagen — han forstod dette Sprogs Aand, han stemte det som Skriftsprog i den Foredragets Grundtone, som det siden, trods mangehaande forvildende Paavirkninger, har beholdt. I

Forbindelse hermed kan man lægge Mærke til hans Ytringer i Fortalen til Oversættelsen af Herodian: „Hvad som udi eet Sprog er en Zirlighed, er udi et andet en Vanheld, — — hvad som i Tydsk er majestætisk, bliver udi Dansk unaturligt og høitravende".

Den sunde og lyse Forstandighed, det træffende Maadehold i Anskuelser og Omdømme, der tilhørte ham og viser ham som en ægte nordisk Natur, afformede sig med varig Eftervirkning i hans Stil. Og dette fortjener vel at erindres, naar vi nu gjøre saadanne Sprog-Sammenligninger som den her omhandlede, og i det Samme erkjende Værdien af den Aabenhed og prunkløse Klarhed, der danner Stil-Præget i vort Skriftsprog.

Holbergs Anseelse steg ved disse omfattende Arbeider, saavel hjemme som hos Fremmede, til en Høide, som ingen Skribent i Norden før ham havde naaet. I Sverige blev hans Navn fast ligesaa bekjendt og anprist som blandt hans Medborgere. I Tydskland mærkedes hans Indflydelse saavel paa Skuepladsen som overhoved i Literaturen, hvor en stor Del af hans Skrifter gjennem Oversættelser og Bearbeidelser blev indført. Medens han hjemme med Kraft og Held modarbeidede den tydske Paavirkning, blev han en Autoritet paa hin Side Elben, og fandt derved en Vei for sine Skrifter til fjernere Folk.

Det var da intet Under, at den Modstand og Fortræd, der tidligere havde mødt ham i hans nærmeste Virkekreds, efterhaanden maatte aftage. Vistnok

skaffede den mørkladne og anmassende Gudeligheds-Aand, der raadede under Christian den Sjettes Regjering, ham nye Ubehageligheder; men uden Tvivl har saavel hans Anseelse, som hans Karakters vel bekjendte Maadehold og oprigtige Stræben efter Sandhed hjulpet ham til at undgaa den alvorligste Ulempe.

Holberg indlod sig ofte paa religiøse og theologiske Betragtninger, og han tilstaar, at engelske og franske Tvivleres Skrifter, der i hans Tid fik saa stort Raaderum, havde voldt ham Religionsskrupler; men han tilføier, at han ved fortsat Eftertanke og ved anden grundigere Læsning, som han nærmere betegner, overvandt Tvivlen. Skjønt han nu paa den Vei, han slog ind, ei kunde vinde det dybere Troes-Liv, naaede han dog ved sin oprigtige Stræben en paa religiøse Overbevisninger hvilende Livs-Anskuelse, som i den Tid hos Mænd med hans Aandspræg og Interesser ei var almindelig. Men dette var ikke nok for de strenge Kirkeherrer. Holbergs Tolerance var bekjendt og mistænkt, og hans Spot med „den sminkede Pietet og alamodiske Devotion“ faldt Mange besværlig. Det var dog fornemmelig Nils Klim, der satte Theologerne i Bevægelse.

Dette Verk udkom paa Latin fra et tydsk Officin (*Nicolai Klimii iter subterraneum*). Holberg havde det længe færdigt i sin Pult, og vilde nødig udgive det, da han „i de adstadige Tider“ frygtede for Forargelse og Mistydning. Derfor havde han ogsaa skrevet det i de

Lærdes Sprog. — Da Bogen endelig var bleven ham „afnødet“ af en Forlægger og befordret til Trykken, udeblev ei heller Forargelsen. Den gamle Anklage mod Holbergs farlige Fritalenhed vaktes igjen. Den kongelige Konfessionarius Bluhme og Prof. Theol., Hofpræst E. Pontoppidan søgte at faa Verket konfiskeret, hvilket dog ei lykkedes dem.

Nils Klim hører til den Literatur-Gren af fingerede Reise-Beskrivelser, som fornemmelig ved Swifts Gulliver fik europæisk Anseelse i Holbergs Tidsalder. Om denne satirisk-fabuløse Fortællings-Art siger Holberg, at den holdtes „for en bekvem Maade at moralisere paa“; han betegnede den derhos som en „Sammenblanding af Skjemt og Alvor“, og det var da naturligt, at han kunde have Lyst til at indføre den i sin Læsekreds. De Oplysninger, han giver om Verkets Tendents og Formaal, ere imidlertid, — som det ofte indtræffer, naar han raisonnerer over sine egne Arbeider, — mere svævende end indtrængende. Han kalder etsteds Nils Klim en Satire over det hele menneskelige Kjøn og et helt Moral-Kompendium, der for det Meste er fremstillet i „Paradoxer“. Dette Udtryk tog Holberg i moderat Betydning; ved det Paradoxe forstod han den selvstændige Opfatning af bekjendte og gangbare Forestillinger, i Modsætning til den triviale og ved Aands-Vane hævdede Betragtningsmaade. Derfor satte han stor Pris paa sine Paradoxer, og mente ved dem for-

nemmelig at have tjent Sandheden. Men saavel i Nils Klim som andensteds føres han stundom paa denne Vei til det Absurde, og til en sofistisk Legen med Gjenstande, der ved deres Idealitet ere over Satiren.

Nils Klim er i Øvrigt saavel i Anlæg som i Udførelse et sandt Vittighedsverk, der tillige paa en underholdende Maade stiller den holbergske Tidsalders Kultur-Tilstande og Samfunds-Orden for Anskuelsen. Holberg har i denne Bog med Lyst og Liv optaget til ny Behandling sin Satires gamle Yndlings-Materier: det lærde Pedanteri, Rangsygen, Projektmageriet, den rabulistiske Retspleie, o. s. v., — og fra den almindelige Sfære, hvori han holder sit Skrift, falder mangt et Ram ned blandt hans Omgivelser. Holberg satte Nils Klim meget hoit blandt sine Arbeider, og dette Verk fik snart udenlands en stor og vidtstrakt Udbredelse. Den første Udgave (Hafniæ & Lipsiæ) er fra 1741, og den første danske Oversættelse fra 1742. Den sidste tydske Udgave er trykt 1828 i Brockhaus's „Bibliothek classischer Romane und Novellen des Auslandes"; men endnu 1844 annonceredes i Tydskland en latinsk Stereotyp-Udgave af Nils Klim til Skolebrug. Dette Arbeide, der af alle Holbergs Skrifter gik videst om, peger paa Forfatterens Fødested, og har sin første Grund i Erindringer fra hans Barndom. Ikke blot Figuren Nils Klim og Scenen for hans Nedfart, men endog den hele Opfindelses Spire er fra Holbergs Hjem.

Ja, saa underligt det klinger, saa er det dog ved hans egne Ord givet, at Ideen til denne kosmopolitiske Satire blev tagen af de norske Folkesagn om underjordiske Vetter og bjerg-indtagne Mennesker.

Det er bekjendt, at Holberg, foruden den store Anseelse, hans Skrifter erhvervede ham, ogsaa ved dem vandt en betydelig Formue. Men det maa tillige erindres, at denne Velstand forst i hans senere Manddoms-Alder, da han havde rodfæstet sig i et enligt Liv og tarvelige Vaner, begyndte at tilflyde ham. Han satte sine Midler i Land-Eiendomme; af disse dannedes der et Baroni, og han selv blev 1747 optagen i Friherre-Standen. Imidlertid var der, ved Frederik den Femtes Tronbestigelse, i mange Forholde indtraadt en Forandring, der ogsaa vedkom Holbergs Virksomhed. Skuepladsen blev atter aabnet, og efterhaanden viste sig nu for en ny Slægt Fremstillinger af det gamle nationale Repertoire. Holberg havde Tilsyn med det nye Theater, — men han vægrede sig for at overtage den egentlige Bestyrelse, hvis Besværlighed han i den Anledning skjemtende omtaler. Tidens Tegn forekom ham i Øvrigt nu mindre gunstige for hans Danske Skueplads. Det toneangivende Publikums Smag var allerede berørt af den Blodagtighed og falske Forfinelse, hvori den franske Literatur mere og mere hensank, og Holberg saa med Uvilje, hvorledes de svage, men sirlige Skuespil af Destouches ogsaa paa Kjøbenhavns

Theater begyndte at komme i Mode. Han følte tillige Alderdommens Byrder, og havde en tydelig Erkjendelse af, hvor lidet han nu, med sin svindende Aands-Livlighed, kunde udrette for Scenen. Ikke desto mindre forfattede han de sex nye Komedier, hvormed hans Danske Skueplads er sluttet: Plutus, Sganarels Reise til det philosophiske Land, Abracadabra, Philosophus udi egen Indbildning, Republiken, og Den forvandlede Brudgom. Blandt disse Stykker, der, paa Abracadabra nær, kun have lidet af det holbergske Lune, fremhæver han især Plutus, „som", siger han, „bærer Prisen for alle mine Comedier". Men hans indre Liv var anderledes betinget nu end tidligere, da han betegnede „festivitas" som Komediens Sjel. Hensynet til det Belærende, der altid havde været ham vigtigt, fremtraadte nu med Overhaand, medens hans frie, naturlige Lune maatte hvile i længere Mellemrum, for det atter kunde tage Fart.

Ved at omtale sine sidste Arbeider for Theatret (i den 447de Epistel), kaster Holberg Tilbageblik paa sit Forfatter-Liv, og bemærker nu, at han „intet Forsøg har gjort paa Tragedier". „Jeg haver ei heller", siger han, „Inclination dertil; thi jeg væmmes ved alt det, som er affecteret og ligesom sat paa Stylter; dog dømme Mange af de høitravende Scener, som findes udi den Tragi-Comedie, kaldet Melampe, item af min Metamorphosis, at jeg til saadant Arbeide haver Beqvemhed". Disse Ytringer betegne

vistnok med naiv Sandhed de dengang gjeldende Mønster-Tragediers Art og Væsen. Men det hele Sted viser tillige hen paa Begrændsningen i Holbergs aandelige Anlæg. Hans Rige var Forstandens, og dets Brøst og Mangler kunde han blotte som lattermild Ironiker; men udover dets Grændse svigtede hans Øiemaal og Indbildningskraft. Han havde ved Læsning og ved tænksomme Sammenligninger dannet sig et temmelig holdbart Begreb om Hovedfortjenesten ved den Digtning, som han ei selv kunde udøve; men Poesiens indre Væsen og Idealitet blev ham lige fuldt tilsløret, og Tidsalderens herskende Opfatningsmaade havde Intet, som i den Sag kunde lede ham til større Klarhed.

Det Sidste, Holberg udgav, var de fire Bind Epistler, hvortil efter hans Død føiedes et femte. Dette lidet bekjendte Verk angives som „befattende adskillige historiske, politiske, metaphysiske, moralske, philosophiske, item skjemtsomme Materier". Det slutter sig nærmest til hans „Moralske Tanker", der ogsaa have et blandet Indhold. Til Opfatningen af Holbergs Livs- og Samtids-Forholde give Epistlerne mange vigtige og interessante Bidrag. Og skjønt man ikke sjelden her, i matte Gjentagelser af tidligere Betragtninger og i ganske ubetydelige Afhandlinger, kan se Alderdommens og en udnyttet Tænknings Mærker, træffer man dog ogsaa en stor Del Epistler, hvori endnu saavel hans Skarpsindighed som hans

skjemtsomme Lunes fulde Præg er bevaret. Intet andet af Holbergs Verker fører os saaledes ind i den omfattende Kreds af hans Studier og Sjels-Interesser. Vi dvæle her ved hans Arbeidsbord, læse i hans opslagne Bøger, og gjøre Indblik i hans Optegnelser. Ethvert af Tidsalderens vigtige Spørgsmaal har sysselsat ham, — dens Hoved-Problemer stilles ideligt paa Ny for hans Tanker. Mærkeligheder fra alle Tider fremhenter han til Betragtning og Sammenligning. Og af alt dette forstaar han at udbringe det Almenfattelige, ofte i levende og tiltalende Træk. Saaledes se vi ham aandeligt virksom til det Yderste, og vi medtage da gjerne hans Beretning om mangehaande personlige Tilstande og Forholde, der betegne Heldingen af hans gavnrige og virksomme Liv.

Til sine vigtigste Anliggender regnede han nu Bestemmelsen af sin sidste Villie, som han længe havde under Overveielse. Endelig opsatte han sit bekjendte Testament, hvorved hans Jordegods, hans Bogsamling og 15000 Rd. tilfaldt det ridderlige Akademi i Sorø, og et Legat paa 18000 Rd. stiftedes til fattige Jomfruers Udstyr. — Kort Tid efter hensov han, Natten imellem den 27de og 28de Januar 1754.

Blandt det Meget, der er skrevet om Holberg, søger man forgjæves en sammenfattet, klar Fremstilstilling af hans Karakter og Personlighed. Alligevel mangler det ei paa Materialier til en saadan Skil-

dring. De tre latinske Breve, hvori han fortæller om sig selv, gaa til hans 60de Aar, og denne Beretning fortsættes i hans 447de Epistel, men i Øvrigt gives der trindtom i hans Arbeider, og fornemmelig i Epistlerne, nok af Tillæg til disse Meddelelser. — Naar man især vogter sig for de Misvisninger, som kunne fremstaa af hans ironiske Skrivemaade, vil man finde god Rede i hans Selvbekjendelser, der i det Hele have Præg af den Oprigtighed, hvormed han kunde nedskrive de mærkelige Ord: „Jeg finder hos mig selv adskillige solide Feil, som man kunde gjøre smukke Comedier over.“ Af mindre Betydning er Holbergs Levnetsbeskrivelse af en Nærstaaende, Kapelmester Scheibe, i Indledningen til den tydske Oversættelse af Peder Paars, 2den Udgave, — hvortil endnu kan føies andre Samtidiges Notitser samt en Del Anekdoter af det Slags, der altid følger en udmærket Personligheds Liv, og som kræve en varsom Anvendelse.

Vi ere vante til at betragte Holberg som den stille, sær-sindede Eneboer, og ligesom vi altid se ham for os med det alvorlige Oldings-Ansigt i den store Allongeparyk, saaledes tager ogsaa vor Forestilling hans aandelige Billede fra den Tid, da hans Livskraft var dæmpet, medens hans Ære og Værdighed steg. Ja, Opfatningen af det Strenge og Afsluttede i hans Levnet er bleven saa fremherskende, at vi ere nær ved at undres over det Liv, der rører

sig i hans komiske Verker. Men Holberg var fra Grunden af en opvakt, munter Natur, — og den Jovialitet, der gjennemtrængte hans Væsen, og hvori hans triste Stemninger lempeligt kunde opløses, synes ogsaa at have hørt hjemme i hans Slægt. Da dette Natur-Anlæg kundgjorde sig med overgivne Frembringelser midt i Pedanteriets og den embedsmæssige Adstadigheds Leir, bragte ogsaa den store Forargelse Holberg til ligesom at overdække sit Lunes Oprindelighed ved at henvise til sin alvorlige Leveskik, medens han tillige raisonnerede over den komiske Skrivemaades Nytte.

Men hint joviale Grundpræg var udholdende gjennem hans hele Levnetsløb. Det viser sig ikke blot i Beretningen om hans Ungdoms Reiseliv, men ogsaa i den fremrykkede Alders Bekjendelser, — som naar han siger, at det bedste Middel mod den sygelige Tungsindighed, der kunde overkomme ham, var „at læse lystige Skrifter eller selv at skrive Skjemt". Mellem Holbergs Sjelenatur og hans fysiske Tilstand var der en Stridighed, som han ofte omtaler, og som undertiden bringer ham til den Ytring, at han er sig selv en Gaade. Til sin lyse og freidige Sjel havde han faaet en hypokondrisk Legemsbeskaffenhed, der næredes ved de Tilvænnelser, den havde fremkaldt, og som plagede ham med uvilkaarlige Ængstelser og Forstemninger. Heraf fornemme-

lig kom Skyggesiderne og de tilsyneladende Modsigelser i hans Liv.

Vi se ham i Oxford mellem de Unge, yndet af Alle for sit Skjemt og sin Munterhed; — vi følge ham paa hans vidtløftige Reise, hvor han uforfærdet bærer Forladthed, Armod og Sygdom, vandrer paa sin Fod gjennem Landene fra Middelhavets til Nordsøens Kyster, — altid med et klart, betragtende Blik, altid saaledes deltagende i Livet, der omgiver ham, at vi fæste Tro til hans Ord, naar han siger, at han udenlands „mere har studeret Mennesker end Bibliotheker". Men saa finde vi ham igjen, endnu i den kraftige Alder, ensom, næsten utilgjængelig i sin stillesiddende boglige Syssel, — ofte, som han siger, i Græmmelse over Bagateller, og saa pirrelig, „at en Hund, som gjøer, en Dør, som tilslaaes, kan bringe ham af Skik". Men skjønt dette hans Hjemliv baade var betinget af og forøgede hans Hypokondri, indfalder dog ogsaa her et formildende Lys, og vi træffe Ytringer af hans livlige Natur. Hans Verker vise noksom, at han ogsaa hjemme har kunnet træde ud af sin Ensomhed og være med i Samfunds-Livet, hvortil allerede hans Embedsstillinger og Eiendomme paa mange Maader knyttede ham. Ja, det var ham endog en kjer Adspredelse at sætte sig hos Damerne og underholde sig med dem. Men især maa man lægge Mærke til, at Holbergs Liv var meget forskjelligt efter Aarstiden. Om Vinteren var han helst aflukket

fra Verden; da følte han stærkest sine Onder, og var saa kuldskjær, at han nødig forlod Kakkelovnskrogen. Men om Sommeren havde han det bedre. Før han fik Landgods, gjorde han tilfods Udfarter i det Grønne. Men siden besøgte han sine Gaarde, og tog sig af deres Drift og Opkomst. Paa Landet forbedredes hans Helbred; der syslede han i det Frie, plantede Træer, og havde Øie med Skovens og Markernes Vext. „Jeg finder Behag“, siger han, „i at see Jordens Grønt fremspire og indhøstes, at see Kjør og Faar gaae ligesom i Procession til deres Samlingspladse Morgen og Aften“. Paa Landet var han selskabelig, besøgte Gudstjenesten, og indlod sig gjerne med Almuen. „Aldrig“, bemærker han etsteds i sine Epistler, „taler jeg med Bønder, uden jeg lærer noget af dem.“ Ogsaa her var han den kloge Iagttager, og medens han modtog de levende Indtryk, samlede han overalt Stof til Betragtning og Eftertanke.

Der er et Træk i Holbergs strenge Livs-Billede, hvorved det, ligesom ved et Smil, forskjønnes. Det er hans Kjerlighed til Musik og hans musikalske Dannelse. Han spillede Violin og Fløite, men havde især paa det sidste Instrument vundet Færdighed. I Oxford blev han, efter aflagt Prøve, optagen som Fløitespiller i et musikalsk Selskab, — og da han paa sin tredie Udenlandsreise vendte hjemad, og kom febersyg til Amsterdam, blev hans Medvirken i en

musicerende Vennekreds ham saa velgjørende, at Feberen ophørte. Ogsaa i sit Hjem bevarede han denne Interesse. Han var Medlem af et harmonisk Selskab, og Musikens Tilstand i Kjøbenhavn laa ham stedse meget paa Hjerte. Som Alumnus paa Borchs Kollegium havde han i en af sine Deklamationer handlet „*de dulcedine musices*“, — og endnu i Slutningen af sit Liv var han opmærksom paa Tonekunstens Udvikling. Men han fandt nu med Beklagelse, at en Modesmag havde berøvet den „Harmonie og naturlig Sødhed“.

Saaledes skifter i Holbergs Levnet det Milde, Tiltalende, med det Strenge og Frastødende, og hermed kunne vi sammenligne Grundtrækkene i hans Karakter. Denne var i sit hele Anlæg selvstændig, fast og udholdende. „Hvad jeg engang har faaet i Hovedet“, siger han, „har jeg aldrig godt kunnet faae ud igjen“. Det Haarde heri, og det Præg af Selvgodhed, som ved hans Livs-Kaar blev mere kjendeligt, havde allerede en Modvegt i hans Sjels naturlige Munterhed, og forædledes tillige ved den humane Verdens-Anskuelse, han havde tilegnet sig. Han manglede vel Gemyttets dybere Varme, og havde desmere af den satiriske Aare, — men der var i hans Sjel en sund Temperatur, som han, trods alle Anfegtelser udenfra og hos sig selv, forstod i det Hele at bevare. Deraf kom det store Maadehold — ja, man kunde sige: det godmodige Træk — i hans Satire, og hans

Modbydelighed for Grovheden og „Morositeten“ i visse Satirikeres Skrivemaade. I sine første Strids-Skrifter viste han sig hvas og som En, der var let at tirre; men efterhaanden lærte han sig Fordragelighed. Mod sine ubillige Modstandere, Gram og Rostgaard, nærede han ingen varig Uvilje, og med hvilken Skaansel behandlede han den forunderlige, nærgaaende Joachim Paulli, der omstøbte hans Politiske Kandestøber, og vilde gjøre ham rigtig klog paa Komedieskrivning! Denne lysere Grund i Holbergs Karakter-Anlæg har ogsaa i hans tidligere Aar skinnet tydeligt frem i hans Udvortes. Han var smekker og let-bygget, og havde et saa mildt-formet Ansigt, at han undertiden blev anseet som en forklædt Pige. Dette sit ungdommelige og, som han selv kaldte det, „jomfrunalske“ Udseende bevarede han længe, og endnu i hans Billede fra Oldings-Alderen ser man de fine og bløde Grundtræk.

Det Værste, der er sagt om Holberg, er Beskyldningen for Gjerrighed. Dette Omdømme var ham bekjendt; han omtaler det ved mange Leiligheder, og søger for sig selv og Andre at forklare, hvorledes hans Liv i denne Henseende billigt skulde opfattes. „Jeg haver stedse“, siger han, „holdt Pengegjerrighed for en af de Feil, som meest vanhelde Mennesket“, — og han tilføier, at Alt hvad han har gjort, for at undgaa den slemme Mistanke, var paa Grund af det Skin, der laa i hans tarvelige Levemaade, ble-

vet frugtesløst. Imidlertid raisonnerede han over Sagen, og har ogsaa i en udførlig Betragtning, der udgjør det første Stykke af hans Moralske Tanker, baade vittigt og skarpt fremstillet den Gjerriges Lastværdighed.

Holberg var fra Barndommen af vant til streng Sparsomhed, og maatte siden i en lang Aarrække føre de smaa Kaars nøisomme Liv. Dernæst fordrede hans Helbreds-Tilstand stedse, dersom hans Virkekraft skulde bevares, en streng Diæt og et regelbundet Liv. Vin var ham en Gift, og af Selskabslivets almindelige Nydelser kom der kun lidet paa hans Part. „Hvis megen og lækker Spise“, siger han, „kunde contribuere til min Helbred, tog jeg ikke i Betænkning at give en Dukat for hvert Maaltid“. Hertil kom den ufravigelige Orden og Nøiagtighed, han overholdt i Smaat som i Stort, og hvorved hans tarvelige Levemaade end mere fik Udseende af pinlig Indskrænkning. Saaledes blev han den nøieregnende Husholder, og naaede derved en Velstand, som dog ei havde været noget Maal for hans Stræben.

Man har bebreidet Holberg, at han af Paaholdenhed var knap mod Fattige og endog forsømte at understøtte sine trængende Slægtninge. Men denne Anklage er neppe fuldkommen beføiet. I en af sine Epistler (CCLVII), hvor han gjør Rede for sin Handlemaade, siger han, blandt Andet, om Almisse: „Jeg viser gemenligen de Folk bort, som daglig besøge mig med Bettelbreve, og derimod leder efter Andre,

som aldrig have bedet mig om Noget, men som jeg haver udforsket at kunne have meest Aarsag dertil". Blandt Holbergs Paarørende var der neppe stor Trang; man ser dog af hans Testament, at han har understøttet en „svag" Søstersøn ved Bergen med en aarlig Pension, der skulde vedblive efter Holbergs Død.

Som ganske ugrundet kan man vel betragte den Angivelse, at Holberg, for at spare, tilveiede sig sin Føde; thi han beretter endog (Epist. CII), at denne Diæt-Regel, som han for sin Helbreds Skyld, efter den ældgamle Cornaros Autoritet, havde forsøgt, igjen blev opgiven, da han ei fandt den svarende til Hensigten.

Men der er for Resten i Holbergs Levnet adskillige Træk, som vise, at den Sparsommeligheds-Aand, der rigtignok var bleven ham egen, neppe faar sit rette Navn ved at kaldes Gjerrighed. Saaledes er det bekjendt, at han 1738 udsatte for mindre poetiske Arbeider en klækkelig Penge-Præmie, som han fem Gange udbetalte. Og man ved tillige, at han i sine personlige Forholde ingenlunde anlagde Alt paa det Knappeste. Han boede godt, udstyrede sig i Klæder baade vel og sirligt, — og naar det gjaldt en Nydelse, som var ham tjenlig, f. Ex. Kaffe, tog han det ganske rigeligt.

Ikke desto mindre erkjendte Holberg selv, at Tarvelighedens Vaner havde bragt ham for vidt og tilsidst besværede ham med en, i Forhold til hans Alder og Velstand, unødig Penge-Omsorg. „Saa ofte

Nogen", siger han, „censurerer min Omhyggelighed i at formere min Boe, giver jeg ingen anden Aarsag dertil end denne, at jeg er et Menneske, eller paa anden Dansk en Nar". Men ved Siden af denne skjemtende Vending kunde han ogsaa stille det alvorlige Udsagn, at hans „agtsomme Oekonomi" skulde gavne det Land, hvori han havde virket og vundet Eiendom, og at han betragtede sig som En, der saaledes forvaltede offentlige Midler. Endelig maa man erindre, at han, fem Aar før sin Død, besluttede sig til at bortgive sine Formues-Indkomster, og kun beholdt den Gage, der tilkom ham som Senior ved Universitetet.

Blandt de Feil, man har tillagt Holberg, er ogsaa Ærgjerrighed og Forfængelighed. Men dermed sigter man ei saa meget til det Selvbehag, han unegteligt ved flere Leiligheder har ytret over sine Arbeider, som til hans Optagelse i Friherre-Standen, der dog, forsaavidt han selv har medvirket dertil, just maa sees i Forbindelse med den Pris, han satte paa sin literære Fortjeneste. Det regnes til Modsigelserne i Holbergs Liv, at han, der saa ofte hvast og vittigt snertede Rang-Sygen og den honnette Ambition, selv kunde, som man mener, tragte efter den tomme Ære, og tage et adeligt Skjold til Smykke for sin enlige Alderdom. Men ligesom han frit kunde moralisere over Ungdommens planløse og ska-

delige Udenlandsreiser, i Bevidstheden om, hvad han selv udenfor Hjemmet havde søgt og vundet, saaledes kunde han ogsaa i sin vel erhvervede Stands-Ophøielse godt vedkjende sig hine Satirer. Der findes i hans Liv intet Spor af den Titel-Syge, som hyppigt kunde paavises i hans Nærhed. Han bemærker, at han altid har afvist de Vink, der gjordes ham om at søge det Slags Forfremmelse i Rang, som flere af hans Kolleger havde naaet, medens han forblev, hvad han efter sit Embede var. Hof-Gunst fristede ham aldrig, og han staar ganske udenfor den Skare af danske Lærde og Poeter, som i hans Tid, ofte med Selvfornedrelse, søgte at komme frem ved de Stores Bevaagenhed. Men i hans Friherre-Rang var der baade en fuldgyldig Virkelighed og en fortjent Belønning, som, idet den ved sin Sjeldenhed retmæssigt fremhævede ham i hans Kreds, tillige ved ham løftede og adlede den lidet anseede Stand, hvortil han henhørte. Og en saadan Ophøielse, der i dobbelt Betydning pegede paa, hvad han ved sit Snille havde erhvervet og naaet, kunde han mod Enden af sin Bane gjerne attraa og modtage. Denne Opfatning af sin nye Værdighed antyder han ogsaa i en af sine interessanteste Epistler (CLXXVI), hvor han med en fortrinlig Blanding af Skjemt og Alvor behandler det ugunstige Omdømme, han paadrog sig ved sin Stands-Forandring. Her siger han blandt Andet, at han ei

er den første literate Person, der har naaet saadan Udmærkelse, — men at den hos ham er mindre urimelig end hos visse tydske Lærde, „hvis Baronier ligge udi Maanen", medens hans „virkeligen existerer paa Jordens Klode og ligger udi den Provindse Sjelland". Man tør antage, at Holberg ved disse Ord, ikke uden Selvfølelse, har tænkt paa Mænd som Puffendorf, Leibnitz og Wolf, af hvilke den sidste nylig før var bleven optagen i Friherre-Standen.

Det er værdt at lægge Mærke til, at Holbergs Personlighed staar for Efterslægten med et Værdigheds-Præg, der fuldkommen svarer til hans Stands-Ophøielse. Dette Indtryk kommer ikke blot af hans Livs afsluttede, rolige Former og hans vel bekjendte Billedes eiendommelige Adel, — men det er disse Egenskaber og hans hele literære Karakter, der i en heldig Samstemning hæve sig op over hans Omgivelse og virke saa anseligt.

Der er, især i en vis nøgter Periode, talt særdeles meget om Holbergs grove Skjemt og lav-komiske Skrift-Art. Men derom er dog i Sandhed kun lidet at anføre til hans Dadel. Langt mærkeligere viser sig blandt vort Sprogs samtidige Literatur-Frembringelser hans Skrivemaades og Verdens-Anskuelses gjennem-øvede Finhed og Overlegenhed. Fra de Lærdes spidsborgerlige Liv og uklare Dannelse bragtes der over i Stilen en vis ubehjelpelig Plathed og Tunghed, som kunde

mærkes selv hos de bedre danske Forfattere, og som dengang ligeledes var kjendelig nok i den tydske Literatur. Men dette gjelder ei om Holberg. Han stod paa Høiden af sin Tids Kultur, og betegnede i et indskrænket Sprogsamfund dens videste og ædleste Retninger.

Om Claus Frimann.

(Forord til „Udvalg af Claus Frimanns Digte", udgivet af J. S. Welhaven. Kristiania. P. T. Mallings Forlag. 1851.)

Kun et Snes Aar ere henrundne siden Claus Frimanns Død, og allerede er han saa godt som glemt i sit Fædreland. Han tilbragte dog her, med Undtagelse af enkelte korte Tidsrum, sit lange Liv, og erhvervede et Navn, der hørte til de berømmeligste i Norden. Han levede og virkede blandt Folket, og var en Folkesanger af første Rang. Men denne Fortjeneste, der skulde stifte hans Eftermæle, blev kun svagt betegnet i den Digter-Ros, man tillagde ham, — og skjønt han naaede en høi Alderdom, var dog, inden han bortkaldtes, hans Tid til at blive rigtig hørt endnu ei kommen. Nu er det anderledes. I den nærværende Slægt vil hans Navn finde sin Fornyelse. Og medens han fremtræder her i sine bedste Sange, har jeg det Haab, at han fra nu af vil blive levende bevaret i sit Folks Erindring.

Claus Frimanns Digter-Liv er et af de mærkeligste i vor Literaturs Historie. Han var kun halv-tredie Aar yngre end Ewald, og skrev samtidigt med denne, — men han oplevede tillige den nyere danske Poesies Udvikling, og digtede endnu medens Oehlenschläger var kommen langt frem i Manddoms-Aarene. Hans første Arbeide udkom 1777, og hans sidste 1829.

Gjennem denne lange Tid vedligeholdt han et ungdommeligt Indre, hvis friske Digter-Aare blot Døden kunde standse. Den herskende Smag i hans Dannelses-Periode, dens Forkjerlighed for den belærende, den beskrivende og den allegoriserende Poesi ytrede vistnok hos ham sin Indflydelse til det Sidste, og fremkaldte Arbeider, der i sin Tid grundlagde hans Berømmelse. Men ved Siden af saadanne udstuderede og tvungne Vers, hvori hans egentlige Digter-Evne kun sparsomt, og ligesom uforvarende, spillede ind, raadede han over et andet Slags Poesi, der i Sandhed er hans egen. Disse Sange, som hans frugtbare Stemninger indgav ham, have kun faa og lette Mærker af en bestemt Literatur-Epoke, og medens de betegne en høist eiendommelig Digter-Udvikling, ville de for den sunde og uhildede Opfatning til enhver Tid beholde sit fulde Værd som en poetisk Naturs umiddelbare og ægte Frembringelser.

Kort efter sin første offentlige Optræden fjernedes Frimann for bestandigt fra Literaturens Hovedsæde, og levede siden uafbrudt i en afsides-liggende Dal, ved en

Fjord, hvor Fremmede sjelden søge ind, og hvorfra Farten til den nærmeste By er lang og besværlig. Her fik hans Aand daglig Næring af Naturens og Folkets uforfalskede Liv. Deraf fremskjød hans Digtnings duftende Eng-Blomster, og kunde ei fortrænges af den Plantning, han havde medbragt fra Bog-Verdenens Vexthuse. I sit landlige Skjul søgte han vistnok at gribe enhver Anledning til at knytte literære Forbindelser, hvilket ogsaa i visse Tidsrum lykkedes ham, — ligesom man kan mærke, at han har fulgt Literatur-Udviklingen. Men paa hans Frembringelser havde saadanne Tilknytninger ingen synderlig Indflydelse. Hverken hans Stue-Poesi eller hans friske Digtning forandredes derved. Men fra den poetiske Literaturs Fornyelse kom der vel til hans Hjem, i hans sidste Aar, mangen Livs-Ytring, der i Art og Væsen maatte synes ham lig den Vext, han selv i sin Ensomhed havde fremkaldt.

Man stiller i Almindelighed Claus Frimann sammen med hans yngre Broder Peter Harboe F., og man pleier da bemærke, at Claus er en ringere Digter end Peter. Den nærmeste Anledning til denne Dom gav Brødrenes samtidige Digte over det samme Emne, Hornelen, hvormed de søgte en Pris i den malende Poesi, der var udsat af Selskabet for de skjønne Videnskabers Fremme. Selskabet havde ved denne Leilighed givet Vink om, hvorledes en saadan Udarbeidelse burde være indrettet og udstyret; det

vilde derved sikre sig de saa meget yndede Digressioner og Episoder, der fornemmelig vare bestemte til at give Fremstillingen den fornødne Bredde og Udførlighed. Selskabet handlede i den Sag som et fornemt Herskab, der sender den anordnede Spise-Seddel ud i Kjøkkenet til Efterretning for Kokkene.

Claus Frimanns Digt vandt Prisen, og Peters fik Accessit. Det er mærkeligt, at begge Arbeider i lang Tid gik under den ældre Broders Navn, — men de hertil hørende særegne Omstændigheder ville vel aldrig blive tilstrækkeligt opklarede. Derimod kom man snart til Klarhed om, at det Digt, der havde vundet Prisen, ei kunde maale sig med det andet, — og denne Kjendelse staar endnu ved Magt. Peter Harboes Hornel er ikke blot bedre end Broderens, men den er upaatvivleligt det bedste Arbeide i denne Digt-Art, som vort Sprogs Literatur i det 18de Aarhundrede har at opvise. Claus Frimanns Digt har vel Steder, der røbe et friskere, mere nærværende Indtryk af Natur-Billedet; men det er i Anlæg og Form et mislykket Arbeide. Han forstod ei, som Broderen, at indrette sig lempeligt efter Smags-Tribunalets Forlangender. Alligevel giver Sammenligningen neppe Grund nok til den Dom af Molbech, at Peter Harboes Hornel i Forhold til Broderens „fra første Strofe til den sidste viser os en høiere, dristigere, mere begavet Aand, en mere poetisk Natur, et dertil svarende friere Liv, og en mere

ægte digterisk Behandling.“ Peter Harboe havde for sin Tid en sjelden æsthetisk Dannelse, hans poetiske Anlæg vare udviklede ved Læsningen af velvalgte fremmede Smags-Verker, han blev en Mester i den poetiske Form-Finhed, — og dette kan ei siges om Broderen. Men denne var helt-igjennem en poetisk Natur, en født Sanger, med den dybeste Inderlighed og det lifligste Udtryk; netop hos ham er den dristigere, mere begavede Aand og i alt Væsentligt den ægte digteriske Behandling. Derfor kunde han bevare Sangens Gave til sit 84de Aar, medens Broderen opgav Poesien i det 24de.

Men uagtet dette Forhold synes at maatte være indlysende for Enhver, der kjender begge Brødrenes Poesi, vedbliver man dog i literatur-historiske Skrifter at give Claus den ringere Plads, og ansætter derefter, om end i milde Ord, hans Digter-Værd temmelig lavt. Saaledes siger Thortsen i sin historiske Udsigt over den danske Literatur, at Claus Frimanns bedste Digte mest anbefale sig ved Hjertelighed og Simpelhed. Denne Ros er lidet betegnende, og den slaar langt-fra ikke til, naar man vil dømme denne ypperlige Sanger efter Fortjeneste.

I Kjernen af sin Poesi er Claus Frimann jevngod med den navnkundige Robert Burns. De To forfattede ogsaa til samme Tid sine bedste Folkesange, den ene i en skotsk og den anden i en norsk landlig Afkrog. Men det var alligevel høist forskjellige

Vilkaar. Burns boede dog nær ved en af Verdens-Berømmelsens Hovedveie; hans Fortjeneste blev ei tvivlsom, og al Verden kjender den.

Claus Frimann har i Fortalen til den Digt-Samling, som han kaldte „Almuens Sanger“, paa en kortfattet, men dog tydelig Maade betegnet sit Standpunkt som Digter blandt og for Folket. Han siger nemlig om flere af disse Stykker: „De ere egentlig alene for den norske Almue, og hvem vil fortænke mig deri? Hvad jeg bedst kjender, kan jeg bedst synge om.“ I Landfolkets Tilstande og i dets Forhold til Natur-Livet fandt han de poetiske Kilder, der opvældede saa friskt og villigt i hans landlige Digte, at mange af disse snarere synes at være ligefrem udsungne end nedskrevne. Der er undertiden stor Glæde over Lidet; men da viser det sig ogsaa, at Tilstanden har gjennemtrængt Digterens Hjerte og havt Betydning i hans Tilværelse. Og idet Skildringen fremtræder med Troskyldighed og Lune, bliver Billedet af de smaa Forholde ogsaa Læseren tiltrækkende. Frimann holder denne friske Digtning med stort Held indenfor Landfolkets Forestillings-Kreds. Han opfatter Tingene med Almuens Sandser, og griber det Poetiske i dens Betragtningsmaade. Naar man lægger Mærke til de Betegninger og Vendinger, hvormed vore Bønder omtale og beskrive saavel de strenge som de blidere Natursider, vil man ofte deri finde den spøgende Fortroligheds Præg. Medens de

Dannedes Forestillinger og Udtryksmaade mere vise Afstanden mellem Naturen og Menneskelivet, udtaler Folkelunet Tilnærmelsen og Forbindelsen, — og deri ligger allerede en Kime til poetiske Stemninger.

Claus Frimanns bedste nationale Digte have alle dette Grundlag. Man ser, at hans Samliv med Folket og Naturen har dannet en inderlig Forstaaelse, som ved hans poetiske Syn er indledet og befæstet. Hvor han saaledes, uforstyrret af boglige Hensyn, befinder sig paa sin Umiddelbarheds Stade, ere hans Skildringer uforligneligt sande og bevægede af den poetiske Lyst, der ei frygter for at træde nær selv til det alvorligste Optrin og streife det med den lyse Stemnings Gjenskin. Saaledes give hans Billeder af Kystboens og Sømandens Færden paa Havet og af Fjeldfolkets Bedrift i de ensomme Sæter-Egne ei blotte Fremstillinger af de Indtryk, som Betragtningen af saadanne Scener medfører, men de bære selv Præget af et Liv, der er delagtigt i Tilstandene og ingensinde finder dem fremmede eller usædvanlige.

Det samme Lune og den samme folkelige Tone møder man i de historiske Mindesange, han har digtet for Almuen. Hvor anskuelige ere her hans Skikkelser, hvor kraftigt og freidigt er det Sprog, hvormed han indfører dem! Der er Noget af Kæmpevisens og Noget af Saga-Stilens Væsen i disse Sange. Men denne Blanding har just Folkets Fremstillings-

maade af det historisk Mærkelige givet ham. Han forstod, hvad et levende Eftermæle betyder, og hvorledes det paa nordisk Vis maa klinge. Det er derfor utvivlsomt, at der mellem hans Mindesange findes en Del af det Ypperligste, den danske og norske Literatur i dette Digt-Slags har at opvise.

Dog, det var ei min Hensigt at skrive en Kritik over Frimanns Poesi, og jeg maa ikke glemme, at Læseren her har fuld Anledning til selv at anstille sine Betragtninger.

Naar man erkjender det meget Fortrinlige i disse Arbeider, er det dobbelt mærkeligt at se, hvor troskyldigt den begavede Mand selv opfatter sine Frembringelser i Forhold til Tidens Smag og Fordringer. Saaledes finder man i Fortalerne til hans forskjellige Samlinger Ytringer, der ligesom undskylde hans Folkepoesi for det større Publikum. Ved Mindesangene bemærker han, at han har ladet Tonen stige lidt høiere, og derfor mener han, at de nok kunde læses „endog af Folk udenfor Almue-Standen.“ Man maa tro, at han har anseet sin Digtnings egentlige Kjerne som ringere Sager, og lagt større Vegt paa de Arbeider, der havde den lærde Smag og sluttede sig til Stue-Poesien.

Af en særdeles hemmende Indvirkning paa Udfoldelsen af Frimanns Digter-Aand var hin Periodes pedantiske Iver for Udryddelsen af de mythisk-billedlige Forestillinger hos Folket, som man sammenfattede under det

forhadte Begreb Overtro. Frimann ansaa det rigtigst at gaa ind paa den herskende Anskuelse, og af denne Grund siger han i Fortalen til „Almuens Sanger“: „Jeg har ikke engang tordet lade nogen enten Huldre eller Havfrue synge, neppe nok at jeg har vovet at lade Jutulen eller Jetten Dovre tale.“ Dermed sigter han nemlig til Digtet „Jutul Dovre“ (Udvalget, S. 26), som han ogsaa for Sikkerheds Skyld i sin Samling har ledsaget med følgende Note: „Dovre, i sig selv kun et Fjeld, hverken er eller har været nogen Jutul, men forestilles kun saaledes her.“ Man kan tænke sig, hvor vildledende og nedstemmende denne Tvang maatte være, og hvor mangt et godt Stof, hvor mange frugtbare Forbilleder han under en saadan Anskuelses Magt har maattet give Slip paa. Men det, han ansaa for Almuens sande Tarv, gik ham over alle andre Hensyn. Han elskede Dalefolket, og vilde kun give det gode Gaver. Derfor slutter han ogsaa sin Fortale med denne smukke Hilsen: „Held og Lykke følge Eder, mine Landsbrødre, i alle Eders lovlige Foretagender! Og Bjergenes og Dalenes Gud forlene Eder saa gode og fredelige Tider, at I glade og sjungende kunne gaa til Eders Arbeider, og Bjergene give Gjenlyd af Eders glade Sange!“

Jeg har her dvælet ved den Side af Claus Frimanns Digtning, der især udmærker ham, og som allermest fortjener at gjengives Folket. Men hans Digter-Aand har ogsaa i andre Retninger hævdet sin

Rang. Hans freidige Sinds, hans sunde Livs-Betragtnings lyse Aare gaar uhemmet gjennem de fleste af hans Arbeider, og fornemmelig er hans Sang-Poesi i det Hele klar af Anlæg og Udtryk, djerv og tonefuld. Der vilde dog for hans rette Erindring og Fornyelse blandt Folket kun være slet sørget ved en fuldstændig og strengt nøiagtig Udgave af hans Poesier. Ingen af vort Sprogsamfunds Digtere fra det forrige Aarhundrede kan være tjent med en saadan Optræden i den nærværende Slægt. Men jo mere en Forfatter fra en svunden Tid har forstaaet at give sine bedste Frembringelser den friske Naturvext, den udholdende Livskraft, desmere stiller han os for Tanken, at det, der hos ham kun tilhører Forgangenheden, ogsaa bør forblive der, mellem Skrift-Verdenens hengjemte Aktstykker.

Imidlertid er det ikke ganske let at foranstalte et godt, fra enhver Side fyldestgjørende Udvalg af Frimanns Arbeider. Idet man fremfor Alt vil sørge for, at Læseren faar et rent og uforstyrret Indtryk af denne Poesi, giver man, skjønt ugjerne, Slip paa mangt et bedre Digt, fordi det ved Feil, der ei vel kunne hæves, i visse Dele er for meget vanheldet. Saaledes vil maaske en eller anden Kjender i „Udvalget“ savne flere Stykker, som han ei uden Grund har fundet Behag i. Men det er, efter min Anskuelse, heller ikke hensigtsmæssigt, at gjengive Almenheden ethvert af de udvalgte Digte i en fuld-

kommen uforandret Skikkelse. Hvor det med faa Pennestrøg kunde opnaaes, har jeg ei taget i Betænkning at bringe Rede i en dunkel Fremstilling og at fjerne en skjev Tanke, et uheldigt Udtryk. Af enkelte Digte har jeg endog udeladt hele Strofer, der stode ørkesløse eller forstyrrende.

Men efter disse Forandringer bliver der alligevel adskillige Anstød tilbage. Recensenterne have allerede tidligt fundet Claus Frimanns „Versifikation,“ mangelfuld, og det ei ganske uden Grund; thi skjønt hans poetiske Foredrag i det Væsentlige endog maa kaldes ypperligt, har det dog visse Egenheder, som man ei kan bifalde. Saaledes anvender han, efter en Skik, der har vundet Hævd i den tydske Digtekunst, hyppigt Halv-Rim, og hans Ordføininger stride af og til mod Sprogbrugen. Da jeg ei vilde foretage rene Omarbeidelser, har jeg blot sjelden kunnet rette saadanne Feil. De allerfleste ere da blevne staaende, og man kan deraf se, at mine Ændringer maa være udførte med Maadehold og Varsomhed. Jeg tilføier kun, at jeg i at vælge og behandle de Frimannske Poesier stadigt har været ledet af Ærbødighed for den ædle Sanger og af Omhu for hans Digtnings levende Fornyelse i Fædrelandet.

Claus Frimann er af en gammel norsk Familie, hvis første Spor findes i Begyndelsen af det 16de

Aarhundrede. Hans Oldefader var Johan Frimann, født 1630, død 1707, Kgl. Majestæts Amtmand og Forvalter over Halsnø Klostergods, samt over Utsten og Jæderen. Fra ham nedstammer en talrig Æt, der fornemmelig har tilhørt Præstestanden. Blandt hans Sønner af første Ægteskab, med Maria Fuiren, var Claus Frimann, død 1715, først Præst til Davigen og siden til Sælø, gift med en Datter af hans Formand i det sidste Kald, Peter Harboe. Af dette Ægteskab kom fire Sønner, blandt hvilke Peter Harboe Frimann, Sognepræst til Sælø, død 1759, gift med Sara Cold. Deres Søn er Digteren Claus Frimann, født 1746, den 15de Mai, den ældste af fire Brødre, der alle efter Faderens Død holdtes til Studeringer, hvori enhver af dem gjorde god Fremgang. Moderen var en storsindet og dygtig Kvinde, der forstod at holde sit Hus ved Magt og være sine Sønner i Faders Sted. I hendes Levnetsbeskrivelse siger H. Birch (Billedgalleri for Fruentimmer, 1ste Del) at hun „i sin Ungdom har været en Mesterinde blandt hendes Kjøn i alle Slags Fruentimmer-Arbeider, fornemmelig i Syning, Tegning, Farverier og Malerier“; han beretter tillige, at „hun har havt Geni til Poesi“, og at „en af hendes Sønner“ (formodentlig Claus), „som giver sig af med at være Digter, har ved at forevise hende sine Arbeider i Haandskrift ofte fundet meget Grundet i hendes Kritik derover.“ I sit nittende Aar kom Claus

Frimann til Universitetet. Men efter den anden Examen vendte han — som de norske Studenter, der havde smaa Kaar, pleiede — tilbage til Norge, og blev Huslærer hos Præsten til Fanø ved Bergen, Meldahl, med hvis Datter Anna han siden blev gift. Han studerede paa egen Haand Theologi, og tog Embeds-Examen 1768. Derefter levede han atter som Huslærer i Norge, indtil han 1771 blev personel Kapellan hos Sognepræsten til Volden i Søndmøre, Dr. og Professor Hans Strøm. Hos denne Mand, der for sin Tid var en udmærket og navnkundig Naturforsker, og hvis Bibliotek var fortrinligt, udvidede Frimann meget sine Kundskaber. Med Strøm stiftede han et Venskab, som ei ved deres Adskillelse blev afbrudt, og om dette Forhold mindes man ved Slutningen af Sangen over Kjeld Stub. Da Strøm forflyttedes til Eger 1779, reiste Frimann til Kjøbenhavn, for at søge Befordring. Her lærte han flere ansete Mænd at kjende, blandt Andre Suhm, med hvem han siden stod i Brevvexling. 1780 blev han udnævnt til Sognepræst for Davigens Menighed i Nordfjord, og bestyrede det samme Embede indtil 1823, da han søgte Afsked. I dette lange Tidsrum blev hans Tilfredshed med sit Kald, som han saa ofte har udtalt, altid uforandret, og under en kraftfuld Alderdom udholdt han endnu Embedets Besværligheder med Lyst og Frimodighed. En af hans Annexkirker laa ude mod Havbrynet; did havde han en truende

Fart, og i det Hele vare hans Kaldspligter forbundne med ret alvorlige Søreiser. Men det kom ham overalt tilgode, at han saa ganske havde levet sig ind i sin Virkekreds og saa rent og inderligt opfattet sit Forhold til Menigheden. I følgende Linjer har han selv smukt betegnet den Aand, der besjelede ham som Præst og Sanger blandt Landfolket: „Jeg ser," siger han, „Eders Marker og Enge blomstre; kunde jeg saaledes se — næst en sand Gudsfrygt — de borgerlige og landlige Dyder blomstre blandt Eder! I dele med mig Eders Brød og Markfrugter; det er derfor ikke ubilligt, at jeg deler med Eder af min Aands Gaver."

Blandt Claus Frimanns mange, dels enkeltvis udkomne, dels samlede Frembringelser, maa man især udhæve følgende: „Poetiske Arbeider", 1ste Del, Kjøbenhavn, 1788, — „Almuens Sanger", sammesteds, 1790, — og „Den syngende Sømand", Bergen, 1793. — Enhver af disse Samlinger har i sin Tid fundet rosende Anmeldelser. „Almuens Sanger" er dog i en Recension af Abrahamson (Lærde Efterretn. 1, 36.) opfattet uden al Indsigt i det, der udgjør disse Digtes sande Fortjeneste. Rec. opholder sig fornemmelig ved deres Bekvemhed til, som han siger, „at faa Almue-Mennesket til at vide Tingenes væsentlige Bestemmelser og Følger, bryde an paa hans skadelige Fordomme, vise ham Dyderne fra den mest indtagende Side, stemme ham til alvorlig, uletsindig Glæde,"

o. s. v. I Allgemeine Litt. Zeit. for 1792, No. 13, siges om denne Bog: „Indholdet er nationalt; men i de fleste Stykker er det dels saa skjønt, dels saa heldigt i Behandlingen, at det ogsaa hos Fremmede har megen Interesse. Kun Fablerne ere mindre gode.“ „Den syngende Sømand“ er med megen Ros anmeldt i Lærde Efterretninger. Dog finder Rec. Anstød ved „at se Fanden endnu, til Overtroens Bestyrkelse, paa et Par Steder at spille sin Rolle.“ Denne Digt-Samling hører nu til de literære Sjeldenheder. Jeg har, trods megen Efterspørgsel, ei kunnet opspore den her i Landet, og maatte derfor udskrive hvad jeg behøvede af et Exemplar, der tilhører det store Kongl. Bibliotek i Kjøbenhavn. Foruden disse Bøger har Frimann i forrige Aarhundrede udgivet tvende Psalme-Samlinger, 1780 og 1794, Andagts-Øvelser for Almuen, 1785, og „Sø-Kabinet“, en Opbyggelses-Bog for Søfolk, 1793. Hans patriotiske Digte „Panthea eller Selskabet for Norges Vel“ og „Phøbe eller det norske Universitet“ ere fra 1811. „Dido“, en Oversættelse af Æneidens 4de Bog i alexandrinske Vers, udkom i Bergen 1818. Sammesteds udgav han 1826 „Poetiske Arbeider“, 2den Samling, eller, som den ogsaa kaldes, „Poetisk Eftersamling“; og endelig tryktes i Kristiania 1829 hans sidste Digt „Den bergenske Musea“. Under Beskjeftigelsen med disse Arbeider, og i Omsorgen for deres Udgivelse, har Frimann ofte maattet føle, hvor meget

hans Hjem var fjernet fra den literære Verden. Og skjønt det overalt er kjendeligt, at han tilbragte et lykkeligt Liv i sit landlige Skjul, vil man dog let kunne fatte det Savn, han i Fortalen til den „poetiske Eftersamling" udtaler saaledes: „Da jeg i Kredsen af den æsthetiske Literaturs daværende ypperste Dommere hist-nede besang det smalserske Troldhorn heroppe, anede det mig mindst, at denne Sten-Uglernes og Natte-Ravnenes Bolig, denne berygtede Præcipice, skulde ikke længe derefter være en væsentlig Del af mit lille Embedsdistrikt, og at jeg af 52 Embedsaar som Religionslærer skulde tilbringe de 43 i dens sorte, kolde Skygge, lige efter Bogstaven af hvad min Broder, Sankt Synneves og Skjøn Valborgs kronede Sanger, begyndte sit Kvad med,

langt bort fra Leg, uvant til muntre Toner
ved Festers Fryd — —.

Hvad jeg har anseet som et af mine største Vanheld i Egnen, hvor jeg bor, har været dette, at jeg saa yderst sjelden kunde samles med nogen saadan Ven, som jeg i literær Henseende kunde kalde en beslægtet Aand og ret sympatisere med."

Det maa her være mig tilladt at meddele det Billede af Claus Frimanns Personlighed og nærmeste Natur-Omgivelser, som jeg selv har havt Leilighed til at opfatte. Under min Skolegang kom jeg i Sommeren 1821 paa en Ferie-Reise til at holde Rastdag i Davigen. Vi havde om Natten været i Fare

under Hornelen og mellem Øerne ved Indseilingen til Nordfjord; Folkene vare udmattede efter det anstrengende Arbeide, og nu var Davigens skjønne Bugt, med den løvrige Dal blandt de mørke Fjelde, vor nærmeste Havn. Endnu inden Baaden var fortøiet ved Bryggen, havde den gamle Frimann bemærket de Fremmede, og stod snart hilsende ved Stranden. Det var en lille Mand, med et butformet, rødmoset Ansigt, hvori Øinene vare ualmindelig klare og smukke. Walter Scotts Portræt minder mig levende om hans Træk. Uagtet han haltede lidt, vare hans Bevægelser lette og livlige. Baadfolkene talte med stor Ærbødighed om den Gamle ved Stranden; men de kaldte ham alligevel „Sildepræsten,“ fordi hans Garn og øvrige Fiskeredskaber vare de bedste i det hele Provsti. I Frimanns Præstegaard havde Alt Præg af Velstand og Velvære. Den Gamle var Enkemand, men havde sin Søn og Svigerdatter hos sig. Hans Livlighed og Aands-Friskhed overgik langt hvad man af hans Alder kunde vente. Han viste mig sit Bibliotek, der blandt Andet indeholdt en Samling af de Folkekrøniker, hvis Udbredelse blandt Almuen han vistnok selv troede sig forpligtet til at modarbeide; jeg fik ogsaa se de Tegninger af Planter og Qvodlibet-Sager, som han endnu med sine gamle Øine havde en Glæde af at udføre. Men den længste Tid tilbragte jeg med ham i en Aspelund ved Præstegaarden, hvor han havde sit Ynd-

lings-Sæde. Vi bleve de bedste Venner, og han sendte mig siden et Par Breve, hvilke jeg ved et Tilfælde, som jeg meget beklager, har tabt. I min Erindring ser jeg ham helst vandre paa de smukke Skrænter, der omgav hans Bolig, og hvor en lys og munter Vext af frodige Løvtræer og blomstrende Buske skyggede hans Vei.

Claus Frimann var uden Tvivl den ypperste Digter-Aand blandt alle de norske Sangere fra den sidste Halvdel af forrige Aarhundrede. Skjønt hans Samtid ikke satte ham saa høit; hørte han dog af og til ude fra Verden en hædrende Gjenlyd af sit Navn, medens han tillige i sin snevre Kreds stod i Agt og Berømmelse hos Alle. Paa en af hans sidste Fødselsdage skede der i hans Hjem et lidet Fest-Optrin til hans Ære. Nogle unge Bondepiger traadte ind til ham i deres bedste Høitidsdragt, og rakte ham en Krands af de nys udsprungne Birkeblade, indflettede med Foraarets Markblomster. — Han døde i sit Alderdoms-Sæde Frimannslund, den 16de Oktober 1829.

Christopher Hansteen.

(Til hans Portræt i „Norsk Folke-Kalender for 1847.“)

I en norsk Folkebog, der har til Hovedhensigt at udbrede almen-nyttige Kundskaber, maa Fremstillingen af denne Mands Liv og Arbeider være kjerkommen og betydningsfuld. Thi Professor Hansteens Virken har ikke blot været befordrende for Videnskaben, men tillige stadigt henvendt paa at give det videnskabelige Udbytte en mangesidig Udbredelse og Anvendelse i de videre Kredse, der tilhøre Folkets praktiske Liv. Naar man tænker over de Betingelser og Forholde, hvorunder denne dobbelte Ros er erhvervet, da har man den rette Følelse af, hvad Fædrelandet skylder den udmærkede Forsker, der fra Videnskabens friere Høider med opofrende og udholdende Iver har kunnet begive sig ned til den lavere, møisommelige Gjerning, hvortil hans Borger-Pligt saa ofte har kaldet ham.

Den Videnskab, hvori Hansteen har naaet Navnkun-

dighed, tilhører Verden. Den har ingen Side, der kan lempe den efter noget særeget Folkesamfund. Derfor stilles ogsaa dens Dyrkere under den store Rang-Ordning, hvor Ærespladsen kun bestemmes efter en Virken, der har Verdens-Betydning. Og dog er Forskeren selv altid sat i et Afhængigheds-Forhold til Udviklingen og Hjelpekilderne i det Land, hvori hans Arbeide foregaar. Hvor særeget er da ikke den Naturforskers Vilkaar, der i Norges første Friheds-Aar ikke blot har dyrket, men endog for Landet grundlagt og indtil de simpleste Anvendelser tjent sin Videnskab, og til samme Tid fulgt dens europæiske Opsving og indtaget en høihædret Plads mellem dens Befordrere.

Hansteen var ved sin Ansættelse i Norge allerede inde i den selvstændige Opfatning af et storartet Problem, der hører til de Opgaver, hvis Behandling i vor Tid har givet Natur-Videnskaben en ny Skikkelse. Men i hine trange Aar syntes dog alle Forholde her at true ham med en Afbrydelse i det begyndte Verk. Naar vi endnu, med Sindet henvendt paa den høiere Udviklings Interesser, klage over vort Lands isolerede Stilling, smaat anlagte Tilstande og ringe Hjelpekilder, — med hvor megen Deltagelse maa vi da ikke se tilbage paa de trykkende Vilkaar, hvori Hansteens Virksomhed i Fædrelandet begyndte. Det nylig grundlagte Universitet var just sat i Gang med et lidet Antal Lærere, medens Landet laa udarmet og opgivet under den

haardeste Krigs-Nød. Disse Høiskole-Lærere, der vare udrevne af de udviklede og befæstede Forholde, som Danmarks Hovedstad frembød for deres Studier, fandt sig med Et afskaarne fra alle frugtbare Forbindelser og udsatte for Savn, der ikke alene gjaldt de nødvendige Betingelser for en levende Fremgang i deres videnskabelige Sysler, men under den almindelige Armod og Forvirring tillige efterlod et langvarigt Tryk i deres Velfærds-Anliggender. Saaledes dannede disse Mænd, der skulde grunde og repræsentere en videnskabelig Stat i Norge, et lidet afgrændset Samfund, der for en stor Del var overladt til sin egen Iver og Opfindsomhed i at fremsøge og sammenstille det Allernødvendigste af de mangehaande Hjelpemidler, hvormed Staten nu med en vis Rundelighed gaar Studierne tilhaande. Hansteen var kaldet til at foredrage Astronomi. Men for denne Videnskab var der hidtil Intet udrettet i Norge, og Universitetet besad ikke et eneste astronomisk Instrument.

Det er ret betegnende for de Dages Vilkaar, at Byens offentlige Ure mangen Gang vare ¾ Time bagefter den rigtige Tid. Der var intet Punkt i hele Norge, hvis geografiske Beliggenhed var bestemt med den Nøiagtighed, som vor Tid fordrer, — Vardøhus maaske undtaget, der fik sin Bestemmelse af Pater Hell, som hidkaldtes fra Wien for at iagttage Planeten Venus's Forbigang foran Solen i Juni 1769.

Hansteen laante af Professor Esmark en Speil-Sex-

tant, et Pendel-Ur og et Kronometer. og af det fysiske Kabinet et Speil-Teleskop. Dertil kom et lidet gammelt, 2½ Fod langt Meridian-Instrument, som af Esmark blev Universitetet overladt. Med dette ufuldstændige og ringe Apparat begyndte Hansteen sine Observationer i et Lokale, der godt svarede til hans Hjelpemidler. Han boede dengang i det landlige Pilestræde, hvor hans Bolig stødte til en Have, der havde et lidet tegl-lagt Lysthus. Dette tarvelige Skjul, der endnu staar over Jorden, blev da Norges første Observatorium. I Aaret 1816 lod Universitetet, efter Hansteens Forestilling, et lidet ottekantet Træhus af omtrent otte Alens Diameter bygge ved Sø-Batteriet under Syd-Linjen af Agershus Fæstning, og her var da i en lang Aarrække de astronomiske Iagttagelsers Hovedkvarter. Saavel her som i Lysthuset observeredes Sol- og Maane-Formørkelser og Stjerne-Bedækninger, hvorved Kristianias Længde nøiere blev bestemt og fandtes omtrent 4 Minuter vestligere end forhen antaget. Ligeledes bestemtes med Sextanten Pol-Høiden til et Par Sekunders Nøiagtighed, — hvilket ogsaa var det Høieste, der med et saa lidet Instrument kunde udrettes.

Vi have i den senere Tid seet det lille ottekantede Hus bortflyttet fra Fæstnings-Stranden og opstillet paa Tomten ved Revieret, for at tjene som et Skur for fattige, ukjendte Lig. Men kun Faa blandt dem, der studsede ved denne ydmyge Bygnings forandrede

Brug, vidste noget om den festlige Glæde, hvormed den blev indviet til sin oprindelige Bestemmelse. Den nærværende Slægt har Møie med at sætte sig ind i de Tilstande, der gav vort Lands ypperste Mænd i hin Tid den beskedne Maalestok for deres Fordringer og Forhaabninger. De offentlige Foranstaltninger bare til alle Sider Præget af det nøisomme Privatlivs Nødhjelp og smaa Udveie. Og derfor kunde man vel betragte det lave Bræde-Hus, der dog havde et bevægeligt, gjennemskaaret Tag, som en Vinding og en Herlighed. Det sammensankede Apparat blinkede nu derinde, og hilsedes af en bevæget Kreds med Sang og Glædes-Lyd. Professor Hansteen kunde paa den Dag slaa af Tankerne, at hans Uranienborg laa lavt nede under den høie Vold med de store Træ-Kroner, og at det vilde koste ham mangen natlig Gang i Kulde og Blæst.

Men om vi end se bort fra saadanne Erindringer og kunne lykønske den nidkjere Forsker med, at han endnu i sin Krafts Dage har seet den bedste Frugt af sine Bestræbelser og fundet sig omgiven af fuldstændige og stort anlagte Midler til Opnaaelsen af de videnskabelige Øiemed, bliver der dog i Betragtningen af hans hele virksomme Liv i Statens Tjeneste Anledning nok til at dvæle ved den udholdende Resignation, hvormed han til det almene Bedste har anvendt sine Kræfter og ligesom forfoldiget dem, for at udfylde Landets Mangel paa praktisk

kyndige og brugbare Mænd i Fag, der henhøre under den matematiske Videnskab. Vi have Exemplet paa en sjelden og stor Opofrelse, naar vi se en Forsker af Hansteens Rang gjøre Tjeneste for en Række underordnede Arbeidere, medens den unge Stat venter paa, at Styrken af dens Hjelpere efterhaanden skal blive fuldtallig. Men hvor findes nu Udbyttet af de voluminøse Betænkninger, man fra alle Sider hos ham har indhentet, — og hvor gjenkjendes de langvarige og byrdefulde Beregninger, hvormed han for Staten har ordnet og bestemt saa mangen praktisk Specialitet, der skulde have været klaret af almindelige Kalkulatører? Disse Spor af Hansteens Virksomhed ere skjulte i Landets store Husholdning. De lede ei til Videnskabens Ærespladse eller til de store Resultaters Høidepunkter. Men de høre til Summen af Hansteens medborgerlige Fortjenester, som Fædrelandet idetmindste skal skatte lige med hans Navns Berømmelse, af hvilket vi ere stolte, fordi Verden nævner det.

Hansteens videnskabelige Karakter hviler paa et umiddelbart Natur-Kalds faste Grundvold. Han hører til den Klasse af Forskere, der have en kortere Vei til Sandheden, fordi Fænomenets indre Beskaffenhed strax træder dem imøde med en vis Anskuelighed, hvori ikke blot en stor Del af Begrebets langsomt erhvervede Fylde allerede ligger afsløret, men hvorved tillige, uden mange Omveie, Gjen-

standens naturlige Proces omsætter sig til en træffende Metode for den videnskabelige Bearbeidelse og Fremstilling. Saadanne Forskere staa ligesom i en oprindelig Rapport til Natur-Aanden, medens anderledes Begavede gjennem en anspændt Tænknings mangehaande Prøvelser maa skaffe sig en sildigere Adgang til de skjulte Orakler. Den her betegnede Umiddelbarhed i Hansteens Forsker-Evne giver sig ogsaa tilkjende som Grundtrækket i hans hele Væsen, og den er overalt heldigt udpræget i hans Virkemaade. Saavel i hans Tale som i hans Skrift træde Gjenstandene os nær ved Udtrykkets naturlige Sandhed og Anskuelighed. Derfor have hans Reise-Skizzer den friske Lokalfarve, der har gjort dem saa bekjendte og yndede, skjønt det er meget kjendeligt, at Virkningen ingensteds er udarbeidet eller kunstmæssigt anlagt.

En meget vigtig og frugtbar Ytring af Hansteens oprindelige Opfatnings-Kraft er den Lethed og Klarhed, hvormed han forstaar, at gjøre Indholdet af en videnskabelig Erkjendelse eller Begrebs-Forbindelse almenfatteligt og tilgjængeligt; han synes da at give sin egen umiddelbare Anskuen, som derved fornyer sig for den Modtagende. Det er almindelig bekjendt, hvor indflydelsesrig denne Evne har været for hans Virksomhed som akademisk Lærer og overhoved for hans Udbredelse af det videnskabelige Stof i videre Kredse. Med denne hans Aands Eiendommelighed staar hans Menneske-Karakters Sandhed

og Renhed i en skjøn Samklang. Man studser undertiden ved at finde en forskende Aands sindrige Dygtighed forenet med det naive Sind, der ligger aabent og konstløst for Verden. Men begge Sider ere ofte, som hos Hansteen, Ytringer af den samme Kraft i Sjelens umiddelbare Tendentser.

Naar vi samle Grundtrækkene af Hansteens Virksomhed*) til en Sum, da finde vi deri Billedet af et mindeværdigt Liv med en gjennemført Stræben og med uforgjængelige Frugter. Under Betragtningen af dette Livs store og udbredte Betydning for Fædrelandet har Regjeringen og Folkeforsamlingen, med samme Iver og Redebonhed, efterhaanden som Statens Kræfter tillode det, lettet og befordret Hansteens Arbeïder, og udstyret dem med saadanne Hjelpemidler, at den Videnskab, som ved ham er repræsenteret, derved for stedse hos os har faaet et fast Støttepunkt og en sikkert anlagt Virkekreds.

Saaledes formaar den overlegne Dygtighed, selv under den mest fordringsløse Fremtræden, at vække udbredte Sympathier. Det er denne høiere Grad af Kraft-Udvikling, hvis almindelige Betydning altid har

*) Jfr. Hansteens Autobiografi i Ursins „Magasin for Kunstnere og Haandverkere“ for 1828 og nogle af Hansteen selv meddelte, i norsk Folke-Kalender for 1847 optagne, yderligere dels personlige, dels videnskabelige Oplysninger

en vis Fattelighed for Folket, og som fremkalder dets Interesse, om det end ei kan følge dens Retning. Hansteen har derfor havt den store Tilfredsstillelse at se sit Navns Vegt omsat til varige Goder for Fædrelandet.

Vi kunne ikke slutte denne Artikel uden at udtale det varme Ønske, at Hansteen endnu længe med usvækket Styrke maa indtage sin Plads i den Virkekreds, han selv har dannet, og under sine vigtige Arbeider vedligeholde denne for ham eiendommelige elastiske Kraft, der endnu i en fremrykket Alder har givet ham den yngre Mands Udseende og Bevægelser.

Grev Wedel Jarlsberg.

(Til hans Portræt i „Illustreret Nyhedsblad“ for 1858.)

Billedet af Grev Herman Wedel Jarlsberg er ofte fremstillet til forskjellige Tider og af forskjellige Kunstnere, og desuden har man hans Lig-Maske. Denne er lagt til Grund for den kolossale Buste paa Ladegaards-Øen, som maaske netop derfor har faaet noget Fremmed i Former og Udtryk.

Blandt de sex mig bekjendte Portræter *ad vivum* foretrækker jeg følgende: et malet Brystbillede af Södermark fra Grevens kraftigste Manddoms-Alder, — en dermed omtrent samtidig Buste af Michelsen, — og Görbitz's i Stentryk gjengivne Sortkridt-Tegning fra 1838. Efter disse tre Originaler har ogsaa Glosimodt dannet sin Buste og, som det forekommer mig, med sandt Kunstner-Blik fundet det mest Træffende hos enhver af dem, og forenet Alt til en levende Fremstilling af den uforglemmelige Mands ædle, udtryksfulde Hoved.

Alligevel maa det ei synes underligt, om endog Flere, der i Livet stode Grev Wedel nær, kunne savne noget i Ligheden af dette Billede. Thi ved Portræter har man just Leilighed til at bemærke, hvor forskjelligt det Fysionomiske opfattes, og ikke mindst hvor det gjelder en høit begavet Individualitet. Denne maa Kunstneren fremfor Alt søge at gjengive i et sandt Karakter-Billede, — og er det nu en mindeværdig Afdød, bør der saa meget mindre være Tvist om uvæsentlige Enkeltheder.

Grev Wedels hele Personlighed var usædvanligt præget, og syntes at forene de mærkeligste Modsætninger: aaben Djervhed og stille Forbehold, tiltalende Mildhed og kold Undvigen. I hans Optræden have Mange endog fundet en vis Forlegenhed, som var dem paafaldende hos den høibaarne Stormand, der saa betydningsfuldt virkede gjennem alle Samfundets Kredse. Men dette selsomme Træk, der hurtigt bortveg, hvor hans Interesse vaktes i Ord eller Gjerning, kan vistnok forklares ikke blot af tidlige Livs-Omstændigheder, men ogsaa af hans Karakter-Udviklings Forhold til en oprindelig Gemyttets Varme, der saa let kunde bevæge ham til stærke, uforbeholdne Hengivenheds-Følelser, som han igjen søgte at bevogte og dæmpe, da han i Alt vilde være mandigt afhærdet. I Grevens sidste Aar viste ogsaa hans ydre Skikkelse et Misforhold, som maaske hos Fremmede kunde virke paa Opfat-

ningen af hans indre Væsen. Det tiltagende Onde i Fødderne, hvoraf han saa længe havde lidt, gjorde hans Gang og Holdning usikker, medens hans stærkt udformede Overkrop endnu betegnede den gjæve Idrætsmand, der lige uforfærdet paa Land og Sø havde anspændt sine yderste Kræfter i Fædrelandets Tjeneste.

Grev Wedels Aasyn var i høi Grad talende og livligt. Det var fyldigt, men bestemt tegnet, og især viste dets Profil en skjøn og ædel Form. Hans Moders Portræt af Tischbein, der smykker Hallen paa Jarlsberg, vidner om, hvor meget denne Søn har lignet hende. Paafaldende var det, at hans veldannede, tankefulde Øine havde et usikkert Blik, der sjelden fæstedes paa Den, han havde for sig, men oftest blev slaaet ned under Samtalen eller saa hen i en anden Retning. Desmere Kraft og Frihed var der i hans Mund og i hans hele Underansigt. Jeg har hørt en Almuesmand, der kjendte ham godt, sige, at Greven var folkemild baade for Syn og Hørelse, — og dette vil Enhver forstaa, der erindrer hans Stemmes vindende Magt og det Udtryk af Velvilje, der kunde hvile paa hans Læber, skjønt de ogsaa mangen Gang bevægede sig til et sarkastisk Mine-Spil. Det er naturligt, at dette Aasyns eiendommelige Liv især maatte fremtræde under beaandet Tale. Mange ville have erfaret det i hans offentlige Liv. Men maaske det end mere kom tilsyne,

naar han udtalte sig i en snevrere, utvungen Kreds. Jeg har oftere været ham nær, medens han skildrede sine Oplevelser fra Norges Trængsels- og Befrielses-Tid og dertil knyttede, endnu tidligere Minder. En Gang hørte jeg ham recitere en hel Tale af Canning, hvem han i sin Ungdom havde seet og nu fremhævede som Mønstret for en Statsmand. Visselig maatte jeg, som Jacob Aall siger, føle „hans store Evne til at give sine Tanker og Meninger den indtrængende Tales Form“. Men, saaledes besjelet, viste ogsaa hans Aasyn en Adel og Ild, som ingen tegnende Kunst tilfulde kan udtrykke.

Kun svagt har den Fotografi, hvorefter nærværende Billede er skaaret, gjengivet Glosimodts Buste, som er bleven mindre heldigt stillet for det fotografiske Instrument. Imidlertid se vi her de ædle Grundformer af det plastiske Verk, der, udført i Marmor, snart vil blive offentlig udstillet og tildrage sig Almenhedens Opmærksomhed. Det vil prise Mesteren, og findes værdigt det Forbillede, der saa høilig har fortjent at fornyes i Kunst og saaledes bevares gjennem Slægterne.

Taler og Foredrag.

Adam Oehlenschläger.

(Ved en Mindefest i Studentersamfundet den 16de Februar 1850.)

En Mindefest for Adam Oehlenschläger, just i det Aar, da det nittende Aarhundrede halvt er tilbagelagt, maa være os Mere end en Sammenkomst til et stort Navns Ihukommelse.

Tre Slægtfølger have sine Vidner her: de Ældre, hvis Ungdom saa dette Navns opgaaende Glands, og som nu gjenkalde sig den glade Studsen, der greb dem, og Anelsen om et nyt Aandsliv i Norden, der gjennemtrængte dem, da Brage-Sangen, den længst forglemte, fornyedes med den stærke Klang over alle de fremmede, indøvede Toner, — vi, der henføre dette Digternavns stigende Berømmelse blandt vor Barndoms Indtryk, vi, der følte Ungdomslivets egen Poesi opløftet i denne rige, svulmende Digtning, og fandt ved den Aands-Indvielsens hellige Steder paa Hjemmets Grund, — og endelig de Yngre, der træde ind i

Udfoldelsen af det Liv, som den hedenfarne Sanger i Aarhundredets Morgen bebudede og vakte. Vi alle vide med hverandre, at denne Fest ei blot er til Ihukommelsen af et Navn, der betegner en nu afsluttet, mindeværdig Gjerning, men at deri tillige er Tilbagesynet paa en Nytids Begyndelse i Norden og Fremsynet paa den Aands Bane, der nu har Magt over disse Rigers Folk og samler dem om eet stort Indtryk i Aarhundredets Midte som paa Beskuelsens Bjerg.

Men naar vi her tale om et Navns Ihukommelse, maa vi vel betænke, hvad dermed fordres. Ja, lader os ihukomme Navnet og Rygtet, og, hvad der er meget Mere, lader os altid fornye Tilegnelsen af Verkerne, om hvilke vi sige, at de overleve Mesteren! — Hvor mindekjert er ei Frankrigs og Englands Folk! Der have Aands-Bedriftens Mænd det sande, vedvarende Liv hos Efterkommerne. National-Literaturen er den høiere Opdragelses Grundvold, og siden fornyer den Dannede stadigt sit Indtryk af de Verker, der betegne Folkets Udviklings-Gang. Samfundets Lærere og Ledere holde denne levende Overleverelse hellig; i Rigmandens brammende Bibliotek som i den Ubemidledes Bogskab er Folkets Literatur Samlingens Kjerne og bedste Smykke. Saaledes bevares gjennem Slægter og Tids-Forandringer Aands-Udviklingens Grundpræg, og saaledes er der et uendeligt Indhold i de store Navnes Ihu-

kommelse. Men allerede heraf er det forklarligt, at de forskjellige Aands-Frembringelser hos ethvert af disse Folk have et dybere Fællesmærke, og Ingen vil glemme dette Punkt, naar der tænkes over, at fransk og engelsk Kultur ere Verdensmagter.

Ogsaa vi holde paa vore store Navnes Ihukommelse, og den Tid er forbi, da Nordens Digtere og Tænkere fast stode udenfor Folkets Agt og Deltagelse. Men altfor længe have vi manglet Tilegnelsens Udholdenhed og dybere Sands. Aandsverkets Nyhed og Kraft har kunnet gribe os med en glad Overraskelse og for en Tid beskjeftige vore Tanker; men vi afsluttede altfor hurtigt dette Forhold, og hvilede saa ved det blotte Navns Ihukommelse. Medens vi da ventede paa nye Indtryk, lod vi os lokke af fremmede Syner og Toner, og tabte Hjemveiens Traad i Vandringen paa de fremmede Baner, der for os saa ofte bleve Irgange. Denne Anklage lyder tydeligt gjennem Nordens Historie; vi kunne ei dæmpe den med Navnenes Klang, der selv har en stakket Varighed, hvor Mindets rette Indhold er tabt. Hvor lidet kjender dog nu det norske Folk til sine Sangere fra det forrige Aarhundrede. Hvor fjern og utydelig staar ei Ewald for den yngre Slægt i Danmark! Og — skal jeg udsige det — tør jeg hos denne Forsamling betvivle den almindelige Tilegnelse af hint Saga-Digt, hvori det heder:

„Saa melder en gammel Sanger
hvad nu I høre faar:
et Land er nævnt Thrudvanger,
deri en Hofgaard staar;
dens Lofte paa Piller ruge,
af Sale Huset fuld:
femhundred fyrgetjuge,
og vel beklædt med Guld.“

Mange kjende denne Sang med det store Syn og det stærke Tonefald, maaske de Fleste, men ikke Alle, — og Alle, der ere samlede til Ihukommelsen af Nordens største Digternavn, skulde kjende Sangen om Nordens Guder. Hvad de Lærde havde skimtet gjennem Bog-Støvet, det skuede han, den Langsynede, over Klippetinderne. Han var Nordens Homer; thi mod hans opad-vendende Klarblik bøiede Aserne sig og sænkede sine Borge, og de staa ei mere paa de bævende Skyer. Fyrrens og Granens og Bøgens Stammer ere nu Pillerne, hvorpaa Loftene ruge, over Dale og Sletter skinne Guld-Tagene, — der gaar atter Glands fra Norden.

I dette Aarhundredes første Aar var man kommen saa vidt i Danmark, at der alvorligt tænktes paa den hjemlige Poesis Forbindelse med Nordens Oldtids-Billeder. De gamle Skindbøger vare aabnede, — den historiske Skole, der ledede de nordiske Forskninger, havde allerede længe havt et berømmeligt Navn og i nogen Grad indvirket paa Digtningen.

Da fremsatte Høiskolen denne Pris-Opgave: „Var det gavnligt for Nordens skjønne Literatur, at den nordiske Mythologi blev antagen og almindelig indført i Stedet for den græske?" — Hvor underligt lyder dette Spørgsmaal nu! Saaledes som man dengang tænkte sig de mythologiske Forestillinger og Former, vare de dog kun ydre Skjønheds-Midler for Kunst og Poesi, og derfor kunde hin Forandrings Gavnlighed være tvivlsom. Men hvor Livet vil frem af sin egen Spiregrund og med sine egne dybeste Kræfter, der spørges ei om Gavnet. Adam Oehlenschläger søgte forgjæves at naa Prisen for den akademiske Opgaves Løsning. Men i ham var det gamle Valhals nye Liv, og af ham fremtraadte det snart med en saadan Magt og Fylde, at alle Skole-Spørgsmaal om dets Gyldighed maatte forstumme.

Se nu tilbage paa det store Vendepunkt! Nordens Oldtid var ei ubekjendt for det forrige Aarhundredes oplyste Mænd; man fremstillede Saga - Bøgernes Bedrifter som Forbilleder paa nordisk Høisind og Daads-Kraft, — man fordanskede saadanne Optrin, og indklædte dem i nye, kunstmæssige Former. Hvad manglede da? Det var jo dog Oldtidens Træk, der beskuedes. — Forvandlingen manglede. Det Gamle skulde ei gaa igjen, men gjenfødes; det skulde ei indklædes i noget Nyt, men Nyheden være dets egen Udvikling af Svøbet. Hvad Oldforskningen ei kunde udrette, det blev naaet ved Digtningen. Og

hvor hurtigt gjennemtrængte ei det nye Liv Bevidsthederne! Det forbandt sig tilsidst inderligt med de nordiske Folks Kultur, og udprægede den i en Digten og Tragten, der søger Selvstændighed gjennem Selv-Erkjendelse. Saaledes tilegnede det sig de bedste Kræfter i Nordens Lande og bevægede sig ind i altid flere og flere Kredse af det Bestaaende, som det engang skal udfylde helt. Old-Historien selv fik nu et andet Udseende; thi dens Træk opklaredes i Gjenkjendelsen, — i Fædrenes Daad viste sig Stammens uforgjængelige Grundkraft, i deres Tale hørte Folket sine egne Bryst-Toner. Sproget modtog dette Indtryk, og frasagde sig efterhaanden de laante Vendingers Klang, som det nys til Høitid havde opstemt. Vort Sprogs Aand blev med Et rig paa Arveguld, og føler stedse mere denne Besiddelses Alvor og Vegt.

Og nu spørger Ingen om den nordiske Mythologis Gavnlighed for Nordens skjønne Literatur. Disse Mythers Glands aabnede Digterens Blik for Nordens samlede Kraft og Storhed, og i den lysende Billedskrift stod for ham Folke-Stammens inderste Væsen fortolket. Da fik Nordens Poesi en ny, eiendommelig Grundvold, der var bred og mægtig nok til at støtte en hel, selvstændig Folkeudvikling. Men vi staa ei længere ved Udspringet. Urde-Brønden er ei mere et Dyb, hvori vi stirre; dens Strømme gaa nu befrugtende gjennem Nordens Lande, og

dens Kraft er i al god Vext. Endnu kunne vi finde mangen løfterig Rune i Eddas Trylleverden; men vi glemme ei, at Asernes dybeste Anelser higede frem mod klare Tanker, der nu ere vundne og som Nordens Aandsliv skal give sit Udtryk ligesaa vist som det har bebudet dem i Anelsens klar-dunkle Gaader. Ja, mod Tilværelsens høieste Syner kan dette Liv nu hæve sig i Udfoldelsen af sin Grundkraft og Eiendommelighed, hæve sig til Alfader, der er over Valhal, til ham, den sande Gud, der udsender Folke-Aanderne og vil høre sin Lov af deres Munds Røst. —

Den hedenfarne Skalds Liv var rigt paa store, belønnende Optrin, og han gjennemgik Tid-Skifter og Folke-Tilstande, der just vare skikkede til at vise ham den fulde Kraft og Betydning af hans Virken.

Medens han endnu stod i en ungdommelig Manddoms rige Pragt, blev det ham fremfor nogen Anden givet, under Danmarks og Norges Trængsels-Aar, at indgyde Folket dette udholdende Mod og denne Mindernes begeistrende Kraft, der adlede Nøden og fjernede Ydmygelsen. Han kunde synge den fuldttonende Sang paa sit Hjems Ruiner; i ham var Nordens Kraft uforkrænket, og hvo, der lyttede, fik Del i Kraft-Indvielsen. Men ikke blot i Hjemmet, ogsaa blandt vore Fjelde virkede hans mægtige Sanger-Aand. Her havde den aabnet Høiene; her belivede den Hakons og Olafs og Axels Helteskygger,

og vi betvivle ei, at de traadte frem i Vaartiden for Eidsvolds-Mændene paa Mindets Grund.

Og da den store Enheds-Tanke, som han stærkest havde fremkaldt, rørte sig hos de adskilte Folk i dybe Stemninger og livfulde Tilstande, — hvor lykkelig stod han da paa Alderdommens Tærskel som i en tilbagevendende Ungdom. Om ham samlede sig de glade Vidner for den trefoldige Enhed i Nordens Aandsliv. Mod hans Gjerning og dens Frugt maatte Fornegterne give tabt. Og hvo vil nu afvise den store Forhaabning, der hævede sig i Skinnet af hans klare Livs-Aften?

I Norge behøver Ingen længere at føre Ordet for de fædrelandske Minder eller for Udviklingen af Folke-Bevidsthedens Indhold. Men det gjelder at modstaa Splittelsen af det samlede Liv, der i sit Væsens Kraft-Fylde brød frem af den mægtige Digter-Aand, „der enede Sletten og Fjeldet“. Thi dersom vi forskyde denne Forening, og fornegte dens indre Sandhed, da stille vi os udenfor Nordens rette Herlighed og Rigdom. Fjeldet og Sletten! Her det Alvorligste, det stærkest Gribende, hist det Blideste, det huldest Vinkende; men hos dem begge den samme Grundtone, og begge forbundne i Minderne og i Tungemaalet. Hvor dyb og frugtbar er denne Sammensmeltning!

Saa være da vort Fremsyn knyttet til denne Tanke! Kun den lover os et fuldt Udbytte af nordisk Aands-Kraft, — kun ved at levende-

gjøre denne Tanke magte vi den fremmede Paavirkning, og da opgaar den sande Ihukommelsens Tid for vore store Navne. Da skal ogsaa Kjernen af hans Verk, hvis Minde vi nu feire, bevares i Tilegnelsen over al Norden. Da bringer Norge sin Sangs Gjengjeld til Danmark i den Aand, der gjennemtrængte den Hedenfarne, og som nu vidner i os med en Magt, der er end stærkere end Digtningens.

Ja, vort Sind drages i denne Stund med fordoblet Styrke til Broderlandet, hvor den flor-hængte Harpe staar i Krigs-Tilberedelsernes Gny. Vi føle, at hist nede paa Kamp-Grunden er ei blot Sværd mod Sværd, Ild mod Ild, men tillige Aand mod Aand: den tydske Aand, der ser ind i Norden som til sit forud-beskikkede Sted, mod Aanden, vi tilhøre og vedkjende os, — mod den Aand, der evindeligt er nordfra, opstigende af sit eget Klardyb, og vil ei fortrænges.

Men idet vor Hu er rettet mod Afgjørelsen paa Nordens Grændse, træde vi atter nær til den Hedenfarnes ærværdige Billede. Vi se ham i den sidste Alvors-Tid, han delte med Folket. Uffe hin Spages Digter sad i sin Alderdom henvendt mod Kamp-Tummelen. Da modtog han sit lykkelige Livs sidste store Benaadelse: han saa Danskens Mod og Manddom, — han hørte, før han blegnede, Rammet af det gamle Kæmpe-Sværd.

Ved Universitetets Fest paa Kronprinds Carls Formælings-Dag,

19de Juni 1850.

Syv-og-tyve Aar ere henrundne, siden vort Universitet, i Samklang med Folkets glade Stemning, feirede en Høitid som denne. Det var i Sandhed for de tvende Riger en Glædes-Fest, og dobbelt betydningsfuld for Norge, der til Tron-Arvingens Formæling knyttede et forynget Stats-Livs Forhaabninger. Folkets nedarvede Troskabs- og Hengivenheds-Følelse for sit Kongehus oplivedes end mere ved Tanken om en Slægt af Kongebaarne, der, født i Norden og opfostret i nordisk Aand og Skik, skulde optage Norges Billede blandt Livets tidlige Indtryk, skulde blomstre og voxe med den nye Stat og blive stedse mere fortrolig med dens Udvikling. — Saaledes skuede Folket ind i en Fremtid, der lovede det Fornyelsen af et tabt Gode, hvorom det i mere end fire Aarhundreder havde fastholdt Erindringen. Konge-Slægten skulde atter træde

nær til Landets Børn, ikke blot ved det gjentagne Ophold i deres Midte, men tillige ved Sprogets Fællesskab og ved den frie gjensidige Henvendelse i Fædrenes Aand.

Og naar vi fæste Blikket paa hin Forhaabningens Tid, som saa Mange i denne Kreds levende kunne mindes, maa vi vel især forestille os denne Egns Glæde, da Oskar besøgte Norge med sin Gemalinde. Begge vare i Ungdommens Blomstring, og med det mildeste Udtryk af Lykke og Tilfredshed hilsede de vor Stad, der siden saa ofte med uforandret Hjertelag har bragt dem sin Hyldest. Ja, dyb og vederkvægende var hos Folket Følelsen af det unge Liv, som her fra Tronen traadte det imøde. En ny Verdens-Epokes Haab og Forjettelser havde for os ligesom fundet sin skjønneste Betegning i det ophøiede ungdommelige Par. Carl Johans Søn kom med Eugens Datter til sit Arverige, til et Rige, der forlængst havde skrinlagt sin gamle Konge-Æt og fundet sin egen Fornyelse i den Frihedens Aand, af hvis Kampe og Idrætter de tvende Helte vare fremgangne, der nu bleve Stamfædre for den nye Æt, som skulde bestige Olafs Trone. Heri saa Folket et godt Forvarsel, — og det var i Sandhed Mere end et flygtigt Tankebillede. Denne Æt vilde, i en Tid som vor, ei kunne fornegte sin Oprindelse. Monarkiets gamle Fordomme og Udstyr, med de kolde, afsondrende Vedtægter over for Borgernes Liv og Sæder, maatte træde tilbage for Virkningen af de

friske, levende Minder, der dannede denne Konge-Stammes Historie og Æres-Arv. — Saa frigjørende og lys var den Stemning, der modtog Fyrste-Parret i Norge; det foryngede Folk bragte de haabefulde Tvende sin Velkomst i Følelsen af, at dette Møde ei blot var et Fest-Optrin, men at det ogsaa i sit indre Væsen var usædvanligt tiltalende og løfterigt.

Ingen vil undres over, at vi idag fremkalde denne Erindring, — thi det er maaske den skjønneste Side ved den Høitid, vi nu feire, at vi med ublandet Tilfredshed kunne stille den i den foregaaendes Lys. Der er ingen skuffet Forventning, og ingen Klage over det Svundne, som nu ved en ny Udsigt skal fjernes eller glemmes. I Stedet for brammende Løfter og Forudsigelser til Dagens Pris bringe vi det Vidnesbyrd, at ingen Mislyd indtrænger sig her mellem Før og Nu. Og hvor gjerne dvæle vi ved denne Tanke, som paa et Hvilepunkt i Tidens Kiv og Forvirring! Følelsen af de forenede Rigers Lykke og vort elskede Fædrelands roligt voxende Kraft forbinder sig uvilkaarligt med den festlige Stemning, og viser os atter det inderlige Forhold mellem Folket og Tronen. Vil da Nogen paa den Pagt, som idag sluttes, anbringe vor gjærende Tids Maal og derefter tillægge Begivenheden en ringe Betydning, skal han dog prise dens Klarhed og erkjende Samstemningen her mellem Kongehuset og de frie Borgere.

Vi feire idag en Haabets Fest, der slutter sig til et Tidsrum, hvori Folke-Forventningen rigt er bleven tilfredsstillet. Af denne Fylde udspirer igjen vort Haab, som derfor er os dobbelt dyrebart. Hvad Norge for syv-og-tyve Aar siden anskuede som de mest tiltalende Træk i Fremtids-Billedet af Oskar og hans Hus, har den mellemliggende Tid virkeliggjort og udviklet. Saaledes vidner Almen-Stemmen idag. Den skjuler Intet og besmykker Intet for Festens Skyld. Dens Udsagn fører os, ved Begyndelsen af det nye Afsnit i vor unge Konge-Slægts Historie, som en mild Forjettelse ud i den uvisse Fremtid.

Vi have seet Oskars Hus velsignet med en sjelden Flor blandt Europas kronede Slægter. Medens saa mangen gammel, dybt rodfæstet Fyrste-Stamme viser tørre Grene og staar vaklende i det rystede Jordsmon, har denne Slægt, paa den trofaste Grund, udfoldet sig frisk og haabefuld. Med Velbehag hvile Folkets Blikke paa disse Kongebaarne. Uden Sky træder Normanden dem imøde. Han føler nu den samme ærlige Lyst, hvormed vor Oldtids Mænd løftede en fager Kongesøn paa Skjoldet i Thingkredsen eller knæsatte ham i Høisædet. Dette Folk med det gamle Sindelag og den unge Stræben har seet sin Konge og Dronning færdes og dvæle her, milde, tilgjængelige, uden Bram, og med aabne Hjerter. Som en glad Hilsen fra vor kongelige Tærskel lyder i de fjerne Dale det Budskab, at Carl Johans Æt

har faaet Norge kjer som sit andet Hjem, — at den drages hid ved lykkelige Minder, ved Følelsen for Normænds trofaste Sind og Landets vinkende Skjønhed.

Og naar Folket samler disse velgjørende Indtryk i Opfatningen af sin Konges Væsen og Virken, da erkjender det allerede grant, hvad Oskars Historie skal fremstille som Kjernen i hans Forhold til dette hans vaarligt spirende Rige: hans alvorlige, om en ægte Sjele-Interesse vidnende Omhu for Landets Ære og Flor. Dette Udsagn er indholdsrigt, men det har ogsaa Sandhedens fulde Vegt; det betegner en Udøvelse af Myndigheden, der er gjennemtrængt af en god og nidkjer Borgers Aand. Saaledes faa de kongelige Handlinger et umiskjendeligt Præg af landsfaderligt vaagende og ordnende Omsorg.

Men naar vi stedse ere rede til at prise denne Aand i vor Konges Virken, ledes vi dog idag fornemmelig til at anskue dens Betydning og Indflydelse i den Kreds, der nærmest omgiver Tronen. Alt hvad vi vide om de unge Kongebaarnes Udvikling for Livet, om deres Sjels-Dannelse i Forhold til Tidens Krav og til Menneskets uforanderlige Maal, — det hele Billede, vi have dannet os af disse Haabefulde ved deres Fremtræden blandt Folket, overtyder os om, at hin Aand, der giver den stærkeste Forbindelse mellem Riget og Kongen, er bleven levende i hans Hus. Vi finde Karakteren i Oskars Konge-Sind, i hans Forhold til Undersaatterne, afpræget i hans

Familie-Liv, — og hvilken Betragtning kan idag være os kjerere end denne? Den viser os det lyse, naturlige Udgangspunkt for vore Forhaabninger ved den Pagt, som vi nu have for Øie; thi her er Skranken fjernet, der saa ofte har hindret et Folk fra at føle varm og uskrømtet Deltagelse ved Kongehusets Høitider.

I det borgerlige Liv se vi altid gode Varsler for et Ægteskab, der fra sin nærmeste Kreds modtager et Udstyr af ædle huslige Forbilleder, og vi følge da uvilkaarligt en Forestilling, der gjør sig gjeldende i den store Samfundsorden og griber vidt ud i alle dens væsentlige Anliggender. Skulde da denne Tanke være fremmed for Ægteskabet, der sluttes ved Tronen? — Vi vide vistnok Alle, hvad der i Almindelighed gjør en saadan Pagt forskjellig fra de Forbindelser, som i det borgerlige Liv ansees for de skjønneste, og det er ikke mindre bekjendt, hvor meget Hoffets Former afvige fra vore Begreber om et husligt Samlivs Anordning. Men dette hindrer os ei fra at prise det Fyrstehus lykkeligt, der, uagtet alle Vanskeligheder, nyder Familie-Livet og udøver dets milde Dyder.

Herskernes Historie har lært os, hvor usigelig megen Fordærv det har medført, at de kronede Slægter saa hyppigt stillede sig udenfor den Lov, der fra den ringeste Undersaats Hjem udvikler sig gjennem Samfundet for at give det Orden og Sammenhæng, — og hvo tvivler om, at vi her nævne et af de Onder, hvis Gift-Stof bryder frem i Nutidens

Kriser? Og dog, hvor selsomme ere denne Gjærings Blandinger og sammenløbende Retninger! Vi finde Kampen mod Tronens Myndighed udsendt fra den vidt-gribende Lære om Samfundets naturlige Ret og selvstændige Samholds-Kraft, — og midt i denne Anstrengelse, midt i Folke-Regjeringens Hovedleir, se vi en Iver, der opløser selve Grundvolden og Støttepunktet for den hele Bevægelse. Fra saa mange blandt dem, der med Jubel hilsede den ny Kraft-Ytring, hvor den tog sit Tilløb, høres nu det Nødraab, at Samholdet fortabes, at Staten bæver i sine Fuger.

Ja, lad blot Familie-Livet miste sin Anseelse, lad det glemmes, at Staten har sit Grundlag og Moderskjød der, lad det blive en Bestræbelse hos Borgerne at søge et andet Slags Hegn for Folkets aandige og sædelige Udvikling, og lad saa Friheden fremdeles være Løsenet, — da skal denne ene Forvildelse være tilstrækkelig til at ryste Samfundet dybt og standse dets Fremgang. — Familie-Livet er helligt. Ethvert sundt Stats-Liv maa gjennemtrænges af denne Bevidsthed. I Civilisationens, i Frihedens, i alle gode Idrætters Navn beskytter saaledes det ordnede Samfund den Favn, hvori dets Grundtanke levendegjøres, den Spiregrund, hvoraf National-Karakterens sande Kraft udfoldes.

Det frie norske Folk, der elsker sin Konge-Slægt, fordi dens indre Forening saa smukt svarer til Stats-Livets Grundbillede, kan derfor i den uroligste Tid,

da Tronens og Samfundets Bestaaen viden-om er truet, med aabent og trofast Sindelag betragte Kongehusets Familie-Fest og feire den med det deltagende Alvor, hvormed Nordboen pleier opfatte Ægteskabets Pagt og de Forenedes Samliv. Ved denne Fest, der angaar det kongelige Hjems Lykke, er det derfor en nærliggende Tanke, at vort Norden fremfor noget andet Jordstrøg synes bestemt til at skatte og vidne om Familie-Livets Betydning. Vi høre saa ofte Syden lovprise for den rige Natur med de tusinde leterhvervede Nydelser, med den varme, klare Himmel, hvorunder Folke-Livet hengaar som i en Leg, sorgløst og let bevæget. Og vi tænke da mangen Gang med Mismod paa Nordens arme Jordsmon og lange Vintertid. Men dette mørkladne Billede har en indre Lys-Side, der just viser de Goder, vi saa ofte sammenfatte i Udtrykket en Arne. I Norden faar Hjemmet Tid til at udvikle og befæste sin Indflydelse.

Det indfredede, varmende og lysende Samlingssted for dem, der nærmest ere henviste til hverandre, er, midt i den ublide Egns langvarige Strenghed og Mørke, i sig selv saa rigt paa Midler til Menneske-Forædling. Nordens alvorlige Aand stiller de store og de yndige Natur-Scener i rig Afvexling for vor Betragtning, og henviser os dernæst med uimodstaaelig Magt til det indad-vendte Liv, hvori alle Indtryk skulle modnes og omdannes til udholdende Kræfter hos Folket. Enhver Dyd, som man især tillægger

de nordiske Stammer, ethvert ærefuldt og tiltalende Træk i deres Udviklings-Historie peger hen paa Familie-Livets forhøiede Betydning i Norden. Vor gamle Kultur, — hvoraf vi fremdeles drage en rig aandelig Næring, — de mange, selv i fornyede Former tydelige Vedtægter og Samfunds-Indstiftelser, der tilhøre Oldtidens udviklede sædelige Tilstande, — disse uforgjængelige Frugter af et Samliv ved Arnen, som Landets Naturbeskaffenhed har dannet og opretholdt, vise endnu idag den dybe Grund i Nordboens Følelse for Familie-Livets Hellighed. Og naar vi nu, med fuld Fortrøstning til Sandhedens seirende Magt over alle skuffende Ide-Billeder og udsmykkede Vildfarelser, betragte Nutidens Angreb mod Samfundsordenen som en Ild, der skal udbrænde dens Onder uden at kunne fortære dens Grund og Kjerne, tør vi vel til denne Overbevisning føie Glæden over at vort Norden, ved den inderlige Tilegnelse af de Goder, der i vide Kredse miskjendes, har et Værn mod Gjæringens Farer og en naturlig Betryggelse for de Magters blivende Ligevegt, under hvis rolige Samvirken vi hidtil have seet Landets Fremgang.

Et lykkeligt Familie-Livs Fred og Velsignelse er paa Tron-Arvingens Formælings-Dag det Gode, vi fremfor Alt tilønske ham. Ingen skal agte det ringe, — Ingen skal tro, at Tronens Glands og Fortrin kan erstatte det, hvor det savnes. Vi have udtalt, hvad tvende Riger vidne om, at dette Folke-Ønske

er i den sandeste Forstaaelse med den Aand, der raader i Oskars Hus, med det Hjems Væsen, hvoraf nu et nyt Liv i Kjerlighed skal udgaa. Men det er ikke mindre samstemmende med Folkets Forventninger til ham, der engang, om Gud vil, skal bære Kronen. Thi vel ere et Folks Fordringer til den Styrendes Kraft og Idræt store og vidt-gribende, anlagte efter et Maal, der gaar vidt udover et Hjems Grændser. Men der, i det snevrere Forbund, samles dog Kraften, stemmes dog Sindet, — der danner sig dog, ogsaa for den mest Ophøiede, det Livs-Billede, som uformærkt virker ind paa hans Opfatning af det store Samfunds Krav og Forholde. Og se! Forædlingens Aand hæver efterhaanden de lavere Menneske-Kredse, indskrænker efterhaanden det humane Livs Afstande, og bringer derved Folke-Udviklingens Varme og Inderlighed nær til de Samfundshøider, der før stode koldt afsondrede og utilgjængelige. Allerede omgive de borgerlige Arner det kongelige Hus nærved, allerede ere dets Haller aabne for Folkets prøvende Blik. Men aldrig skal denne Nærhed blive uden Velsignelse, saa længe Samfundets Grundtanke, Følelsen af det hjemlige Samlivs Hellighed, findes afpræget i de Ophøiedes Kreds og gjengiven i deres Sæder.

Derfor er vort festlige Ønske indholdsrigt og betydningsfuldt, som det er et naturligt Udtryk for vor Deltagelse ved den Pagt, som idag knyttes.

Vore Tanker dvæle gjerne ved det Billede, som Ønsket fremstiller, — vore Forhaabninger for de Forenedes Fremtids-Liv samle sig gjerne i denne Udsigt. Thi hvor bevægeligt, hvor mangfoldigt, og dog hvor hurtigt hensmeltet som i usikre Fjernheder, bliver ikke Haabets Skue, naar det vil omfatte alle de Forestillinger, der vækkes ved denne Fest, hvori tvende Riger forenes med Kongehuset i een Stemning! Om vi lægge Sjelens hele Kraft i denne Betragtning, — om vi søge at udsmykke den med Træk af vore kjereste og stolteste Drømme, — den skal dog snart tabe Farve og Begrændsning og efterlade et svævende Tanke-Stof, der atter kræver en Form, som Blikket kan beherske. Og en saadan Form have vi nu givet vort Haab. Den tilhører allerede det kongelige Hjem, den taaler Nuets fulde Belysning, og jo mere vi betragte den, desmere finde vi den belivet og tiltalende. For vore Tanker staar Billedet af Nordboens ædleste Hjem-Liv. Vi erindre, hvilke Frugter det fra gammel Tid har baaret: det rolige Mandemod, det trofaste, udholdende Sind, den dybe Sands for Tilværelsens aandige Kræfter. Vi haabe med Tillid, for Folket og for Tronen, at Intet af denne Arv skal tabes i de kommende Slægter. Og naar vi i dette Haab tilønske Kongesønnen et saadant Hjem-Livs Lykke, da er vor Stemning i Sandhed festlig, da gribes vore Sjele af Dagens Alvor.

Og med dette Sind hilse vi den høibaarne Kvinde, vor Tron-Arvings Brud, der allerede er indsluttet i Folkets Bønner. Ogsaa hun har et ædelt Hjem-Livs Indtryk at bevare og gjengive i den nye Kreds. Hun kom til Norden fra et Land, der aldrig var os fremmed, og hvis Forbindelse med Norge har en uforanderlig Grundvold, — hun kom fra et Folk, der er ligesaa berømmeligt ved sine Sæders kraftfulde Simpelhed og Renhed som ved sin Histories Glands. Saaledes er hun smukt bebudet og indledet for det norske Folk, der snart vil modtage hende med trofaste Hjerter og med Hengivenhedens talende Blik.

Og nu, mine Medborgere. hæver med mig en Bøn for de ophøiede Tvende, der idag vies i Ægteskabets Pagt!

Carl Ludvig Eugen, Norges og Sveriges Kronprinds, og Wilhelmine Frederikke Alexandra Anne Louise af Holland, — de være altid forenede i Kjerlighedens Samliv! Den almægtige Gud, Folkenes evige Overherre, Menneske-Livets milde Styrer, give dem sin Aands Kraft og Beskjermelse! Ogsaa ved dem være hans Velsignelse fornyet over det ganske Kongehus og over de forenede Riger!

Ved Immatrikuleringen af Aarets nye Studenter,

2den September 1857.

Unge Videnskabsdyrkere!

Kun en Hilsen, nogle Ord til Velkomst, vil jeg udtale, inden jeg, paa Universitetets Vegne, modtager eders Løfte og meddeler Eder de akademiske Borgerbreve.

Jeg vil ei dvæle ved eders Sinds alvorlige Forsætter og ved de kjerlige Paamindelser, I medbringe fra Hjemmet, fra Slægt og Venner. Alt dette fornyer sig visselig hos Eder i denne Stund, og jeg tør tro, at det i al Stilhed lægger sin Kraft og Vegt til min Hilsen. Men Anledningen synes mig nærmest at kræve en Velkomst-Hilsen; thi jeg betragter Eder som en Skare, der paa en lang Reisefærd er henvandret til en høitidelig Hal, og staar nu ved Portalet, og læser dets Indskrift. Jeg er da en Tempel-Tjener, der møder Eder ved Indgangen og forklarer dens Betydning.

Se, den videnskabelige Høiskole hviler paa klassisk Grund og har antike Hovedlinjer, — og saaledes vil det vare ved, saa længe dens Plan og Øiemed ei væsentligt forandres. Men dog er den ei Gjentagelsen af de græske Studiehaller, af Akademiet eller Lyceet. En Nydannelse er kjendelig her, og et middelaldersk Ord er indskrevet paa det antike Marmor. „*Universitas*“ er Udtrykket for en Modsætning, der var ukjendt i den klassiske Oldtid: paa den ene Side Kloster-Skolens *studia particularia,* den hellige Doktrin, og paa den anden *universitas literarum*, Indbegrebet af alle de Kundskaber, som Fornuft-Livets og Almenvellets Udvikling medfører. Men dermed betegner ogsaa dette Ord en Magt, som i dunkle, forvirrede Tider arbeidede for den Aands-Frihed, der skulde bekæmpe Modsætningens Tvang, og som under al Mistydning af sit Forbillede, den klassiske Videnskabelighed, dog fremholdt det for Slægterne, og søgte at give det ny Anvendelse i det guddommelige Sandheds-Rige. Ja, fra Morgenskjæret, der dæmrede ind i Bolognas og Paris's Høresale, fremsteg efterhaanden det Dagslys, som Universitetet nu skal samle og gjengive, — en Aandelighed, der under Erkjendelsernes voxende Rigdom fastholder den klassiske Menneske-Dannelses Idealitet, og indordner den i kristelig Livs-Opfatning.

I ere hidkomne fra Skolen, fra et Stadium, hvor det især gjelder at lære den Kunst at modtage

Belæring og prøve Beskaffenheden af sin Studere-Evne i Forbindelse med det individuelle Kald. Thi Betingelsen for al Dygtighed og Selvstændighed er dette, at Enhvers eiendommelige Virksomheds-Drift finder sin rette Gjenstand, da ellers et Livs Arbeide og Travlhed bliver forfeilet. Men ved Universitetet skal det individuelle Kald sees og tilegnes i Helhedens Aand.

Denne Fordrings Vanskelighed synes i vor Tid mærkeligt forøget; thi hvor vidt sprede sig nu Kundskabernes Grene, og hvor mægtig er Vexten i enhver af dem! Hvor høilig fornødent synes det nu for Individet at finde sin særegne Plads i de stærkt bevægede, udviklede Menneske-Forholde! Og dog, jo mere de videnskabelige Erfaringer stille sig ud fra hverandre og mangfoldiggjøres, desmere henvise de til store dybt-gribende Forbindelser, og føre Tanken atter til den Fællesgrund, hvorfra det menneskelige Fornuft-Liv anende gik ud paa de mange Forskningens Veie. Derfor skal Universitetets Encyklopædi stedse lede Eder fra Spredningen og Sondringen til Anskuelse af det Enheds-Liv, der besjeler og forklarer al Virkelighed, og for hvilket ikke Natur-Mangfoldigheden, men Selv-Bevidsthedens indre Væsen er det samlende Speil. Medens da den akademiske Undervisning vil hos enhver af Eder udvikle det særegne Sjels-Anlæg, indfører den Eder i Kredsen, hvor Fornemmelsen af Al-Naturens Ide skal gjennemtrænge

Ledene, Menneske-Dannelsens hellige Kreds, der i Verden bevarer det over-verdenske Aands-Riges Indstiftelse. For Eder alle, uden Undtagelse, stiller sig hin Fordring; den gjelder her med fuld Betydning, om end ingen af Eder skal søge Navn og Stemmeret i Forskernes Samfund. Naar I træde over fra den videnskabelige Disciplin til Tjeneste under Statens praktiske Formaal, skal Enheds-Tanken følge Eder ud i Mængden. I skulle kjendes som de rette Folkeledere derpaa, at I forstaa Grundloven for Eders Virksomhed, og altid holde Gjerningen i Gjenskin af Idealet. Eders rette Plads i det mangfoldige medborgerlige Selskab finde I først da, naar I saaledes opretholde dets Grundtanke, som er uadskillelig fra Videnskabens, og som til et talende Vidnesbyrd skal fremtræde i Eders personlige Liv.

Og her vender Forestillingen sig uvilkaarligt til det betydningsfulde Afsnit i Kulturens Historie, den klassiske Oldtid, da Samfunds-Murene reistes af Apollon og beskyttedes af Athene. Thi deri fornemmelig bestaar denne Kulturs Herlighed og Magt, at dens Kræfter samlede sig saa harmonisk, at et uudsletteligt Billede af Menneske-Livets Idealitet kunde dannes derved. Den høieste Muse-Kunst, Indbegrebet af al Viden og Kunnen, sattes da i det menneskelige Levnets skjønt og helt udformede Kunstverk. Til det rette Borgerværd, til den høieste Dygtighed i Statstjenesten gik Banen gjennem hin harmoniske

Aands-Dannelse, — og fordi denne Fuldkommenhed afpræges i alle klassiske Verker, derfor blev de Mønsterverker. I Kultur-Livets store vexlende Sammenspil, som Menneske-Aanden digter, er den antike Samklang indlagt som et Thema, der altid vender tilbage med Fornyelse af en Grundtanke og med Betoning til fortsatte Udviklinger. Derfor henviser Universitetet til den klassiske Oldtid, tager dette Forbillede til Afvendelse af den Fare, at det høieste Menneske-Liv bliver Stykkeverk, og fremholder det antike Mønster mod al den Aands-Dannelse, som falder udenfor Personligheden.

Intet Fremskridt, ingen ny-erhvervet Sum af Erkjendelser kan ophæve den Anskuelse, der i Oldtiden betegnede Videnskaberne som *literæ humanitatis, humaniores.* Umiskjendeligt er det derimod, at paafølgende Udviklinger have bekræftet den. Det Aandsliv, der under en ny Menneske-Indvielses gribende Stemninger udtalte det omfattende Lærdoms-Ord „*Universitas*," delte sig vel i Studier, der befordrede den uendelige Spredning af Kundskabens Baner, — men saa pegede det tillige paa Enhedens dybeste Kraft, indledede en høiere Forstaaelse af hin harmoniske Menneske-Dannelses Betydning, vidnede om det indre, skjulte Menneske, hvortil Alt skal indsamles: Skjønheden, Kundskaben, Gjerningernes Mangfoldighed. Og visselig maa det erkjendes, at Udviklingen fremdeles har dette Øiemed, at alle Aands-Opdragelsens Problemer endnu forene sig i denne Betragtning.

Derfor, jo rigere Kundskabens Magter fremstille sig med sine Løfter og Krav, desto alvorligere lyder for Enhver Enhedens Kald; til den ivrigste Forsker taler det advarende: Husk, at Sandheden er i det hele Menneske! Kan Du end bringe det til at beherske en af Naturens mægtige Aander, saa at Du baade leder og følger den, udslynges med den paa ukjendte Baner, — fremfor Alt maa Du dog paa ethvert Punkt tage Dig selv igjen, finde Dig selv i dit Væsens Fylde, som den sande Mikrokosmos, hvorom de Gamle talte, som den lille Verden, hvor Du bedst kan fornemme de guddommelige Kræfters Harmoni, og under al Skrøbelighed afbilde den.

Herom minder Universitetet, og betegner derved den omfattende Udvikling, der forener Aands-Frihed, sædelig Tugt og inderlig Guds-Bevidsthed til eet Livs-Billede. Eller maaske denne vor Indstiftelse, med sin ufuldkomne Stræben, ei tør nævne en Fordring, der tilsidst gaar ud paa det Uopnaaelige, Idealet? — Men hvor skulde da det vækkende Ord lyde til Fremme for Stat og Kirke?

Alvorligt kræver denne Tid, at Idealet med varigt Indtryk foreholdes de Unge. Den sande Ungdom gjennem alle Levealdre er just dette, at have Syn for og Kjerlighed til Idealet, det Uforanderlige i Omskiftelsen. Alligevel kan dets Betydning miskjendes i Slægterne. Der er Perioder, hvori Betragtningen helst vil fængsles og forlystes ved de mange kunstige Lys, der skinne i

Gruber og paa Tinder, Kulturens Ild-Blus, som tændes og fortæres i det Mangfoldiges Dunstkreds. Men en høiere Dom vil dog kalde en saadan Tid taaget og mørkladen, naar i den Sjelenes rette Firmament er overdækket og Ledestjernen tabt af Sigte.

Søger da, I haabefulde Ynglinge, under al eders Stræben, hint uforanderlige Lys, der ei vil naaes af Seil eller Vinger, men som skal styre Livs-Farten over de vildsomme Vidder, og skinne paa Aandsdybet, om end med bævende Glands, brudt af dets Bølgegang.

Dette vilde jeg fremfor Alt sige Eder til Hilsen og Velkomst. I en Stemning af denne Aand sømmer det Eder at afgive Løftet og indskrives til de akademiske Lære-Aar.

Ved Universitetets Mindefest for Kong Oskar,

22de September 1859.

Sorgen over Kong Oskar har i alle Norges Egne bevæget Hjerterne, og overalt fundet sit Udtryk.

Længe inden Afgjørelsens Time kom, var denne Sorg forberedt og ligesom fostret i Folkets Tanker. Den blev udviklet gjennem alle de Overgange, som betegne den vaagende Kjerligheds Prøvelser: Frygt, Haab, tiltagende Bekymring, Fortrolighed med det uafvendelige Tab. Længe maatte vor hedenfarne Konge bie paa Forløsnings-Stunden, og længe maatte hans Folk betragte ham som en Døende.

I den stod Kjerligheden sin Prøve. Thi vel vide vi, hvorledes den haabløse, langsomme Henvisnen af et dyrebart Liv kan true med at adsprede det deltagende Blik og sløve den Kjerligheds-Aand, der skal omgive en Lidende. Men da, under Afmagten, midt i sin dybeste Svaghed, vinder det ædle Men-

neske-Liv den skjønneste Seir over Forkrænkeligheden. Da forklares allerede den Henstraktes Billede. Paa Lidelsens mørke Grund tegne sig for de Sørgende det henrundne Samlivs hjertegribende Minder, og ved deres Lys holdes Ømheden vaagen paa sin lange Nattevagt. — Hvor smertelig var i Kong Oskars sidste Leve-Aar den Betragtning, at et saa betydningsfuldt Liv skulde hensynke og omtaages i denne dybe Afmagt! Og dog, — naar vi nu betænke det, nu, da vi kalde ham salig, maa vi vel tillige prise ham, fordi han saaledes, langsomt døende, kunde fængsle til sit Leie Kjerligheden og indgyde den forhøiede Kræfter. Ja, fra den indre Omgivelse, hvor hans Elskede bragte ham en utrættelig Ømheds daglige Offere, udvidedes Deltagelsens Samfund til den store Folke-Families mange tusinde Hjerter, der nu bevægedes dybere ved hans Savn.

Saaledes elsket indgik Kong Oskar til den evige Fred, og Sorgen over hans Bortgang, formildet ved Tanken om hans Befrielse fra det tunge Aag, fik ogsaa Inderlighedens Præg. Saa mangen Landstyrers Baare har været omgiven af en Folke-Sorg, der mere fremkom af Forstandens Syn paa den indtraadte Forandring end af Hjerternes Stemning, mere dvælede ved en standset Fremgang i Stats-Livet end ved den Hedenfarnes hele Personlighed. Det var da ikke Billedet af en Lands-Fader, som ædelt, uforglemmeligt levede i Folkets Savn. Tanken hen-

vendtes paa en Kraft, der nu var tabt, eller paa et yndet System i Styrelsen, der vilde ophøre. Og Ingen negter, at en saadan Folke-Sorg kan være gyldig og hædrende for den Bortgangne. Men den mangler dog en dybere Sandhed, Samfunds-Aandens inderste Liv; den kan ei løfte og adle et Folk som Sorgen over en Lands-Fader, i hvis Erindring det har Udtrykket af Samfundets høieste Gode.

Vi, der feire denne Mindefest, kunne, som ud af Folkets Midte, vidne om Beskaffenheden af dets Sorg over Kong Oskar. Thi er det ikke saa, at al Erindring om hans Idrætter, om hans trofaste Virken for dette Riges Hæder og Held, er for enhver af os høiere besjelet ved Betragtningen af hans Personlighed, — denne lyse Karakter, hvori det store Ansvars Alvor, Menneskevennens Mildhed, det høihjertede Konge-Sinds Tillid til Folket saa inderligt vare forenede? Ja, saa vist som hans Gjerning for Norge har været indgribende og velsignet, ligesaa vist er ved ham et ædelt Menneske-Billede opløftet for Samfundet, levende anskuet i Sorgen, og indviet til dyrebar Ihukommelse.

Vor hedenfarne Konges Støv hviler i Grav-Kapellet — Sorgen har feiret sine Høitider i de tvende Riger, — hans Livs Gjerning er med Skrift og Tunge fremstillet for Broderfolkene, — og nu først slutter Norges Universitet Rækken af disse Eftermælets Vidnesbyrd. Dette Forhold, som tilfældige, men

afgjørende Hensyn have fremkaldt, har dog tillige for Tanken sin Betydning. Ved Videnskabens Hovedsæde, hvor Tilværelsens Rørelser og Minder skulle prøves af Sandhedens Aand, hvor det Uforgjængelige skal kjendes i Timelighedens Omskiftelser, — her synes det tilbørligt at samle de mange Vidnesbyrd og nævne den Sandheds-Grund, hvoraf de ere udgangne.

Og det er da atter vor forevigede Konges Menneske-Karakter, som nærmest staar for vort Blik. Vi henstilles for dette Livs-Billede, der nu besjeler Sorgen, og hvoraf hans Eftermæle skal hente sin rette Fornyelse i alle kommende Tider. Lad mig da forsøge at træffe nogle Grundlinjer af den elskede Lands-Faders Væsen. Eders deltagende Betragtning skal selv udfylde Billedet og udbrede, i Enighed med hans Aand, det milde Alvors Stemning over denne Mindestund.

Det er blevet et almindeligt Ord, at Kong Oskar var en Freds-Fyrste, — og dette Ord er træffende, fordi han i sit inderste Væsen var fredsæl. Han var ei blandt dem, der hylde Freden af Svaghed, for den rolige Livs-Nydelses Skyld, eller af kold Beregning. Nei, hans Karakters Alvor og Varme, hans høie Sjels-Dannelse, hans utrættelige Arbeide i sit Konge-Kald har sin Betegning i dette Vidnesbyrd, at han var fredsæl. Tidligt stod for hans Aand Menneske-Tilværelsens Idealer; han saa deres vexlende Afpræg gjennem Tiderne, og han forstod i

deres Lys Samtidens Stræben. Hans hele Konge-Færd vidnede for den Aand, som i det nærværende Samfunds-Liv er af det Gode, og som i sig bærer Spirerne til en skjønnere Fremtid. Vi kjende den nedarvede Forestilling om Vaabendaadens Herlighed, der for saa Mange endnu er Et med Tanken om en Fyrstes Kraft og Mandemod. Men vi mærke tillige, at denne Forestilling mere og mere aftager i den nu levende Slægt. Hvad er det for en Magt, som i vore Dage neddæmper det ærgjerrige Krigsmod, eller dog pludseligt afbryder og lammer det midt i dets Bedrift? Det er en Magt, der antager mangehaande Skikkelser, men det er i Grunden Forædlingens Fremgang i Sjelene, som efterhaanden udvikler sig til en stor Samfunds-Bekjendelse, og allerede unddrager de kampfærdige Hære hin Almen-Beundringens Atmosfære, der indeholder deres Livsluft. Selv fra den truende Vaabenplads istemmes nu Fredens Løsen, fordi det ikke længer er de Undertryktes Nødraab, men en Røst, som i Sandhed er bleven stærkere end alle Krigs-Basuners Lyd.

Naar vi da sige, at Kong Oskar elskede Freden, og naar vi betragte hans Virken i dens Tjeneste, da tænke vi tillige paa hans oplyste Aand, da finde vi ham gjennemtrængt af Tidens sande Livs-Kraft, — vi se, hvorledes den har bevæget hans Sind, uddannet hans Verdens-Anskuelse og bestyrket ham i de Overbevisninger, som han, uden at forvirres af nogen

flygtig Opinion, fulgte i sin Styrelse. Saaledes stod denne Freds-Fyrste ikke blot ved sit Purpur, men tillige i Erkjendelse og Handling, paa Samfundets Høide.

Kong Oskar havde tidligt fattet sin Opgave og erkjendt, at Midlerne til dens Løsning først maatte søges i hans egen Udvikling. Han, der var Arving til tvende Kroner, valgte ingen Lettelser, ingen Gjenveie i Forberedelsen til det alvorlige Livs-Kald. Som en god Søn af en stræbende, frisindet Tid arbeidede han, for at vinde den aandelige Frihed, inden han modtog det Scepter, hvormed han skulde beskytte Folke-Frihedens Indstiftelser. Ingen Egn af Menneske-Forædlingens store Rige blev ham fremmed; han kunde udholde den strenge Forsknings Arbeide, og naa dens Frugter, — forlystes i Tankens Verden, og fastholde de Syner, den viste ham. Dertil nærede han sit Hjertes Varme, og hans Sind fremblomstrede i Øvelsen af de Kunster, der forskjønne Tilværelsen og samstemme paa Ny de delte Kræfter. Stille, kun lidet berørt af Styrelsens Idræt, næsten som i et Privat-Livs Forborgenhed, foregik denne Udvikling. Men de tvende Folk kjendte dog dens Art, — og om der end gaves dem, som fandt denne mindre stemmende med en Stats-Styrers Hovedsag, erkjendte dog alle oplyste Borgere en saadan Udviklings høie Værd for Tron-Arvingens kommende Virken. Heller ikke blev hans aandelige Syssel uden Vidnesbyrd. Fra sine Studiers indfredede

Kreds sendte han en betydningsfuld Hilsen til Broderfolkene, og idet han fremstillede for Almenheden sine Tanker om et af Samfundets vigtigste Anliggender, aabenbarede han derved saavel sin Tænknings Grundretning som dette faste Retsind, denne dybe Menneskekjerlighed, der fremfor Alt betegnede hans fredsæle Aand.

I sin Forberedelses Tid stod Oskar flere Gange, baade som Yngling og som Mand, i det norske Folks Midte. Og eiendommeligt var det Væsen, hvormed han vandt Hjerterne, — saa forskjelligt fra den heltemodige Faders mægtigt gribende Personlighed. Oskars Væsen bar et Præg af tankefuld Selvbegrændsning. Det var som om han i hver Stund havde Følelsen af sit kommende Ansvar, som om al hans Fremtræden derved fik et dæmpet Udtryk. Men Folket blev snart fortroligt med dette Ydre, tydede det smukt, og gav ham sin fulde Hengivenhed. I hans prunkløse Færd, i hans Aasyns milde Alvor saa det de gode Varsler, som hans Konge-Bane har stadfæstet.

I sin fulde Manddoms-Kraft tog Oskar Sceptret, og da udtalte han som sit kongelige Løsen det vegtige Ord, der har faaet en uforanderlig Samklang med hans Navn. „Ret og Sandhed", — hvilket alvorligt Valgsprog i et Menneskes Mund! Det tiltaler og kalder som fra Fornuft-Livets dybeste Grund. Det nedslaar og forfærder ved sin manende Strenghed.

Ubetinget hyldes det af Alle; den Svage og den Stærke, den Letsindige som den Omsorgsfulde siger i sit Hjerte: Ret og Sandhed! — Disse Ord ere simple og jevne, og dog have de en skarp Glands, der vel kan smykke et høit-stillet Skjoldemærke. Men hvo kan uden Bæven udtale dette Løsen som Fordringen til al sin Idræt, som den Lov, hvorefter han vil have sit Liv dømt? — Ret og Sandhed, det er Alt, alle gode Forsætters, alle Fornuft-Buds Hovedsum. Vel vide vi, at intet Menneske-Liv kan fyldestgjøre Fordringen, men dog — at være udholdende i Bestræbelsen, trofast tjenende under dette Lovbud, hvor vanskeligt for en Dødelig, og vel ikke mindst for den, der bærer Kronen! — I Oskars Mund var dette Ord baade et Vidne om hans Forberedelses Alvor og et frivilligt Løfte til de tvende Folk. Folkene hørte det med Glæde og tillidsfuld Forventning. Men han, der udtalte det, og lod det, sammen med sit Navn, afpræge i Sten og Metal, — han har været dybere bevæget, han har følt Kronens forøgede Vegt paa sit Hoved og været ydmyg paa Tronen under Ansvarets Magt.

Kong Oskars Livs-Gjerning ligger afsluttet for vor Betragtning. Og vel er det saa, at den endnu ei kan finde sin fulde Belysning. Men der er i hans Eftermæle en Røst, som ei skal forandres eller fortrænges, en Røst fra Folkehjertet, som vidner om, at han blev sit Løsen tro, hengav sine Kræfter i

i den hellige Tjeneste for Ret og Sandhed. Mangehaande Fordringer, som kun efterhaanden, i Slægtfølger, kan fyldestgjøres, bleve henvendte til hans Styrelse, — stærke Brydninger af en bevæget Tids Kræfter omgav hans Trone. Kunde han tilfredsstille alle saadanne Krav, — kunde han klare eller lede Bevægelsen? Ak, hvorledes var det muligt, selv om han havde eiet et Overmaal af Kraft og træffende Indsigt? Ogsaa mod ham rettedes Anklager og misfornøiede Raab. Han, der med udholdende Nidkjerhed stod ved Styret, hørte dog mangen Bebreidelse for Svaghed, Vaklen, eftergivende Nølen.

Saadanne Domme ere allerede i mangt et Punkt frafaldne, hvor Tingenes Udvikling har medført en anden Betragtning. Men hvo der med aabent Sind har opfattet Kong Oskars Karakter og Personlighed, skal selv i hine Bebreidelser finde en Betegning for det, der, under al menneskelig Skrøbelighed, var vor hedenfarne Konges ædleste Væsen: hans Selvprøvelse, hans altid vaagende Retsind. Kong Oskar følte, at han ikke blot var omgjordet med Afgjørelsens Sværd, men at der tillige var lagt i hans Haand en Vegt, for hvis Udslag han bar det uendelige Ansvar. Saaledes, i Alvor og Gudsfrygt, overholdt han sit kongelige Løsen. For ham var det intet brammende Magtsprog, — intet Præg, der skulde stemple et Døgnets Forlangende med en blendende Sanktion; men det var ham en advarende Røst

i hans Indre, og dertil et freidigt Vidnesbyrd om hans Lydighed under den Aand, som er stærk i Svagheden, og hvis Domme ere ubedragelige.

Og sandelig, dette hans Ædelsind har baaret rig Frugt for hans Lande. Og det er ikke først Savnet og Sorgen, som udtaler det. Selv har han været vidende om og lykkelig ved den dybe Taknemmeligheds-Følelse, der under hans hele Styrelse har gjennemtrængt Norges Folk. Ja, som en Fornemmelse af Sundhed og Velvære levede i vort Samfund Tilliden til denne Lands-Fader og Bevidstheden om, hvad vi skylde ham. Han, der var erfaren i Selvprøvelse, havde med uhildet Blik seet Selvstændighedens Krav hos det stræbende Folk; han erkjendte, at denne dets Grundstemning var Et med dets Udviklings-Evne, en Kraft, der kunde anspændes til alt Godt og beseire store Hindringer. For ham, den høisindede Voldgiftsmand, stod det klart, at saa vist som denne Selvstændigheds-Aand var forudsat i de tvende Rigers Pagt, ligesaa vist maatte dens fulde Anerkjendelse være Betingelsen for det rette Samfundsliv i Foreningen.

Kong Oskar forstod det norske Folk, — dette Vidnesbyrd indeholder Grundvolden til Alt hvad der i vort Land er blevet hans Styrelses Ros og Velsignelse. I Norges Stats-Liv er der en Karakter af Aabenhed og Menløshed. Det har havt sine indre Gjæringer og Kampe; men det har kun villet hæve sig af sin Afmagt,

afhjelpe sine dybe Savn, øve sine Kræfter, for at naa en Udvikling, der kan stemme med dets Kald og Plads mellem Folkene. Hvilke store Vanskeligheder vare ei her at beseire, hvilke Offere at bringe for den Slægt, der saaledes skulde bygge Landet og betrygge dets Fremtid! Sandelig, naar vi overveie alt dette, — og ingen Betragtning kan ligge os nærmere, — da synes det underligt, at en saadan Stræben kan blive politisk mistænkelig. Men da staar ogsaa Kong Oskar saa forsonende, retvis og klar for vore Tanker, og vi føle, at dette Folks Higen maa have besjelet ham, fundet dyb Gjenklang i hans kongelige Sind. Saaledes løftede han for Verden Norges kronede Skjold. Paa vore Volde og Stavne, i vore Arbeiders Hegn plantede han Selvstændighedens rette Banner. Og se, det var mere end et Tegn for Riget, — det blev i Sandhed hans Banner, hans kongelige Mærke, hvorunder han skred trofast frem med dette Folk paa de steile Baner for dets Udvikling.

Vi mindes de vækkende Ord, hvormed han første Gang fra Tronen tiltalte Norges Storthing: „Oplysningens Velgjerninger“, sagde han til Slutning, „Samfunds-Kræfternes Udvikling og Frihedens Hegn er en Arv, som vi bør efterlade i en endnu bedre Skikkelse til vore Efterkommere“. Og naar vi nu holde dette Krav imod Opfyldelsen og prise Verket, da finde vi mellem de mange Arbeidende ingen mere ufortrøden end han, der udtalte

Fordringen, — han, Herskeren med den sanddrue Røst og den lutrede Vilje. I hans fredelige Saga er en Række af Norges lykkeligste Aar indtegnet, med store indgribende Idrætter til Fremgang for Riget i Samfunds-Orden, Velstand og Oplysning. Og fordi Kong Oskar i alt dette gik sammen med sit Folk, var deltagende i dets Anstrengelser og agtede dets offentlige Aand, — derfor kalde vi ham med Inderlighedens Stemme en Lands-Fader. Hver Gang vi sige, at den bedste Vinding, vort Folk under hans Scepter har naaet, er dets modnede Selvbevidsthed, vidne vi tillige om Visdommen i hans Styrelse og om den rene Æres-Glands, der omgiver hans Navn.

Norges Krone fik i Kong Oskars Varetægt forhøiet Betydning, og alt som vort Folk kom til denne Erkjendelse, steg dets Følelse for Broderfolket og de forenede Rigers Pagt. Oskars Retsind var ligesom det Midtpunkt, hvori de mangehaande Fordringer og Stemninger, Rigerne imellem, fandt sin Ligevegt og Samklang. Og hvo vil negte, at vort eget Samfund derved fik en velgjørende Paavirkning, berørtes af en friere Aand? Under Oskars Øine, og til Sjeleglæde for ham, fremblomstrede med nye Kræfter det nordiske Forbunds-Liv. Og endnu inden Afmagtens Taager omgav ham, stod han i Klarheden af dette Foraar, signet og hyldet af den Slægt, i hvem hans Verk skal fuldkommes.

Ja, som den høisindede Lands-Fader for tvende Folk er han signet og hyldet. Og den taknemmelige Samtid, der i Savnet anskuer hans Billede, kan ei heller tvivle om hans Plads i Berømmelsens store Mindehal. Hvad han har erkjendt og søgt er intet skuffende Fantom, der farer hen og slukkes, — nei, det er et Formaal, givet af den Sandheds-Aand, der mere og mere vil udbrede sit Rige. Derfor skulle kommende Slægter prise hans Livs Stræben, forstaa hans kongelige Væsen, der baade var fast og mildt under den voxende Omsorg, — fast og mildt i Fremsyn og Eftertanke, i at paaskynde og afvente, — fast og mildt i at ville det Gode og bevare Troen paa dets Selv-Udvikling. Naar vi da haabe paa en Fremtid, som i Forædlingens og Fredens Aand stedse mere skal vinde Syn for det Opløftende i Personlighedens Adel og for dens Betydning paa en Trone, — da tænke vi os ogsaa Kong Oskars Billede høit-stillet i Mindehallen til uforgjængelig Ære.

Kong Oskar nyder den Godes Hvile efter sit ufortrødne, alvorlige Dagverk. Og saa mild en Erindring har han efterladt hos sine Folk, at den midt i Savnet vederkvæger Hjerterne. — Men idet vi saaledes erindre ham, tænke vi ogsaa med Taknemmelighed paa de Kjere, der stode ham nærmest, lettede ham Kronens og Sorgernes Byrde, og udbredte om hans kongelige Arne den samme Velsignelse, som i det borgerlige Liv er Betingelsen for al Fred og Velfærd.

En rig Kjerligheds-Arv er tilfalden de Sørgende i Kongehuset. Denne Trøst bringes dem fra Folke-hjertet, og overalt, hvor de dvæle eller færdes i Oskars Riger, skulle de fornemme dens lindrende Kraft.

Og med særegen Betydning lyder dette Ord for ham, der nu er opstegen paa sine Fædres Trone. Til glad Fortrøstning, som til forhøiet Ansvar, lever hos ham den Bevidsthed, at han tilligemed de tvende Kroner har modtaget den rige Kjerligheds-Arv.

I vort Fædreland er Hengivenhed for Kongen et i Folke-Karakteren rodfæstet og udholdende Træk, nøie forenet saavel med dette Folks Friheds-Sind som med dets dybe Sands for Lovlighed og Ret. Hvor velgjørende da for Almen-Aanden, naar denne Stemning finder i Kongens Personlighed og Virken sin fulde Tilfredsstillelse! Kong Carl ved det. Han kjender dette sit Folk, og har fornummet de ubedragelige Ytringer af dets Hengivenhed. Med den aabne Freidighed, der vinder alle Hjerter, er han kommen denne Hyldest imøde, og har som Rigets Styrer allerede lyst betegnet sin kongelige Bane.

Vort Folk dvæler nu ved denne Udsigt, — og her, fra Kredsen af Videnskabens Dyrkere, kan det høre en Røst, der taknemmelig-glad vidner om Kong Carls oplyste Aand og samstemmer med Norges bedste Forhaabning. Tillidsfuldt se vi op til hans Trone. Han vil fortsætte Oskars Verk. Skjønt med andre Gaver og Kræfter, med et andet Personlighedens

Præg, vil han ligne Faderen i kongeligt Høisind og vorde elsket som han. Ja, han har udtalt sit Forsæt. Ogsaa han har fra Tronen hilset sine Folk med et betydningsfuldt Tilsagn: „Med Lov skal Land bygges“! Her lyder atter Styrelsens Alvor, her er Anspændelse for alle ædle Evner, — her mødes Konge og Folk. O maatte det altid ske ærefuldt, med Visdom og Samdrægtighed!

Gud høre vore Bønner og signe Verket! Hans naadige Beskjermelse være over Kongen og de forenede Riger!

Ved Universitetets Halvhundrede-Aars Fest

2den September 1861.

(Skaal-Tale for de nulevende Studenter fra 1813).

Et halvt Aarhundrede er efter Menneske-Livets Maalestok et langt Tidsrum, — og en mærkelig Begivenhed, der ligger saa langt tilbage, har allerede et Anstrøg af den Fjernhed, der kræver Historiens Lys. Men dog, hvor meget synes ei Afstanden forkortet, naar levende Vidner fra hin Tid træde os imøde, og vi ligesom inddrages i Kredsen af deres Erindringer! — Denne Forbindelse af Fjernt og Nært tilbyde de femti-aars Mindefester. Saaledes forhøie de Tilbagesynets Lyst og Alvor, og sammenknytte ved en livfuld Overleverelse vidt-adskilte Slægter.

Vor Mindefest savner ikke dette tiltalende Præg, — thi midt iblandt os sidde Medborgere, hvis Erindring bevarer Indtrykket af hin store Folke-Glæde, da denne Dags Lykke oprandt over Norge, — da vort Land

ved den i Sandhed blev haabefuldt og løfterigt. I denne Række se vi Studenter fra vort Universitets første akademiske Prøve. Og til dem især vender sig vor Betragtning, fordi vi føle, at deres festlige Stemning idag maa være eiendommeligt dyb og gribende.

Universitetets første Vaar-Kjending var den Stund, da deres eget Ungdoms-Haab satte Blomst, og aldrig siden har den nye Aars-Vext i det akademiske Hegn været saaledes hilset og signet, som da det viste sin Førstegrøde. — Et Skjær af den Indvielse hviler i disse Mænds Erindring, — ja, det udgaar fra dem til os alle, medens de med en yngre Slægt tømme Takkefestens Minde-Bæger. Og det nye Haab for vor Høiskole slutter sig nu til deres Erindring, og knytter dem til de Yngste i denne vor Kreds, til dem af os, der længst skulle følge vort Lands Udvikling og maaske opleve den næste akademiske Jubeldag.

I Unge, erindrer Eder da disse Gamle, der vare blandt de Første paa den aabnede Bane, — bevarer deres Navne til Hundred-Aarets Fest: John Aas, Christian Frederik Arboe, Clemens Ebbell, Jens Lyster Frølich, Sigward Emil Petersen, Hans Riddervold.

Og nu et Bæger for Universitetets første Studenter! Maatte deres Livs-Aften endnu længe kvæges af Erindringens Væld! Himlens Velsignelse være over deres Alderdom!

I Studentersamfundet

ved Indvielsen af en ny Fest-Sal i det gamle Lokale, 5te November 1846.

Det er blevet en almindelig Skik i vor Tid at lade Talen være Ledsager og Fortolker af ethvert festligt Optrin og af enhver Sammenkomst, der blot paa nogen Maade kan indbringes under en Tendents. Thi Tendentsen er Alt i vor Tid, og Ordet — det indledende, det bebudende, det løfterige — udbreder sit Rige, udsender sine Herolder, og er Vikarius i Handlingens Mindreaarighed.

Hvo har ei hørt den Bemærkning, at det i vor Tid ingensteds kommer til rigtig Handling. Denne Anke lyder overalt, hvor de nye Ideers Strømning er fornummet, uden at derfor just deres Leie og Dybde er undersøgt. Man besværer sig vistnok ikke derover, at Prøvelsen gaar forud for Handlingen og bliver lydelig; thi Ordet betegner, at der tænkes og overveies, — og den Tid vilde synes ganske trøstesløs,

hvori Intet vidnede om Aandens stille Arbeide i at omdanne det Givne og forberede det Kommende. Men at Talen gaar udover sin Kreds, og vil give sig Mine af Handling, dette kan man finde beklageligt og betænkeligt. Og sandelig, naar man lægger Mærke til, hvad der dog nu overalt ved store og smaa Anledninger tales, da skulde man tro, at man hørte Proklamationen paa selve Slag-Marken, eller Programmet til det begyndende Skuespil, eller det sidste Varsku af dem, der netop vilde tage fat. Thi saa stort Fynd, saa meget af de spændte Musklers Svulmen har Talen nu overalt. Men det Bebudede udebliver, — og desto hurtigere er atter Talen i at udfylde Pauserne.

Man skuffer sig vist ved den Forestilling, at det nu blot er ydre Tvang, der stiller sig hindrende imellem Bebudelsen og Verket. Thi selv om der allesteds var Adgang til fri Udøvelse af det, der fordres og fremstilles som Udtryk af Tankernes Higen, er det dog sandsynligt, at Handlingen, om den end paafulgte, vilde blive et ufuldstændigt og umodent Forsøg. Vi føle Alle, mere eller mindre dybt, at vi ere inde i en Periode, hvis Aand driver Slægten til Selv-Prøvelse, og denne er altid forbunden med Tvivl og Frygt. Den nærliggende Forgangenheds Handling forekommer os nu tvetydig og mangelfuld, og i denne Forberedelsernes Tid, der fast i alle Retninger driver paa den historiske Eftertanke, slutte

sig de forskjellige Menneskehedens Tilstande og Anliggender saaledes sammen i større, mere omfattende Tanke-Billeder, at den Besindige lettelig foruroliges ved den enkeltvis fremskudte Kraft-Ytring som ved et Spring, der truer det Heles Orden og Følge.

Saaledes kan det synes, at vor Tid vil danne Overgangen til en Epoke, hvori Begivenhederne som fuldmodne Frugter skulle løse sig fra Vexten, og hvori det med klarere Bevidsthed kan siges, at Noget sker i Tidens Fylde, — en Ideal-Epoke, som kræves af de Utaalmodige, men som selv kræver lange Forberedelser. Ligesom nu den Enkelte, medens han er meget fordybet i sig selv, just derfor er sen eller uskikket til Handling, saaledes, kunde man sige, er den nærværende Tid — med alle dens smaa og store Tanke-Udviklinger, med alle dens Tegn og underlige Gjerninger — dog ei Handlingens rette og beleilige Tid. Men alligevel falder Ordet overalt saa udfordrende og lofterigt. Det er som om Ordførerne kun følte den gjennem-reflekterede Tids hemmende Indflydelse, — det er som om de troede, at det Løsen, de udtale, med en Trylle-Formels Magt kunde aabne og jevne dem den Bane, som de ei ere i Stand til at betræde med Viljens Kraft-Indvielse. Dog, — saadanne Tanker bringe mig udover min Tales egentlige Gjenstand, og — hvad der er værre — man kan sige, at Anledningen selv er for tynd

til at bære disse Betragtningers Alvor. Lad mig derfor optage mit Thema her!

Jeg fører i Aften Ordet i et Selskab, mellem hvis Minder jeg har nogle af mine egne kjereste Ungdoms-Erindringer, — og jeg skal paa de Forsamledes Vegne indvie den Hal, hvori enhver Deltager vistnok ønsker at Selskabet maa bevæge sig og fremgaa i et fornyet Liv. Og skjønt denne Begivenhed gjerne i sig selv kan kaldes ringe, vil dog vel Ingen i den deltagende Kreds nu have den saaledes betragtet.

Vi tro Alle, at dette Selskab har sin Del at udføre af Normænds store Fælles-Anliggende: Fædrelandets kraftige og alsidige Foryngelse. Og hvo af os medbringer ei Ønsker, der svare til dette Formaal? Men om vi end gave Ønskerne Navn af Forsætter, og forkyndte disse ved Løftets Bæger som vore kommende Idrætter, det var dog endnu ei Handling, og det kunde dog ei bringe Ønsket videre, dersom dette i sig selv ei var levende Stræben. Thi hvad Alle ønske her, er et Gode, som kun opnaaes derved, at hver Enkelt kommer ud over Ønsket og er medvirkende.

Dette Selskabs Historie viser en ustandselig Higen efter Forandring, og vi have her, i det Smaa, Afbilledet af Tilstande, der i de videste Kredse betegne vor Tids Gjæring. Denne Sammenstilling kan tages skjemtende. Men noget Alvor kan dog

ogsaa lægges deri. Studentersamfundets Indretning er, som det heder, dannet efter de bedste Mønstre: det er en Republik *in optima forma.* Uroen er som Livs-Element optagen deri. Her, som overalt, vil man først og fremst have Bevægelse.

Det, der for Tiden bevæger de store Samfund, og dermed tillige de smaa, er et Frembrud af ungdommelige Ideer, hvis Retning vel kan angives, men hvis Udviklings-Proces i Virkeligheden ei er funden. Man kan kalde dem ungdommelige, dels fordi de endnu ere i Gjæring, dels fordi deres Krav altfor meget haste ud over det Givnes Betingelser. Og just derfor elsker Ungdommen dem, og søger, hvor det paa nogen Maade gaar an, at fremstille dem og gjøre dem gjeldende. Alle disse Ideer ere Udstrømninger af Friheds-Tanken. Men Friheden bæres overalt af Virkeligheden, og dens Fremgang sker ud af de historiske Betingelser. Overser man denne Sandhed, da har man det abstrakte Ideal, det kunstige System, der er ufrugtbart, fordi det er fremtvunget.

Men naar vi maa tilstaa, at man i mangen Bestræbelse for dette Selskabs Udvikling er gaaet udenfor de naturlige Midler og har dermed indbragt tvungne, besværlige Tilstande i den ungdommelige, friheds-elskende Kreds, da maa vi dog tillige glædes ved, at Grunden er frisk her og har vist et

virkeligt Liv, der gjennem de mange Forandringer nok vil finde sin rette Frigjørelse.

Skal jeg nu ved min Tale udpege bestemte Forholdsregler og Handlinger til Fremme for en saadan Udvikling, eller bebude, at dette Selskab er ifærd med at gjøre et stort Fremskridt? — Jeg vil det ikke, mine Herrer, og jeg haaber, at De heri dele min Følelse. Thi er det ikke saa, at det indledende Ord i vor Tid møder Tvivl, og henvender Tankerne paa Talens Overgreb og de høirøstede Bebudelsers Tomhed? „Vogt Dig nu," siger en advarende Stemme, „at Du ikke staar som de middelalderske Dramers Prologus, naar han beretter, hvad der i selve Stykket ikke skal forestilles og foregaa!"

Men om jeg endog nu skyr at lade Ordet foregribe Handlingen, vil jeg dog betegne den Grund, hvoraf jeg tror de rette Idrætter i denne Kreds skulle fremgaa. Jeg lægger her ingen afgjørende Vegt paa Noget, der angaar dette Selskabs Klasse-Interesser eller dets akademiske Forhold; thi fra et saadant Punkt kommer man strax til Spørgsmaalet om særegne Foretagender og Reformer, hvis Gjennemførelse altid kan være tvivlsom. Jeg vælger hellere en af de almindelige Sætninger, der ubetinget fordre Anvendelse og ere hævede over al Tvist.

Saaledes vil jeg minde om, hvad Platon i sit Verk om Staten lader Sokrates sige, at „Samfund stiftes, fordi Enhver føler, at han ikke har nok i sig

selv." Her nævnes en Grund for Fleres Samhold og Samvirken, der vistnok er af høieste Betydning. Ethvert Selskab, der venter at bestaa, maa vedkjende sig den. Og kommer nogen Forening i Stand uden dette Støttepunkt, da skal man snart se, at al Travlhed for at holde den vedlige kun er forstyrrende og opløsende.

Ingen Trang i den menneskelige Natur er dybere end denne samfund-stiftende Følelse. Vor Sjele-Udviklings Væsen fordrer med Nødvendighed Samlivets Indvirkning paa den Enkelte, og derfor give de sørgelige Exempler paa et aldeles afsondret og forvildet Menneskeliv Billeder af en saa fremmed Tilværelse, at det kunde forlede Linné til at opstille en egen Menneske-Afart med Betegningen „*homo sapiens ferus*."

Det sociale Liv har altsaa ikke blot en sædelig Grund, — det er tillige paa det Dybeste naturbegrundet. Heri findes tilsidst ethvert Samfunds stærkeste Borgen og den Kilde, hvoraf det altid kan hente frisk Næring, naar det kun ikke har tabt den af Sigte.

Jo tydeligere en afsluttet Kreds kan paavise den sympathetiske Magt som sit, gjennem enhver Særegenhed bevarede Livs-Element, desto sikrere er dens Bestaaen, desto sundere dens Ytringer. Ja, enhver Form af selskabelig Forening maa have det Indhold, der kommer fra Samlivets dybeste Kilde;

thi dennes Kræfter gaa gjennem Menneske-Verdenens hele Udvikling, og ville paa alle Punkter træde for Lyset.

Om end den Enkelte er nok saa ringe og lavt stillet, er han dog inde i disse Kræfters Virkekreds og maa, naar han kun besinder sig, føle deres Indflydelse i al sin Digten og Tragten. Og ligedan er det med den Udmærkede og Høit-betroede. Hver Gang han prises for sit Verk, føler han ogsaa, hvad han skylder den store Organisme, hvoraf han er et Led, og hvis Liv ikke blot har vakt hans Selv-Bestemmelse, men tillige bidraget til at danne dens udtrædende Former. Ja, ved Betragtningen af de største Gjerninger komme vi maaske snarest til den Erkjendelse, at den Enkeltes Daad i Grunden er Fleres Fælles-Virkning, det klareste Frembrud af en Tanke, der har udviklet sig gjennem en Række eller i en Kreds af aandeligt Samlevende. Og just hvor et saadant Fællesskab er kjendeligt i Verket, tiltro vi dette den videste Eftervirkning og den mest indgribende Magt.

Naar vi erkjende dette sympathetiske Anlæg i Menneske-Samfundet, og indrømme, at dets uhindrede Udfoldelse er Betingelsen for den høiere Kultur, hvoraf de dybeste og frugtbareste Ideer mangen Gang som ved et pludseligt Foraar fremblomstre, — hvoraf kommer det da, at vi saa tit, naar vi staa ved denne Erkjendelses yderste Gjen-

nemførelse i Livet, bøie af fra Retningen, som om den nu med Et kunde føre os vild? Jeg tænker her paa de mindre selskabelige Kredses Væsen, saaledes som det kun paa et vist Kultur-Trin kan naaes, og saaledes som det netop skulde vise det humane Samlivs frieste og letteste Udfoldelse af Sympathiens Spire.

Det er selsomt at betragte, hvor omhyggelig man kan være i at fjerne det Almen-Menneskelige, det sympathetisk Vækkende, fra saadanne Kredse, hvis Liv dog skal betegne just det, man vil udelukke. Ofte er det en tom Anstand, der reiser indbildte Skillerum imellem de Samværende, — undertiden søger man det Selskabeliges Befordringsmidler i Bestræbelser, der kun tilhøre den Enkeltes ensomme Timer, eller hvorunder de Samvirkende dog atter danne afsondrede Grupper. Snart er det Parti-Aandens Splittelser, og snart igjen Fordringen om et dybere Fostbroderskab i Laget, der berøver saadanne Kredse deres rette Livs-Element og idelig truer dem med Opløsning. Maaske frygter man for at tilstaa sig selv, at Selskabeligheden er Samlivets let bevægede Ydergrændse, men hvori netop det Inderlige skal komme frem i sit frieste Udtryk.

Tør jeg sige, at Studentersamfundets Historie viser hyppige Tegn til at man har miskjendt dette Krav, som ingensomhelst Kreds maa overse, naar den er anlagt paa selskabelig Vederkvægelse? —

Sandelig, her har været nok af Sondring og Splittelse. Jeg nævner dette Onde i de Unges Kreds med dobbelt Beklagelse; thi den værste Dæmon i vort Land er Sondringens Aand.

Denne Aand, som i vor kritiske Tid finder saa megen Næring, misbruger Folkets naturlige Skarpsindighed til ensidig Fremsøgen af ydre Skjelnemærker der, hvor de forskjellige Kræfters Samklang og Forbindelse fremfor Alt skulde erkjendes, — og denne Aand forøger ved kunstige Misforstaaelser og Mistydninger den Spredning af Kræfterne, som Landets Beskaffenhed og begyndende Udvikling allerede medfører. De aandelige Arbeideres Sjele brydes idelig. Den Enkelte kastes altfor meget tilbage paa sig selv; Tvivlen og Mistilliden, der møder ham, indsniger sig efterhaanden i hans Sjel, og nager hemmeligt paa dens Virkekraft.

I de unge Videnskabsdyrkeres Kreds skulde denne fordærvelige Aand finde et levende Modværn. Her skulde dog de forskjellige Bestræbelser for det Sande og det Forædlende sees i Sammenhæng og møde den gladeste Deltagelse.

Er det da ikke godt og tjenligt at paakalde Sympathiens naturlige Magt her, og at minde om dens Udvikling gjennem den ædle Selskabelighed, — gjennem dette Medium, hvor Alle aande friere, fordi det saa mildt bryder Egoismens og Ensidighedens Fordringer og samstemmer til en villig Fordrage-

lighed de stridige Livs-Ytringer? Og sandelig, naar blot Fælles-Interessen er Hovedsagen for Enhver i Laget, da findes ogsaa de Former, hvori den kan udtrykke sig, og hvori den Enkelte finder Samlivets rette Nydelse, med rigelig Gjengjeld for den Fordom og det Selv-Hensyn, som maa opgives.

Men naar jeg nu, mine Herrer, stiller Dem for Tankerne, om det ei er gavnligt for dette Samfund at søge en dannet Selskabeligheds Krav fremfor noget Andet, da turde det dog maaske synes som om jeg førte Ordet for et blot overfladisk Anliggende. Ja, vistnok tilhører det selskabelige Liv, som her menes, Udviklingens Overflade. Men for Den, der har Grundens Væsen og Kraft i sig, er det en høi Ros og Fuldendelsens Mærke, at han har naaet Overfladen og kan beherske den. Saaledes er den humane Aand, der gjennemtrænger Livets Alvor og udformer dets Guld — selv til de letteste Smykker — en Magt, der for den Tænkende vil kunne bevare Grundighedens Præg.

Det er derfor heller ingen let Stræben, hvortil jeg opfordrer, naar jeg foreholder Dem dette Samfunds Fremgang i den ædle Selskabeligheds Retning. Thi hvor meget har ikke denne Magt, under de bedste Menneske-Kræfters Bistand, udvidet og forskjønnet sit Rige? Beskaffenheden af et Folks, en Forenings selskabelige Nydelse er maaske nu

mere end nogensinde før en Betegner for Samfundets Aandrighed og Kultur-Grad.

Maalet ligger altsaa høit nok. Det er et Punkt, hvorfra en ironisk Stemme tør tilraabe selv den lærdeste Forsker, naar denne er hildet og bunden af indskrænkede Vaners Tvang, hint linnæiske Artsmærke: *homo sapiens ferus.*

Dog, man kunde erindre mig om, at dette vort Samfund jo virkelig sigter til selskabelig Nydelse og har paa mange Maader søgt at tilveiebringe den. Men jeg har heller ikke glemt det, og naar jeg ser tilbage paa min Ungdoms-Tid og til dens travle Virken for dette Samfund, staar det tydeligt nok for mine Tanker. Jeg fremhæver blot hint Øiemed, fordi jeg ønsker, at det maa seire over de fremmed-artede Hensigter og Anstrengelser, som med Skinnet af en større Gyldighed indtrænge sig i Kredsen.

„Velan da", siger man, — „vi vente nu blot paa Anvisningen af de rette Midler, den bedste Fremgangsmaade til Opnaaelsen af Øiemedet." Men dertil kommer det ei i denne Meddelelse. Jeg har sagt det forud: jeg udkaster ingen Plan og bebuder Intet. Og hvortil skulde det vel nytte, om jeg gjorde det? Kan Selskabeligheden læres anderledes end ved den indbyrdes Undervisning? Og skal den Ældre vise Ungdommen, hvordan det glade Samliv bedst udvikles af Sympathiens Fylde?

Hos Ungdommen er just Trangen til et saadant Fællesskab størst. I Aandens Gjærings-Tid er den aabne Meddelelse vederkvægelig som en Læskedrik for den Tørstende. Og naar vi betragte Ungdommens Kjendetegn: det søgende og dog frie Blik, — den hurtige Tanke og det villige Ord, — den varme Følelse, hvori Alt optages, og hvorfra Alt udstrømmer, — det levende Nemme, der saa færdigt tilegner sig det Fremmede og det Nye, — det lette Sind, der holder Sjelen svævende over Sorgerne, — naar vi betragte alt dette, da er det jo som om vi saa Selskabelighedens Blomst med Et udfolde alle sine Blade.

Og nu det store Tanke-Indhold, som de videnskabelige Sysler efterhaanden give Eder, — er det maaske ubrugeligt for Selskabeligheden? Ingenlunde. Jeg tør nok sige, at det netop skal betegne Selskabeligheden saaledes som den her maa være beskaffen. Jeg tør sige det, skjønt jeg mener, at alt videnskabeligt Udstyr og Arbeide helst bør være fjernet fra denne Kreds. Men da maa jeg ogsaa gjentage, hvad jeg nylig ytrede: at Selskabelighedens Opgave ei er let.

Det er en Kunst, at omsætte hint alvorlige Stof i Tankernes friere Bevægelse og i Indbildningskraftens Spil. Det er en Frugt af Aands-Dannelse at kunne modtage og forstaa en Paavirkning af den Art, og det er kun, hvor den sande Humanitet

besjeler Kredsen, at denne gjensidige Beaandelse kan øves med Frihed og udbrede varige Stemninger.

Men Fordringen om et saadant Samfunds-Liv er stadigt forhaanden. Det maa atter og atter forsøges. Blandt de Forsamlede skal da mangen Gang nye Indtryk og Forestillinger vækkes, og ubemærket skal det frugtbare og vingede Frø svæve mellem Givende og Modtagende, for siden i en god Time at finde sin Udvikling og Anvendelse.

Men idet jeg dvæler ved de Anlæg til en sand Selskabelighed, som dette Samfund i sit indre Væsen gjemmer, kan jeg ikke overse den ædle Tonernes Magt, der er inddragen i vor Kreds, og som forskjønner Aftenens Fest. Musiken er ikke blot i den sædvanlige figurlige Betydning en opbyggelig Kunst. Thi den sammenbygger ligesom de skilte Gemytter, og giver dem et høiere fælles Præg ved Harmoniens levende Omslutning. Dette er den aandelige Mening af Orpheus's Kunst i at flytte Stene og sammenføie dem til ordnet Skjønhed, — og i denne Forstand har Apollon bygget Megara ved at lægge sin Lyre paa de ufærdige Mure.

Saaledes skal ogsaa Sangen bidrage til at bygge dette Samfund. „Tonerne hendø, men Harmonien varer ved."

Med dette gode Forvarsel være vort Samfunds nye Hal indviet!

Ved Studenternes nordiske Høitid

i Kristiania.

1.

13de Januar 1846.

---

a. For Nordens Aand.

(En Statuette af Odin var anbragt som Bord-Opsats.)

Vi have stillet Odins Billede i vor Kreds, og jeg skal nu aabne Festen ved at udbringe et Odins-Bæger. I denne Handling finder jeg et Udtryk for vor Høitids Karakter og Øiemed, og saaledes vil det uden Tvivl opfattes af Enhver, der i Tankerne danner sig et Omrids af alt det, den nordiske Oldtid har seet i Odin. Valhals ældste, øverste Gud har ikke taget sit rette, omfattende Navn af Vaabenfærd, — thi Odin betyder den Snilrige. I Heltetiden maatte han, som Overgud, tillige være Roptatyr, d. e. Kæmpernes Gud, og Valfader. Men det er nu overalt erkjendt, at det Old, der, under sin

ustandsede Kamp-Lyst, dog satte Tænkningen som den høieste alt-styrende Magt, har i sit inderste Liv været noget Bedre end en blot Sværd-Tid. I Odin fremtræder Enheden af Asernes Evner, der uden ham ere splittede og planløse. Derfor bliver den største Kraft-Ytring af Styrkens Guddom, hvor den staar adskilt fra Odins ordnende Forstand, en blind, ensidig Virken, der forhaanes af Mørkets onde Magter. Naar vi erindre de dybe Myther om Odins Pagt med den vise Mimer, om hans Tog efter Suttungs Mjød, som han siden til Guders og Menneskers Lyst giver en høiere Indvielse, om hans Dvælen hos Saga, hvor han daglig tømmer det gyldne Bæger, da maa vi i disse Træk opfatte Billedet af en Aand, hvori vor Oldtids Liv er kommet til en alsidig Udfoldelse og Selvbeskuelse.

Odin skal da nævnes her som Udtrykket for Nordens Aand, der giver Vidnesbyrd om sig selv og bærer Fornyelsens Kraft i sig selv. Men i alt dette ligger Svaret paa et Spørgsmaal, som er blevet fremsat ved denne Høitids Anordning. Man har spurgt, hvorfor vi have opstillet Odin her og ikke Thor, som dog i Norge hædredes over alle Aser. Denne Thor, m. H., er hin Styrkens Gud, der daaredes af Jetterne, da han uden Odins Raad gik sit eget Ærinde.

Jeg indvier Festens første Bæger til Odin med det Løsen, at Nordens Aand nu og altid skal gjennemtrænge vor Idræt og vore Forhaabninger!

b. For Norge.

(Efter Sangen: For Norge, Kæmpers Fødeland.)

Jeg skal indlede et Bæger for Norge, og jeg ved, at det vil blive hævet med almindelig Jubel. — thi saaledes have altid Normændene hilset Norges Navn. Men naar vi gjenkalde os og prøve den indre Stemning ved saa mange af disse patriotiske Udraab, da ville vi dog deri finde Mindelsen af en beklemt Glæde og af en utryg Begeistring.

Saaledes baaren paa Følelsens dunkle Opbølgen, har Jubelen for Norge snart været vemod-blandet, snart forbitret af Harme og Anklage. Meget ofte var Sangen og Raabet for Norges Flor, for Norges Frihed og Ære, der stilledes mod Angreb og Miskjendelse udenfra, blotte Udbrud af halv-klare Forhaabninger, der skulde dække den altid vaagne Følelse af Landets Afmagt og den raadvilde Opfatning af de virkelige Forholdes Krav. Den gamle Normands-Sang, hvormed vi ogsaa denne Gang have viet Norges Bæger, fik sin Vegt af denne Stemning, der har givet den norske Patriotisme et Anstrøg af krænket Stolthed. Og skjønt Haabets Orakel-Sprog, der i Sangen udtales, er gaaet i Opfyldelse, have vi dog, just i denne Sang, fundet Udtrykket for et Savn, som vor første „Opvaagnen" ei hævede.

Vor patriotiske Glæde har allevegne søgt at vække Gjenklang; men med al dens Stræben efter en Anerkjendelse udenfra for det nye Liv i „Kæmpers

Fødeland", har den dog saa længe fundet sig hensat i en isoleret Tilstand, hvorfra vor Nationalfølelses hævede Stemme ligesom er tonet ud i en tom Fjernhed.

Det maa nu erkjendes, at denne tvungne Stilling, med alle dens Egenheder, har været vildledende i mangen Retning af vor indre Udvikling, hvis Betingelser vi herefter ville finde indtagne i et videre Omfang af Kræfter og Bestræbelser. Thi det skal atter ved denne Aftens Fest forkyndes, at Afspærringens Tid er tilbagelagt. Den levende Enheds-Tendents i vort trefoldige Norden har givet os Vendepunktet, — ved den er en ny Situation dannet for den norske Patriotisme. Fra nu af skal Normændenes Nationalfølelse være orienteret i sine Sammenligninger, og mere berettiget i sine Fordringer, og i al sin Stræben mere frugtbar.

Vi have oplevet, m. H., at Norges Navn, som vi selv saa længe næsten vare ene om at udraabe, nu nævnes og paakaldes trindt om os. Er det da Tid at møde denne Akklamation med Mistro og Tvivl? Vi have dog ingensinde været ufølsomme for de Fremmedes Hyldest. Mangen Gang tilegnede vi os halv-sande Anprisninger af de simpleste Turister, og lode dem optræde som Vidner om Norges nye Herlighed. Vi klagede for Resten over Miskjendelse og Tilsidesættelse fra alle Sider. Skulle vi da nu være uvillige og kolde, naar vore nærmeste Stamforvandte bære Norges Navn i Skjoldet, medens

de nævne det som et Løsen for en mægtig Stræben og for et stort Haab? Lader os heller med vor varme Deltagelse møde denne Hilsen og stille os dens Fordringer klart for Øie! Vi kunne da i denne Høitids Aand sige vore Frender, hvad der i Norge for dem er at søge, hvad vi have at give dem, og hvad vi ved dem skulle modtage.

Denne Aften er i Norden indviet til et stort Tilbageblik. Vi stille os betragtende for vor Oldtid, fordi vi der ere nærmere ved Stammens Livs-Kilde, og anskue Slægts-Billedet der i dets eiendommeligste, skarpt-tegnede Træk. Danske og Svenske dvæle samtidigt med os i den samme Betragtning, og søge derved det Samme som vi. Men i dette Mindets Fjernsyn optræder Norge ei som den ringeste af de Tre. Vor Nutids Kræfter ere i Svøbet, — vor Oldtids vare dristigt udfoldede. Vi staa i et dæmpet Skjær og se tilbage paa den vidt-straalende Glands. For Norden har Norge bygget Mindets ærværdigste Tempel, og fyldt det med Ordets og Sangens evige Magt. Den vise Edda, den klart-skuende Saga fremstillede i Norges Tungemaal de uforlignelige Skildringer, hvori det hele Norden gjenkalder sine dybeste Anelser og sit daadfuldeste Liv. Men jeg nævner ikke dette, for her at standse ved vor hvilende Arv, som Norges nye Historie-Forskning skal vide at bevogte. Jeg vil tvertimod lade Oldtidens fjerne Billede afspeile sig i vor nærmeste Omgivelse. Jeg tænker mig dette

Billede henstillet paa den Scene, hvoraf det er fremstaaet, og hvis Væsen og Bygning vi kjende, fordi den er vort Hjem. I denne Betragtning opfattes Forbindelsen klarest mellem det Nærværende og det Svundne, saa at vi overalt finde Norges Betydning for Nordens Oldtid fortolket og paavist i levende Former.

Thi dersom vi med Grund tillægge Nordens Dele et betegnende, sammenfattende Præg, da maa det ogsaa erkjendes, at denne Karakter har sin Fuldendelse i Norge. Her ere Fjeldenes truende og beskjermende Mure, — her er den fast-byggede Kyst, der ser ud over et aabent Verdens-Hav, — her synes vi at skimte Gudernes Borge over Alpe-Høidernes Jette-Verden. Og selv de blideste, fagreste Træk i Nordens Billede udfolde sig her i Strenghedens Favn. Natur-Aanden har ladet alle Frugt- og Løv-Belter skyde de høieste Bugter for at indtage Klippe-Riget i sin Velsignelse. Derfor er intet Syn i Norden saa gribende og vækkende som en norsk Fjeld-Dal, hvor Menneskenes Færd, lig Asernes Liv fordum, paa een Gang er mildt bestraalet og alvorligt skygget. Alt hvad Nordens Myther sige om Gaaderne i Livets store Modsætninger er her udpræget i Naturens mægtigste Billed-Skrift. Baade Thors og Iduns Skjebner anskues klarest her, hvor den modne Krafts fremstormende Stræben og den vaarlige Fornyelses mildere Evne begge i overhængende Nærhed trues af den dunkle Jette-Magt, der dog

maa vige for Livets høiere Aand. Men saaledes som denne Natur og disse Udviklingens givne Betingelser indvirkede paa Fædrenes Væsen, saaledes ere de endnu virksomme i Kjernen af det norske Folk. Intet af Nabo-Folkene staar endnu saa bestemt som dette i Oldtidens Belysning. Saga-Oldets Livs-Anskuelse og Lidenskaber røres endnu i dets Hjerter, og Saga-Sprogets Vendinger paa dets Læber. Derfor kan man ingensteds i Norden med en saa udbredt og sikker Virkning som her gjøre vore Oldskrifter til Folkelæsning og lade dem forvandles til den levende Tradition, hvoraf de ere udgangne. Men dette er noget Mere end en blot hvilende Arv.

Naar da vore nordiske Frender med os se tilbage paa den fælles Fortid, og skatte dens overleverede Billede som et Vækkemiddel for Nordens indre Kræfter, da kunne vi kalde dem hid og sige dem, at Norge endnu omslutter den hele Kraft-Fylde, hvoraf Oldtids-Billedet selv kun er en Form. Der er ingen Bram i dette Udsagn. Det er kun en nødvendig Bekjendelse i det enige Nordens Tjeneste; thi vore Frender kjende endnu ei Norge saaledes som det skal sees i denne Høitids Aand. Det nytter dem til Intet at tage dette Land og dette Folk paa engelske eller tydske Reisendes Vis, for at hjembringe et Allehaande af Skitser og Bemærkninger. Den begavede Nordbo, der kommer hid i Nordens Navn, maa leve sig ind mellem Fjeldene, til de blive ham

hjemlige, og til de betro ham sine Rigdomme. Og søger han da i Naturen, i Sproget, i Folkelivet et Styrkemiddel for Nordens Karakter mod den nivellerende, blandende Tids-Aand, da skal han finde det her; thi det er i disse Dale, at den universelle Kulturs farveløse Lys-Strøm møder den skarpeste, eiendommeligste Brydning. Saaledes er Norge rigt i sin tilsyneladende Armod, og har Meget at byde. Her er det friske, vinkende Stof for den skabende Evne, — her er den svulmende Sæd og det jordgravede Guld, — her rinde de dybeste Sundheds-Kilder for Nordens Liv. Derfor har Enhver, som nu i Forberedelsens Tid dvæler ved denne i Aarhundreder gjemte, uberørte Skat, taget gode Varsler for Aands-Livets Udfoldelse i vort Norge, og har havt Forudfølelsen af en Epoke, da hine frugtbare Elementer skulle findes optagne i et aandigt Billede, ti-fold renere og sandere end det, Saga-Oldet har kunnet efterlade.

Naar jeg nu skal berøre, hvad vi have at modtage for det, vi kunne give, da staar denne Fest for mig som et Vidnesbyrd, der er bedre end mange Ord.

Vi føle, at der i disse beslægtede Folks inderlige Samfærd ligger den sande Frelse for en national Ensidigheds indesluttede Ubevægelighed. Som enkelt-staaende have vi for Aandens Blik dog kun Skinnet af at danne en Helhed; thi Alt hvad vi ville begynde paa til vor særegne Forherligelse hører under den samme høiere Aands Magt, der

først med det enige Norden stiller en gyldig, udviklet Individualitet i de modne Folkefærds Række.

I denne videre Omfatning finde vi, efter vor lange Hvile, den rette aandige Paavirkning, — vi erhverve der, under vor begyndende Stræben, Delagtigheden i den Sum af modne Bestræbelser og Resultater, som hos vore Naboer viser det universelle Livs gjennemførte Kraft i den særegne Udviklings-Form.

Men alt dette danner en høiere Indvielse for vor Nationalfølelse, og giver Løfte om en udviklet Virkekreds for dens hele Idræt. Saaledes kunne vi ikke undgaa at arbeide for Norden, naar vi ofre Norge vor Kraft — men saaledes skulle vi ogsaa trygt møde de frygtede Paavirkninger. I dette Lands Natur, i dette Folks Væsen ligger dog den stærkeste Modstand mod alt det uægte Fremmede. Norge skal hævde sin Plads, — og det skal høres over Landene, at den norske Streng lyder fyldigt og rent i Treklangen!

Det er Tvisten om Norge, der saa længe har splittet Norden. Norges Frihed har næret dette Haab om Nordens enige Trefoldighed. Norges selvstændige Udvikling i Nordens Aand skal tjene til Verkets Fuldendelse!

2.

13de Januar 1854.

For Samhold i Norden.

Den Fest, der samler os i Aften, har man kaldt en Fest til Fædrenes Minde. Men Benævnelsen

træffer ei den Hovedtanke, som her er gjeldende. Man har derfor sagt, at dette vort Midvinters-Møde er kommet bort fra sin første Hensigt og angaar nu især en Interesse, der ei stemmer med Festens Anlæg. Ja, for Mange er det vel endog uvist, om her er nogensomhelst sand Interesse tilstede, — uvist, om denne Fest er Mere end Gjentagelsen af en selskabelig Sammenkomst, hvis Betydning altid har været tvivlsom. Om nu denne Opfatning maa tænkes udenfor vor Kreds, tør man da ogsaa tro, at den har været ganske uden Indflydelse paa de Forsamlede?

Saadanne Betragtninger, mine Herrer, synes vistnok lidet festlige. Den Stemning, kunde man sige, hvormed en Høitid skal feires, maa ei berøres af Tvivl, og allermindst af Tvivl om selve Festens Væsen og Betydning. Opgiv heller, heder det, frivilligt disse Sammenkomster, siden de mangle den naturlige Betingelse! Ja, dette er jo ofte nok sagt baade i Spot og Alvor.

Er det da maaske bedre, naar Festen alligevel feires, at dølge Tvivlen, der træder os nær, og at forudsætte hos de Forsamlede hin ublandede Stemning, som et overordentligt Optrin, eller en sikker Stræben, eller et stort Haabs Opfyldelse fremkalder? Nei, Sandheden gjør fri. Det maa komme an paa, hvad Sandheden, som jeg her føler den, giver mig at tale.

I Nordens tre Riger feirer den akademiske Ungdom denne Dag, med Tanken paa en nøiere Forbindelse mellem disse beslægtede Folk. Ja, Tanken er der, hvad vi saa end mene om Stemningens Art og Styrke; den har nu engang givet Festen til Fædrenes Minde Præg og Retning. Og sandelig, den Tanke er gammel. Den levede hos Fædrene langt tilbage, og gik i Arv gjennem Slægterne, ofte gjemt, men aldrig glemt. Den har været i Slummer, — men da har den havt sine Drømme. Den er bleven fortrængt mellem andre mægtige Indtryk, — men saa er den kommen igjen, just lig en gammel Erindring, som et Nyn, en Duft kan vække til nyt Liv. Mangen Gang har den i det Skjulte rystet Norden og bragt det til hadefuld Splid i Stedet for til Enighed. De Samtidige mærkede ei altid Bevægelsen i Grunden, men Enheds-Tanken var dog den dybt-liggende Ild, der fremkaldte Rystelsen. Hvor ofte har den ikke dannet og omdannet disse Rigers Forholde! Snart har den været almindeligt, om end kun dunkelt, udbredt over Folkene, snart finde vi den ligesom indkoglet i kronede Hoveder, hvor den gribes af Kamp-Lyst, Klogskab eller Ærgjerrighed. Tager man den bort af vort Nordens Historie, da er ogsaa Traaden tabt og det Heles Betydning forringet.

Men det gjelder at gjenkjende denne Tanke i dens mangehaande Former og Indklædninger; thi af de forskjellige Tider og Omstændigheder, gjennem

forskjellige Organer og Betingelser, har den taget foranderligt Præg og Farve. Den er lig hine Old-Sagnets Helte, som efter Faldet gjenfødes under et nyt Navn og til nye Skjebner, men dog med samme Grundkraft for at udfegte de langvarige Kampe. Denne Enheds-Tanke har sine Perioder i Politik, i Videnskab og Literatur, i selskabeligt Samkvem. I alle disse Retninger er dens Opgave ved hver ny Fremtræden anderledes stillet, skjønt i sit Væsen uforandret. Selv naar den hviler i Mellemrummene mellem dens stærkere Ytringer, — medens den synes opgiven som et forfeilet Indfald, — medens Tids-Aanden og Omdømmet gaar den imod, finder den dog altid sit Udtryk. Enkelte Forskere eller Digtere fremkalde den, om og blot som et skuffet Haab eller som Skimtet af en fjern Fremtid. Og saaledes giver den, gjennem de mangfoldige Midler, altid Livs-Tegn og er aldrig ganske uden Vidnesbyrd.

Og den tiltager i Kraft, den udvikler mere og mere sit Væsen. Selv paa den Modstand og Uvilje, den nu kan vække, mærker man dens Indflydelse. Naar den fremstilles som et Nutidens Paafund, som en Parti-Sag, opkommen i et forbigaaende politisk Veir og siden med kunstige, lokkende Midler udbredt over Norden i mangehaande Kredse, da ser man deraf, at denne Tanke, om end miskjendt, dog finder den Opmærksomhed, som en ualmindelig Fremgang har til Følge. Lad det være sandt, at

den i vor Tid har knyttet sig til et særeget politisk Forhold og faaet Opsving derved, — da maa ogsaa deri dens dybere Begrundelse sees. Denne Tanke kan gribe Øieblikket, fordi den aldrig er fjern, — den slaar ud i vor Stammes alvorlige Tilstande og Livs-Ytringer, fordi den er i Roden, — den udbreder sig med Kræfternes Frigjørelse, — den arbeider i det Skjulte og aabenbart. Og Ingen skal sige, at den blot er et Skin, fordi den ogsaa kan spille og forlyste sig i Lyset.

Nei, den Tanke, der forsamler os iaften, er sand og alvorlig. Den er intet Hjernespind, ingen forfængelig Flyvetanke fra igaar eller idag. Jeg stoler paa dens Kraft til mere og mere at trænge frem og befæste sit Rige.

Og alligevel har jeg talt om Tvivl, der omgiver og hemmer den, om en usikker Stemning ved denne vor Midvinters-Fest, der dog skal betegne det tredelte Nordens Samklang. Hvorfra kommer denne Tvivl, skjønt vi mene at have Erkjendelsen, — hvorfra denne snigende Ulyst, der saa brat kan følge paa Enheds-Tankens gladeste Udbrud, og vil trænge ind i vor Forsamling? Ak, mine Venner, Tvivl er i Luften, — vi indaande og udaande den; den tilhører Tidens Atmosfære. Til denne Tids Mennesker kom store og vidt-gribende Goder, og end flere Bebudelser om Sandheder, der skulle aabenbares, om vidunderlige, allerede forberedte Fremskridt paa alle Kulturens

Veie. Men til os kom ogsaa en Tvivlens Aand, saa egen i sit Væsen, at vi maaske endnu ei rigtigt forstaa at benævne den. Det er ei nys-forledne Tiders Tvivl om det Oversandselige og Evige, — en Tvivl, der ledede ind i munter Livs-Nydelse, og som forkyndte en Levnets-Visdom med lemfældige Opgaver. Tvivlen i vor Tid slaar sig ei saaledes til Ro; den vil gjennemtrænge Alt, drage alle Forhæng tilside. Den ser Skuffelser og Idoler overalt, og den ser ind i sin egen Tomhed. Tvivlen er kommen os i Blodet som en Feber, der baade egger og udmatter. Den bringer Folkene til at staa bævende og ubestemte for deres indre Opgaver, og den opbruger Kræfter, hvorved de skulde løses. Den antaster Grund-Synet, Sammenholdet i den Enkeltes Selv-Betragtning og driver ham mistrøstig ud i Mængdens Bevægelse.

Forunderlige Tid, med en Afmagt, som Alle føle, og dog Frembringer af saa mange Storverker! Om disse Gjerninger er der Tale overalt, og al Verden priser dem. Men de modsige ei det Tidens Tegn, jeg her har nævnt. De ere Travlhedens, det udadvendte Livs Verker, stærke Vidnesbyrd om, hvad Slægtens forskende og higende Aand formaar. Men Sjelenes pinlige Uro har Del i disse Frembringelser, hvorunder Fornemmelsen af vor Tids moralske Krisis ligesom døves og fordeles.

Den Tanke, der tilhører vor Fest, stiller os nu en Opgave, der just træffer os, som Tidens Børn,

paa den svage Side. Den fordrer endnu ingen iøinefaldende Kampe, ingen mærkværdige Gjerninger, og ingen brat Afgjørelse; den har ligesaa lidt nye Krav som nye Løfter. Men det kommer an paa, at Fortrøstningen til dens Kraft og Sandhed ei slipper op i de stillere Dage, eller adspredes under fjernere Interessers Paavirkning. Det kommer an paa, at man betragter denne Sag i dens Grundvæsen, uden at forarges ved nogen særegen Form, som dens Udvikling kan have antaget. Der stilles en Fordring til Sindelaget, at det skal holde fast ved bestemte Indtryk, og varmt omslutte Erkjendelsen; thi kun derved kan nu det indre Samhold i Norden fremmes, og kommende Alvors-Gjerninger i den Sags Tjeneste forberedes. Men her møde vi det tvivlagtige Væsen uden-om os og i os. Der svigter Noget i vor Modstands-Kraft mod Spotten eller Fornegtelsen udenfra, — og naar vi saa, for at opøve Kraften, ville søge frem til Sagen og gribe den, da er det ofte som om denne selv svigter og undviger os. Ja, mine Venner, — thi vor indre Raadvildhed træder ud som et taaget Spøgelse imellem os og Maalet, og gjør os usikre i Sigtet!

Saadan, mener jeg, er i Sandhed Situationen. Men derved har vor Fest ingenlunde tabt sin Betydning og Virke-Kraft. Det er godt at vi kjende og vedkjende os den usynlige Gjest, der fulgte med i Laget. Thi anderledes ere vi ei i Stand til at vinde

en klarere Stemning, der kan trænge denne Skygge tilbage. Og hvor sjeldne ere ei det uforstyrrede Haabs, den glade Opfyldelses Fester! Engang, det vente vi, skulle de ogsaa for vor Sag feires af en lykkeligere Slægt. Men nu samles vi til gjensidig Forstaaelse og Bestyrkelse i den Foreningens Aand, der endnu kæmper i Modsigelsen og endnu ei vil tage ret Skikkelse, fordi det er Forberedelsens Tider.

Jeg taler ei til Fornegterne, og ei til de Ligegyldige, og jeg fører intet Forsvar for den nordiske Enheds-Tanke. Jeg mener, at den er hos enhver af de her Forsamlede, bevæges i vor Kreds i forskjellige Grader af Liv og Styrke og paa mangehaande Maader, efter Personlighedens Væsen og Retning. Men jeg ønsker hos Enhver at indlægge et Ord for denne Fælles-Spire. Jeg beder Enhver at frede og bevare den, at sætte noget af Viljens belivende Kraft mod Tvivlens Graa-Veir, der omgiver den, at fremhjelpe dens Vext og tillige fordrage dens Udviklings Betingelser, — unde den Tid til at afstreife Svøbene og uddanne sine Organer indtil den Stund, da Vexten er fuldendt og bliver synlig for al Verden.

Og her nævner jeg det vanskelige Ord i vore Dage, — det er at vente og være trøstigt virkende under Forventningen. Thi en forunderlig Utaalmodighed har betaget denne Tids Mennesker. Fra Forsk-

paa den svage Side. Den fordrer endnu ingen iøinefaldende Kampe, ingen mærkværdige Gjerninger, og ingen brat Afgjørelse; den har ligesaa lidt nye Krav som nye Løfter. Men det kommer an paa, at Fortrøstningen til dens Kraft og Sandhed ei slipper op i de stillere Dage, eller adspredes under fjernere Interessers Paavirkning. Det kommer an paa, at man betragter denne Sag i dens Grundvæsen, uden at forarges ved nogen særegen Form, som dens Udvikling kan have antaget. Der stilles en Fordring til Sindelaget, at det skal holde fast ved bestemte Indtryk, og varmt omslutte Erkjendelsen; thi kun derved kan nu det indre Samhold i Norden fremmes, og kommende Alvors-Gjerninger i den Sags Tjeneste forberedes. Men her møde vi det tvivlagtige Væsen uden-om os og i os. Der svigter Noget i vor Modstands-Kraft mod Spotten eller Fornegtelsen udenfra, — og naar vi saa, for at opøve Kraften, ville søge frem til Sagen og gribe den, da er det ofte som om denne selv svigter og undviger os. Ja, mine Venner, — thi vor indre Raadvildhed træder ud som et taaget Spøgelse imellem os og Maalet, og gjør os usikre i Sigtet!

Saadan, mener jeg, er i Sandhed Situationen. Men derved har vor Fest ingenlunde tabt sin Betydning og Virke-Kraft. Det er godt at vi kjende og vedkjende os den usynlige Gjest, der fulgte med i Laget. Thi anderledes ere vi ei i Stand til at vinde

en klarere Stemning, der kan trænge denne Skygge tilbage. Og hvor sjeldne ere ei det uforstyrrede Haabs, den glade Opfyldelses Fester! Engang, det vente vi, skulle de ogsaa for vor Sag feires af en lykkeligere Slægt. Men nu samles vi til gjensidig Forstaaelse og Bestyrkelse i den Foreningens Aand, der endnu kæmper i Modsigelsen og endnu ei vil tage ret Skikkelse, fordi det er Forberedelsens Tider.

Jeg taler ei til Fornegterne, og ei til de Ligegyldige, og jeg fører intet Forsvar for den nordiske Enheds-Tanke. Jeg mener, at den er hos enhver af de her Forsamlede, bevæges i vor Kreds i forskjellige Grader af Liv og Styrke og paa mangehaande Maader, efter Personlighedens Væsen og Retning. Men jeg ønsker hos Enhver at indlægge et Ord for denne Fælles-Spire. Jeg beder Enhver at frede og bevare den, at sætte noget af Viljens belivende Kraft mod Tvivlens Graa-Veir, der omgiver den, at fremhjelpe dens Vext og tillige fordrage dens Udviklings Betingelser, — unde den Tid til at afstreife Svøbene og uddanne sine Organer indtil den Stund, da Vexten er fuldendt og bliver synlig for al Verden.

Og her nævner jeg det vanskelige Ord i vore Dage, — det er at vente og være trøstigt virkende under Forventningen. Thi en forunderlig Utaalmodighed har betaget denne Tids Mennesker. Fra Forsk-

i Uvished om dens Magt og Gyldighed hver Gang den synes at standse eller skifte sine Retninger.

Men have vi da ei tillige at betænke, hvor godt det er, at dette stræbende Liv i Norden har givet og giver os fremdeles Vente-Tid? For Normænd maa denne Betragtning være meget fremtrædende. Naar vi forestille os Fremtids-Billedet af et stærkt og enigt Norden, da mene vi ingen ny, uklar Blanding, ingen Overvældelse, hvorved noget af Folkene trænges eller fordunkles. Thi just for vort Fremsyn staar Historiens Aand vækkende og varslende. Vi forestille os altid, saa godt vi formaa, Billedet af en fri Samvirken af disse Nær-Paarørende. Vi tænke os en Tid, da enhver af dem har faaet Magt og Klarhed til at kjende og fremstille, hvad der især lever og rører sig i Folkets Indre, — hvad det i Sandhed er og eier. Da tro vi at Fælles-Mærkerne skulle træde ud i Enhed, — at Samklangen skal blive ren og fri. Og med denne Bevidsthed staa vi arbeidende paa vor egen Fostergrund. Ja, hvad have vi ei her endnu at ophente af Dybene, at samle og frem-elske i Dagen? Hvilken Kamp have vi ei at bestaa paa vore egne Enemærker med nye Jetter og Dverge, inden Riget er vundet for Samdrægtighedens Lys-Aand? Og vi have allerede seet, hvorledes denne vor Selv-Udvikling indvirker paa Brødrefolkene, hvorledes den allerede synes at antyde Træk, der engang skulle tilhøre Helheds-Billedet. Vi mærke, at

den paa visse Punkter ogsaa kan vække Modstand hos vore Frender, fremkalde gammel og ny Tvist, og finde mangen uventet Mistydning. Lad dette kun ei vildlede vor Betragtning! Hvo der ved saadanne Erfaringer fristes til Tvivl over det, vi kalde Nordens store Øiemed, han har ei forstaaet Opgaven og det Alvor, den kræver, — han betænker ei, hvor fornødent det er at vente i Sandheds-Kjerlighed.

Jeg har hørt Formaningen om at tilsløre visse Spørgsmaal, opgive visse Fordringer, for den gode nordiske Forstaaelses Skyld, — og jeg har hørt Ytringer af Uvilje over en Fælles-Stræben, der saaledes kan falde i Tvistighed.

Men den rette Sands for vort Anliggende afviser saavel Formaningen som Forargelsen. Fremfor Alt skal Broder-Aanden i Norden staa denne Udviklings Prøve. Her angaar det Forstaaelsens og Gjensidighedens Forord, der er værdt en Tvist, fordi det siden fjerner Trætte. Mellem Nordens Folk er der paa saa mangt et Felt aabenstaaende Spørgsmaal, uklart Sameie, blandede Interesser. Jo mere Forbundet gjør sig gjeldende, desmere træde disse Punkter frem i Opgaven, og fordre fuldt Lys. Alt dette hører nøie til den Selv-Udgrundelse, som den nordiske Forenings-Tanke paalægger ethvert af Folkene, for at de i væsentlig Sandhed og med en klar Overbevisnings Kraft skulle kunne søge og tilhøre hverandre, — for at de, naar den fælles Fare truer,

naar Nordens Samhold er blevet et Løsen, der gaar os gjennem Marv og Ben, skulle kunne staa sammen i fri og freidig Trofasthed.

Men hvor mangfoldigt og omfattende viser sig nu vort Anliggende! Det maa føres tilbage mod forbigangne Tiders Dunkelheder og Forvirring, og bekæmpe Følgerne af saa mangen uklar Tilstand, — det maa møde denne Tids Anfegtelser, udholde dens prøvende Betragtning, forstaa dens Fordringer. Enhver Deltagende lære da at fordrage Udviklingens Langsomhed, lære at vente paa Opfyldelsen, — medens han tillidsfuldt søger at forberede den og anskuer den i Haabet!

Og endelig, Betragtningen af den nordiske Opgaves Stilling i vort Nu er dog ingenlunde nedslaaende. Spørgsmaalet er til alle Sider vakt, og indtræder nu i Overveielser, som den før neppe har berørt. Saaledes ere Forberedelserne til dets Afgjørelse vidt udgrenede i Norden; de omgive os overalt, og optage selv den modstræbende Gjerning i deres Kreds. Det er en Vext af Roden, men i et omarbeidet Jordsmon, med nye Kraft-Kilder, og under et rigere Lys. Vi stole paa dens Liv, fordi det er dybt grundet, udholdende og lovende, — vi ville frede og fremhjelpe det. Men vi vide endnu Intet om Beskaffenheden af den Løv-Krone, som Træet skal hæve over kommende Slægter. Bestem den da ei, og bedøm den ei, efter dette eller hint optegnede Rids

med Forgangenhedens eller Nuets Øiemaal, — det nytter til Intet. Her er Liv til nye Former, her skal være Glæde over Vexten!

3.

13de Januar 1860.

For Norden.

Idet jeg med nogle indledende Ord skal aabne denne Aftens Festlighed, paakalder jeg hos de Nærværende den Hjelp, som ligger i en indviende Stemnings Magt. Jeg stoler denne Gang paa en Stemning, der er fri og freidig, som naar vi indaande Fjeldets Luft og have den vide Udsigt. Ja Den, der færdes daglig i det Lave, paa den indskrænkede Plet, han er glad ved at komme paa Høiden; en Længsel efter Frihed og Fjernhed fører ham did. Og nu har han, hvad han søgte; det Fjerne er traadt ham imøde, dets udvidende Aande gjennemtrænger ham.

Og der er i Sjele-Livets Verden en Indsnevring, som knuger Hjertet, naar de nærmeste Omgivelser fornemmes som et Tryk af Uret og Miskjendelse og den Krænkede ruger over sin Bitterhed. Staar han endog fuldt bevæbnet og med blussende Kraft i Selvforsvaret, — hans Indre siger ham dog, at saaledes kan ei et Menneske-Liv trives; han føler at dette er idel Usalighed og Aands-Fortærelse. Men frigjørende og mild er disse Festers ledende Tanke; den indeslutter Alt hvad der knytter os til vort

Folk og vort Fædreland, men hæver det ogsaa til en større Gyldighed og til en udvidet Syns-Kreds.

Saaledes erkjende vi det nu. Og naar vi kalde denne Tanke gammel, da er det fordi vi, ved at opfatte den i Aand og Sandhed, have lært at gjenkjende den gjennem al Forvanskning og Uklarhed, der skjulte den fordum. Den er gammel, og dog saa langt fra at være udlevet, at den netop i vore Dage er fremtraadt med de stærkeste Fordringer til Livet. Derfor kaldes den ogsaa en ungdommelig Tanke, og i Kronen af Nordens Ungdom har den skudt Blomst.

Men der er lagt for lidet Mærke til, at den akademiske Ungdom allerede har indført Tanken i det Virkelige, bragt den til Vext og Udvikling i uafviselige Kjendsgjerninger. Lad det længe nok hede en skandinavisk Fantasi, at Nordens Studenter paa en bestemt Dag samles i Aanden ved et Fælles-Ønske, der tager poetisk Sving og Udtryk, — og indskrænk kun alle Forsøg paa literær nordisk Samvirken til Bog-Verdenens tvivlsomme Spiregrund! Men en anden Betragtning kræve de store Sammenkomster af de nordiske Landes ypperste Ungdom. Her have Folkene selv, prøvede Mænd af deres Midte og de høieste Styrere taget Del i Bevægelsen. Ikke blot et ungdommeligt Haab, men en ny Tilstand, med grundigere Krav til Fremtiden, er derved opstaaet i det nordiske Samfunds-Liv. Hvo har været med i disse Ynglinge-Thing og erkjender ei, at der

var en stor Betydning i Glæden, en Indsats af alvorlig Handling i de festlige Optrin? Selv den lunkne Deltager maa have følt, at der under de lette, spillende Former var en Magt, der holder igjen og varigt forpligter. Og er der nogen Fremmed, som tvivler derom, lad ham da læse de fremlagte Aktstykker! Han skal vistnok møde Udtryk for Øieblikkets Lyst, men ogsaa gribes af det Betydningsfulde, — og mellem flygtige Skrift-Træk skal han finde dybt indskrevne Runer.

Om eet Haab og een Idræt samledes de mange tusinde Stemmer: det skandinaviske Samlivs voxende Udvikling. Og kan dette være en skuffende Forventning? — Saa umiskjendeligt det er, at ethvert af Nordens Folk har at uddanne sit selvstændige Liv, sin Karakter, der dog peger paa et for dem alle fælles Grundvæsen, saa vist er det og, at jo fyldigere og kraftigere Fælles-Livet arter sig, desto ædlere vil ogsaa det Særegne fremtræde. Thi hvis det er en naturlig Trang, at de Ligestemte søge hinanden, saa ligger der ogsaa for enhver af dem allerede i denne Trangs Tilfredsstillelse en Forhøielse af hans eget Liv, en Udviklings-Kraft for hans eiendommelige Evne.

Danmark og Norge, — var deres lange Samliv maaske en tvungen og unaturlig Forening? Er der Intet af dette Fælles, som har faaet en saadan Indvext i vor Folkestamme, at det kræver fortsat Sam-

virken? Og skulle vi frakjende os saa mange uerstattelige Goder, der ere vore, skjønt tillige Danmarks?

Lad mig nævne, hvad der er af høieste Betydning! Dette Skrift-Sprog, som kaldes dansk, som vor Holbergs Aands-Klarhed har givet Præg, som hører til den moderne Sprog-Verdens skjønneste Dannelser, — det er i Sandhed Eders Modersmaal. I dette Sprog er Eders Tanke-Liv udvoxet, og næret med de høieste Ideer. Hver Gang I, skrivende eller talende, forstyrre dets Bygning, krænke dets Aand, nedsætte I selv Eders Udtryks-Evne. I dette Sprog har al Norges Folk gjennem Aarhundreder fundet Betegning for det Hellige, modtaget Religionens Belæring og Trøst, — og for Dalenes Slægter omfatter Skrift-Sproget ligesom en høiere Tilværelsens Kreds, der hæver dem op over Fjeld-Skyggen. Er nu alt dette idel Unatur og Udvorteshed, der skal og kan afstreifes, — hvo maaler da vor aandelige Armod til denne Dag og vor Vanmagt til fremtidige Udviklinger? Og nu de store Indstiftelser for Videnskab, Kirke og Stat, der ere oprundne af vor Forening med Danmark! Blev ikke vort hele Samfunds-Liv, ja vor Frihed selv, udviklet af disse Former, der siden have støttet vor Selvstændighed, og tillige vist sig smidige nok til frugtbare Omdannelser? Ja, selv vor Glands fra Saga-Oldet, i hvis Betragtning vi mere og mere søge Forklarelse og Selv-Erkjendelse, den fremsteg af vort Samliv med de Danske. Ikke over Fjeldtinden,

men over det lave Agerland gjenoprandt fra Dybet denne Glands, og Slettens Mænd hilsede den først, hilsede den ogsaa som *deres* Dagning.

Men, hvor mærkeligt, — da disse dybe Erindringer begyndte at blive levende i vort Hjem, da var ogsaa Tiden kommen saavel til Sondring som til forandret Forbindelse. Just da skulde Nordens store Tanke indtræde i en ny Epoke derved at det tredie Folk vandt Frihed. Det blev nu Norges Hovedkald, som selvstændigt at fremstille sin Del af Nordens Karakter, ikke løsreven, men med høiere Adkomst og Pligt i det nye Forbund. Nu skulde der findes en sand Tydning af hin gamle Union, som, efter Geijers Udtryk, kun saa ud som en Tanke; der skulde forberedes en nordisk Forening gjennem de Deltagendes fulde Selvbestemmelse og Sideordning. Det Stadium, hvori vi just befinde os, aabenbarer end mere dette Forholds Natur. Vi tør vel sige, at i nordisk Aand kan ingen Idræt kaldes større og mere betydningsfuld end Norges ufortrødne Stræben i at gjennemføre og vogte sin *Selvstændighed*, — og fordi vi idag knytte denne Betragtning til Festens Tanke, derfor er vor Stemning løftet over Nuets Mislyd.

Men da tør vi ogsaa give den Gjenstand, hvortil jeg sigter, sit rette Udtryk: I et fremtrædende Punkt er vor Selvstændighed nu fornegtet, — ikke af det svenske *Folk*, men dog i dets Midte, i Kredsen af dets Raadslagning og med Efterklang i den svenske

Presse. Disse Mænd af Broderfolket ville ikke bryde Foreningen, og de skulde neppe sige Nei, om det gjaldt at vinde Danmark med. Men der foresvæver dem en Betragtning, som Historiens Dom har forkastet. De optræde med en Anskuelse af Landenes Forhold, der tilhører den nordiske Ufreds Tider, da Foreningen skulde fremmes ved Underkuelse, ensidig Overlegenhed, og ei ved Frihed. Saaledes har dette Spørgsmaal, der for os synes saa alvorligt. tillige en almindelig skandinavisk Interesse.

Og naar Norge nu staar som et fuldmyndigt Vidne mod hin Miskjendelse af et forenet Nordens sande Velfærd, da har Folket ogsaa gjennem de sidst forløbne halv-hundrede Aar et Tilbagesyn paa Begivenheder, der for vort Kald i Norden indeholde de mest betydningsfulde Tegn. For femti Aar siden var der et Punkt, da al Nordens Forening syntes saa godt som given, da ogsaa i Norge mangen varm Fædrelandsven glædedes ved denne nære Udsigt. Men da blev Alt med Et forandret, — og ved hvilke uberegnelige, vidunderlige Forhindringer! Det skulde ei ske, Tanken var umoden; — saaledes var ei Norge kommet til sin Ret. Og om vort Folk den Gang havde faaet Selvstyrelsen som en Gave, det havde dog ei været den sande Vei til Frelse og Udvikling. Ved en Selvbestemmelse, fattet i strengeste Afsondring, just som naar vigtige Prøver skulle aflægges, maatte vor Frihed vindes, for at blive Et

med Folkets Liv, og — vi sige det i vor Fest-Tankes Medfør — for at Norge kunde vorde et stærkt Bindeled i det trefoldige Norden. Efter dette Tilbagesyn tør vi tillidsfuldt møde Nuets Opgave, vende Blikket fremad, og række trofaste Hænder til vore nordiske Brødre. Og hvad vi nu opleve, saa mange Tegn paa Gemytternes uklare Gjæring, saa mangen Mistydning af vor Higen og Stræben, skal end mere foreholde os den Pligt at fremme en gjensidig Forstaaelse mellem disse Folk, til fri Udvikling af deres Kraft, til Blomstring for deres Fælles-Liv.

Men i alt dette lægger jeg særegen Vegt paa, at det tales i Studenternes Kreds, — og atter stiller jeg de store akademiske Sammenkomster for Eders Erindring. Den skandinaviske Forenings-Tanke er ret egentlig overantvordet til de unge Videnskabsdyrkeres Varetægt. Og i ethvert Nu, hvor Splidagtighedens og Mistillidens Aand vil komme op, maa dette Kald dybere føles. Der skal være en Kreds i Norden, den ideale Stræbens og de ædleste Forhaabningers Kreds, hvor den sande Forenings-Tanke, under Modsigelsens og Fornegtelsens truende Skyer, kan finde Ly og Hegn. Saa have Folkene villet det. For den unge Garde, der omgiver Forbundets Fane, have de tre Folk, gjennem deres bedste Mænds Røst, afgivet den rette Bekjendelse om et enigt Norden. Og i denne Kreds skal det idag taknemmeligt mindes, at vi paa Sveriges Grund, fra

de alvorligste Læber, under Tusinders Bifaldsraab, have hørt et Vidnesbyrd, der modsiger og forkaster den Aand, hvis Røst har overrasket os fra det svenske Ridderhus. — Men da gjelder det ogsaa, at I her, under Banneret, gjøre Eders Pligt, — at I samle og ikke sprede. Det gjelder at hævde den Ros, som en af Broderfolkets gjeveste Mænd, i den talløse Forsamling ved Hasselbakkens Fest, tildelte Norges akademiske Ungdom, at den havde bekæmpet Tvedragten mellem Nordens Folk. Løftet, som da blev afgivet om Udholdenhed i denne gode Stræben, være Eder alvorligt og ubrødeligt!

Men blandt disse Festers mangfoldige Minder er der et, som især har Magt, — jeg fremkalder det med Ærefrygt og Vemod, — det er Erindringen om vor hedenfarne Konge, vor Selvstændigheds trofaste Ven og Vogter. I sit kongelige Hjem samlede han de talrige Skarer af al Nordens akademiske Ungdom, og til dem udtalte han forhaabningsfulde og gribende Ord, der fik Gjenlyd langt udover disse Landes Grændser. Hans graanede Hoved bar Sorgernes og Alderens Mærker, — men hans Blik var lyst og kjerligt. Saaledes saa vi ham for sidste Gang, da han under en Sommerdags skyfrie Himmel sagde Farvel til de bortdragende norske Studenter. Idet han modtog deres sidste Hyldest, bad han dem mindes, at disse Ungdoms-Møders Øiemed ei var Studenter-Forbindelser, men Broderskab mellem

Nordens Folk. Ja, dette skal erindres, og Mindet overantvordes og fornyes gjennem Studenternes skiftende Rækker!

Og lad mig slutte her. — thi det er ei dennesinde min Hu, paa Ny at udvikle den nordiske Forenings-Tanke. Jeg vilde kun fremhæve den mellem friske Indtryk og Erindringer, — og jeg vilde, i Samklang med Eders Stemning, føie en Alvors-Tone til Festens Løsen: Held for Norden! Leve blandt Broderfolkene Foreningens Aand!

4.

13de Januar 1861.

For Sverige og Foreningen.

Ethvert Folk, der er i Stand til at betragte sin Udviklings Gang, vil blandt alle sine Minder fremhæve en Epoke, som paa afgjørende Maade aabenbarede, hvad der skjult boede i Folkets Væsen, og hvad der tilfredstillede dets indre Livs-Krav, — ja, Erindringen om et saadant Vendepunkt bliver siden ligesom Hjerteslaget i Ætten, og af det saaledes Vundne fremstaar et stadigt Maal for Folkets Stræben.

Blandt Normænd er der ingen Tvivl om, hvilken Epoke der for dem har en saadan afgjørende Betydning. Men til denne Afgjørelse hører uadskilleligt Foreningen og Forsoningen med Sveriges Broderfolk. Saaledes var Friheds-Verket opfattet af fremsynede

og høihjertede Normænd, og saaledes blev det virkeliggjort og befæstet.

Naar vi derfor leve i denne Erindring, og søge mere og mere at udvikle dens Indhold, hendrages vi uvilkaarligt til Frenderne hinsides Fjeldet, — og trods alle misvisende Tegn fornemme vi, at dette Brodersind styrkes og forhøies med Folkets stigende Selvbevidsthed.

Vort ædle svenske Broderfolk, — dersom det, saaledes som vi, kunde fremhæve Foreningen som en afgjørende Livs-Epoke i sin Historie, — da vilde det bedre forstaa, at en Forstemning i dette Forhold kan føles gjennem vort Land som en dybtgaaende Smerte, — da vilde neppe nogen brav Svensk miskjende Normænds Hjertelag for den besvorne Pagt.

Dog, vi prise høit, vi dvæle alvorligt ved Sveriges store Minder. Der er i dem en Aand, som indgyder os Tillid. Naar det kan siges, at „Sveriges Historie er dets Kongers,“ da falder ogsaa fra dem det fulde Lys over Folket, — thi de kronede Heltes rette Styrkebelte var Forvisningen om, at de til det Yderste kunde stole paa Folkets Æresfølelse, Trofasthed og Mandhaftighed. Vi ære disse Dyder, og vi frygte dem ikke. Naar Kongen paakalder dem i Foreningens Navn, da slutte vi os til ham, og dele hans Fortrøstning.

Maatte vi da ogsaa med Retsind og Alvor øve vor egen Forbunds-Pligt! Maatte vi altid findes

værdige til at nære det store Haab, at ogsaa Sveriges Folk engang, i ren Samklang med Norges, skal indtegne Forenings-Aaret som et Fornyelsens Gylden-Aar i sine Annaler.

Disse Ord lagde Festens egen Tanke paa min Tunge. Det syntes mig passende at udtale dem i Ungdommens, i de Haabefuldes Kreds. Til Eder, I stræbende Ynglinge, betror den ældre Slægt Udviklingen af en skjønnere Fremtid i den gode Aand, der gjennemtrænger os Alle, idet vi løfte Bægeret for vort svenske Broderfolk og for Rigernes Forbunds-Pagt!

Ved skandinaviske Studenter-Tog.

1.

Ved en Fest i Kristiania for Studenterne fra Lund og Kjøbenhavn,

9de Juni 1851.

Den Tanke, der har fremkaldt dette Møde, samlet her saa mange Haabefulde fra Fjeld og Slette, er udtrykt i eet Ord, Grund-Ordet i al vor festlige Sang og Tale, det fremtrædende Ord i Festens ypperste Løsen: Held for Norden, Ønskets og Løftets Bæger for Norden! Med dette Ord betegne vi for trende Folk et fælles Hjem, fælles Minder og Forhaabninger. I vor Forskjellighed have vi fundet denne Enhed, — den stole vi paa, den fastholde vi i Adskillelsen. Lad det da længe nok blive sagt, at vort Norden er et Tanke-Billede! Vi tage dette Udsagn af Tvivlerens Mund og gjøre det frimodigt til vor egen Bekjendelse. Den evige, alt-formaaende Mester vil gjennem os og gjennem kommende Slægter

uddanne det Billede, hvis Anlæg vi skue i det fjerne Tilbagesyn og hvis Udførelse foresvæver os, naar vi se fremad. Norden, saaledes som vi nævne og mene det ved denne Høitid, er os i Sandhed et Tanke-Billede, rodfæstet som en gammel Erindring i Sindet, levende og frugtbart som det aandelige Syn, der træder frem og virkeliggjøres i ethvert Storverk. Thi dette Billede lever og aander, udvikler sig for vore Øine, — hvo vil kunne negte det?

Den nordiske Hovedtanke har vist sin Kraft i Gjerninger, der bære Virkelighedens fulde Præg. Her vil jeg kun nævne een Side af dens Aabenbarelse: Den har ledet ethvert af de tre Folk til Selvprøvelse og til en høiere Selvbevidsthed. Hos dette Folk, i hvis Midte Nordens Mærke nu høitideligt er plantet, har denne Tanke fremkaldt i Nutiden Historie-Forskning, Poesi og Kunst. Vi skue nu anderledes end før ind i vort Lands Minder, i dets Natur- og Folkeliv; paa disse Veie søge vi de Kilder, hvoraf vi vente Styrke og Foryngelse.

Om jeg sagde dette til Al-verdens-Mændene, til dem, der have det store Overblik, da skulde ogsaa de prise vore Bestræbelser, og forunde os en Plads i det vidtløftige Opgjør, just efter hvad vi af vort Eget bringe for Dagen. Men jeg taler til Brødrene fra Sverige og Danmark, og her venter jeg en inderligere Opfatning og Forstaaelse. Vor Virken er i Nordens Tjeneste. Nordens Aand har i vexlende

Tider sine særegne Opgaver; for ethvert af de tre Folk stiller den nu Selv-Udgrundelse og Selv-Udvikling paa Dags-Ordenen. Men det maa ei kaldes Splittelse, naar Brødrene saaledes gaa til deres Arbeide. Skal jeg udtale, hvad der for mig er disse Møders dybeste Mening og Krav, da vil jeg kalde det gjensidig, ublandet Glæde over Alt hvad der hos ethvert af Folkene er i sund og stræbende Udvikling. Denne Tilegnelse, denne styrkende Deltagelse er Livs-Varmen og Samholds-Kraften i vor Forening.

Vort Norden er et Tanke-Billede. Mange kalde det en Ide. Vi ere Ideologer, — vi tro paa Ideen. I dens Tjeneste øve vi alle vore gode Kræfter, fremdrage det Forborgne, udvikle det Særegne, — ja, vi gaa hver til Sit, glade ved, fordybede i Hjemmets Rigdom. Og her have vi vor Tros Vovestykke, Daarligheden for saa mange Kloge: vi stole paa, at Ideen saaledes skal kundgjøre sin Sandhed, udkomme virkeliggjort, hel, af den trefoldige Bestræbelse, — stiftende af indre Nødvendighed det Norden, der ogsaa udad skal være afsluttet, en Magt i Verden med større Baner, med stoltere Haab for enhver af sine Sønner.

Derfor skal Enhedens Tanke findes i vor Gjerning, raadende og styrende, altid skyndende mod Maalet. Paa vore adskilte Veie skal den være os som Ledestjernen, den uforanderlige, der er sat os til et Tegn paa Nordens Himmel. Derfor tænke vi

paa Udspringet, medens vi ere i Fremgangen. Det Oprindelige har skilt sig ad, men er dog den Sjel i det Adskilte, der af Delenes Virken opreiser og samler sit Væsen til et skjønnere og rigere Liv. I denne Forvisning udraabe vi: Held for Norden, Ønskets og Løftets Bæger for Norden!

2.

Ved Fester i Kristiania for Studenterne fra Upsala,

1852.

---

a. I Studenter-Lunden, 25de Juni.

Ædle Gjester, Ynglinge og Mænd af Broderfolket! Vi byde Eder Velkommen i Laget, — Velkommen til et festligt Samliv i den Stemning, hvis Magt har ført Eder hid og beredet vore Arner til Eders Modtagelse!

De Fester, hvortil vi indbyde Eder, behøve ei det rige Udstyr og den blendende Glands. Af Mødets Betydning, saa dybt følt af Eder og os, skal her den rette Glæde udfoldes og være som Festens Krands for enhver af de Deltagende. Ligesom Eders Higen har overvundet Rummets Afstand, saaledes skal Samklangen her blive mellem Eder og

os Forstaaelsens levende Vidne og en forbundstiftende Magt.

Vi byde Eder Velkommen i den friske Løvsal, som Folkemunden har givet et Navn, hvortil fra nu af Eders Erindring skal være knyttet. Dette er „Studenter-Lunden". Mellem disse Grene skinne vor Høiskoles ny-reiste Mure. Tager det som et godt Varsel, at den første Fest samler os i Løv-Skyggerne ved vor Mimers Kilde! Thi overalt, hvor det Væld bryder frem i Norden, maa Videnskabens Dyrkere stærkere føle den Aands Kald, der forener dem. Til denne Aands Væsen hører Sanddruheden og Klarheden i al Forskning som i Tankernes Udtryk, og Troskaben, der holder fast ved Løfter og Haandslag.

Denne Aand skal fornye Nordens Ære; i dens Varetægt staar de forenede Rigers Pagt. Værer velkomne i denne Aands Navn til vore Festers Glæde og Alvor!

b. Paa Klingenberg, 28de Juni.

(Ved Overleveringen af en Fane fra Kristianias Damer).

Kjere Venner, svenske Brødre!

En Forening blandt Kristianias Damer har overantvordet mig dette Banner som en Gave til Eder. Jeg ved, at Gaven vil være Eder dyrebar og vække hos Eder de gladeste Erindringer. Thi hvor rigt og skjønt var dette vort Samliv! Slægtskabets Røst har

talt umiskjendelig klart deri; en smilende Natur har i Midsommer-Tidens Fylde smykket vore Veie, og udfoldet for Eders Blik friske og yndige Billeder af Nordens Herlighed og spirende Kraft.

Allerede staa vi paa Grændsen af Samlivets Fester, og se tilbage. Erindrer Eder Mødets første Dag! Hvad er det, som her stiller sig mest levende for Eders Betragtning? Er det ikke Kvindernes Velkomst? — Medens Mændene med Tvivl betragtede den urolige Luft, og tænkte i ængstelig Omsorg paa de Fester, hvor Himlen skulde være vort Tag, havde vore Kvinder allerede grebet den glade Forvisning, den lyse Veir-Kjending, og under de splittede Skyer faldt Blomster-Regnen over Eders Hoveder. Ja, mangen En blandt os gik da ved Gjestens Side, saa op til sit Hjem, og havde en forhøiet Følelse af dets Lykke. Men I erindre jo enhver af Samlivets Dage. I tage med Eder fra vore Huse Mindet om et Gjestevenskab, som ædle Kvinder have oplivet og forskjønnet. Og naar I skue tilbage paa vore glade Udfarter, og komme til den golde Klippestrand, der afbryder Graneskoven og Løvlundene, da se I tillige, at den er dækket og smykket af Kvindernes blomstrende Klynger. Iaften dele de med Eder Festens Glæder, og række Eder til Afsked Erindringens og Forbundets Tegn. Ja, I se det tydeligt, vore Kvinder ere Skandinaver. Høilig priset være deres milde, hjertevindende Magt!

Dette er det tredie Forenings-Banner, som kvindelige Hænder have virket og skjenket til nordiske Brødre. I ere komne sidst til at modtage Eders. Men I ville derfor ei være de sidste til at samles under det Mærke, hvis Betydning stedse mere skal gjennemtrænge Nordens Folk. Bannerets Farver ere Sveriges gamle, ærefulde; men Hjerte-Skjoldet bærer for os Alle det foryngede Nordens haabefulde Tegn. Engang skulle vi møde Eder til et glædeligt Gjensyn, hvor dette Mærke vinker os, og hvor fire skinnende Bannere ere sammenplantede.

Saa være da denne vore Kvinders Gave indviet i det gamle Upsala! Freidigt til Daad, som til Erindringens og Haabets glade Fester, skulle I samles om Fanen, — thi under dens Mærke ville vi med hverandre seire for Nordens hellige Sag.

3.

Under og efter de norske og danske Studenters Tog til Sverige 1856.

a. I Kalmar,

10de Juni.

(Svar paa en Skaal for Normændene.)

I den Skare af nordiske Frender, der nu gjeste Kalmar, og paa een Gang føle Mindets alvorlige

og Fest-Mødets glade Indtryk, ere Normændene maaske de stærkest bevægede. Os synes det dobbelt betydningsfuldt, at Kalmars Grund er den første Plet af svensk Jord, som vi paa dette Broderskabets Tog betræde. Thi smerteligt og ydmygende er for et norskt Hjerte det gamle Minde, som her vækkes, — men dog leder det over til en glad Betragtning. Vi stille Kalmars Forenings-Tanke i den Virkeligheds Lys, der endelig blev Norge given, med Opreisning af Ydmygelsen, med Frihed for enhver god Idræt, med stigende Haab for Statens og Folkets Udvikling.

Ja, her paa det alvorlige Mindested, hvor svenske Mænd og Kvinder hilse os Velkommen med de varme Ønsker for vort Land, skal til vore dybt-bevægede Hjerters Tak det Vidnesbyrd føies, at Norge i Foreningen med Sverige har gjenfundet sig selv og velsigner denne Pagt i Følelsen af sin blomstrende Lykke.

Glædeligt, og med nye Forhaabningers Røst, lyder vort Leve for Kalmar og dets gamle Minder! Maatte dette Navn, der saa længe var et Skræmsel i Norden, mere og mere opfattes af de tre Folk som Udtryk for en rig Forjettelse, — da skal den store nordiske Gjenforening stadigt forberedes i den rette Samdrægtigheds Aand, da skal engang det Haab, der nu samler os, blive kronet, og Opfyldelsens Time slaa!

b. I Upsala botaniske Have,

12te Juni.

(Svar paa Professor Carlsons Tale for Norge og det norske Universitet.)

Til det urgamle Kongehjem, Ættehougenes og Offerhallernes Egn, til det ældste Lærdoms-Sæde i Norden er en Skare af Ynglinger fra Norges Høiskole kommen, i Samfærd med Vennerne fra Kjøbenhavn og Lund, hidkaldt af Upsala-Ungdommens varme Brodersind. Nu staar det igjen for Tanken, hvad Yngve Sahlin udtalte, da han ved Besøget i Kristiania bød os hid: „Norges Folk", sagde han, „elsker Nordens gamle Minder". Denne Hu skulde drage os til Fyris-Aaens Bred.

Velan, det er sandt, Normanden elsker Minderne. Han er stolt ved Bevidstheden om, at der gives en uovertræffelig Saga-Skrift af gammel-norsk Rod og Aand, og han erkjender, hvad han skylder den: vækkende Selvbetragtning, Kraft til ny Forhaabning. Det har bragt ham til mere og mere at udvide Mindets Syn over det større, vidt-omfattende Hjem, at anskue Stammens Grund-Billede i de store, rolige Fælles-Træk. Og Betragtningen har styrket denne Forvisning om Broderskab i Norden, hvormed vi ikke blot se ind i Forgangenheden, men frydes og opløftes i dette levende Nu, og tage gode Varsler for det Kommende.

Saaledes droges vi hid, for at stedes Ansigt til Ansigt med Sveas høisindede Folk, for at nyde Gjenkjendelsen, og vinde Indtryk til dybere Selvprøvelse. Thi midt i den freidige Følelse af vor Frihed og Lykke skal Broderskabets Aand vise os, hvad der i vor Stræben og Skik er mangelfuldt, hemmende Ensidighed, indsnegen Vanart, — og det skal beseires! Ja, lad denne Alvors-Hu være hos ethvert af Folkene, — da styrkes og voxer Nordens Ære!

Norges og Sveriges Forbund, fremtvunget i en Omvæltningens Tid, stiftet af Statskløgt, havde, trods Modstræben og Beregning, sin skjulte Spirekraft; thi mellem de Traade, hvoraf det dannedes, var der sunde Rødder og Livs-Aarer. Hvor saadan Kraft aander under de vedtagne Former og Indstiftelser, sige de Kloge: her er en Ide, — men Virkeligheden er anderledes. — Ja, vel en Ide, en frugtbar Tanke! Medens de tale derom, voxer den ud i Dagen, og præger det Virkelige. Hvad Dags-Tid er da denne i vort Forbund? — Det er en Tid, hvori Ideen har faaet Liv og Blod, røres og bor iblandt os.

Derfor lovpriser ogsaa jeg med forhøiet Lyst dette Ynglinge-Møde, og som af mit Lands Inderste raaber jeg: I gode svenske Mænd, der tænke over disse Rigers Pagt! Dersom I ville vide, om der er Troskab i Norge til at holde den, Kraft og Vilje til at fremme dens Udvikling, — spørger da ei nu den tørre, døde Paragraf, ei Fortolkningens sondrende

Bogstav, hvis Kraft er det undvigende Svar! Spørger Livet, Nuets og Fremtidens friske Liv, — det er her, udsendt fra alle Norges Dale, — det er trygt og tillidsfuldt, uden Forbehold!

I forlange jo intet bedre Svar end det, der her gives Eder paa den korteste Vei, fra Hjertet til Læben. Betragter denne Skare af Ynglinge, i hvis Midte alvorlige Mænd fulgte det store Broderskabs Røst og her føle Foryngelsens Glæde! Hvor umiskjendelig er den Forstaaelse, der har indblandet dem Alle mellem Sveriges ypperste Ungdom, og givet Samlivet Udtryk af et usvigeligt Løfte om det Dyrebareste, om disse Folks Samhold og gjensidige Troskab!

Derfor ere vi saa dybt og festligt grebne i denne Stund, at det ingensinde vil kunne glemmes.

Held Eder da, I Ældre, at I, inden Aften-Skyggerne komme, kunne staa paa Høiden, i denne Glands, og skue ind i Forhaabningens Land! Tifold Held Dig, du haabefulde Ungdom, at dette Lys, som hilses af din friske Sang, er Dig som selve Livets Vaarsol, — at det skal stige med din egen Opgang, og med end større Klarhed skinne over din Alvors-Tid!

Og priset være denne minderige Egn, dette gamle Lærdoms-Sæde, fordi det saa skjønt og rigt har omfattet og smykket det nye Haab i Norden! Priset være Upsals ædle akademiske Ungdom, fordi den varmt og inderligt har hidkaldt de norske Gjester,

og nu saa glædeligt fornemmer Troskabens Svar paa Brodersindets Spørgsmaal!

Dog, — hvad siger jeg? Til Eder, mine unge Venner, skulde Talen anderledes vendes, — I, der allerede selv, paa Norges Grund, have hentet Svaret. Tilgiver, at jeg for denne Herlighed i Eders Hjem var nær ved at overse et Glædes-Billede fra mit eget!

Ja, I kjendte forud Svaret, det, som vi nu aflægge midt i Sveriges Folk. I føle vist og vide, at Eders Erindring lever uudslettelig i Norges Hovedstad, og staar der nu i fornyet Blomstring. Jeg hilser og takker Eder fra Eders norske Venner i det Fjerne. Og hvor ønskede jeg, at mit Hjems Befolkning her kunde stemme i med min Røst! Sandelig, en Storm af de rette Brysttoner skulde ryste disse Løvbuer. Men kun Tankerne ile hid. — Hjelper mig da, I raske Svende under de sorte Huer! Udraaber af al Magt Eders Leve for Upsals Høiskole og dens ædle Ungdom!

c. I Kristiania (Studenter-Lunden),

efter de norske Studenters Hjemkomst,

23de Juni.

I den samme Lund, hvor vi modtog de svenske Brødre, hvis Trofasthed og Gjestevenskab i fuldeste Maal har gjort Gjengjeld, hilses nu Upsalafarerne

af Venner og Landsmænd, og kunne besvare Velkomsten med ublandet Glæde; thi Himlen har med sin mildeste Følelse seet ned paa vore Veie og kronet, over Haabet og Forventning, denne minderige Reisefærd.

Vel kan det Udtryk her komme til Anvendelse, hvormed de mærkelige Afbrydelser af Hverdags-Livet betegnes, naar vi sige: det Oplevede er som et Eventyr, som en Drøm. Ofte nok er dette Ord hørt i vor glade Kreds. Eventyrligt og som en vidunderlig Drøm gik vor Fart over de store Søvidder, medens Sommer-Solen legede paa Vandet, og Sang og Strengespil lød fra Dækket. Vi saa Broderlandenes Kyster snart dukke frem hilsende med Lundenes grønne Faner, og med de forventningsfulde Hjerters Glædes-Tegn, — snart blaanende hen i det Fjerne, som for at drage os dybere ind til nye Syner. Vidunderlige syntes os de festlige Stevnemøder med Brødrene paa det Blaa, der fordum skjalv ved Fædrenes forbitrede Kampe. Hvor glædeligt vinkede nu Bannerfligene med de gamle stridbare Farver, vinkede til Velkomst og Afsked, modtagne og fulgte til det sidste Glimt af saa talrige tindrende Blik!

Og nu Besøget paa de mange Mindesteder i vort store nordiske Hjem! Hvor talende stode her Historiens Varsels-Tegn over Erindrings-Dybene, og hvor friskt spirede den nye Tid af Gruset! — Vor

hurtige Drage for susende fra Strand til Strand, og bar os ind mellem de skinnende Mure af Nordens skjønneste og minderigeste Stad, om hvis Paladser og malmstøbte Helte-Billeder de store, livfulde Menneskestrømme hilsede os velkomne. — Alvorligt skjøn og aften-skygget var Farten til det gamle Upsal, det tidligste Kultur-Sæde i Norden, med sine Heden-Olds Houge og sit høit-reiste, ærværdige Tempel, og dog med det unge, svulmende Liv, der favnede og omtonede os i de pragtfulde Løvbuer.

For vor Erindring skinner over Sveriges Jord Sommrens og Festernes forenede Glands, og skjønnest udhæver sig i dette Lys vor elskede Lands-Faders Hjem, — det Hjem, hvor han i Sandhed favner vidt, fordi hans Ædelsind omslutter tvende Folks Kjerlighed, medens han vaager over deres Pagt.

Vi vendte vor Stavn fra Mælarens Kyster, og med Hænder, der vinkede til Afsked, greb vi de tilkastede Blomster. Og hvor vidunderlig snart, og under hvilken smilende Himmel førtes vi til den anden Kongestad, og til ny fælles Velkomst! — Her, hvor Norske og Danske gjennem Aarhundreder med hinanden have grundet en Kultur og et Sprog, hvori vort aandelige Liv har slaaet de dybeste Rødder, og som derfor skal bevare sit Præg i vort Folks Udvikling, saa længe det har Skrift og Mæle, — her maatte det vel for mangt et ungdommeligt Sind være en overraskende Følelse med Et at stedes for

dette Fremmede, der dog er os saa hjemligt, — at dvæle ved det gamle Broderskabs mangfoldige Mindetegn, og, i Mødets Glandspunkt, at leires ved det kongelige Bord, under de store vidt-skyggende Bøge, medens Hornklangen udtonede over Sletten Fjeldets Melodier.

Saa gik det hjemad med Higen og Længsel, og skjøn blev Togets Fuldendelse. Den deiligste Sol-Nedgang splittede over denne fagre Dals Aasrygge de sidste Taage-Skyer, og med vort Silkebanner i Stavn skred Ganger Rolf ind i Modtagelsens Jubel.

Ja, det Hele er som en vidunderlig Drøm. Og vil Nogen lægge Vegt paa dette Udtryk, da lad ham betænke, at der gives sande Drømme, — erindre, hvad en gammel Sanger har sagt, at der er Drømme, som komme fra den øverste Gud, betydningsfulde, løfterige. — Men her er usigeligt Mere end Drøm. Norges akademiske Ungdom har dog ei drømt i disse Glædes-Dage; den har følt med fuld Hjertekraft, seet og hørt med opladt Sands. Aldrig før har nogen Skare af Normænd vundet et saadant overskuende Syn paa al Norden, saadanne levende Blik for dets Liv og Væsen. Vidnerne ere mange, Kjendsgjerningerne de samme.

Vi tilraabe Eder, Landsmænd, ud af den friskeste Erfarings Fylde: Vort Norden er Enhed! O, hvor rigt og mangfoldigt tegnet, men derfor

desmere velsignet! For denne Tanke, der overalt traadte os nær, have vi i Meddelelsernes og Beskuelsens Nu seet de tillærte Fordomme, den raisonnerende Tvivls Betænkeligheder henblegne til Intet.

Og er der Nogen iblandt os, der drog med af den blotte Reiselyst, — han skal dog have følt, at den stærkeste Fornemmelse, der overkom ham i Bevægelsen, var Glæde over Norden og den Alvors-Tone, som rørte sig deri. Sandelig, just i denne Stemning har Svenskes, Danskes og Norskes festlig-glade Samliv fundet det Præg af Inderlighed, der kan samle Indtrykkene og varigt fordybe dem.

Men denne gjensidige Forstaaelse og Tilegnelse er og bliver den skandinaviske Bestræbelses Kjerne. Dette har vort Tog umiddelbart foreholdt Deltagerne; det har vist dem, at Enheds-Tanken er i dybeste Virkelighed grundet, saa vist som den under Sondring og Fjernelse, i de snevrere Kredses Sær-Interesse, er bleven fordunklet eller miskjendt. Ja, det stod for Alles Blik, hvor mægtigt Natur og Aand har tilhobeføiet disse Lande, og stille fastholdt sit Verk gjennem Tidernes Uret og Splittelser.

Hvo kan opregne alle de Ligheder, som kom os for Øie og anskueliggjorde os Enheden? Hvor ofte gav denne sig Vidnesbyrd i stille Betragtninger, som i Overraskelsens Udbrud! Vi saa den svenske og danske Natur i mild Sammensmeltning, og atter var Stockholms Skjærgaard et fuldkomment Gjen-

billede af norske Kyst-Partier. Endelig, paa de nordiske Landes yderste Østpunkt, paa Gotland, kom et Folkefærd og et Tungemaal os imøde, der syntes at tilhøre Norges vestligste Fjord-Egne.

Saaledes ere Nordens Elementer samlede og forbundne efter en Ordning, hvis Væsen vi mere og mere skulle lære at fatte. At være bevidst medvirkende i den mægtige Udfoldelse, — at føle Tilstrømningen af den rigere Livs-Kraft, — at nyde den større Tryghed, Frihed og Anvendelse for enhver Idræt og Bestræbelse, — er dette en vinkende Udsigt? Hvor er den Normand, der ei skulde gribe dette som et uforligneligt Gode, som en Opløftelse for Folket?

Jeg mener, at denne Enheds-Bevidsthed nu er kommet i fuldere Vext, — at den forlanger at udbrede sig i Livet, — ei ifølge noget bestemt politisk Projekt, der forelægges til nær Afslutning, men ifølge sin egen Udviklings-Trang. Og sandelig, den har en vidtløftig Gjerning at udføre for sin Fremgang og Frigjørelse. Denne Natur-Vext skal sprænge saa mange Baand af kunstige Systemer, udbrede sig over saadanne Vidder af Skilsmisse, der efterhaanden have lagt sig mellem Folkene, at vi vel maa ønske den sin Frist, og frygte det Program fra idag eller imorgen, der ved eet Slag vil bringe Afgjørelsen.

Og held os! Det sande politiske Udgangspunkt for Nordens store Forening er allerede fundet. Nu se vi det tydeligt. Norges Forbund med Sverige

er den gode Spiregrund, hvori en dybt-gjemt Sæd er slaaet an. De Danske føle det som vi. Atter staar Norge betydningsfuldt mellem Sverige og Danmark, — ei længere som Strids-Gjenstand, men som et villigt forenende Led. Natur og Statsvæsen forbinder os med Sverige, — et langt Samlivs uforgjængelige Indstiftelser og Tilstande med Danmark. Gjennem alle Tre gaa store Grundtræk af den samme Folke-Karakter. Ja, Forskjellighederne selv ere tiltrækkende, — som naar Forstmændene sige, at Bøg og Gran enes gjerne, og trives godt hos hinanden. Og saaledes have vi seet og oplevet det.

Tusinde akademiske Ynglinge fra disse Riger have nu med hverandre delt den store Forhaabning, — hvor ere de alle om nogle Aar? Adspredte i alvorlig Virken over det ganske Norden. Maatte Enhver af dem bidrage Sit til Samklangen mellem Folkene!

Men til Eder især, mine unge Reisefæller, henvender jeg Ordet i vore deltagende Landsmænds Kreds. Bevarer disse Indtryk, saa at deres fulde Kraft kan følge med Eder, naar I drage ind mellem Fjeldene til Eders Livs-Gjerning! Fremmer det nordiske Broderskabs Vext i Byer og Bygder, — og slipper ei den Forvisning, at det forenede Norden skal aabne større og lysere Baner for Norges kommende Slægter!

d. Under Naturforsker-Mødet i Kristiania 1856,

ved en Afskeds-Fest 18de Juli.

Inden den Kreds opløses, som i Videnskabens og i vort Nordens Navn saa smukt og rigt har samvirket her, maa det være mig tilladt at træde ind i Kredsen, for paa mine egne og mange Andres Vegne at udtale et Ord, der ligger os Alle paa Hjertet.

Med dette Møde afsluttes betydningsfuldt og mindeværdigt den store Række af Samlivs-Scener i nordisk Aand og Øiemed, som begyndte her, da Ganger-Rolf drog ud af Havnen med sit talrige, livfulde Reiseselskab. Jeg var en Styrer i dette Samfund, og derfor fremtræder jeg nu, blandt svenske og danske Mænd, med en Tak, som jeg beder dem bringe hjem til de Arner, vi nys med bankende Hjerter forlod. Vel er Takken allerede for ydet, — ikke sparsomt, — ikke, som det hyppigt sker, med svag eller tilsløret Inderlighed. Af Følelsens Dyb strømmede den frem i ethvert af Samlivets Øieblikke, og det Indtryk, den gav, var uadskilleligt fra hine Møders hele Samfryd og Festlighed. Men dog er det godt og lifligt at kunne fornye Taksigelsen i en Kreds som denne, — at kunne give saadanne Mænd Hilsener med til de fjerne Venner.

Ja, bringer vor Tak til Eders Hjem, ikke blot

for Gjestevenskabets rige Bord med de krandsede Bægere, men allermest for Sinds-Opløftelsen, vi fandt i den Forvisning, at et sandt, levende Brodersind overalt kom os imøde!

Og lad mig til denne Tak knytte en Betragtning, der angaar det hele Samhold i Norden, — til hvis Udvikling vi Alle ønske at bidrage, — men som jeg helst fremstiller i mit Hjem, og just nu for disse Vidner. Thi er Nordens Sag et Fælles-Anliggende for de tre Folk, saa har den dog for ethvert af dem en Side, som i dets egen Midte bedst beskues, — og en saadan vil jeg pege paa. Det er den, der træder frem i Norge, og som i denne Kreds faar et stærkere Lys.

Jeg maa tænke paa Kalmar, det første Sted i Sverige, hvor vort Tog landede, — Kalmar med det gamle, forunderlige Slot, der har trodset saavel Tidens fortærende Magt som Menneskenes indtrængende Herverk, og nu ligesom trøstigt venter paa den Fornyelse, som allerede ved omhyggelige og kunst-erfarne Hænder er begyndt. Hvad var det, som saa mægtigt greb mig, da jeg med mine Landsmænd vandrede om i denne Borgs Haller, og da jeg siden fandt et ensomt Hvilested paa dets grønne, afbrudte Volde? For min. Tanke stod Billedet af mit Fædrelands mørkeste Nøds- og Fornedrelses-Tid. Jeg kunde, under det kalmarske Fest-Mødes Hast og mangehaande strømmende Ud-

talelser, blot med faa Ord betegne, hvad jeg følte. Her hjemme, i en roligere Stund, kan jeg anderledes fremhæve det.

I Kalmar Slot stiftedes et trefoldigt Nordens Forenings-Pagt. Men i dette Forbund stod der en afmægtig Staldbroder, en Umyndiggjort, hvis Arv var forødet, hvis Kraft knækket, hvis Haab i Dvale, — og det var Norge. Hvad gavnede det de Andre? Den Afmægtige sank end dybere. Men det store, navnkundige Verk gik tilgrunde derved, og forsmædelige Kaar, vedvarende Frende-Tvist og beskjæmmende Rænker splittede Norden.

.Atter, i en Forgangenhed, der ligger os nær, fremglimtede Kalmar-Tanken, — og atter var Norge den Afmægtige. Men naadigt afvendtes Gjentagelsen. Det nordiske Forbunds Historie omlagdes paa en anden Grund, — et nyt Frembrud viste sig af det Skjulte: Vext, som af en fortørret Rod, — Guld-Glands, som af en jord-funden Skat. Engang skal ikke blot her, men i hele Norden, de Mænd prises, som da, lig hin gud-hengivne Patriark, vovede at haabe mod Haab, og erklærede Norges Folk myndigt. Og over al Norden skal engang den følgende Slægt prises, fordi den har bygget Landet, og saa strengt omgjerdet Tomten, medens det vanskeligste Arbeide stod paa. Er der vel en Eneste, som tror, at dette grundlæggende, indgribende Verk under nogetsomhelst Formynderskab udenfra kunde have naaet

denne Fremgang? Nei, — dertil hørte Selv-Regjeringens vaagende Omhu, Selvstændigheds-Følelsens vækkende, opofrende og udholdende Kraft.

Og nu vender jeg mig til Eder, I granskende Mænd! I have seet Vextens og Fremgangens Tegn, og i Eders Midte findes just den rette Indsigt til at dømme dem. I ville forstaa, at det, der i Norge holder igjen mod den bratte Afslutning af det omfattende Forbund, er en Ytring af det samme Liv, der engang skal styrke Forbundet. Vi ere endnu ikke færdige.

Skulle I Andre da standse og vente? — O nei, løber paa Banen! I have selv, ogsaa til vor Lykke, Meget at indhente og vinde. Det bliver vor Sag at prøve, hvad den længe tilbagetrængte Evnes løste Spændkraft, hvad en lykkelig Forfatning og klare Forholde kunne virke til en hurtigere Udvikling.

I have seet det nye Norges Fremgang, — og Enhver af Eder, der hjembringer inderlig Glæde over denne Erfaring, han er en ret Skandinav.

Naar I, saaledes stemte, bære vor Tak til Eders Hjemstavne, tilføier da det Vidnesbyrd, som nu er tilstrækkelig prøvet og stadfæstet: at i samme Grad, som vort Folk føler og fatter sin tiltagende Udvikling, vender det ogsaa sin Hu til den store Forening i Norden!

Saaledes voxer Norge ind i Forbundet med hævet Skulder og Hoved. — Og ere vi endnu ikke

færdige, som det kunde udkræves, — tryggere se vi dog allerede det Kommende imøde. Thi med Guds Magt skal Norge snart, om det gjelder, kunne lignes ved hin unge Utstein, som gjorde god Tjeneste i Kong Halfs Kæmpelag, skjønt der feilede Noget i at han var udvoxen.

Høit ærede, kjere svenske og danske Venner! Dette er Hovedtanken i Norges Skandinavisme. Siger det til vore Frender! Bringer dem Upsalafarernes varmeste Tak, medens I hilse fra et trofast Broderfolk!

Under de norske og svenske Studenters Besøg i Danmark

1862.

Ved en Fest i Rosenborg Have,

13de Juni.

De Broderskabets Hilsener, som vexles mellem Nordens Folk, betegne en Fylde af alvorlige Tanker, — og ved en Fest som denne maa det især erkjendes af den Enkelte, som føler sin Afmagt, idet han skal med faa Ord udtale det Omfattende og Betydningsfulde.

Jeg skal besvare den danske Hilsen til mit Fædreland og dets Universitet, og jeg fører nærmest

Ordet for Norges akademiske Ungdom, der i Sandhed er Landets Blomst, og som her har stillet sine Vidner. Men til dem slutter sig i Tanken Fædres og Forfædres Skare i fjernere og fjernere Rækker, der gjennem Aarhundreders Samliv bevarede et trofast Sind mod de Danske. Dette Sind aabenbarer sig ogsaa i de store Fælles-Minder og Fælles-Goder, hvis indre Væsen vedbliver at forene de tvende Folk. Og derfor ere disse Unge her, derfor vidne de med Glæde, at de have modtaget Kjerlighed til Danmark i Arv fra Fædrene.

Men dette Vidnesbyrd er dem ikke nok. Ogsaa til os henvendes det danske Spørgsmaal, der nu gaar mellem Landene. Og det lyder til os med en anden Betoning end den kolde, afmaalte, der tilhører Politiken. Nordens Grændseland mod Syd, Danmarks Kamp for Slesvig, — disse Udtryk for et uberegnelig stort Anliggende bevæge os inderligt, og i dem samler sig nu Alt, hvad der knytter os til det danske Folk.

Fra Tydsklands Riger og Folkefærd lyder fremdeles det høie Felt-Raab „Schleswig-Holstein!“ Idelig gjentaget, er det blevet en Almen-Stemme af bedøvende Klang. Ved Sammenkomster, der ligne vor, opflammer Raabet Ungdommen, og Stemningen faar de høie Farver af Nationalfølelse, ædel Fortørnelse, udfordrende Mod. — Velan! Danmark skal ogsaa høre et andet Raab, høre sit eget Løsen gjenlyde

fra Frende-Folkene. Og dette er sandelig Mere end blot Raab imod Raab. Thi hvad er det for en Magt, som indtrænger sig opløsende i hin tydske Begeistring, og viser dens Nationalfølelse, Fortørnelse og Mod som en skuffende Dunst? — Det er Sandhedens Magt i den Sætning, at Slesvig er dansk Land! — Fra den europæiske Politiks mægtige Organer slynges nu dette Ord med kold Forhaanelse mod Tydskland; men vi udtale det varmt og med hjerte-greben Røst, — vi, som have vort Blod i den danske Sag, ikke alene det levende Blod, som her banker os imøde, men ogsaa Landsmænds Blod, som Valpladsens Jord har drukket, — Ungdoms og Manddoms Blod, uforglemmeligt i Norden!

Dog, jeg vil hente fra mit Hjem et andet Vidnesbyrd end de Manges lydelige Raab. Thi ogsaa her, hvor denne Røst er dyb og sand, staar det jo for Tanken, at den kan bruse mægtigt op af det flygtigste Aands-Veir, forvildende og bedaarende. Lad mig da fremstille et Taushedens Vidne, et Tegn af Stilheden. Det er en Erindring fra Eders nye Kamptid; det minder Eder om Slagdagen ved Slesvig. — Til Norges Hovedstad kom paa en Theater-Aften det gribende Budskab. Skuespil-Huset var fuldt. Rygtet gik hviskende om blandt de Forsamlede. Derefter kom Tausheden. Thi Scenen forblev lukket og tom, og Huset blev forladt. Men de Bortdragende medbragte til deres Arner de stille

Gjester, som jeg vel tør kalde Landesorg og Hjertesorg.

Er ikke dette en ægte og gribende Stemnings Billede? — Det betegner den dybe Grund, hvoraf de sande Almen-Røster opstige som Folkesindets nærmeste Udtryk. Uforandret hviler denne Stemning for Danmark i det norske Folks Indre, og den vil befæstes og næres med Folkelivets Vext. Lad den være taus i roligere Tider, — den er derfor ikke mindre stærk og sand. Thi — husker det! — ogsaa i det Stille har den givet sig Vidnesbyrd.

Men dette er en Glædes-Stund, og vi ere her, for at bryde Stilheden. Som ud af vort Fædrelands Hjerte raabe vi: Held for det danske Broderfolk! Seir og Held for Danmarks retfærdige Sag!

Ved Sanger-Fester.

1.

Ved den norske Studenter-Sangforenings Ti-Aars Fest,

21de November 1855.

Sangergildet har udraabt et Leve for de indbudne Digtere, — og det tilkommer mig, som den ældste af dem, at takke for denne Ære. Men Sangere og Digtere vide godt med hverandre, at de staa i et gjensidigt Erkjendtligheds-Forhold.

Fordum var Digteren en virkelig Sanger, og mangen Gang blev endog hans Digtning kun et Middel for den mægtigere Sang. Med Hjemmel fra fordums Tid kalder Digteren sig endnu en Sanger, og da vækker han tillige Tanken om de gamle Skaldeprøver uden Herkomst, uden Navn, — som fornyes i Slægterne, fordi de, gjennem Sangen, have vundet Digtningens kjereste Liv: vedvarende Gjenlyd i

Folket. — Digteren bekjender, at han overalt søger denne Gjenlyd, at det er ham en Smerte at savne den. Og skjønt han ei optræder som de gamle Skalde, ved han dog, at Sangen endnu sikrest og varigst giver Digtet Gjenlydens Liv.

Aftenens Fest, og Alt hvad den minder om, stadfæster og forklarer løfterigt denne Betragtning, og derfor takker Digteren Sangerne.

2.

Ved en Sanger-Fest i Frederikshald,

2den Pintsedag 1856.

Det kunde synes ufornødent at tale til Sangens Pris, hvor den selv kan give sig det bedste Vidnesbyrd. Og her optræder Sangen tillidsfuld, stolende paa sine Midler. Den har hidkaldt denne store Folkeskare, ikke blot som Tilhørere, men tillige som festligt Forsamlede. Saaledes vente vi alle det Usædvanlige, — men Ingen søger dog her noget Bedre eller noget Høiere end Sangen.

Alligevel have Sangerne villet, at jeg skulde tale om deres Idræt og Kunst, og da jeg paa dette Tog har stillet mig under deres Fane, adlyder jeg Kaldet. De faa Ord, jeg har at sige, ere da i Sangens Tjeneste. De fordre ingen Opmærksomhed for

sig selv, men ville alene høres for Sangens Skyld.

Jeg staar selv som Gjest i Tilhører-Kredsen, og nærmest ledes jeg til at tolke det Indtryk, som her vækkes, — at udtale i Forsamlingen den Hovedtanke, der hviler i vor Stemning.

Skjøn og sindsbevægende er Sangens Kunst, og hvor den kalder, samles og dvæle vi gjerne. Men her vækker den hos Enhver en dybere Deltagelse. Sangen er hidkommen med stor Udrustning, forenende i en Fylde af Samklang hvad Livets Kaar ellers saa mangfoldigt adskiller. Med den frembrydende Vaar gjester Sanger-Choret denne Egn, som en hel Trækfugl-Skare, — og al den Betydning af Fornyelse og Forhaabning, som Menneske-Aanden lægger i Vaaren, forbinder sig her med Sangen. Saa stærkt og rigt er Festens Indtryk. Saaledes føle vi, at Sangen er en Magt.

Ja, Sangen er en Magt i Folkenes store Udvikling. en samfund-stiftende Magt. Sindet kan røres, naar vi høre den første Vaar-Tone under Skyen eller den enlige Fugl synge i Skov-Skyggen. Anderledes bevæges vi, naar den hele Skov synger, eller naar Luften dirrer ved Lærkernes Chor. Men i Sangens Verden er dette den mægtigste Forestilling, naar Menneske-Stemmernes Tonekunst henleder Tanken paa et F o l k, der syngende udtaler sit Liv og sit Væsen. Denne Forestilling vil jeg et Øieblik fastholde.

Vende vi Øret mod Historiens Opgang, mod Slægtens tidlige Minder, da høre vi de syngende Folk. Deres Aands Vaar-Kjending, alle Udviklingens Kræfter og Former bryde frem i Sang. Jehovas Folk udsynger sin Tro og sine Forjettelser, og end fornemme vi Gjenlyden fra den hellige Skrift. Vi høre ikke blot Davids og Asaphs Harpekvad — vi høre Israels Stammers forenede Røst gjennem Tusinder af indøvede Tempel-Sangere, og det dybeste Livs-Væld, vi kjende, fremstrømmer i denne hellige Folkesang. Og blandt det Folk, hvis harmoniske Kultur er bleven et Mønster for sildige Tider, blandt Grækerne, levede Samfunds-Aanden og samledes Forædlingens Kilder i Sang. Religion, Lovgivning, Videnskab, Folkets Minder og Stemninger, — Alt brød frem i Sang. Den lød i mægtige Chor ved alle store Fester og Sammenkomster, — i den fornyedes Bevidstheden om de adskilte Staters Fælles-Adel.

Ja, Sangen er en Magt fra Menneskehedens Grundvæsen! I Tidsaldernes Skifter mærke vi stedse, hvorledes de fremtrædende Folk udtrykke deres bevægede Vaar-Livs inderste Kraft i Sang. Derfor er Middelalderen saa tonerig og indsungen. Da lød Sangen mellem vore Fjelde fra Mund til Mund, samtidig med Bedrifterne, som den løftede over Glemsel, — da gav vort Folk sig en Historie i Kvad, og nedlagde deri Spirerne til den Fornyelse,

der nu besjeler os. I denne Tidsalder fremsteg af Dunkelheden, Forvirringen og Sondringen — i Europas Midte — Folkesangen, samlede de adskilte Stænder, fra Keiserens Hof til Arbeidernes Forbund, og udtalte ikke blot Tidens eiendommelige Væsen i Religion og Samfunds-Liv, men indaandede ogsaa deri Toner af Frihed, Varsler om lysere Dage.

Saaledes er Sangen en Magt i Slægternes Udvikling, en samfund-stiftende Magt. Derfor har ethvert Folk sit eget Væld af Sang. Det kan dækkes, som en befrugtende Strøm, der er skjult af det Liv, den har fremkaldt og næret, — det kan ligne Steppe-Floden og blive ligesom borte i Folkelivets tørre Aaringer. Men naar Selvforglemmelsens Travlhed eller Øde er tilbagelagt, da gaar dette Væld frem i Dagen, baade som en svulmende Livs-Aare og som et Speil, hvori Folket gjenkjender sig selv.

Dette Aarhundrede har seet Folke-Aanderne vaagne, og hørt den nye Tids Bebudelse i Frembrudet af de dybe Sang-Aarer. Nu voxer denne Strøm og nye Livs-Kilder tilføres den. Midt i de utallige Dannelses-Midlers Samvirken kan det atter kjendes, at Sangen er en Magt til Folke-Udvikling. I det sangrige, men af saa mange Sondringer delte Tydskland virker nu denne Magt gjennem stedse tiltagende Foreninger, blandt hvilke et nyt Haab for Samfunds-Livet toner frem af Stemmernes Sam-

klang. Og hos det Folke-Forbund, hvis Hjem i saa Meget ligner vort, hos Schweitzerne, har Sangen allerede en fremtrædende Plads i Almen-Opdragelsen, og danner i sine festlige Sammenkomster et stærkt Forenings-Baand mellem de adskilte Bygder.

Vort Fædreland har gjenerhvervet og levendegjort sine Minder, — og alt som denne Forgangenhed oplod sig for Folket, fremtraadte igjen de gamle Sanges skjulte og afstilnede Strøm. Med glad Forundring erfarede vi dens Rigdom. Nu kjendes den i Dalen, og nyt Liv tilflyder den, Liv fra den foryngede Slægt, fra den store Verdens-Udvikling og fra den harmoniske Kunst.

Saaledes er et Sangens Rige begyndt i vort Hjem. Ja, begyndt! Lad det være os en alvorlig Paamindelse i disse glade Møder, at den forædlende Sangs Rige endnu er i sin Begyndelse her. Det kræver en vedvarende Virken i Samdrægtighedens Aand, — kun derved bliver det en Udviklingens Magt i vort Samfunds-Liv.

Og vor Fest selv foreholder os denne Tanke i et stort og betydningsfuldt Billede. Enhver af disse syngende Stemmer betegner en særegen Eiendommelighed, — udtrykker Noget af det, der adskiller de Mange fra hverandre og kan opløse sluttede Forbund. Men just fordi Enhver her giver Sit i den rette Fylde, under Enhedens Lov, opstaar

den store livfulde Samstemmighed, hvortil denne minderige Scene føier sit dybe Indtryk.

Her, hvor Borger-Enighedens Kræfter, i det strengeste Alvors Timer, tændte de vidt-lysende Flammer, — her forener Fredens skjønneste Kunst forskjellige Stænder og Aldere, og vækker Haabet om en ny Udvikling i Folket til samdrægtige Gjerninger.

3.

Ved en Sanger-Fest i Arendal,

2den Pintsedag 1859.

(Efter Udførelse af Sangen „Norges Seilere“ *).)

Seilerne vide, at vort Land fortoner sig høit, og paa dets Kyst har Folket en vid Udsigt over Bølgerne. Men ogsaa Landets Indre fornemmer Havet, og paavirkes deraf som af Livs-Aarer. Havet strækker sig ind mellem Bjerge og Bygder og til Afkroge under Fjeld-Vidderne; det bærer de vidtfarne Seilere did, og fører dem til Ankergrund i mangen

---

*) Se 5te Bind.

Bugt, hvor Sæter-Stien gaar op fra det forborgne Dal-Dyb.

Naturens Herre har sørget for, at saa stor en Del af dette Lands spredte Befolkning kunde faa et Indtryk af Havet, — og dette Indtryk afspeiler vor Historie. Ligesom Norges Land har et aabent Aasyn mod Søen, saaledes er i Folkebilledet Sø-Bedriften et fremhævet Parti, — ja, i denne Færd ere Folkets bedste Egenskaber aabenbarede. Naar Saga-Skriften viser os Vikinge-Livets Kampe og Haardførhed, da peger den tillige paa det kraftfuldt higende Sind, der over øde Hav-Strækninger søgte frem til ukjendte Kyster, — da vidner den om dette Folks Snille, om de gode Kræfter i dets Samfunds-Liv, der beherskede Vildheden og kunde indplantes i de fjerne Egne, hvor vore Sø-Konger toge Land med Sværdet.

Sandelig, Normanden har paa Havet store, tiltalende Minder, fjernere og nærmere, — og Folket elsker dem.

Men det nye Norge kan ogsaa med Tilfredshed og voxende Haab tilegne sig denne Erindring. Thi den mest lysende Side af Normandens Nutids-Liv er hans Færden paa Havet. Her se vi ikke en liden Stats snevre Vilkaar, — her er Udfoldelsen storladen, og med den gaar Norges Navn over den vide Verden. Jeg kan ei dvæle ved denne Bedrifts Statistik, ei ved dens Forhold til Konjunkturernes Vexel-Spil. Og

om jeg kunde det, vilde jeg det ei, — thi jeg vil kun udtale, hvad der slaar an i dette Fest-Mødes glade, livfulde Stemning.

Jeg vil nævne de ædle Træk af Folkebilledet, der lyse frem i Norges Sø-Liv: den fremstræbende Aand, der forstaar sin Dont, er Herre paa sin Bane, og derved sikrer sig selv Bestræbelsens Frugter, — gjennem alle Omskiftelser den aabne, paalidelige Karakter, som kjendes og skattes i de fremmede Havne, Freidigheden og Heltemodet paa Kjøbmands-Skibet i den farefulde Bedrift. — Ja, Heltemodet! Eller skal dette kun søges ombord i de svømmende Ødelæggelses-Maskiner? Skulle vi maale den norske Sømands Bravhed efter vort Kvantum af kunstig Hestekraft og knusende Ild-Svælg? — Nei, vi kjende Seiervindinger over Storm og Bølger, vi kjende et fredeligt Heltemod paa Havet, som ei kan fordunkles af nogen Daad under Split-Flaget paa det blodige Batteri. Og hvilke Gjerninger udvikles ei tilsøs i vort Lands ypperste Manddoms-Skole, Gjerninger af uforfærdet Kraft-Anspændelse og af høihjertet, opofrende Menneskekjerlighed! Aar for Aar føies friske Blade til denne Saga. Altid fornyes Norges Ære ved disse Bannerførere paa de brusende Vande.

Vi staa her, festligt optagne, i et Sømands-Hjem, som Havet har aftvunget den golde Klippe-

strand og tilført saa stor Velsignelse, at det nu har første Rang i Landets Sø-Bedrift. Her mærke vi overalt et lykkeligt Samfunds sunde, frodige Vext. — I denne Forsamling raabe vi derfor med forhøiet Lyst: Held for Norges Seilere, leve Manddoms - Skolen paa Havet og alle de brave norske Sø-Gutter!

I Carl-Johans-Forbundet.

1.

Til en Skaal for Kong Oskar,

8de Marts 1859.

Vi se tilbage paa Carl Johans Manddoms-Verk, der fornyede Norges Rige og gjenvakte dets slumrende Kræfter. Levende staar for vor Tanke, hvor meget Godt og Ærefuldt der udviklede sig for vort Folk under hans lange Styrelse.

Men det Bedste af alt dette var hans Søns aandelige Vext, — en Udvikling, der stille og alvorligt fulgte vort Fædrelands, og optog i et høihjertet Sind dette Folks dybeste Krav og Forhaabninger. Hellig var for Oskar den Arv, han skulde hæve. Og hvo af os mindes ei Folkets Glæde, da han havde hævet den, — da det blev synligt, hvor godt Norges Krone passede til hans kongelige Hoved.

Ham har Folket siden med uforanderlig Hu elsket og takket. Hans Lykke har været som solklar

Dag over Norge, — hans Kummer og Smerte er bleven følt gjennem Landet som dyb Folkesorg.

Og om nu end Vemod binder den Tunge, der skulde forkynde hans Ros, saa taler dog stærkere end alle Ord den Folke-Stemning, som omgiver ham i hans Lidelse med usigelig Kjerlighed.

Gud velsigne Kong Oskar! Priset og æret være hans Navn til de sildigste Slægter!

2.

Til en Skaal for Sverige,

8de Marts 1860.

Med Taknemmelighed feire vi Kong Carl Johans Mindefest. Den stigende Indsigt i hans Verks Betydning lader os mere og mere forbinde Bevidstheden om vort Stats-Livs Lykke med hans Erindring.

Og i den samme Erkjendelse hendrages vi til det Folk, der ved ham, efter den lange Tvist, tilsagde os trofast Broderskab. Vi, der arbeide paa den Grund, som det store Foreningsverk har hegnet og indfredet, optage i vor Fædrelands-Kjerlighed Forbunds-Følelsen, og vi finde i vore Bestræbelser ingen lønlig Tanke, der kan krænke den.

Det er glædeligt, at vi i denne Kreds, uden at frygte nogen Modsigelse, kunne udtale det Vidnesbyrd,

at Stemningen i Norge er varm og inderlig for det svenske Folk. Maa vi end finde det Krav smerteligt, der just nu fremkalder en saadan Bekjendelse, saa er den ogsaa prøvet i alle velsindede Normænds Hu, prøvet og skærpet under Fornemmelsen af en Fare, der truer Forbunds-Livet.

Dette Vidnesbyrd udtrykker en Folkerøst, der gaar som et Raab fra Norge til Brødrene hinsides Fjeldet, og søger Gjensvar. Ja, — vil man sige — kunde blot Folkene tale til hinanden, med ublandet, sanddru Røst fra det Inderste!

Med levende Erkjendtlighed tænke vi paa de svenske Mænd, som i deres Medborgeres Kreds have taget Ordet for Norges Ære og Ret. Men endnu kan der spørges, om dette er os nok. Hvilke ere de rette Fortolkere af et Folks Tanker og Følelser? Hvorledes udfindes de Ordførere, der i en given Sag udtale Folkets Omdømme? Og naar stridige Stemninger opstaa i dets Midte, hvor angives da den sande Grundtone?

Saadanne Spørgsmaal paatrænge sig let i en Tid som denne. Og for Mange synes vel Afgjørelsen tvivlsom.

Men dog er det vist, at Folkene kunne tale til hinanden, ud af sit Inderste, med Sandhedens Vegt. Der er en Aand i Folket, som præger og bestemmer det, — som vidner gjennem Tiderne, og beseirer Døgnets Røster, og holder Dom over deres Tvistighed.

Denne Aand i det svenske Folk taler til os, og giver Svar paa vort Tilraab. Vi kjende dens Væsen, og sætte den høit mellem Folkeaanderne. Den har dannet til eet Livs-Billede Mandemod og Gudsfrygt, — Stræbsomhed og Snille, — Selvfølelse og Trofasthed. Saaledes er det svenske Folkesind. Fra dette Indre kommer der Svar.

Og som den, der under Støi og Forvirring lytter til og fastholder samstemmige Toner, saaledes sømmer det os nu, fra den Samklang, vi glædes ved og stole paa, at udsondre hine Døgn-Stemmer, der stride mod Forstaaelsen og egge til Ufred, — det sømmer os at afspærre dem Adgangen til Folkehjertet, og ved Troskab og Retsind at gjøre dem magtesløse.

Derfor, mine Herrer, beder jeg Dem knytte et Løfte til det Bæger, der nu skal tømmes for Sveriges ædle Folk.

Lader os love, alle med hverandre og hver for sig, at vi, i Tilliden til vort Broderfolk, skulle modstaa Forargelse af Overmodets og Miskjendelsens tirrende Røst, — modstaa den i vore Tanker, og vogte vor egen Tunge, og nære Samdrægtigheden! — Vi love det (: Ja! Ja! :). — Saaledes indvie vi Bægeret.

Leve Sverige og Rigernes Forenings-Pagt!

I den norske Forening mod Brændevins-Drik.

Ved Aars-Festen 1847.

Afholds-Reformens Væsen og Virken er nu ogsaa hos os saa fuldstændigt begrundet og alsidigt belyst, at det ei kan være min Hensigt at lægge nogen ny Synsmaade til dens Opfatning. Men ved en Anledning som denne er det godt, at kunne henvende Tankerne paa det Bekjendte og fremstille dets Gyldighed for dem, hvis Sind man ønsker at tiltale. Lykkes det blot, ved Gjentagelsen at fordybe de vundne Erkjendelsers Indtryk, da har man ei forgjæves fornyet dem.

Reformen har i sin Optræden selv støttet sig til en Anskuelse, der maatte forefindes hos Alle, og som den kun har søgt at udvikle og bringe til den rette Anvendelse. Man har ei behøvet Afholdssagens indtrængende og overskuende Opfatning, for at se, at den Ødelæggelse, Brændevinet bragte over

de Umaadelige, lignede en Gifts Virkninger. Og naar man i videre Forstand kalder alt det, der kjendeligt antaster og skader Organismerne, en Gift for dem, — da har man vel kunnet sige, at den spirituøse Drik, fremfor noget andet Stof, er bleven Menneskeheden en Gift. Langt udover den Enkeltes Liv, i Familiens Forgreninger, i Slægtfølger, udbrede sig dens Eftervirkninger, — og atter tømmes Giften af Den, der allerede har taget Sløvheden og Afkræftelsen i Arv. Saaledes trænger den fra tusinde Punkter, og altid fornyet, ind i Folkestammens Liv, og truer med efterhaanden at forvandle den.

Naturens underbare Kraft-Fylde i at oprette Tab og overvinde Svækkelser, — denne stille og dybe Virken, hvortil vi ellers i al vor Nød knytte vore Forhaabninger, — synes at overvældes der, hvor den skal bekæmpe Brændevins-Umaadeligheden, og faar ei Tid til at fremme sit Verk, — thi Giften er der idelig og ustandselig. I den Enkeltes Levnet viser dette sig tydeligt. Hos Drankeren er Brændevins-Nydelsen Sløvhedens Grund og tillige dens nærmeste Følge, — og saaledes bliver det ved i Gjentagelser, hvis Hyppighed og Vedvaren gjennem Aarrækker ei ved nogen anden Udsvævelse er mulig. Dette Billede af menneskelig Fornedrelse og Elendighed har saa ofte og i saa skarpe Træk fremstillet sig for Enhver, at det ei behøver at udmales, for at blive opfattet i sin Afskyelighed. Men saaledes har

den umaadelige Nydelse af Brændevin vist sig som Drukkenskabens almindelige Form, og derfor har man stillet den under de religiøse og moralske Vækkelsesmidlers Paavirkning. Vi vide Alle, hvor Lidet derved er bleven udrettet, — og det forekommer os kun besynderligt nu, at man ei tidligere har indseet det sande Forhold.

Der har været god Tid til at erkjende, at man havde forfeilet Opfatningen af denne Udsvævelses Natur og Væsen. Et Vink herom var givet i det Øieblik, da Stats-Styrelsen blev nødt til at tage den som en rodfæstet Tilstand i Samfundet, til hvis Standsning der maatte søges usædvanlige Midler. Thi for denne Betragtning viser det sig, at Ondet maa have sin Opkomst fra en Grund, der unddrager sig Religionens og Moralens Belysning. Skjønt nu Erfaringen godtgjør, at heller ikke Lovgivningen har kunnet hemme, end sige standse, denne Fordærvelse, maa det dog erkjendes, at den har bidraget til, at Brændevins-Drikken omsider er bleven opfattet i dens fulde Omfang og Betydning. Lovgivningens Anstrengelser i at forfølge den have blottet dens Kilder og Afløb, og fremlagt de sikre Vidnesbyrd om en Industri og et Forbrug, der hos det medborgerlige Sind maa vække de alvorligste Bekymringer.

Fra Drankerens umoralske Liv, fra Betragtningen af hans Dag, der begynder og ender med

Sløvhed og Jammer, vender Tanken sig til den rædselfulde Forestilling om en vedvarende Udsvævelse, der gaar frem som en Landfarsot, om en Fordærvelsens Magt i Staten, der nager paa alle Samfundsbaand. Man slipper den Enkeltes Elendighed kun fordi man er ført hen til den rystende Udsigt, der viser os et Folk af Drankere.

Her indtræder Afholds-Reformen som det sidste og eneste Middel mod det overordentlige Onde. Og saaledes er denne Sag nu opfattet over den halve Verden. Nu har den vilde Amerikaners Ord om Brændevinet fundet Gjenklang hos dem, han anklagede for sin Stammes Ulykke. „De hvide Mænd“, sagde han, „bragte os Ild-Vandet, der har fortæret vort Folk og fremskyndet dets Undergang.“ Og saaledes maa den spirituøse Drik betragtes overalt, hvor den har faat Indpas, — den er et Ild-Vand, der fortærer Folket. Heri ligger Summen af alle de bekjendte og ubekjendte Ulykker, der følge denne Umaadelighed. Thi snigende og upaaagtet, som Brændevinets Brug kan foregaa i Familiernes Indre, er for en stor Del dets Virkning i det hele Folkesamfund.

Naar vi klage over Standsningen i Næringsveiene, over Mangelen paa Kraft og Samhold i saa mange af Folkets store Fælles-Anliggender, over Armoden, der synes at voxe med de Midler, der skulde hæve den, — hvor nær ligger da ei Tanken

om Brændevinets Andel i de nedslaaende Tilstande? Tag denne Drik bort fra alle Samkvem, hvor den forspilder Kraften og Tiden, forstyrrer den sindige Idræt, og svækker Tilliden mellem Mand og Mand, — tag Fylderiet bort fra den Samfunds-Klasse, hvori det — for at nævne Alt med eet Ord — er blevet en fast Leveskik, — og drag da ei i Tvivl, at Samfunds-Livet, saaledes befriet fra sin Fordærver, vilde komme til en anden Blomstring, hvori saa mange af Fædrelandsvennens Ønsker og Planer, der nu betragtes som overspændte Forhaabninger, skulde findes virkeliggjorte og kronede med Held.

Der kan da neppe gives noget Folke-Onde, som i høiere Grad end dette paakalder den Tænkendes Opmærksomhed. Og ved ingen anden Leilighed kan det være mere magtpaaliggende end her, at gribe et Onde i dets Rod. Man har længe nok forgjæves søgt at standse Brændevins-Ondet i dets Vext og Forgreninger, — thi ogsaa her har man skjelnet mellem Brug og Misbrug, tænkt at bibeholde den første og hæve den sidste. Men Brændevinets Brug er i sig selv og oprindeligt en Misbrug, — deri ligger Afholds-Reformens Grundtanke. Og ved at fastholde og anvende denne har man grebet Ondet i dets Rod.

Brændevins - Drikken er en slet Vane, som Menneskene have paanødet sig selv, og den saakaldte maadeholdne Nydelse af Spiritus er allerede

en overordentlig Udskeielse fra den fornuftige Leveskik, der ellers søger at fjerne alle forstyrrende Tilstande og Indflydelser fra det daglige Liv. Vi se nu med Forundring tilbage paa en Tid, da det mellem Standspersoner var blevet Mode at bruge Aareladning en Gang om Maaneden, og at medicinere paa bestemte Dage. Men denne urimelige Skik er dog en ringe Ting mod den i alle Samfunds-Klasser udbredte Sædvane, daglig at indtage store Portioner af et destilleret Stof, der hører til de stærkeste, Organismen mest angribende Pirremidler, — og som blot ved den gjennem Aarhundreder vedvarende Skik er blevet fjernet fra sin oprindelige Bestemmelse, at være en kraftigt virkende Medicin.

Det er da just den maadeholdne Brug af Brændevin, Afholds - Reformen først og egentligst maa bekæmpe. Og her er det Punkt, der nu tydeligst frembyder sig for Enhver, som paa nogen Maade træder i Reformens Tjeneste. I Brændevins-Ondet, som i saa mange andre slette Tilstande, udgaar Lasten og Fordærvelsen, der afskyes og beklages af Alle, fra Fordommen, der ei blot taales, men endog finder Beskyttelse. Det er en Fordom, at Brændevinet, nydt med Maade, er en god og gavnlig Drik. Og saa længe denne Anskuelse varer ved, vil det være umuligt at standse Umaadeligheden.

Er der vel Nogen, der kan bestemme Grændsen for det Begreb, man her vil gjøre gjeldende?

Hvad Betydning har dog Maadeholdet, hvor man efter de mange Hensyn, som Tilvænnelse, Legems-Konstitution, Arbeids-Art og Livs-Stilling angiver, idelig maa flytte Grændsen, — indtil den naar udover den Klasse af maadeholdne Brændevins-Drikkere, for hvem det haarde Arbeide er en Fordampnings-Proces, der kun hindrer den groveste daglige Beruselse? Men om man endog for et Øieblik tænkte sig al Brændevins-Drik ordnet efter en vis Maadeholds-Regel, — hvad Haab havde man da om denne Tilstands Varighed? Det er dog en Bemærkning, hvis Sandhed maa være indlysende, at enhver Dranker er begyndt som en maadeholdende Brændevins-Drikker.

Brændevinets Historie viser overalt en hurtig Overgang fra den sparsomme Nydelse til udbredt, overvættes Brug. Thi dette Forhold er grundet i Drikkens Natur og Væsen, og kan ved intet Middel, der ei gaar ud paa dens Afskaffelse, forandres. Allerede ved Brændevinets første Optræden i vort Land finde vi Vidnesbyrd om dets hurtige Udbredelse. I Aaret 1531 skrev Høvedsmanden paa Bergenhus, Eske Bilde, til Frederik den Første et Brev, hvori han lover at sende Kongen Brændevin „som et Middel mod alle Sygdomme, et Menneske kan have indvortes.“ Syv-og-tredive Aar efter blev det i Walkendorfs Reces forbudt, at udtappe og sælge Brændevin under Gudstjenesten, — og allerede før det

følgende Aarhundrede gik tilende, var den indenlandske Brændevins-Brænden i Opkomst.

Med lignende Hast er Brændevinets Udbredelse foregaaet i Tydskland. Under Tredive-aars-Krigen bragtes det med Krigsfolket omkring i Landet, — og skjønt man i Begyndelsen førte Klager over, at et saa nyttigt Lægemiddel misbrugtes til Synd, fandtes dog mod Enden af det syttende Aarhundrede Brændevin overalt, selv i de Fattiges Hytter.

Den spirituøse Driks hildende Magt er ogsaa af en eiendommelig farlig Beskaffenhed. Den indpoder i Legemet en ny Drift, der griber Nerver, Muskler og Kar. Til andre Nydelser finder Mennesket en Tilbøielighed i sin Natur, der dog med det Samme i den sunde Virken angiver et vist Maal for Nydelsen, som foreholder Bevidstheden og Viljen Orden i Gjentagelserne. Men Brændevins-Drikken, der viser en kunstig Tilbøielighed, forandrer Naturens sunde Lovmæssighed, og paanøder Organismen en sygelig Trang, der, ved at tilfredsstilles af sin egen Kilde, altid truer med at voxe, og som sætter Viljekraften Opgaver af en Art, hvortil Menneskets normale Tilstande ei kjende noget Sidestykke. Allesteds, hvor Brændevin nydes, er Umaadeligheden indledet. Den maadeholdne Nydelse, der allerede er Misbrug, sløver selv den Kraft, der skulde opretholde Grændsen, og gaar i tusinde og

atter tusinde Tilfælde umærkeligt over i en Levemaade, der har Udsvævelsens Karakter og Følger.

Men naar man fastholder den Betragtning, at den saa kaldte maadeholdne Nydelse af Spiritus hviler paa en Fordom, der angaar dette Stofs hele Anvendelighed som Drik, — da møder man fremdeles mange Tvivlende, skjønt Spørgsmaalet i vore Dage tilstrækkeligt er besvaret. Den Tid ligger endnu for nær, da man i Tale som i Skrift kunde forudsætte det som almindeligt antaget, at Brændevin, nydt med Maade, var en god Drik, der endog under visse Arbeider og Haandteringer maatte ansees som et nødvendigt Styrkemiddel. Overalt, hvor denne Forestilling vedbliver at hindre Afholdssagen, maa man i Reformens Interesse idelig indskærpe den sande Opfatning af de spirituøse Drikkes Væsen.

Den Fordom, man her bekæmper, er saa dyb og indgroet, at den endog har kunnet fjerne den nærliggende Betragtning, at Brændevinet er et nyt Stof, der var ukjendt af Slægter, hvis Liv var mere haardt og anstrengende end de nulevendes, og hvis Styrke-Prøver vi nu med Studsen beskue. Men antager man, for at hæve denne Indvending, at vor Tids Mennesker ere svagere til Arbeide og mindre udholdende i Savn, — da staar man Fare for at maatte regne Brændevins-Drikken blandt Aarsagerne til en Svaghed, der dog atter ved Brændevin skulde kommes til Hjelp. Vi ere vante til at betragte den

destillerede Drik som Menneskets Ledsager til Lands og til Vands, i Hvile og i Arbeide, i Morskab som i Farer, — og med Aarhundreders Hævd har Brændevinet kunnet standse Spørgsmaalet om sine Adkomster til den Plads, det allerede tidligt har indtaget.

Det vakte derfor en Bevægelse, der kan sammenlignes med den Forundring, en uventet Opdagelse frembringer, — da den nord-amerikanske Læge Dr. John Ware erklærede, at „ingen Indbildning kan være mere ugrundet, ingen Mening mere fordærvelig-falsk end den, der tillægger spirituøse Fluida nogen Evne til at fremme Legems-Styrke eller til at opretholde Organismen under Arbeide og Anstrengelse.“ Men for denne Sætning, der blev et Hovedpunkt i Afholdssagen, har Reformen selv tilveiebragt det praktiske Bevis. Paa alle Have færdes nu et stort Antal Sømænd, der forsmaa Brændevinet, og som under den farefuldeste, mest anstrengende Bedrift ikke blot have godtgjort Brændevinets Undværlighed, men tillige foranlediget den Indsigt i dets Skadelighed, der nu indvirker paa Skibs-Forsikringens Beregninger. Ved de sidste store Troppe-Øvelser i Nord-Tydskland have nøiagtige Iagttagelser ledet til den samme Opfatning af Brændevinets sande Virkning under legemlige Anstrengelser. Og ingenstedsfra har man Beretning om modsatte Erfaringer.

Men er man først kommen saa vidt i Erkjendelsen af denne Driks Væsen, da har man opgivet

Fordommens egentlige Støttepunkt. Og siden man dog, med Kjendskab til det spirituøse Fluidums brændende og angribende Kraft, i intet Tilfælde kan tage det som et ligegyldigt Stof, vil man, efter de her nævnte og lignende Kjendsgjerninger, neppe engang kunne afvise Reformens strengeste Sætning: at Brændevin er for Livets normale Tilstande absolut skadeligt, og i Sandhed en Gift.

Staar nu alt dette ved Magt, — hvorledes skal der da dømmes om den maadeholdne Nydelse af Brændevin? Med hvad Slags Anbefaling ville vi da overlade denne Drik til de kommende Slægter? Og med hvilket Sindelag skulle vi selv nyde den, naar vi endnu ere i Stand til at lade det være? For tre Aarhundreder siden havde al Verden Tanken henvendt paa Livs-Elixirer og paa røde og hvide Tinkturer. Dengang drømte man om Opdagelsen af en Universal-Medicin, der skulde sikre Mennesket et uafbrudt Velbefindende. I den Tid destillerede man først det Stof, som vi kalde Brændevin, og som før kaldtes „Livets Vand". Med en underbar Autoritet og med store Løfter gik det ud blandt Folkene, for hvem Brændevinets Fristelse da maatte være overordentlig stor, medens derimod dets afskrækkende Følger endnu vare ubekjendte. Og dog bliver dets tidlige og hurtige Udbredelse som gangbar Drik altid en Mærkelighed i de menneskelige Sædvaners Historie. — Lad kun ei det større Særsyn danne sig

for en kommende Tid, at vi nu fortfare med denne Driks Brug, efter at alle dens Skuffelser ere indseede, og dens ødelæggende Virkninger saa længe og saa dybt følte!

Brændevins-Umaadeligheden udsondrer sig dog nu for vor Betragtning som en ganske egen Art af menneskelig Forvildelse. Den er den eneste Udsvævelse, hvis første Grund man kan borttage, uden at nogen Livets Trang eller Fornødenhed derved bliver krænket, og uden at Noget, der i og for sig er godt, oversees eller trænges til Side. Brændevinet kan ei engang fremtræde, uden at berøve den menneskelige Næring et vigtigt Stof, hvorfor det som Drik ei giver den ringeste Erstatning. Thi Spiritus udvindes kun af de nærende Substantser Sukkerstof og Melstof. — For os maa det derfor være en rystende Forestilling, naar vi betænke, at denne Destillation af Nødtørftens Midler vender tilbage over vort brødfattige Klippelands spredte Befolkning i en Bedøvelsens og Fordærvelsens Strøm af tyve Millioner Potter Brændevin.

Var det end muligt, at standse denne Folkets Ulykke ved noget andet Middel end det radikale, der ligger i den fuldkomne Afskaffelse af Brændevinets Brug til Drik, synes det dog indlysende, at den, efter de Erkjendelser om dens Væsen, der nu ere vundne, maatte udelukkes fra enhver forstandigt og alvorligt anlagt Livs-Plan. Men hvor langt stær-

kere maa dog ikke dette Krav fremtræde, naar det er indseet, at der ei gives nogen anden Vei end denne, hvorpaa Folket kan hæves af sin Fornedrelse, og ufødte Slægter frelses fra den Ødelæggelse, der ellers venter dem! Og Afholds-Reformen er ei længer et usikkert Forsøg, med tvivlsomme Frugter. Den har nu mod Brændevinet reist en Opinion, der gjennemtrænger alle Stænder og aabner for denne Sag en Udsigt, som tilkalder et stedse voxende Antal af Deltagende blandt dem, der længe vare ligegyldige eller tvivlende Tilskuere ved Reformens Bestræbelser.

Kun een Kjendsgjerning skal jeg nævne her, til Vidnesbyrd om Afholdssagens praktiske Styrke og om det Haab, der nu kan sættes til dens Fremtid. Det er oplyst, at meget over Halvparten af den nord-amerikanske Unions Befolkning allerede er tiltraadt Reformen og har afsvoret Brugen af enhver spirituøs Drik.

Men om ogsaa ethvert Punkt af Reformens Grundsætninger og Virkemaade kunde betvivles, bliver dog det Faktum, hvorpaa den hviler, uimodsigeligt. Den Folke-Nød, der er fremstaaet af Brændevins-Drik, kan ei skjules eller bortforklares. Dette Elendighedens og Forsmædelsens Billede er opstillet for Enhver. Det er ved saadanne Tilfælde, at Menneske-Følelsen hos den Betragtende kommer til en Affekt, der griber ind i hans eget Forhold. Saaledes standses selv den uskyldigste Glædes-Ytring

hos Den, der er traadt nær til Andres Sorg eller Lidelse, — og saaledes tilskyndes vi overalt ved Stemninger, der komme fra Omgivelserne, til at gjøre Afkald paa mangen Fordel eller Nydelse, der i Øvrigt kan synes os retmæssig.

Men maa da ei Brændevins-Elendigheden trindt om os kaste Noget af sin Gru paa Enhver, der, om ogsaa blot i Maadeholdet, fører den forbandede Drik til Læberne? — Dette uvederkvægelige Bæger, der saa let kunde opgives, indeholder den Gift, der fortærer Folkets Marv. Brændevinet, der nydes i Velstanden og i det forfinede Liv, er dog øst af det samme Dyb, der forpester Almuens Boliger, og hvis Strømme endog ledes ind i de Dyrs Aarer, der give os Kjødet og Melken, — saa at der ei er nogen Grændse for den Fordærvelsens Stank og Afsmag, som Brændevinet udbreder.

Ingen Tanke-Forbindelse kan være mere afskrækkende og modbydelig end den, en Drik Brændevin indleder. Maatte den kun gjennemtænkes af Enhver, der her endnu vakler mellem Brug og Afkald! Han vil da maaske, alene ved Væmmelsens Magt, bringes til at afsværge en Nydelse, som engang den offentlige Foragt ganske skulde udslette af vore Sæder.

Ved Aars-Festen 1856.

I en Kreds som denne bliver det med hvert Aar vanskeligere at finde det rette, betimelige Ord til Fremstilling af vort Anliggendes Væsen og Beskaffenhed. For os, der ere Medlemmer af Foreningen mod Brændevins-Drik, har denne Sag saa ofte været i Sindet og Eftertanken, at vi nu ei længere kunne trænge til at se den paa Ny udlagt eller begrundet. Og neppe tør den Talende nu, i en Kreds af Afholdsmænd, kræve Opmærksomhed for saadanne gribende Skildringer af Brændevins-Drikkens Nød og Fordærvelse, som engang tjente til at aabne Øinene for Beskaffenheden og Storheden af dette Folkets Hoved-Onde, der ligesom ved Hævd og tilvant Opfatningsmaade havde faaet Udseende af at være en uforanderlig, uforbederlig Tilstand. Vi ere alle paa det Dybeste grebne af dette, mellem de menneskelige Udskeielser og Elendigheder enestaaende, Ondes udbredte Ødelæggelser, og just derfor bleve vi Afholdsmænd. Naar jeg vidner om mig selv, at det var en saadan dyb Sinds-Bevægelse af Medlidenhed og Afsky, der gjorde mig til Medlem af Foreningen mod Brændevins-Drik, da mener jeg at udtale hvad de fleste Afholdsmænd, hver efter sin Gemyts-Beskaffenhed, have følt. Det uudslettelige Indtryk er saaledes vakt, — Ordet behøver ei at fornye det. Thi det Sørgelige er just, at Livet, Virkeligheden, altid holder det nærværende og friskt.

Men maaske vi dog ved opmuntrende Tale kunde bestyrke hverandre i Tilliden til det Middel mod Ondet, vi have valgt, og i ny Forhaabning for dets Fremgang. Ingen vil paastaa, at denne Opmuntring nu maa være ganske overflødig. Men dog er det ogsaa her Virkeligheden, Kjendsgjerningerne, hvis Vegt er størst. Derfor samle vi hidhørende Erfaringer, hver i sin Kreds, — derfor meddele vi hverandre Oplysninger om Sagens Gang og Fremme fra alle Landets Egne. Og da vi kjende Reformens eiendommelige Beskaffenhed, og fra først af have gjort os fortrolige med dens Betingelser, vil en Standsning, eller endog et tilsyneladende Tilbageskridt, ei kunne forandre vor Opfatning i Hovedsagen.

Tanken vender sig da til dem i Forsamlingen, der ei ere Afholdsmænd, men som burde være det. Skal da ikke Talen for dem skildre Brændevins-Drikkens rædsomme Udartning til Fylderiets Leveskik, der har grebet Masser i Folket? Skal den ikke udvikle for dem Afholds-Reformens Grundsætninger, til Fjernelse af Mistydninger og Indvendinger? — Ja, kunde blot Skildringen nu være mere indtrængende end den til alle Sider blottede og fremdeles vidnende Virkelighed! Kunde blot Læren finde nye Overbevisnings-Grunde, kraftigere end de, der allerede atter og atter ere forelagte!

Men Tilstandene maa dog nu tale med uforlignelig Styrke til Enhver, der vil yde dem Opmærksomhed. Og Læren er simpel, klar, afsluttet, og vel bekjendt. Just for 10 Aar siden traadte den hos os frem i et Skrift, der afhandlede den tydeligt og med udtømmende Fuldstændighed. Dette Skrift blev i rigelig Mængde udspredt over det ganske Land, — dets Grundsætninger ere i vore Møder ideligt gjentagne. Og dog, — hvo af os har ei erfaret, at hver en eneste af de Indvendinger mod Afholdssagen, som i denne Afhandling ere nøiagtigt gjendrevne, endnu af de Modstræbende fremsættes som gyldig og afgjørende. Den, der nu vil arbeide for dette Anliggende, maa prøve saadanne Erfaringer, søge at udfinde deres Grund, veie deres Indflydelse, og saa indrette sin Virkemaade derefter. Og jeg vil ei negte, at det mangesteds kan være godt og frugtbringende, stadigt at gjentage alle Reformens Synsmaader og Sætninger. Men hvad mig angaar, da vil jeg i denne Kreds hverken skildre Brændevins-Ondets mangehaande Elendigheder eller gjen-fremstille de forskjellige Punkter i Afholds-Reformens Bevisførelse.

Kun med faa Ord vil jeg slutte dette vort Aars-Møde, og kun tvende Betragtninger vil jeg fremhæve, for dermed at forbinde en tredie.

Den almindelige Afholds-Bestræbelse har, ved at erhverve et stort Antal Deltagere af alle Stænder, henhørende til ethvert Virksomhed-Slags, og under

Ophold i de forskjellige Zoner, — fra Indiens glødende Jord til Polar-Egnenes Is, — fremlagt et nyt, uimodsigeligt Vidnesbyrd om, at Brændevin som Drik er for Mennesker ganske ufornødent. — Det er da vist, at vi her have en Overflødigheds-Artikel, hvis Indførelse i det daglige Liv grunder sig paa en aabenbar Fordom.

Hertil kommer den anden, ikke mindre tydelige Kjendsgjerning, at Brændevins-Drikken er bleven den største Folke-Fordærver og Landeplage, idet den udbreder legemlig og moralsk Elendighed gjennem en Leveskik, der sætter dagligt Brændevin i Lighed med dagligt Brød.

Naar disse tvende Erfaringer ere givne, — kan det da passe sig for den tænkende Fædrelandsven at gaa i Rette med Afholdssagen, spotte den eller fremsøge Indvendinger mod dens Gavnlighed, medens han selv vedbliver at drikke Brændevinet? — Til alle saadanne Indvendinger kan det være nok at svare: „Vi kjende intet bedre Middel.“ Thi selv den mangelfulde, utilstrækkelige Fremgangsmaade, der dog modsætter sig Ondet, har under saadanne Omstændigheder, lige over for Ligegyldigheden, en meget stor Fortjeneste.

Men nu spørge vi den alvorlige, menneskekjerlige Mand, der staar udenfor vort Forbund: Hvorledes kan Du, omgiven af Brændevinets Ødelæggelser, udstaa at bruge denne Drik, skjønt Du saa let kan undvære den? Fra den Stund det er indseet,

at Brændevins-Ondet er blevet en almindelig, og ak, en beskjæmmende Folkesorg, hviler der jo en Forsmædelse over denne Nydelse, som over ingen anden. Lad os da ei tviste om Reformens Grundsætninger og Udsigter! De ere i og for sig lette at forsvare og fremstille. Men den Fordring, der vender sig til Personligheden, svækkes i intet Tilfælde ved Feilslutninger eller Misgreb, der skulde kunne paavises i Reformen.

Her ere vi jo dog ei paa Theoriernes Felt. Enhver maa føle, at det først og fremmest er et Krav til hans eget Liv og Levnet, som træder ham imøde og skal komme til Afgjørelse. Eller vil Nogen bekjende, at han ønsker at holde sig fjern fra humane Stemninger og medborgerlige Opofrelser? — Ingen af de maadeholdne Brændevins-Drikkere vover at sige det. Og hvor liden en Opofrelse er dog dette Afhold for Den, der selv lægger Vegt paa, at han kun sjelden bruger Drikken? Afhold, fremkaldt af Menneske-Kjerlighed og af Modbydelighed for en unødig Drik, der stifter saa megen Ulykke, — er dette for stor en Fordring til gode, retsindige Normænd?

Men jeg berørte endnu et Hensyn, der for Mange pleier at have Vegt. Jeg nævnte den Beskjæmmelse, der ved Umaadeligheden er heftet til Brændevins-Drik. Og Ingen kan negte, at en Bevidsthed herom nu er tilstede overalt, hvor Drikken med Maade nydes. Hvor selsomt da, at den agtbare Mand, der

ei engang er i Vanen, alligevel kan bruge Brændevin! Thi hvo vil ellers ved noget Træk i sin Opførsel vække Forestillingen om en Adfærd eller en Levemaade, der har tildraget sig almindelig Foragt. Selv Skinnet, ofte det mest overfladiske, øver jo en stor Indflydelse i Menneske-Samfundet, — og her er dog i Sandhed ethvert Bæger af denne Drik hentet fra Skjændsels-Kilden, der skulde standse i en forsvindende Sump, dersom alle gode Mænd ophørte at søge den.

Ja, her er for Afholdsmænd Anledning nok til Forundring. Hvor ofte høre vi ikke af de Modstræbende den Bemærkning, at Brændevins-Ondet er i Tiltagende, — at Afholds-Reformen nu har vist sin Afmagt. Hvis dette var saa, hvis Opfatningen af dette Ondes Betydning atter sløves, — hører da ei Den, der i Modsigelsens Aand gjør en saadan Bemærkning, til de Medskyldige i den slette Tilstand? Vi ønske intet Andet, end at Enhver, der endnu er udenfor Brændevins-Vanen, skal afstaa ganske, og aabenbart, fra Brugen af denne Drik, — da er Ondet afsondret, og skal efterhaanden ophøre.

I, der tale om det gode Exempels Magt, idet I tænke paa Børnene, paa Ungdommen, paa Alle, der fra et lavere Stade skulle løftes til Sædelighed og Indsigt, — I, der ellers sige, at Lære, Erkjendelse er som Intet at regne, naar ei Livet følger og stadfæster dem, — giver dog dette Exempel, som vort

Anliggende kræver! Taler ei saa meget om Afholds-Læren og dens Gang, om dens Forhold til Øl og Vin, til Rig og Fattig, til Bygd og By! Bliver selv Afholdsmænd, og indfører i Eders Liv den simple Regel, at Brændevin for Eder skal være en ubrugt, fremmed Nydelse!

Og det er fremdeles vort Haab, at denne Regel engang skal trænge igjennem, og kjendes i Folkets Leveskik. Thi det er dog en Sandhed, der ligger tydelig for Dagen, at Brændevinet i de Oplystes Samkvem mere og mere ringeagtes, — at dets Flod i vore Dale synker. Men endnu dvæler Betragtningen ved de mange Spor af en tidligere trøstesløs Tilstand. Endnu tømmes det fordærvelige Bæger af Tusinder, hvilke Afholds-Bestræbelsen fra først af har maattet udelukke af sin Kreds.

Lad da Maalet, Opfyldelsen, staa fjernt, — de kalde dog bestandig! De Exempler, der nu gives, den Virken, som nu holder ud, trods Fordomme og Ligegyldighed, skal aabenbare sin fulde Kraft i en kommende, lykkeligere Slægt.

Ved Aars-Festen 1862.

Naar vi se tilbage paa de Tider, der fremkaldte Afholds-Reformen i vort Samfund, da møder os et meget mørkere Billede af den Landeplage, som er Reformens Gjenstand, end det, der nu viser sig. Dengang var Brændevins-Drikken en almindeligt

udbredt Leveskik i Folkets Masse, — og den Indskrift, man kunde læse paa mangt et Udsalgs-Skilt: „Brød og Brændevin“, var sørgeligt betegnende for Almuens daglige Liv. Dengang var Brændevinet hartad ligesaa tilgjængeligt som Kilde-Vandet; det udbragtes endog ved Hytternes egen Arne-Ild af Armodens kummerlige Indhøstning. Og Fylderiets Tummel gjenlød overalt, fra Landeveien, fra Thingstedet og fra Kirkebakken, saavel som fra Almuens Boliger.

Der var en Tid, da hele denne Elendighed, ved lang Vanes Hævd, blev selv af de Bedre og Tænksomme i Samfundet anseet som et Onde, der var grundet i uforanderlige Forholde, og som maatte taales ved Siden af de mangehaande glædelige Ytringer af Folkets Liv. Ja, som en muggen Dunst fra sumpige Egne rugede Brændevins-Ondet over vort Land, — og denne Luft havde Slægt efter Slægt vænnet sig til at indaande.

Det maa erkjendes, at Tilstanden nu er forandret til det Bedre. Hint afskrækkende Billede kan for de Unge iblandt os neppe kaldes noget Oplevet, — de se kun spredte Træk af Drukkenskabens Vane-Liv og de endnu tydelige Spor af dens Ødelæggelser. Man kan gjennemreise Landet i alle Retninger, og finde nok af Brændevinets Ofre, — man kan mangesteds møde denne Drik blandt de daglige Fornødenheder, og som en Nydelse ved glade og festlige Sammenkomster. Men

overalt mærker man dog Forandringens Tegn, — overalt ser man den fordærvelige Strøms Ebbe; dens Flod og Flom er forbi. Der findes Bygdelag i mangen Egn, hvor den Reisende forgjæves søger hin Drik, der før stod rede i alle Vraaer. Og man kan paa mangt et besværligt Arbeids-Felt træffe talrige Skarer, der udføre deres Gjerning uden dette Styrkemiddel, som før syntes uadskilleligt fra saadanne Anstrengelser.

Hvo vil negte, at disse Erfaringer ere gode Indlæg i Afholdssagen, — talende Vidnesbyrd om dens Virkekraft? Vi mene ikke, at den alene har fremkaldt de forbedrede Tilstande. Men vi tro, at den mod Brændevinet har stillet en Magt, som har angrebet dets Rod i Vanens og Fordommenes hærdede Grund. Lovgivningen har truffet Ondet med Skattebyrden, og har lagt en Dæmper paa Brændevins-Industrien. Derved er Drikkens Udsvævelse bleven noget vanskeligere for den Fattige, — og dette har visselig baaret sin Frugt. Men Afholds-Reformen udtaler Lovgivningens Grundtanke, — forkynder, at Staten i den spirituøse Drik har fundet en Fiende, som maa rammes og forfølges.

Reformen har, — ved at fremstille dette Onde i i dets Storhed og eiendommelige Farlighed, og ved sin hele Virkemaade, — heftet til Brændevinet et Mærke af Beskjæmmelse, der før var ukjendt. Før var Brændevins-Nydelsen, medens den ligesom stedse

paa Ny indøvedes, ledsaget af et Slags Praleri. Det var som et Manddoms-Stykke at give sig i Kast med den stærke Drik, — og man savnede da ikke Opmuntring til at betræde en Vei, som er Alfarveien til Drukkenskab. Ingen tænkte paa, at der just i dette brammende Væsen laa en Mindelse om, at det stærke Fluidum er fra en anden Virkekreds indtvunget blandt vore Leveskikke. Men nu er det betænkt og sagt og erkjendt, — og det ufortrødne Vidnesbyrd derom har forandret Omgangs-Tonen i Forhold til denne Drik. Ofte ser man nu Brændevinet fremtræde med Omsvøb og Undskyldninger, — ja, selv i den Spot, som stundom rettes mod vor Reform, kan man høre Ytringer, der vidne om Reformens Magt.

Det er lykkets Afholdssagen at danne en udbredt Opinion mod Brændevinets Brug som Drik, og det store Folke-Onde skal nu ikke mere gjenvinde sin tidligere Indflydelse. Ligesom det i en støiende Forsamling, hvor en besindig Orden skal indføres, først kommer an paa at skaffe Opmærksomhed og Ørelyd, — saaledes var det, til Standsningen af Brændevins-Drikkens fordærvelige Leveskik, fremfor Alt fornødent at fremstille et modsat Livs-Tegn, at tilveiebringe en Tilstand, der ikke blot indeholdt et belærende Vink, men ligefrem var en Afbrydelse af den slette Vane. Nu er Opmærksomheden vakt. Eftertanken gaar frem, aabenbart og i det Skjulte. Den gode Tilstand vinder stedse mere Raaderum.

Opinionen mod Brændevin omgiver den opvoxende Slægt, og aabner gjennem den Udsigten til et lykkeligere Samfunds-Liv.

Dette Hovedpunkt i Afholdssagen maa bestandig fremhæves, saa længe dens Betydning endnu kan blive miskjendt. Man hører ofte nok den Bemærkning, at Folke-Undervisningen, og i det Hele den nyere Tids ivrige Bestræbelser for Almuens Oplysning, indeholder de rette og i Sandhed virksomme Midler mod Brændevins-Ondet, — medens Afholds-Reformen, som et blot ydre Foretagende, og som Bestræbelse i en enkelt, indskrænket Retning, tilsidst maa vise sig frugtesløs. Men Reformen er uadskillelig fra den Betragtning, at Brændevins-Drikkens Udbredelse er bleven et Hoved-Onde i Folket, — et Onde. der stiller sig i Veien overalt, hindrer og hemmer overalt, hvor Religionens og Oplysningens aandelige Midler ville skaffe sig Indgang blandt de Forvildede. Ingen kan vente nogen Frugt af at tale Sandhedens og Forædlingens Ord til den Berusede. Først naar Rusen er over, naar der er en Stands i Drikken, kan Ordet anbringes, — og dog med hvor tvivlsom Virkning, saa længe Kilden til daglig Bedøvelse er aaben!

Men gjennem Slægterne er den Klage hørt i vort Land, — fra Folkets Ledere og Lærere som fra Folket selv, — at Brændevinet var den store Fordærver, der mere end nogen anden Modstand tyngede paa Samfundets Udvikling, og forsinkede dens Fremgang. Det

er just dette alvorlige Forhold, som har fremkaldt Afholdssagen. Den vilde ikke træde i Stedet for hine Forædlingens Midler, — men den vilde bane dem Adgang til deres Virkekreds. Den vilde ei overtage noget Fag i Folke-Opdragelsen, ikke engang indskærpe nogen Dyd, — og den vendte sig kun mod den enkelte Udskeielse, fordi just denne til alle Sider udbreder Sløvhed og Mørke.

Naar vi derfor se tilbage paa Reformens Gjerning, maa vi vel mindes de Ord, hvormed dens Væsen blev betegnet ved det britiske Afholds-Selskabs første Aars-Møde. Taleren fremsatte det Spørgsmaal, om vel Nogen vilde udstrø Sædekorn i en Myr, uden først at bortlede Vandet og rydde Grunden for den kommende Vext. Sandelig, dette Billede er lige saa let at tyde, som det er træffende. Det viser baade Afholdssagens oprindelige Opgave og dens endnu vedvarende Vigtighed. Naar vi glædes ved den Betragtning, at store Strækninger af den fordærvelige Vanes Vildmark nu ere bearbeidede af Reformen, se vi tillige, hvor meget der staar tilbage, — og altid maa vi nære Frygt for, at de udyrkede Grunde kunne indvirke skadeligt paa det tilgrændsende, indvundne Land.

For os er Reformens Virkekraft ikke tvivlsom, hvor ofte vi end maa høre Formeningen om, at dens Tid er forbi. Mangesteds er dens Arbeide skjult, dens Spor overdækket. Men vi beklage det ikke, — thi det er glædeligt, at grøn Eng dækker Rydningen, og

at den voxende Grøde skjuler Plovens Furer. Medens det erkjendes, at Folke-Oplysningen og Sædernes Forbedring gjøre kjendelig Fremgang i vort Fædreland, og medens vi føle os forvissede om, at Afholdssagen har havt sin Del i dette Verk, tro vi, at den fremdeles vil være et Middel til at fremme Forædlingens Arbeide, og befæste de opnaaede Goder.

Vi se endnu den daglige Berusnings Nød, og vi høre Klage over, at andre stærke Drikke optræde ved Siden af og i Stedet for Brændevinet. Men idet vi fastholde den Anskuelse, at Brændevinets Misbrug er Grund-Ondet, vedblive vi at bekæmpe det, — og da tør vi haabe, at den derved vakte Besindelse efterhaanden vil danne en almindelig Leveskik, der kan vaage over ethvert Berusnings-Middel og fjerne Drukkenskabens Vaner.

Maatte da Afholdssagen finde voxende Deltagelse trindt om i vort Fædreland, og stedse mere blive omfattet af hæderlige Mænd, der ville støtte den med deres Exempel! — Dette Ønske, som fornyer sig ved enhver af vore Sammenkomster, har denne Gang en forøget Vegt, naar vi mindes det ædle og nidkjere Medlem, som vor Forenings Bestyrelse siden sidste Aars-Møde har tabt. Thi Ingen kunde mere end han gavne denne Sag ved en personlig Interesse og ved Navnets Anseelse.

Statsraad Jørgen Herman Vogt sluttede sig tidligt til Afholdssagen, var ufortrøden i dens Tje-

neste, og bevarede sin Tillid til dens Fremgang. Naar vi betænke hans Plads i Samfundet, hans Karakters Renhed og Fasthed, hans Sjels Alvor, der indledede ethvert Foretagende med besindig Overveielse, — og naar vi dertil føie hans prøvede Blik paa vort Lands Vilkaar og Forholde, — da maa vi vel høilig skatte hans Deltagelse i dette Anliggende, og tillægge den en vidt-gribende Indflydelse. Men saaledes tro vi ogsaa, at han fremdeles ved sit Navns Erindring virker for vort Øiemed. Thi medens vi opfordre Enhver til rolig Prøvelse af denne Reforms Væsen, tør vi tillige pege paa Vegten af de givne Exempler, efterdi de ere Sagens rette Befordrere og tale et Sprog, som forstaaes af Enhver. Den Regel, som en af Folkets Ypperste for Almenvellets Skyld har optaget i sit Levnet, kan ei være en tom Form eller et løst Hjerne-Spind. Den maa indeholde en Sandhed, der efterhaanden vil aabenbare sin Kraft og udbredes og tilegnes i en videre Kreds.

Saaledes være vor Sag paa Ny, i Kjerlighedens Aand, anbefalet til alle Retsindige!